

”Että puututtaisiin konkreettisesti”

Seurantaselvitys vihapuheesta ja häirinnästä
ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin

"Että puututtaisiin konkreettisesti"

Seurantaselvitys vihapuheesta ja
häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri
vähemmistöryhmiin

Owal Group Oy: Laura Jauhola, Jenna Siltala ja Kati Nieminen

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Oikeusministeriö

This publication is copyrighted. You may download, display and print it for Your own personal use. Commercial use is prohibited.

ISBN pdf: 978-952-400-482-4

ISSN pdf: 2490-0990

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

"Että puututtaisiin konkreettisesti"

Seurantaselvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2022:10		Teema	Selvityksiä ja ohjeita
Julkaisija	Oikeusministeriö		
Tekijä/t	Laura Jauhola, Jenna Siltala ja Kati Nieminen		
Yhteisötekijä	Owal Group Oy		
Kieli	suomi	Sivumäärä	227

Tiivistelmä

Seurantaselvityksen lähtökohtana oli tehdä näkyväksi vihapuheen ja häirinnän ilmenemistä yhteiskunnassa eri vähemmistöryhmien näkökulmasta. Tavoitteena oli tuottaa tietoa vihapuheen ja häirinnän vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin kuuluvien henkilöiden turvallisuuden tunteeseen ja tuottaa seuranta- ja vertailutietoa vuonna 2016 oikeusministeriön toimesta julkaistuun selvitykseen. Lisäksi tehtävänä oli tuottaa tietoa koronapandemian vaikutuksista. Suosituksissa on tullut myös huomioida edellisen selvityksen jälkeen toteutetut politiikkatoimet.

Selvityksen kohderyhmiä ovat romanit, saamelaiset, maahanmuuttotaustaiset, vieraskieliset, ulkomaisten kansalaiset, ihonvärin tai oletetun etnisen taustan takia rodullistetut henkilöt, suomenruotsalaiset, vammaiset henkilöt, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat henkilöt sekä uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvat ja uskontokuntaan kuulumattomat henkilöt.

Tiedonkeruu perustuu keväällä 2022 eri kanavia hyödyntäen tiedotettuun avoimeen kyselyyn (n=2758) sekä kohderyhmä- (n=28) ja asiantuntijahaastatteluihin (n=18). Aineiston perusteella kuvataan ilmiötä ja kokemuksia, mutta ei tehdä yleistettäviä kohderyhmäkohtaisia johtopäätöksiä vihapuheen ja häirinnän yleisyydestä. Ilmiön tunnistamisen ja näkyvyyden lisäämisen kautta voidaan esittää keinoja siihen puuttumiseksi, ennaltaehkäisemiseksi ja uhrien tukipalveluiden kehittämiseksi.

Asiasanat vihapuhe, häirintä, vähemmistöt, yhdenvertaisuus, perusoikeudet, turvallisuus

ISBN PDF 978-952-400-482-4 **ISSN PDF** 2490-0990

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-482-4>

”Att ingripa konkret”**Uppföljande utredning om hatretorik och trakasserier och hur dessa påverkar olika minoritetsgrupper**

Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2022:10	Tema	Utredningar och anvisningar
Utgivare	Justitieministeriet	
Författare	Laura Jauhola, Jenna Siltala och Kati Nieminen	
Utarbetad av	Owal Group Oy	
Språk	finska	Sidantal 227

Referat

Syftet med utredningen var att synliggöra hatretorik och trakasserier i samhället ut olika minoritetsgruppers synvinkel. Målet var att samla information om hur hatretorik och trakasserier påverkar trygghetskänslan för personer som tillhör en minoritet. Avsikten var också att följa upp justitieministeriets utredning från 2016 och ta fram jämförbara uppgifter. I uppdraget ingick även att samla in uppgifter om covid-19-pandemins inverkan. I utredningen ingår rekommendationer som beaktar de politiska åtgärder som genomförts sedan den förra utredningen.

Målgrupperna för utredningen var romer, samer, personer med invandrarbakgrund, personer med ett främmande språk som modersmål, utländska medborgare, personer som rasifieras på grund av antaganden om deras hudfärg eller etnicitet, finlandssvenskar, personer med funktionsnedsättning, hbtqi-personer, personer som hör till religiösa minoriteter och sådana som inte hör till något trossamfund.

Informationen samlades in våren 2022 genom en öppen enkät som spreds i olika kanaler (n=2758) och intervjuer med företrädare för målgrupperna (n=28) och med experter (n=18). Utifrån materialet beskrivs fenomen och erfarenheter, men det dras inga slutsatser om hur mycket hatretorik och trakasserier som de olika grupperna utsätts för. Genom att göra fenomenet mer känt och synligt kan man söka metoder att ingripa och förebygga samt att utveckla stödtjänster för utsatta.

Nyckelord hatretorik, trakasserier, minoriteter, likabehandling

---

ISBN PDF 978-952-400-482-4

ISSN PDF 2490-0990

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-482-4>

“Hoping for a Concrete Intervention”**Follow-up Survey on Hate Speech and Harassment and Their Effects on Different Minority Groups**

Publications of the Ministry of Justice, Reports and guidelines 2022:10	Subject	Reports and guidelines
Publisher	Ministry of Justice, Finland	
Author(s)	Laura Jauhola, Jenna Siltala and Kati Nieminen	
Group author	Owal Group Oy	
Language	Finnish	Pages 227

Abstract

The overall objective of this follow-up survey is to show how hate speech and harassment are perceived by different minority groups. The aim is to provide information on the effects of hate speech and harassment on the sense of security among persons belonging to different minority groups and to produce follow-up and comparative data for a similar survey conducted by the Ministry of Justice in 2016. The purpose is also to provide information on the effects of the COVID-19 pandemic on the situation. The premise was that any recommendations to be given should take into account the policy measures implemented since the previous survey.

The target groups of the survey were Roma people, Sámi people, persons with an immigrant background, foreign-language speakers, foreign nationals, persons racialised due to skin colour or presumed ethnic origin, Swedish-speaking Finns, persons with disabilities, persons belonging to sexual and gender minorities, persons belonging to religious minorities, and persons not belonging to any religious community.

Data was collected using an open questionnaire made available via different channels (n=2758) and by interviewing experts (n=18) and members of the target groups (n=28) in spring 2022. The collected material was analysed to describe the phenomenon and people's experiences. The purpose of the survey is not to draw general conclusions on how common harassment and hate speech are among each target group. Better identification and increased visibility of the phenomenon can help develop measures to intervene in and prevent hate speech and harassment and provide better support services for victims.

Keywords hate speech, harassment, minorities, equality

ISBN PDF 978-952-400-482-4

ISSN PDF 2490-0990

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-482-4>

Sisältö

TIIVISTELMÄ	8
1 Johdanto	11
1.1 Tausta ja tavoitteet.....	11
1.2 Selvityksen toteutus.....	13
2 Vihapuheen ja häirinnän määrittely	18
2.1 Vihapuheen ja häirinnän määrittely ja rangaistavuus.....	18
2.2 Lainsäädännön kehittäminen vihapuheeseen puuttumisen tehostamiseksi.....	21
2.3 Verkkoalustan ylläpitäjän vastuu.....	23
2.4 Vihapuhe ja sananvapaus.....	25
3 Vihapuheen ja häirinnän yleisyys eri lähteistä	27
3.1 Poliisin tietoon tulleet epäillyt viharikokset Suomessa.....	27
3.2 Tuomiot kiihottamisrikoksista.....	30
3.3 Yhdenvertaisuusvaltuutetun tiedoksi tulleet vihapuhe- ja häirintätapaukset.....	31
3.4 Varjoraportoinnin kautta ilmi tulleet viharikostapaukset.....	32
3.4.1 Vuoden 2021 varjoraportti.....	34
4 Kokemukset vihapuheesta ja häirinnästä	35
4.1 Yleisyys, tapahtumatilanteet ja tekijät.....	35
4.2 Vihapuheesta ja häirinnästä ilmoittaminen.....	43
4.3 Vihapuheen ja häirinnän seuraukset ja vaikutukset.....	48
4.4 Kolmansiin osapuoliin kohdistunut vihapuhe ja häirintä.....	52
4.5 Tulokset kohderyhmittäin avattuna.....	54
4.5.1 Vammaiset.....	54
4.5.2 Romanit.....	72
4.5.3 Vieraskieliset, ulkomaan kansalaiset tai maahanmuuttajataustaiset.....	85
4.5.4 Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt.....	104
4.5.5 Uskonnolliset vähemmistöryhmät.....	123
4.5.6 Saamelaiset.....	139
4.5.7 Suomenruotsalaiset.....	154
4.5.8 Uskontokuntaan kuulumattomat.....	160
4.5.9 Muu-kategoriaan vastanneet.....	166
4.6 Työpaikalla häirintää tai vihapuhetta kokeneet.....	167
4.7 Kokemukset vihapuheesta ja häirinnästä ikäryhmittäin.....	173
4.8 Kokemukset vihapuheesta ja häirinnästä sukupuolittain ja sukupuolen perusteella.....	178

5 Vihapuheeseen ja häirintään puuttuminen ja ennaltaehkäisy	184
5.1 Peilaus vuoden 2016 selvityksen suosituksiin ja sen jälkeen tehtyihin politiikkatoimiin.....	184
5.2 Selvityksen tuloksista nousevat kehittämisen tarpeet	188
5.3 Suositukset kootusti vihapuheen ja häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi.....	194
Liite 1: Kyselylomake	197
Liite 2: Vastaajien taustatiedot	207
Lähteet	224

TIIVISTELMÄ

Seurantaselvityksen lähtökohtana on tehdä näkyväksi vihapuheen ja häirinnän ilmene- mistä yhteiskunnassa eri vähemmistöryhmien näkökulmasta. Edellisen vastaavan selvi- tyksen tiedonkeruu toteutettiin syksyllä 2015 ja raportti ”Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä” julkaistiin alkuvuonna 2016 (OM 7/2016). Tavoit- teena on ollut tuottaa seurantatietoa vihapuheesta ja häirinnästä ilmiönä sekä niiden vai- kutuksista eri vähemmistöryhmiin kuuluvien henkilöiden turvallisuuden tunteeseen. Sel- vityksessä on tarkasteltu myös koronapandemian vaikutuksia vihapuheen ja häirinnän ilmenemiseen.

Häirinnällä tarkoitetaan selvityksessä esimerkiksi halventavaa, nöyryyttävää tai loukkaa- vaa puhetta, sähköpostiviestejä tai eleitä. Häirintä on yhdenvertaisuuslain mukaisesti yksi syrjinnän muoto. Vihapuheella tarkoitetaan julkisesti (esimerkiksi julkisella paikalla, inter- netissä tai tiedotusvälineissä) esitettyä ilmaisua tai puhetta, jolla levitetään, yllytetään, yllä- pidetään tai oikeutetaan vihaa esimerkiksi vähemmistöjä kohtaan. Tyhjentävää määrittelyä häirinnälle ja vihapuheelle ei ole olemassa, joten tiedonkeruuseen osallistuneet ovat saa- neet viime kädessä itse määritellä, minkälaiset ilmaisut tai eleet vastaaja on kokenut louk- kaavana, vihamielisenä tai uhkaavana. Häirintä ja vihapuhe ovat limittäisiä käsitteitä, jos- kin vain häirintä on lainsäädännössä selkeästi määritelty.

Selvityksen kohderyhmiä ovat romanit, saamelaiset, maahanmuuttotaustaiset, vieraskieli- set, ulkomaiden kansalaiset, ihonvärin tai oletetun etnisen taustan takia rodullistetut hen- kilöt, suomenruotsalaiset, vammaiset henkilöt, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat henkilöt sekä uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvat ja uskontokuntaan kuu- lumattomat henkilöt. Lähtökohtana kohderyhmänäkökulmalle on se, ettei vähemmistö- ryhmään kuuluvilla ihmisillä aina ole itsestään riippumattomista syistä samoja mahdolli- suuksia kuin valtaväestöön kuuluvilla ja henkilö voi joutua uhriksi alttiimmin näkyvän omi- naisuutensa tai puhumansa kielen vuoksi.

Tiedonkeruu perustuu keväällä 2022 eri kanavia hyödyntäen tiedotettuun avoimeen kyse- lyyn (n=2758) sekä kohderyhmä- (n=28) ja asiantuntijahaastatteluihin (n=18). Vuonna 2015 tiedonkeruuseen nähden kohderyhmiin kuuluvien vastaajien määrä on suurempi, mutta myös tässä tiedonkeruussa vastausmäärät vaihtelevat huomattavasti kohderyhmit- täin. Aineiston perusteella kuvataan ilmiötä ja kokemuksia, mutta sen pohjalta ei voi tehdä yleistettäviä kohderyhmäkohtaisia johtopäätöksiä vihapuheen ja häirinnän yleisyydestä.

Vuoden 2015 selvitystä tehtäessä aihe oli erittäin ajankohtainen: vihapuheen ja häirinnän määrän kasvu näkyi selkeästi eri tilastoissa ja välittyi myös kohderyhmille suunnatussa kyselyssä. Poliisin tietoon tulleiden viharikosepäilyjen perusteella tilanne on tasaantunut. Koska selvityksessä esiin tuoduista tapauksista suuri osa ei täytä rangaistussääntöjen tunnusmerkistöä, ja ilmoituskynnys on korkea, ei tieto kokemuksista välity rikosilmoitusten kautta. Kyselyn tulosten perusteella häirintä sekä vihamielinen puhe ja käytös ovat edelleen merkittävä yhteiskunnallinen ongelma, eikä puuttumisen kulttuuri ole kasvanut riittävästi. Valtionhallinnon tasolla on tehty viime vuosina paljon oikeasuuntaisia toimia, mutta niiden tulokset eivät näy vielä kokemustasolla.

Yleisin vihapuheen tai häirinnän muoto oli sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys. Kohderyhmittäin tarkasteltuna seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien osalta yleisin ilmenemismuoto oli sukupuolittunut halventaminen. Esimerkiksi saamelaisten osalta vaientaminen tai yhteiskunnalliseen osallistumiseen rajoittaminen on yleisempi muoto kuin muilla ryhmillä. Vammaisten vähemmistöryhmään kuuluvilla puolestaan ilkeämielisen naurun tai eleiden kohteeksi joutuminen on ollut muita ryhmiä yleisempää. Yleisimmät muodot olivat samansuuntaiset myös vuoden 2015 tiedonkeruussa.

Kyselyyn vastanneista ja viimeisen 12 kuukauden aikana vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista 30 prosenttia oli ilmoittanut siitä jollekin taholle. Vaikka osuus on edelleen pieni, on pientä kasvua havaittavissa vuoden 2015 tiedonkeruuseen nähden. Kuitenkin vain 35 % koki saaneensa tarpeeksi tukea asiasta ilmoittaessaan. Yleisimmät syyt ilmoittamatta jättämiselle oli, ettei vastaaja uskonut, että asialle olisi tehty mitään (68 % vs. 65 % vuonna 2015) tai vastaaja ei uskonut, että asialle olisi voitu tehdä mitään (49 % vs. 48 %). Lähes kaksi viidestä (39 %) ei tiennyt, mihin ilmoituksen voi tehdä. Ilmoittamiseen kaivattiin lisää tietoa ja toisaalta myös näyttöä siitä, että ilmoittaminen johtaa johonkin. Yleisimmät syyt ja osuudet olivat samassa linjassa vuoden 2015 tiedonkeruussa.

Uhriksi valikoituminen vähemmistöryhmään kuulumisen tai tietyn ulkoapäin havaittavan tai tekijän tiedossa olevan ominaisuuden tai näkemyksen vuoksi, voi lisätä uhrin pelkoa siitä, että hän voi valikoitua uhriksi myös toistamiseen. Tämä näkyi niin syksyn 2015 kuin myös kevään 2022 tuloksissa. Kohteeksi joutuneista kyselyn vastaajista 70 % kertoi vihapuheen tai häirinnän vaikuttaneen yleiseen turvallisuuden tunteeseen. Vuonna 2015 osuus oli 61 %. Vaikutuksia psyykkiseen terveyteen tunnisti jopa 68 %, kun osuus vuonna 2015 oli 52 %. Noin kaksi viidesosaa tunnisti vihapuheen tai häirinnän vaikuttaneet viranomaisluottamukseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiseen. Noin kaksi kolmesta kertoi välttävänsä joitain paikkoja siinä pelossa, että pelkää joutuvansa häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Osuus on kasvanut vuoden 2015 tiedonkeruusta. Koronan poikkeusajan vaikutuksia on mahdoton arvioida, mutta yleinen huonovointisuus voi osin olla kohonneiden lukemien taustalla. Koronan vaikutukset ovat selkeämmin tunnistettavissa tapahtumapaikoissa: verkossa koettu vihapuhe

tai häirintä oli vuotta 2015 yleisempää, mutta julkiset paikat (kuten katu, parkkipaikka tai puisto) oli tässäkin tiedonkeruussa yleisin yksittäinen tapahtumapaikka. Julkiset kuluneuvot sekä kahvilat ja baarit olivat vuoden 2015 tiedonkeruuseen nähden harvemmin tapahtumapaikkoina. Noin kolmannes kyselyn vastaajista oli huomannut vihapuheen tai häirinnän lisääntyneen koronapandemiaa edeltäneeseen aikaan nähden.

Selvityksen suositukset häirinnän ja vihapuheeseen puuttumiseen ja ennaltaehkäisyyn pitävät sisällään toimia, jotka liittyvät tiivistetysti tietouden, vastuuttamiseen ja läpinäkyvyyden lisäämiseen. Lähtökohtana ovat toimet, jotka edesauttavat osallisuutta eli oikeutta koulutukseen, työhön, toimeentuloon, asuntoon, terveyteen ja sosiaalisiin suhteisiin. Itse toimenpiteiden tulee näkyä suurelta osin kansalaisten tasolla ja arjen toiminnassa. Tulosten perusteella vihapuheen ja häirinnän uhrien tukipalveluita tulee edelleen kehittää: tämä tarkoittaa tietoa eri ilmoituskanavista ja siitä, miten toimia, kun kohtaa vihapuhetta tai häirintää eri elämän osa-alueilla ja rakenteet tuen piiriin pääsemiselle. Virallisten kanavien lisäksi tulisi kehittää erilaisia anonyymejä ilmoittamisen kanavia. Viestintää tulee vahvistaa toimista, joihin on ryhdytty ilmoitusten tai huolien perusteella. Eri organisaatioissa tulisi nimetä ja viestiä selkeästi taho, joka toimii tukena asian eteenpäin viemisessä.

Yhdenvertaisuuden arviointia, kehittämiskohteiden tunnistamista ja seuranta tulisi edelleen kehittää eri elämänsaroilla. Keskeistä on jatkaa työtä kouluissa ja työpaikoilla. Myös tietoa eri vähemmistöryhmistä on tarve lisätä. Koulujen kontekstissa tämä tarkoittaa monipuolisemman tiedon tarjontaa oppimateriaaleihin ja -tunteihin. Asiakaspalveluun ja kohtaamisiin tulee lisätä osaamista niin viranomaisissa kuin kaupallisissa palveluissa. Yhdenvertaisuuden arvioinnin yhteydessä nousseet kehittämisen tarpeet tulisi sisällyttää eri organisaatioissa osaksi eri ammattiryhmien osaamistarpeen tunnistamista ja täydennyskoulutusta, jotta ne huomioidaan työyhteisöissä ja palveluiden tuottamisessa. Työnantajien ja työyhteisöjen tasolla tulee suunnitella ja varmistaa toimet, joilla suojellaan omia työntekijöitä, jotka voivat altistua häirinnälle tai vihapuheelle. Median taholla on tarve jatkaa ja syventää eettistä pohdintaa journalismin tekemisessä. Poliittisten puolueiden sisällä on tarve jatkaa keskustela ja luoda rajoja sille, mikä kaikki poliittisessa työssä ja keskustelussa on sallittua ja lisätä ymmärrystä oman toiminnan heijastusvaikutuksista. Erilaisia kampanjoita ihmisoikeuksista, häirinnästä ja vihapuheesta sekä puuttumisen keinoista ja ilmoituskanavista tarvitaan edelleen.

1 Johdanto

1.1 Tausta ja tavoitteet

Käsillä olevan seurantaselvityksen lähtökohtana on tehdä näkyväksi vihapuheen ja häirinnän ilmenemistä yhteiskunnassa ja eri vähemmistöryhmien näkökulmasta. Tavoitteena on ollut tuottaa tietoa vihapuheesta ja häirinnästä ilmiönä sekä niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin kuuluvien henkilöiden turvallisuuden tunteeseen. Edellisen vastaavan selvityksen tiedonkeruu toteutettiin syksyllä 2015 ja raportti ”Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä” julkaistiin alkuvuonna 2016 (OM 7/2016)¹.

Selvityksen tavoitteena on edellisen selvityksen tapaan a) tehdä näkyväksi vihapuheen ja häirinnän ilmenemistä yhteiskunnassa ja b) analysoida vihapuheen ja häirinnän vaikutuksia vähemmistöryhmiin kuuluvien henkilöiden turvallisuuden tunteeseen, c) antaa suosituksia vihapuheeseen ja häirintään puuttumiseksi ja niiden ennaltaehkäisemiseksi. Selvityksessä on lisäksi tarkasteltu myös koronapandemian vaikutuksia vihapuheen ja häirinnän ilmenemiseen.

Läpileikkaavana teemana on vuosina 2016–2021 tapahtuneet muutokset, joita tiedonkeruun kautta tulee näkyviin ilmiön laajuudesta, kohteista ja muodoista. Suosituksissa on tullut myös huomioida tarkasteluajanjaksolla toteutetut politiikkatoimet.

Selvityksen tiedonkeruu kohdistettiin eri vähemmistöryhmille, joita ovat romanit, saamelaiset, vieraskieliset ja ulkomaiden kansalaiset, rodullistetut henkilöt, suomenruotsalaiset, vammaiset henkilöt, uskonnollisiin vähemmistöihin sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat henkilöt. Selvitys kohdistettiin vain vähemmistöryhmiin ja heidän kokemaansa häirintään ja vihapuheeseen, mitä voidaan perustella sillä, ettei vähemmistöryhmiin kuuluvilla henkilöillä ole aina itsestään riippumattomista syistä samoja mahdollisuuksia saada ääntänsä kuuluviin tai toimia yhteiskunnan tasavertaisina jäseninä samalla tavalla kuin päiväestöllä. Vähemmistöt myös kohtaavat useammin vihapuhetta ja esimerkiksi kansanryhmää vastaan kiihottamispykälän tarkoitus on tarjota suoja tietyille ryhmille. Henkilö voi myös joutua alttiimmin – esimerkiksi näkyvän ominaisuutensa tai puhumansa kielen vuoksi uhriksi. Tarkoituksena on siten tehdä ilmiö näkyväksi, jotta se tunnistetaan, ja jotta siihen voidaan puuttua.

---

¹ Vastaava tiedonkeruu toteutettiin pienimuotoisemmin vuonna 2017 Owl Group Oy:n toimesta osana Kotouttamisen kumppanuusohjelman lupausprosessia (Owl Group 2018). Yhteenveto tuloksista löytyy myös osana oikeusministeriön julkaisemaa policy briefiä (Oikeusministeriö 1/2018).

Tiedonkeruun saatteessa on kerrottu, että häirinnällä tarkoitetaan esimerkiksi halventavaa, nöyryyttävää tai loukkaavaa puhetta, sähköpostiviestejä tai eleitä. Vihapuheella tarkoitetaan julkisesti (esimerkiksi julkisella paikalla, internetissä tai tiedotusvälineissä) esitettyä ilmaisua tai puhetta, jolla levitetään, yllytetään, ylläpidetään tai oikeutetaan vihaa esimerkiksi vähemmistöjä kohtaan. Tyhjentävää määrittelyä häirinnälle ja vihapuheelle ei ole olemassa, joten tiedonkeruuseen osallistuneet ovat saaneet viime kädessä itse määrittellä, minkälaiset ilmaisut tai eleet vastaaja on kokenut loukkaavana, vihamielisenä tai uhkaavana.

Tiedonkeruu perustuu eri kanavia hyödyntäen tiedotettuun avoimeen kyselyyn sekä haastatteluluaineistoon. Tällöin tulee muistaa, että kyselyyn vastaajat ja haastatteluun osallistuvat ovat itse valikoituneet näytteeseen, jota ei voi pitää edustavana otoksena perusjoukosta. Siten aineiston perusteella voidaan kuvata ilmiötä ja kokemuksia mutta ei voida tehdä yleistettäviä kohderyhmäkohtaisia johtopäätöksiä vihapuheen ja häirinnän yleisyydestä. Kokonaiskuvaa ilmiöstä täydentävät aikaisemmat selvitykset, joita on osin nostettu esiin kunkin kohderyhmän tulosten avaamisen yhteydessä.

Selvitys käynnistettiin oikeusministeriössä osana syrjinnän seurantarjestelmää. Selvityksen on toteuttanut Owl Group Oy tammikuun ja toukokuun 2022 välisenä aikana. Oikeusministeriön yhteyshenkilönä on toiminut erityisasiantuntija Katriina Nousiainen yhteistyössä hankepäällikkö Milla Aaltosen kanssa. Owl Group Oy:stä tiedonkeruusta, analyysistä ja raportoinnista ovat vastanneet manager Laura Jauhola ja analyytikko Jenna Siltala. Lisäksi Owl Groupista tiimiin on kuulunut senior partner Olli Oosi. Tutkija Kati Nieminen on toiminut selvityksen ulkopuolisena asiantuntijana, ja Nieminen on vastannut etenkin luvun 2 sisältöjen tuottamisesta.

Raportti etenee siten, että luvussa 2 taustoitetaan vihapuheen ja häirinnän määrittelyä ja rangaistavuutta. Luvussa 3 kuvataan vihapuheen ja häirinnän ilmenemisestä ja yleisyydestä eri aineistojen ja ilmoituskanavien valossa. Luvuissa 4.1–4.4 esitämme tiiviin yhteenvedon kyselyn tuloksista koskien vihapuheen ja häirinnän yleisyyttä, tapahtumatilanteita, tekijöitä, tapahtumista ilmoittamista, vihapuheen ja häirinnän vaikutuksia sekä kolmansiin osapuoliin kohdistuvan vihapuheen ja häirinnän havainnot. Kohderyhmittäisiä tuloksia esitellään tarkemmin luvussa 4.5. Luvussa 5 reflektoidaan vuonna 2016 julkaistun selvityksen (OM 7/2016) jälkeen tehtyjä politiikkatoimia ja tuodaan yhteen kehittämisen tarpeet ja suositukset selvityksen tiedonkeruun tuloksia vasten. Liitteessä 1 on kyselyn runko ja liite 2 sisältää eri vastaajaryhmien taustatietoja.

1.2 Selvityksen toteutus

Selvityksen pääasiallinen tiedonkeruu perustuu sähköiseen kyselyyn sekä kohderyhmä- ja asiantuntijahaastatteluihin. Lisäksi on hyödynnetty sekundäärilähteitä ja tehty tarkentavia tietopyyntöjä.

Sähköinen kysely

Kyselyä levitettiin monikanavaisesti pääosin yhdistysten, järjestöjen ja verkostojen kautta. Selvityksen käynnistyessä tunnistettuja tahoja, joiden kautta kyselyä on levitetty, oli yli 200. Kyselyn levittämistä eri verkostojen ei ole voitu seurata, mutta tiedossa on, että useat tahot ovat hyödyntäneet omia laajoja verkostojansa ja viestintäkanaviansa tiedon välittämiseen. Lisäksi tietoa on välitetty eri kanavien kautta tulleiden yhteydenottopyyntöjen mukaan.

Kyselyt toteutettiin suomen, ruotsin, englannin ja venäjän kielellä. Kyselylomakkeen suomenkielinen versio löytyy tämän raportin liitteestä 1. Pohjana on ollut vuoden 2015 toteutetun tiedonkeruun kysely, jota on päivitetty vastaamaan toimintaympäristön muutoksia. Kohderyhmänäkökulmaa ja itsemäärittelymahdollisuutta laajennettiin. Lisäksi sisällytettiin kysymykset koronan vaikutuksista sekä siitä, minkälaista tukea vihapuhetta tai häirintää kokeneet ovat saaneet tai minkälaista tukea he olisivat kaivanneet.

Vähemmistöryhmiin lisättiin suomenruotsalaiset ja uskontokuntaan kuulumattomat sekä ihonvärin tai oletetun etnisen taustan takia rodullistetut henkilöt. Rodullistetuista suurin osa on valinnut myös muun vähemmistöryhmän (vieraskielinen, ulkomaan kansalainen, maahanmuuttotustainen, romani tai saamelainen) ja vastaukset on sisällytetty kyseisiin tuloksiin. Tulosten päällekkäisyyden ja vastausten rajallisuuden takia vieraskielisten, ulkomaan kansalaisten ja maahanmuuttotustaisten tulokset käsitellään kokonaisuutena. Myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden tulokset on yhdistetty. Tulevaisuudessa tulosten eriyttäminen olisi perusteltua. Tuloksia on pyritty avaamaan eri vähemmistöjen näkökulmasta laadullisissa kuvauksissa. Raportissa käytettyjä sitaatteja on paikoin muutettu, jottei henkilöä voi tunnistaa vastauksen perusteella. Mukaan ei ole otettu ns. pahimpia halventavaa sanastoa toisintavia kuvauksia. Englannin-, venäjän- ja ruotsinkielisiä sitaatteja on käännetty suomeksi.

Kyselyiden levitys käynnistyi maaliskuun alussa ja kyselyt suljettiin 4.4.2022. Kyselyyn on voinut vastata riippumatta siitä, onko vastaaja kokenut itse häirintää tai vihapuhetta. Analyysiin otettu 2 800 vastausta, joissa on mukana myös ”muu kohderyhmän” vastaajia. Vähemmistöryhmiin kuuluvien vastauksia saatiin 2 758. Vuoden 2015 tiedonkeruussa luku oli 1475, eli vastaajamäärää saatiin nostettua. Taulukossa 1 on esitetty vastaajamäärät keväällä 2022 ja syksyllä 2015. Luvut kertovat vain tavoitettujen vastaajien määrät, ei oma-kohtaista kokemusta omaavien määriä. Tuloksia avataan havaitun ja oma-kohtaisen kokemuksen perusteella tarkemmin luvuissa 4.5.1.–4.5.9.

Taulukko 1. Vastaajamäärät keväällä 2022 ja syksyllä 2015

Vastaajaryhmä	Vastaajia 2022	syksy 2015
Vieraskieliset, ulkomaan kansalaiset ja maahanmuuttotoukaiset	1017	362
Romanit	39	27
Saamelaiset	133	112
Rodullistettu (pääosin päällekkäinen)	137	(ei mukana 2015)
Vammaiset	257	151
Seksuaali- tai sukupuolivähemmistöt	1077	780
Uskonnolliset vähemmistöt	418	367
Suomenruotsalaiset	140	(ei mukana 2015)
Uskontokuntaan kuulumaton/ateisti	406	(ei mukana 2015)
Muut (ainoana vaihtoehtona)	89	

Pelkästään muu-vaihtoehdon valinneissa vastaajissa on esimerkiksi vähemmistöryhmään kuuluvien läheisiä tai vähemmistöryhmien kanssa työskenteleviä. Lisäksi vastaajiin kuuluu henkilöitä, jotka olisivat mahdollisesti voineet valita valmiista vaihtoehdoista vähemmistöryhmän, mutta ovat halunneet määritellä itsensä muu-kategorian kautta: näitä olivat esimerkiksi neurologiset sairaudet, pitkäaikaissairaudet tai seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvät määritelmät. Muu-vastaajissa oli mm. lihavuus, rokotekriittisyys, sähköyliherkkyys. Useampi kertoi olevansa metsäsaamelainen. Muu-vastaajissa oli myös vähemmistöryhmänä karjalaiset. (ks. lisää luku 4.9.)

Kyselyn toteutuksessa varauduttiin trollaamiseen, sillä kyselyä levitettiin julkisesti ja usein myös eri verkostojen ulkoisilla verkkosivuilla ja sosiaalisen median ryhmissä. Kyselyn vastauksia seurattiin jatkuvasti ja vastaukset on tarkastettu huolellisesti (vastausten loogisuus, avovastaukset). Kyselyyn ei kohdistunut merkittävää häirintää. Mukana oli parikymmentä vastausta, jossa henkilö on joko valinnut useampia vähemmistöryhmiä ja (osa heistä) sisällyttänyt solvaavia kuvauksia avovastauksiin tai valinnut muu-vaihtoehdon ja kertonut olevansa esimerkiksi ”valkoinen hetero mies” tai ”kantasuomalainen”. Vuoden 2015 tiedonkeruussa osuus oli samansuuntainen, mutta tuolloin vastauksissa korostui maahanmuuttovastaisuus. Nyt tehdyssä kyselyssä oli esimerkiksi yksittäisiä vastauksia, josta välittyi vastaajan pelko maahanmuuton vaikutuksista esimerkiksi jengiytymiseen ja muutamia, jotka kokivat, ettei heidän oikeuksiansa huomioida, kun huomio on vähemmistöissä.

Haastattelut

Kohderyhmiltä kerättiin tietoja kyselyn lisäksi henkilökohtaisilla haastatteluilla. Haastatteluja toteutettiin sekä etäyhteydellä, puhelimitse että kasvotusten. Haastattelujen tavoitteena oli saada kyselyä tarkempaa tietoa häirintä- tai vihapuhetapauksista ja näiden seurauksista sekä pohtia tapoja vihapuheeseen ja häirintään puuttumiseksi ja niiden ennaltaehkäisemiseksi.

Kyselyyn vastanneilla oli mahdollisuus ilmoittautua kyselyn lopussa aihetta koskevaan haastatteluun tai pyytää lisätietoja haastatteluun osallistumisesta. Haastatteluun oli mahdollista ilmoittautua ottamalla suoraan yhteyttä selvityksen toteuttajiin. Sähköiseen kyselyyn vastanneista 350 jätti yhteystietonsa haastattelua varten ja neljä henkilöä otti suoraan yhteyttä.

Asiantuntijahaastateltavia tunnistettiin teemakohtaisesti ja heihin otettiin suoraan yhteyttä. Osa kohderyhmähaastateltavista edusti työnsä puolesta myös laajemmin vähemmistökohderyhmää, ja osalla asiantuntijoista taas oli myös omakohtaista kokemusta. Siten kohderyhmä- ja asiantuntijahaastattelut ovat osin päällekkäisiä. Yhteensä haastatteluihin osallistui maaliskuu-toukokuun aikana 43 henkilöä: kohderyhmänäkölmaa edusti 28 henkilöä ja asiantuntijaa 18 henkilöä. Osa haastateltavista edusti useampaa kuin yhtä vähemmistöryhmää. Haastateltavissa korostuu vammaiset (8), maahanmuuttotoukokuun, vieraskieliset ja/tai rodullistetut (7), seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt (8) sekä romanit (6). Uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluvia haastateltiin viisi, saamelaisia kolme ja suomenruotsalaisia kaksi. Lisäksi yksi haastateltava kuului toisen vähemmistöryhmän rinnalla vähemmistöryhmään karjalainen. Niin kysely- kuin haastatteluaineistojen analysoinnissa useampaan kohderyhmään kuuluneiden henkilöiden vastaukset on huomioitu kohderyhmiä koskevissa luvuissa. Haastattelukutsuja on lähetetty huomattavasti tavoitettua suurempi määrä. On täysin ymmärrettävää, että kynnys osallistua arkaluontoista ja henkilökohtaista asiaa koskevaan haastatteluun voi olla korkea.

Toteutetut asiantuntijahaastattelut:

- Tutkijat:
  - vihapuhe (2)
  - monimuotoinen työelämä
  - etnisten ryhmien väliset suhteet
  - oikeussuoja

- Viranomaiset:
  - Poliisiammattikorkeakoulu
  - Poliisihallitus
  - yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
  - tasa-arvovaltuutetun toimisto
  - turvallisuus ja väestötieto
  - sosiaali- ja terveysministeriö
  - etniset ja hyvät väestösuhteet

- Asiantuntijat/järjestöt
  - ihmisoikeudet
  - romanit
  - venäjänkieliset
  - vammaiskohderyhmä
  - maahanmuuttotaustaiset
  - sateenkaarivähemmistöt
  - media

Aineiston puutteet ja rajoitteet

Eri kohderyhmiä on tavoiteltu niin kattojärjestöjen, keskeisten verkostojen kautta kuin myös paikallisia järjestöjä ja tahoja kontaktoiden. Kuten vuoden 2015 selvityksen tiedonkeruussa, myös nyt kyselyllä tavoitettiin parhaiten seksuaalivähemmistöihin kuuluvia vastaajia. Setan ja sen jäsenjärjestöjen tiedotuskanavien kautta on tavoitettu hyvin kohdejoukkoa. Vaikka eri kohderyhmillä on kokoavia verkostoja, tavoitettavuus vaihtelee. Maahanmuuttotaustaisista tavoitettiin nyt parhaiten venäjänkielisiä vastaajia. Tätä on edesauttanut venäjänkielinen kysely ja sen leviäminen venäjänkielisissä verkostoissa. Muiden kieliryhmien osalta tiedotusta tehtiin myös kohdennetusti eri järjestöjen ja verkostojen kautta, ja vaikka vastaajien osuus kasvoi vuoden 2015 tiedonkeruusta, on eri kieliryhmien tavoittamisessa puutteita. Omakielisillä kyselyversioilla voitaisiin potentiaalisesti kasvat-
taa vastaajajoukkoa. Tietopohjan laajentamiseksi tiedotusta olisi hyvä päästä tekemään pidemmällä aikavälillä ja jalkautuen. Tämä koskee myös romanitaustaisten vastaajien

tavoittamista. Kulttuurisensitiivisessä tutkimuksessa luottamussuhteen rakentuminen tutkittavan yhteisön ja tutkijoiden välillä vie runsaasti aikaa ja vaatii pitkäjänteistä tiedottamista (Weiste-Paakkanen ym. 2018).

Eri vähemmistöjen tavoittaminen edustavasti on haaste, ja oikeusministeriön taholta ollaankin parhaillaan tuottamassa tietoa eri vähemmistöryhmien syrjintätiedon tiedonkeruun kehittämiseksi. Edustavan otoksen saaminen kaikista vähemmistöryhmistä on kuitenkin mahdottomuus johtuen jo siitä, ettei väestöpohjaista tietoa ole saatavissa kuin äidinkielen ja kansalaisuuden perusteella ja vammaisten henkilöiden osalta Kelan vammaisuuksien rekisteristä.

Selvityksen tiedonkeruuseen valikoituneet henkilöt voivat olla valmiiksi oikeuksistaan tietoisempia kuin henkilöt, joilla ei ole yhteyksiä edunvalvontaa tekeviin järjestöihin. Haastatteluihin tavoitettiin kuitenkin myös henkilöitä, jotka ovat saaneet tiedon tiedonkeruusta yksityishenkilöiden tai esimerkiksi oppilaitoksen kautta.

Vaikka aineisto on vahvastikin valikoitunutta ja painottunutta, aineisto tarjoaa tietoa ilmiöistä – vihapuheen ja häirinnän ilmenemisestä ja vaikutuksista. Koska vähemmistöryhmät ovat itsessään hyvin heterogeenisia, kaikkia variansseja ei saada näkyviin. Esimerkiksi vammaisten ja toimintarajoitteisten kyselyyn ei mitä oletettavammin ole valikoitunut vastaajia, jotka eivät ole vammaisuudesta johtuvista syistä kyenneet osallistumaan tiedonkeruuseen. Joiltain osin tietoa on voitu rikastaa aikaisemmillä selvityksillä. Vuoden 2015 selvityksen tiedonkeruun aineisto oli yhtä lailla valikoitunut, mutta samansuuntaiset tulokset vahvistavat näkymää siitä, minkälaiselle vihapuheelle tai häirinnälle oletettu kuuluminen vähemmistöryhmään altistaa.

2 Vihapuheen ja häirinnän määrittely

Luvussa taustoitetaan ensin vihapuheen ja häirinnän määrittelyä ja rangaistavuutta. Tämän jälkeen käsitellään lainsäädännön kehittämistyötä vihapuheeseen puuttumisen tehostamiseksi. Lopuksi kuvataan sananvapauden ja yhteiskunnallista keskustelun rajanvetoa.

2.1 Vihapuheen ja häirinnän määrittely ja rangaistavuus

Häirintä on yhdenvertaisuuslaissa ja tasa-arvolaisissa kiellettyä syrjintää. Vihapuhe voi olla rikoslain mukainen rikos, yhdenvertaisuuslaissa tai tasa-arvolaisissa kiellettyä syrjintää tai muuten yleisesti haitallista ilmaisua. Lisäksi työturvallisuuslaissa kielletään häirintä, joka aiheuttaa työntekijän terveydelle haittaa tai vaaraa.

Vihapuhe voidaan nähdä yhtenä vihateon muotona. Vihateko voidaan määritellä vahinkoa tai haittaa aiheuttavaksi teoksi, joka perustuu ennakkoluuloihin tai vihamielisyyteen esimerkiksi teon kohteen oletettua tai todellista etnistä tai kansallista taustaa, uskontoa, seksuaalista suuntautumista, sukupuolta tai vammaisuutta kohtaan. Vihapuheen lisäksi vihatekoja voivat olla esimerkiksi erilaiset väkivallan ja häirinnän muodot tai ilkivalta. Vihateot voivat kohdistua paitsi suoraan kohteeseensa, myös toiseen henkilöön, instituutioon tai esimerkiksi viranomaiseen tai järjestön edustajaan. (Ks. esim. Aaltonen ym. 2019, s. 4; Korhonen 2021, s. 7—9.)

Vihapuheella ei ole yleisesti vakiintunutta määritelmää. Tyypillisesti vihapuheeseen liitetään se, että se perustuu henkilön todellisiin tai oletettuihin ominaisuuksiin, ja sillä luodaan uhkaavaa, vihamielistä, syrjivää tai halventavaa ilmapiiriä tai yllytetään väkivaltaan. Vihapuheen vaikuttimena ovat ennakkoluulot, syrjivät asenteet tai viha kohderyhmää kohtaan, mutta vihapuhe itsessään voi olla tyyliltään myös neutraalia tai rauhallista. Vihapuhe kattaa kaikki ilmaisumuodot, kuten sanalliset ja kuvalliset loukkaukset. (Ks. esim. ECRI 2016; Keipi ym. 2017; Knuutila ym. 2019; Mäkinen ym. 2019; Rauta 2018.)

Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksessa R (97) (20) vihapuhe on määritelty seuraavasti: ”Vihapuhetta ovat kaikki ilmaisumuodot, jotka levittävät, lietsovat, edistävät tai oikeuttavat etnistä vihaa, ulkomaalaisvastaisuutta, antisemitismia tai muuta vihaa, joka pohjautuu suvaitsemattomuuteen. Tämä koskee niin aggressiivista suvaitsematonta kansallismielisyyttä kuin vähemmistöjen, siirtolaisten ja siirtolaistaustaisten ihmisten syrjintää ja vihamielisyyttä heitä kohtaan.”²

Maalittamisella puolestaan tarkoitetaan ”yleensä tietoverkossa tapahtuvaa järjestelmällistä toimintaa, jossa kohdetta uhataan tai loukataan esimerkiksi levittämällä hänen yksityiselämäänsä kuuluvia tietoja tai esittämällä hänestä perättömiä tai muuten halventavia tietoja”. (Illman 2020, s. 5.) Maalittamista onkin toisinaan pidetty yhtenä vihapuheen muotona, joka aiheuttaa vahinkoa yksilötasolla, mutta voi rajoittaa sananvapauden käyttämistä ja uhata yhteiskuntaa ja demokraattisia rakenteita laajemminkin. (Esim. Illman 2020, s. 9—11, 13. s 9.)

Vihapuhe voi olla lainvastaista, mutta lainvastaisuus ei määrittele vihapuhetta. Vihapuhe voi olla rangaistavaa esimerkiksi kiihottamisena kansanryhmää vastaan (RL 11:10 ja 10 a §), laittomana uhkauksena (RL 25:7), kunnianloukkauksena (RL 24:9 ja 10 §), yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä (RL 24:8 ja 8 a§), vainoamisena (RL 25:7 a), viestintärauhan rikkomisena (RL 24:1a) tai julkisena kehottamisena rikokseen (RL 17:1). Vihapuheen näkökulmasta kenties keskeisin rikoslain säännös koskee kiihottamista kansanryhmää vastaan. Säännöstä uudistettaessa nimenomaisena tarkoituksena on ollut puuttua viharikoksiin. Vaikka muutkin rikosnimikkeet voivat tulla kyseeseen, niitä ei tyypillisesti ole laadittu vihapuhetta tai muita viharikoksia ajatellen. (Ks. HE 317/2010 vp.; Neuvonen 2015 (toim.), s. 40—41; Nuotio 2015, s. 152.)

Lisäksi rangaistusta voidaan koventaa, jos rikos on tehty rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta taikka niihin rinnastettavasta muusta vaikuttimesta (RL 6:5 § 4 kohta). Rangaistuksen koventamiseksi rikoksen uhrin ei tarvitse itse kuulua suojattuun ryhmään, vaan hän voi olla esimerkiksi pakolaisten vastaanottokeskuksen työntekijä. (Mäkinen ym. 2019, s. 54.)

Rasistinen vaikutin säädettiin rangaistuksen koventamisperusteeksi rikoslain yleistä osaa uudistettaessa vuonna 2002. Tuolloin hallituksen esityksessä nostettiin myös perusteeksi se, että ”rikokset, jotka kohdistuvat suojaa kaipaaviin vähemmistöryhmiin, ovat keskimääräistä moitittavampia, sillä ne vaarantavat näihin ryhmiin kuuluvien asemaa, oikeuksia ja turvallisuutta tavalla, joka usein ylittää vastaavantyyppisen keskimääräisrikoksen

2 Council of Europe Recommendation (97) 20 <https://go.coe.int/URzjs>.

edustaman haitan. Rasistisista motiiveista tehty rikos saattaa herättää uhrissaan vakavia pelkotiloja, koska hän ei ole joutunut rikoksen uhriksi sattumalta, vaan sellaisen yleensä näkyvän ominaisuutensa vuoksi, joka altistaa hänet mahdollisesti jatkossakin rikoksen kohteeksi. – Rasistiset rikokset ovat usein myös hyvin suunniteltuja, verrattuna esimerkiksi konfliktitilanteen synnyttämiin pahoinpitelyihin tai hetken mielijohteesta tehtyihin vahingontekorikoksiin. Myös tämä on perusteluna näiden rikosten ankarammalle kohtelulle.” (HE 44/2002 vp.). Rikoksen tekeminen rasistisesta tai muusta syrjivästä motiivista on ollut rangaistuksen koventamisperuste vuodesta 2004 ja nykyisessä muodossaan vuodesta 2011 lähtien. Tutkimuksissa, joissa on seurattu esitutkinnassa epäillyn vihamotiivin etenemistä rikosprosessin eri vaiheissa, on havaittu, että koventamisperustetta sovelletaan melko harvoin ja että tutkinnassa epäilty rasistinen motiivi putoaa usein pois tutkinnan edetessä. (Ks. Jyrkkiö-Shamsi 2019, s. 70.)

Rikoslain säädösten ohella vihapuhe voi olla lainvastaista myös yhdenvertaisuuslain tai tasa-arvolain nojalla esimerkiksi kiellettyinä häirintänä. Yhdenvertaisuuslain (1325/2014, 8 § ja 14 §) mukaan henkilön ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaava käyttäytyminen on häirintää, jos se liittyy henkilön ikään, alkuperään, kansalaisuuteen, kieleen, uskontoon, vakaumukseen, mielipiteeseen, poliittiseen toimintaan, ammattiyhdistystoimintaan, perhesuhteisiin, terveydentilaan, vammaisuuteen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai muuhun henkilöön liittyvään syyhyn ja jos lisäksi luodaan mainitun syyin vuoksi henkilöä halventava tai nöyryyttävä taikka häntä kohtaan uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri. Häirintä ja vihapuhe ovat limittäisiä käsitteitä, ja häirintää voidaan myös pitää yhtenä vihapuheen ilmenemismuotona. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan päätöksellä on puututtu esimerkiksi hakaristilipun esillä pitämiseen kerrostaloasunnon ikkunassa lautakunnan katsottua sen luoneen uhkaavaa ja vihamielistä ilmapiiriä (Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta dnro 393/2018). Vihapuheen levittämisen kannalta kiinnostava tapaus oli myös korkeimman oikeuden ratkaisema Pohjoisen vastarintaliikkeen (PVL) lakkauttaminen, jossa sovellettiin yhdistyksen säännöksiä (KKO 2020:68). Poliisihallitus oli vaatinut yhdistyksen lakkauttamista muun muassa sen maahanmuuttajista, seksuaalivähemmistöistä ja juutalaisista levittämän vihapuheen johdosta. (Ks. Mäkinen ym. 2019, s. 55.)

Tämän selvityksen tiedonkeruussa häirinnän on määritelty tarkoittavan esimerkiksi halventavaa, nöyryyttävää tai loukkaavaa puhetta, sähköpostiviestejä tai eleitä. Vihapuheella tarkoitetaan julkisesti (esimerkiksi julkisella paikalla, internetissä tai tiedotusvälineissä) esitettyä ilmaisua tai puhetta, jolla levitetään, yllytetään, ylläpidetään tai oikeutetaan vihaa esimerkiksi vähemmistöjä kohtaan. Koska tyhjentävää määrittelyä häirinnälle ja vihapuheelle ei ole olemassa, ilmiön moninaisuuden tunnistamiseksi tiedonkeruuseen osallistuneet henkilöt ovat voineet kuvata ja määrittellä kohtaamaansa vihapuhetta ja häirintää: minkälaiset ilmaisut tai eleet koetaan loukkaavana, vihamielisenä tai uhkaavana.

2.2 Lainsäädännön kehittäminen vihapuheeseen puuttumisen tehostamiseksi

Kysymys siitä, suojaako voimassa oleva lainsäädäntö riittävästi vihapuhetta ja maalittamista vastaan, on viime vuosina herättänyt paljon keskustelua. Joitakin uudistuksia on jo tehty ja parhaillaan vireillä. Eduskunnan käsiteltävänä on esitys (HE 7/2021 vp), jonka mukaan rangaistuksen mittaamisen koventamisperusteisiin lisättäisiin maininta rikoksen tekemisestä uhrin sukupuoleen perustuvasta vaikuttimesta.³ Lisäksi laitton uhkaus tuli vuonna 2021 virallisen syytteen alaiseksi, jos se kohdistuu henkilöön hänen työtehtävänsä tai julkisen luottamustehtävän vuoksi.⁴ Uudistuksen tarkoituksena oli tehostaa uhkailuun ja maalittamiseen puuttumista. Laittoman uhkauksen syyteoikeutta muutettaessa eduskunta hyväksyi lausuman, joka edellytti lainsäädännön muutostarpeiden arvioimista maalittamiseen puuttumisen tehostamiseksi (EV 97/2021 vp). Oikeusministeriössä on parhaillaan tekeillä arviomuistio siitä, tarvitaanko tätä varten rikoslainsäädännön muutoksia.⁵

Maalittaminen voi nykyisellään tulla rikosoikeudellisesti arvioiduksi esimerkiksi vainoamisena, laittomana uhkauksena, kunnianloukkauksena tai yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä, viranomaiseen kohdistuessaan myös virkamiehen vastustamisena (RL 16:2) tai haitantekona virkamiehelle (RL 16:3). Maalittamisen aloittaminen saattaa puolestaan tulla arvioitavaksi yllyttämisenä (RL 5:5) tai julkisena kehottamisena rikokseen (RL 17:1). Lisäksi esimerkiksi työelämässä maalittaminen voi tulla käsiteltäväksi myös yhdenvertaisuuslain tarkoittamana häirintänä. (Illman 2020, s. 24—51, 114—115; Koivukari 2021, s. 965, 969—970.) Läheskään aina maalittamisen osateoissa ei kuitenkaan ole nykyisen lain puitteissa kyse mistään rikoksesta. Maalittamisen kriminalisoinnissa on havaittu muun muassa kriminalisointiperiaatteisiin sekä rikosoikeuden vastuuperusteisiin, kuten osallisuuteen, syy-yhteyteen ja tahallisuuteen liittyviä haasteita. (Illman 2020, s. 22, 67, 70, 73, 125—126, 137—139; Koivukari 2021, s. 965—966, 974, 983.)

3 Sisäministeriön, oikeusministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2018 asettama työryhmä, jonka tehtävänä oli muun ohella käsitellä vihakampanjointia ja maalittamista esitti lisäksi, että kansanryhmää vastaan kiihottamisen tunnusmerkistöön lisättäisiin maininta sukupuolesta. Mäkinen ym. 2019, s. 66.

4 Finlex 4.10.2021, <https://www.finlex.fi/fi/uutiset/417/>.

5 Oikeusministeriö 2022 (Lakitutka) <https://lakitutka.fi/asiakirjat/lausuntokierros/om008:00-2022>. Ks. myös Poliisihallituksen, Valtakunnansyyttäjänviraston ja käräjäoikeuksien laamannien vuonna 2019 oikeusministeriölle tekemä esitys lainkäyttöhenkilöstöön kohdistuvan maalittamisen kriminalisoimiseksi, sekä eduskunnan käsiteltävänä oleva lakialoite (LA 33/2019 vp.) viranomaisten maalittamisesta.

Vihapuheeseen ja maalittamiseen liittyy myös oikeusministeriön asettaman työryhmän ehdotus siitä, että seksuaalisen kuvan laitton levittäminen säädettäisiin erikseen seksuaalirikoksena rangaistavaksi. Nykyisin seksuaalisen kuvan tai videon esittämistä ilman lupaa arvioidaan kunnianloukkauksena tai yksityiselämää koskevan tiedon levittämisenä. (Illman 2020; Kiriakos ym. s. 90.)

Euroopan unionin tasolla puolestaan Euroopan komissio on ehdottanut niin sanottujen EU-rikosten luettelon laajentamista kattamaan vihapuheen ja -rikokset. Ehdotus koskee oikeusperustan luomista Euroopan unionin toiminnasta tehtyyn sopimukseen (SEUT-sopimus) mahdollista direktiiviä varten.⁶ Ehdotusta on perusteltu muun muassa viharikosten ja -puheen haitallisilla vaikutuksilla yhteisiin arvoihin sekä vihapuheen valtioiden rajat ylittävällä vaikutuksella. EU-rikoslistan laajentaminen vihapuheeseen ja viharikoksiin edellyttää neuvoston yksimielistä päätöstä sen jälkeen, kun Euroopan parlamentti on ensin antanut hyväksyntänsä. Suomi on suhtautunut myönteisesti ehdotukseen, mutta yksimielisyyteen pääseminen vaikuttaa haasteelliselta.

Parhailtaan käynnissä oleva yhdenvertaisuuslain uudistaminen sisältää sekin joitakin vihapuheeseen liittyviä ehdotuksia. Esimerkiksi häirinnän määritelmää ehdotetaan muutettavaksi niin, että häirintä voi kohdistua yksilön lisäksi myös ihmisryhmään, ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle esitetään toimivaltaa käsitellä asioita ilman nimettyä uhria.⁷

Suomi vastaanotti helmikuussa 2021 komission virallisen huomautuksen liittyen rasismia ja muukalaisvihaa koskevan puitepäättöksen (2008/913/YOS) täytäntöönpanoon. Komissio katsoi, ettei Suomen rangaistussäännöksissä ollut pantu täytäntöön väkivaltaan yllyttämistä sekä tiettyjen tekojen julkista puolustelua, kieltämistä tai vakavaa vähättelyä koskevia tekoja. Lisäksi komissio katsoi täytäntöönpanon puutteita liittyvän tutkinta- ja/tai syytetoimiin ryhtymiseen viran puolesta. Huhtikuussa 2021 komissiolle antamassaan vastauksessaan Suomi kiisti komission esittämät väitteet selostaen kyseessä olevien velvoitteiden täytäntöönpanon Suomen lainsäädännössä. Virallinen huomautus on ensimmäinen vaihe rikkomusmenettelyssä, joka jatkuu siinä tapauksessa, että komissio on tyytymätön Suomen vastaukseen. Rikkomusmenettely on käynnistetty myös kuutta muuta EU:n jäsenvaltiota vastaan.

---

6 Euroopan komissio 1.6.2017.

7 Luonnos hallituksen esitykseksi yhdenvertaisuuslain, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta annetun lain ja yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain muuttamisesta <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/fcd679bf-f6ef-45ef-a605-f0d9a5408b68/05977764-4349-4120-95d9-cb49ef096753/LAUSUNTOPYYNTO20220328121538.PDF>

2.3 Verkkoalustan ylläpitäjän vastuu

Vihapuhetta esiintyy paljon sosiaalisessa mediassa. Vihapuheen esittäjän ohella nousee tällöin esiin kysymys verkkoalustan ylläpitäjän vastuusta vihapuheen poistamisesta. Euroopan komissio sekä Facebook, Twitter, Youtube ja Microsoft julkistivat vuonna 2016 käytännesääntöjä verkossa esiintyvän laittoman vihapuheen torjumiseksi. Myöhemmin käytännesääntöjä ovat alkaneet soveltaa muutkin yritykset, kuten Instagram ja Google+.⁸ Allekirjoittamalla käytännesäännöt yritykset sitoutuvat tutkimaan suurimman osan laittomasta vihapuheesta tehdyistä ilmoituksista vuorokauden kuluessa ja poistamaan tällaisen sisällön tai estämään pääsyn siihen.⁹

Lainsäädännössämme ei ole yleistä säännöstä, jolla ylläpitäjä veloitettaisiin valvomaan ylläpitämänsä sivuston sisällön laillisuutta ja poistamaan lainvastainen aineisto. Sisäministeriön, oikeusministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman työryhmän selvityksessä vuodelta 2019 esitettiin, että verkkoalustojen vastuuta torjua vihapuhetta lisättäisiin lainsäädännön keinoin ja arvioitaisiin muun muassa, miltä osin EU:n komission antamia suosituksia laittoman verkkosisällön torjumiseksi voitaisiin säätää verkkoalustoja tai säilytyspalvelujen tarjoajia velvoittaviksi, tai voitaisiinko verkkoalustoja velvoittaa poistamaan selkeästi rangaistavaa sisältöä. (Mäkinen ym. 2019, s. 65—67.) Lisäksi on esitetty, että viranomaisten tulisi tehostaa yhteistyötään verkkoalustayritysten kanssa esimerkiksi edellä mainittujen käytännesääntöjen avulla. (Knuutila ym. 2019, s. 95—96; Mäkinen ym. 2019, s. 65—67.)

Kansainvälisesti tarkastellen esimerkiksi Saksassa astui vuonna 2018 voimaan laki, joka velvoittaa suurimpia sosiaalisen median yrityksiä poistamaan lainvastaiset sisällöt vuorokauden kuluessa (Ks. Oksanen 2019, s. 9; Turtiainen 2018.) Saman tyyppinen laki on otettu käyttöön Ranskassa. (Takkunen 2019.) Ruotsissa voimassa olevan lain mukaan ylläpitäjän on poistettava viestit, jotka täyttävät esimerkiksi laittoman uhkauksen tunnusmerkistön, rikkovat yksityisyyden suojaa tai yllyttävät etnistä ryhmää vastaan (ks. Illman 2020, s. 9). Lisäksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien on ottanut muutamissa tapauksissa kantaa ylläpitäjän velvollisuuteen poistaa vihapuhe alustaltaan. Vastuun syntyminen edellyttää, että vihapuheen sisältö ylittää tietyn kynnyksen.¹⁰

⁸ Euroopan komissio, lehdistötiedote 19.1.2018 <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fi/IP18261>.

⁹ Euroopan komission käytännesäännöt verkossa esiintyvän laittoman vihapuheen torjumiseksi; The EU Code of conduct on countering illegal hate speech online <https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-code-conduct-countering-illegal-hate-speech-online?msclid=1cf3f2ab-bccf11ecb362f8558738aa57> Ks. myös Euroopan komissio 1.6.2017; Mäkinen 2019, s. 27.

¹⁰ Delfi v. Viro 2015; Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete ja Index.hu Zrt v. Unkari 2016; Pihl v. Ruotsi 2017 Ks. ylläpitäjän vastuusta tarkemmin Korpisaari 2019.

Vastikään Euroopan unionissa on päästy alustavaan poliittiseen yhteisymmärrykseen digipalvelusäädöksestä, jonka tavoitteena on kitkeä verkkosivustoilla julkaistavaa vihapuhetta ja disinformaatiota. Digipalvelusäädöstä on tarkoitus soveltaa kaikkiin verkossa toimiviin välityspalvelujen tarjoajiin, jotka tarjoavat palveluitaan EU:n alueella. Voimaan tultuaan laki velvoittaa alustat poistamaan laittoman sisällön heti, kun se huomataan. Laiminlyönneistä voi olla seurauksena merkittävän suuruinen sakko. Useimmat velvoitteet koskevat kaikkia yrityksiä, mutta erittäin suuriin verkkoalustoihin ja verkossa toimiviin hakukoneisiin sovelletaan tiukempia vaatimuksia, kuten veloitetta analysoida ja vähentää järjestelmäriskejä. Digipalvelusäädös liittyy Euroopan komission joulukuussa 2020 esittämään säädöspakettiin, johon kuuluu myös digimarkkinasäädös. Neuvoston ja Euroopan parlamentin on vielä hyväksyttävä nyt saavutettu yhteisymmärrys digipalvelusäädöksen sisällöstä.¹¹

Joissakin tilanteissa verkkoalustan ylläpitäjä voi olla myös rikosoikeudellisessa vastuussa alustan välityksellä harjoitetusta laittomasta toiminnasta. Vihapuheen osalta on kuitenkin usein tulkinnanvaraista, missä määrin vastuun perustana voi olla alustan ylläpitäjän laiminlyönti valvoa tai poistaa alustalla olevaa aineistoa. Jos vihapuhe täyttää kansanryhmää vastaan kiihottamisen tunnusmerkistön, voi ylläpitäjän vastuu mahdollisesti tulla kyseeseen, sillä tunnusmerkistö kattaa paitsi lainvastaisen sisällön yleisön saataville asettamisen, myös sen saatavilla pitämisen. Tällöin vastuu voisi syntyä, jos ylläpitäjä jättää poistamatta sisällön siitä huolimatta, että on tietoinen sen lainvastaisuudesta. (Kimpimäki 2019; Illman 2020, s. 54—59.) Käytännössä rikosoikeudellisen vastuun syntyminen ylläpitäjälle on harvinaista.

Median osalta journalistiset ohjeet (kohta 26) edellyttävät ihmisarvon kunnioittamista, eikä etnistä alkuperää, kansallisuutta, sukupuolta, seksuaalista suuntautumista, vakuumusta tai näihin verrattavaa ominaisuutta pidä tuoda esiin asiaankuulumattomasti tai halventavasti.¹² Median verkkosivuilla julkaistua yleisön tuottamaa sisältöä puolestaan koskee journalistin ohjeiden liite, joka edellyttää tiedotusvälineitä tarkkailemaan keskustelua ja poistamaan ihmisarvoa ja yksityisyyden suojaa loukkaavat sisällöt viipymättä. (Mäkinen, 2019, s. 41.)

---

11 Euroopan komissio <https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act-ensuring-safe-and-accountable-online-environmentfi>.

12 Julkisen sanan neuvosto https://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/

2.4 Vihapuhe ja sananvapaus

Vihapuheen sallittavuudesta keskusteltaessa esiin nousee kysymys sananvapaudesta ja sen rajoista. Sananvapaus on turvattu Suomen perustuslaissa (12 §) sekä useissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ja -julistuksissa. Erityisesti poliittiseen päätöksentekoon kohdistuva kritiikki ja yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuminen kuuluvat vahvan sananvapauden piiriin.¹³

Lähtökohtaisesti myös loukkaava, shokeeraava ja provokatiivinen puhe voikin nauttia sananvapauden suojaa. Sananvapaus ei kuitenkaan kata kaikenlaista puhetta, eikä sananvapauden näkökulma ole aina määräävä. Esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) mukaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) perustavanlaatuisia arvoja vastaan suunnatut lausumat eivät nauti sananvapauden suojaa. Ainakin väkivallalla uhkaamista voidaan siten EIT:n mukaan arvioida oikeuksien väärinkäytön kiellon (EIS artikla 17) kannalta, jolloin sananvapauden rajoitusperusteita ei tarvitse arvioida. (Ks. esim. European Court of Human Rights 2022; Hyttinen 2019, s. 101, 111; Korpisaari 2019, s. 934; Viljanen 2019, s. 229.)

Sananvapauden rajoja pohdittaessa on tärkeää huomata myös, että vihapuheen tarkoituksena voi nimenomaan olla pyrkimys tukahduttaa yhteiskunnallista keskustelua. Vihapuhe voi kohdistua paitsi yksilöihin tai ryhmiin eri syrjintäperusteiden perusteella, myös esimerkiksi toimittajiin, tutkijoihin tai päätöksentekijöihin heidän tehtäviensä tai kannanottojensa perusteella, tarkoituksena vaikuttaa siihen, mitä puheenaiheita julkisuudessa käsitellään ja millä tavoin.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen viimeaikaisessa ratkaisukäytännössä on otettu kantaa paitsi sananvapauden (EIS artikla 10) rajoihin myös oikeuksien väärinkäytön kieltoon ja yksityisyyden suojan (EIS artikla 8), syrjinnän (EIS artikla 14) ja vihapuheen väliseen suhteeseen. EIT ei ole kaikissa vihapuhetta koskevissa tapauksissa antanut valituslupaa katsoen joko, että valitus on ollut ilmeisen perusteeton tai arvioiden valitusta sisällöllisesti. Vihapuheen osalta tuomioistuin on arvioinut valituksen oikeuksien väärinkäytön kiellon vastaiseksi ainakin yhdessä melko tuoreessa tapauksessa¹⁴. Tuomioistuin on jättänyt käsittelemättä esimerkiksi tapauksia, jotka ovat koskeneet valituksia tuomioista rasistiseen, homofobiseen tai uskonnolliseen vihaan yllyttämisestä, natsisymbolien käyttämisestä ja

¹³ Ks. esim. KKO 2020:68.

¹⁴ Belkacem v. Belgia 2017.

holokaustin kieltämisestä.¹⁵ Lisäksi vastaajana olleen valtion katsottiin rikkoneen positiiivista velvoitettaan suojella vihapuheelta ja tarjota sitä vastaan tehokkaita oikeussuojakeinoja kahdessa viimeaikaisessa tapauksessa, jossa toisessa kohteena olivat tutkijat¹⁶ ja toisessa samaa sukupuolta oleva pariskunta¹⁷. Lisäksi yhdessä tapauksessa vastaajana olleen valtion katsottiin rikkoneen velvollisuuttaan tutkia viharikoksia tapauksessa, jossa uhkaavasti käyttäytynyt väkijoukko tunkeutui samaa sukupuolta olevien parien perhe-elämää käsitelleen elokuvan näytökseen¹⁸. Toisaalta sananvapautta on katsottu loukatun tapauksissa, joissa ei EIT:n mukaan ole riittävästi otettu huomioon sananvapauden edellyttämää oikeutta mielipiteen ilmaisuun, yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiseen ja viranomaisten kritisointiin^{19,20}.

---

15 Belkacem v. Belgia 2017; Smajić v. Bosnia ja Herzegovina 2018; Nix v. Saksa 2018; Roj TV A/S v. Tanska 2018; Šimunić v. Kroatia 2019; Williamson v. Saksa 2019; Pastörs v. Saksa 2019; Lilliendahl v. Islanti 2020; Atamanchuk v. Venäjä 2020; Kilin v. Venäjä 2021; Bonnet v. Ranska 2022. Ks. myös Sanchez v. Ranska, joka on EIT:n suuren jaoston käsiteltävänä.

16 Kaboğlu and Oran v. Turkki 2018.

17 Beizaras and Levickas v. Liettua 2020.

18 Association ACCEPT and Others v. Romania 2021.

19 Ks. esim. Savva Terentyev v. Venäjä 2018; Stomakhin v. Venäjä 2018; Tagiyev and Huseynov v. Azerbaijan 2019; Standard Verlagsgesellschaft mbH v. Itävalta (No. 3) 2019; Özer v. Turkki (no. 3) 2020; Erkizia Almandoz v. Espanja 2021; Yefimov and Youth Human Rights Group v. Venäjä 2021.

20 Ks. tarkemmin European Court of Human Rights 2022.

3 Vihapuheen ja häirinnän yleisyys eri lähteistä

Tässä luvussa tarkastellaan, mitä vihapuheen ja häirinnän ilmenemisestä ja yleisyydestä tiedetään eri aineistojen ja ilmoituskanavien valossa. Kohderyhmittäisiä tietoja esitellään tarkemmin kohderyhmäkohtaisten tulosten yhteydessä.

3.1 Poliisin tietoon tulleet epäillyt viharikokset Suomessa

Suomen rikoslaki ei tunne määritelmää viha- tai rasistinen rikos. Viharikokseksi on vakiintunut määrittely ”henkilöä, ryhmää, jonkun omaisuutta, instituutiota tai näiden edustajaa kohtaan tehty rikos, jonka motiivina ovat ennakkoluulot tai vihamielisyys uhrin oletettua tai todellista etnistä tai kansallista taustaa, uskonnollista vakaumusta tai elämäntavomusta, seksuaalista suuntautumista, sukupuoli-identiteettiä, sukupuolen ilmaisua tai vammaisuutta kohtaan.” Mikä tahansa Suomen rikoslainsäädännössä rikokseksi määritelty teko voi periaatteessa olla viharikos, sillä teon motiivi ratkaisee. Viharikoksen määritelmä täyttyy jo silloin, jos tekijä olettaa uhrin kuuluvan johonkin yllä mainituista viiteryhmistä. Uhri voi olla esimerkiksi läheisessä suhteessa kyseiseen ryhmään kuuluvan kanssa ja valikoitua tätä kautta kohteeksi. (Rauta 2021, 6.)

Poliisin tietoon tulleita rikosilmoituksia, jotka ovat luokiteltavissa viharikosilmoituksiksi, oli vuonna 2020 yhteensä 852. Näihin lukeutuvat Poliisiammattikorkeakoulun tilastoinnissa sellaiset tapaukset, joissa joku tapauksen osapuolista (poliisi, uhri, todistaja jne.) epäili, että rikoksen yhtenä motiivina oli epäluulo tai vihamielisyys jotakin uhrin (oletettua) viiteryhmää kohtaan. Näitä voivat olla 1) etnisyyteen tai kansallisuuteen, 2) uskontoon tai vakaumukseen, 3) seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun tai 4) vammaisuuteen liittyvät viiteryhmät. Tapaus määriteltiin viharikokseksi myös silloin, jos itse rikosilmoituksen selitysosassa esiintyi viharikosperustaisia viitteitä, kuten epäillyn rasistista kielenkäyttöä. (Rauta 2021, 8.)

Yleisin syy viharikoksiksi luokitelluissa rikosilmoituksissa on eri vuosina ollut etninen tai kansallinen tausta (ks. taulukko 2). Näissä yleisin rikosnimike oli kunnianloukkaus. Vuonna 2020 rasismi oli syynä 76 %:ssa tapauksista. Vuonna 2020 kaikista etniseen tai kansalliseen taustaan liittyvistä rikosilmoituksista 12 prosenttia oli kohdistunut romanitautaiseen henkilöön. Uskontoon tai elämäntavomukseen liittyvien rikosepäilyjen osuus oli 13 %. Seksuaalinen suuntautuminen oli syynä 5 %:ssa tapauksista, vammaisuus yli 3 %:ssa ja sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu hieman alle 3 %:ssa tapauksista.

Taulukko 2. Eri viharikosmotiivien osuudet viharikoksiksi luokitelluissa rikosilmoituksissa

(lähde: Tihveräinen 2014 & 2015 & 2016, Rauta 2017 & 2018 & 2019)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Etninen tai kansallinen tausta (rasistiset rikokset)	88 %	85 %	83 %	79,3 %	77 %	69,8 %	69,7 %	72,3 %	75,8 %
Uskonto tai elämäntavot/vakaumus	6 %	9 %	8 %	10,6 %	13,8 %	20 %	17 %	14,8 %	12,7 %
Seksuaalinen suuntautuminen	4 %	4 %	5 %	4,4 %	4,2 %	4,1 %	6,7 %	5,7 %	5,4 %
Vammaisuus	2 %	1 %	1 %	5,2 %	3,9 %	4,9 %	5,3 %	4,9 %	3,5 %
Sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu	0 %	1 %	0,6 %	0,5 %	1,1 %	1 %	1,3 %	2,3 %	2,6 %
Lukumäärä yhteensä	732	833	822	1250	1079	1165	910	899	852

Vuonna 2015 tuli poliisin tietoon ennätysmäärä viharikosepäilyjä, yhteensä 1 250. Määrät ovat laskeneet siitä. Viimeisimmän poliisiammattikorkeakoulun raportin mukaan (Rauta 2021, 28) poliisin tietoon tullut viharikollisuus oli laskenut suunnilleen vuoden 2014 tasolle. Vuonna 2020 poliisi kirjasi 47 kappaletta vähemmän vihamotiivin sisältämiä rikosilmoituksia ja 60 kappaletta vähemmän päärikoksia kuin vuonna 2019. Vuonna 2020 epäilyistä viharikoksista yli puolet (53 %) oli sanallisia loukkauksia, uhkailuja ja häirintää. Toiseksi yleisin oli yksisuuntainen pahoinpitelyrikos (24 %). Rikosepäilyt kiihottamisesta kansanryhmää vastaan vähenivät kolmanneksella vuodesta 2019. Näitä päärikoksia oli 71 kappaletta, kun niitä vuonna 2019 oli 105. (Rauta 2021.)

Tilastoissa tulee huomioida, ettei niiden kautta voida tehdä johtopäätöksiä viharikosten määrästä, sillä ne sisältävät vain epäillyt viharikokset. Viime kädessä tuomioistuimien ottaa kantaa epäillyn rikoksen vihamotiiviin, ja siihen, täyttääkö teko rikoksen tunnusmerkistön, eikä osa edes siirry syyttäjän käsittelyyn tai syyttäjä ei vie tapausta eteenpäin esimerkiksi näytön puuttuessa. Aineisto perustuu hakusanoihin, jolloin tehdyt kirjaukset vaikuttavat aineiston löydettävyyteen. Tieto perustuu vain poliisin merkitsemiin tietoihin, ja mikäli epäiltyä motiivia ei ole kirjattu, tieto jää ulkopuolelle. Lisäksi ulkopuolelle jäävät kaikki tapaukset, joita ei ole viety poliisille tai joita poliisi ei ole kirjannut rikosilmoituksiksi. (Neuvonen 2015, 128 & Tihveräinen 2015, 3–4.)

Poliisihallituksen antaman ohjeistuksen (Poliisihallituksen ohje 13.11.2011) mukaan poliisin tulisi käyttää viharikosluokitusta aina silloin, kun kuka tahansa tilanteessa mukana ollut henkilö (poliisi, epäilty, asianomistaja, todistaja, ilmoittaja tai muu) pitää teon motiivina osittain tai kokonaan ennakkoluuloa tai vihaa tiettyä kansanryhmää kohtaan tai pitää tekoa tehtynä osittain tai kokonaan rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen liittyvästä vaikuttimesta taikka niihin rinnastettavasta muusta vaikuttimesta. Luokitustilastoja tutkittaessa on otettava huomioon, että luokitusjärjestelmä on kehitetty poliisin omaksi tilastointityökaluksi. Rikosilmoitusten kirjaamiseen käytettävä Poliisiasian tietojärjestelmä ei pakota tekemään luokittelua. Luokittelumerkintä välittyy kuitenkin myös syyttäjälle. Vuonna 2020 poliisi käytti luokitusta vain 17 % löydetyistä tapauksista. Edellisenä vuonna osuus oli 26 %. Viharikosluokituksen käyttöasteesta ei voida suoraan arvioida sitä, tunnistaako poliisi viharikoksia. (Rauta 2021, 8–9, 11) Poliisissa on käynnissä uudistustyö, jonka myötä luokittelu tulisi pakolliseksi ja sähköisen rikosilmoituksessa ilmoitettu epäily viharikosmotiivista välittyisi paremmin tilastoihin, mutta ennen kaikkea itse tutkintaan.

Poliisin Nettivinkki-palvelu

Nettivinkki-palvelussa poliisille voi jättää ei-kiireellisen tiedon internetissä havaitusta epäilyttävästä aineistosta. Järjestelmän kautta ei oteta vastaan rikosilmoituksia; rikosilmoitustapauksessa tulee käyttää sähköistä rikosilmoitusta tai tehdä ilmoitus poliisille muulla tavoin²¹. Nettivinkin kautta voi ilmoittaa mm. havaintoja tai epäilyksiä rasistisista rikoksista ja ihmisvihasta. Taulukossa 3 on palveluun vuodesta 2015 tulleet ilmoitukset. Vuonna 2015 vinkkejä, joiden sisältö koski rasistisia rikoksia tai syrjintää, oli ennätysellinen määrä: osuus kaikista vinkeistä oli 28 %. Rasistisia rikoksia ja syrjintää koskevien vihjeiden osuus on laskenut määrällisesti vuodesta 2017, jolloin ilmoituksia oli 1340 ja osuus kaikista viheistä 7 %. Nettivinkin kautta tulevat ilmoitukset perataan ja lähetetään eteenpäin poliisipiireille, jos niissä on syytä epäillä rikosta. Poliisipiirissä arvioidaan, onko syytä epäillä rikosta, ja ilmoituksista kirjataan rikosilmoitus, jos kynnys ylittyy.

Nettivinkkien ilmoitusten perusteella ei voi eritellä, onko kyseessä vihapuhe vai jokin muu teko. Lisäksi mukana voi olla ns. trolleja, joilla on eriäviä tarkoituksia ilmoituksille. Poliisin tietoon tulleista internetin kautta lähetetyistä viharikosilmoituksista ei ole eriteltävissä, kuinka moni on tullut Nettivinkin kautta. Tilastot ovat eri vuosilta vain numeerisia, koska Nettivinkki-jäljestelmässä säilytetään vihjeitä ainoastaan viimeisen 6 kuukauden osalta (PolHetil 35 § 1 mom). Vanhemmat poistuvat automaattisesti järjestelmästä. Nettivinkin kautta raportoivat luokitukset ovat aina ilmoittajan/kansalaisen itsensä määrittelemiä.

²¹ Kaikista rikoksista ei voi tehdä ilmoitusta sähköisesti.

Taulukko 3. Tilasto Nettivinkki-järjestelmä

Vuosi	Rasistisia rikoksia ja syrjintää vihjeet	% kaikista vihjeistä	Kaikki vihjeet yhteensä
2015	5564	28 %	19651
2016	1140	7 %	16510
2017	1340	7 %	18213
2018	735	5 %	14703
2019	642	4 %	15245
2020	621	3 %	21874
2021	375	2 %	16333

3.2 Tuomiot kiihottamisrikoksista

Kiihottaminen kansanryhmää vastaan on keskeinen rasistisia vaikuttimia ja vihapuhetta koskeva rangaistussäännös. Rikoslain 11 luvun 10 §:n mukaan: *”Joka asettaa yleisön saataville tai muutoin yleisön keskuuteen, levittää tai pitää yleisön saatavilla tiedon, mielipiteen tai muun viestin, jossa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin ryhmää rodun, ihonvärin, syntyperän, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella taikka niihin rinnastettavalla muulla perusteella, on tuomittava kiihottamisesta kansanryhmää vastaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”*

Kiihottamisrikos on sananvapausrikos, eli se perustuu julkaistun viestin sisältöön viestinnässä. Teon rangaistavuus edellyttää seuraavien osatekijöiden käsillä oloa: 1) tekijä asettaa aineiston yleisön saataville tai pitää aineiston yleisön saatavilla. 2) Aineisto on uhkaavaa, panettelevaa tai solvaavaa. 3) Teko kohdistuu yksilöitävissä olevaan ryhmään. 4) Teko on tehty tahallisesti. Vuonna 2011 säädettiin erikseen kiihottamisrikoksen törkeä tekemuoto rangaistavaksi. (Neuvonen 2015, 41 & 56.)

Vuosina 2001–2014 kiihottamisrikoksista tuomittiin rangaistukseen yhteensä 40 henkilöä, joista vuonna 2012 tuomittiin yhteensä 13. Muina vuosina luvut ovat vaihdelleet 0–5:n välillä (Suomen virallinen tilasto: Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset). Aineiston ulkopuolelle jää vuosittain tapauksia, joissa ylimmän syyttäjän päätöksellä on katsottu esitutkinta tarpeettomaksi (Neuvonen 2015, 127).

Syyksilukevat tuomiot kiihottamisesta kansanryhmää vastaan ovat olleet nousussa; sellaisia tuomioita, joissa kiihottaminen kansanryhmää vastaan oli päärikosnimike, oli vuonna 2015 yksi, 2016 viisi, 2017 13, 2018 32, 2019 29 ja vuonna 2020 25. Oikeusministeriön tekemän sisältöanalyysin mukaan vuonna 2019 kahta tapausta lukuun ottamatta vastaajat tuomittiin syytteen mukaisesti. Yhdessä tapauksessa syyte hylättiin kokonaan ja toisessa osittain. Osittain hylätyssä oli kyse myös kunnianloukkauksesta, joka hylättiin vanhentuneena. Sen sijaan kiihottaminen kansanryhmää vastaan syytteen osalta vastaaja tuomittiin syytteen mukaisesti. Enemmistössä tapauksista tapahtumapaikkana oli Facebook. Tuomioissa viestien levittämisaikoina olivat kuitenkin myös mm. Twitter, Youtube, Ylilauta sekä Periscope. Kiihottamistapauksissa oli kyse tyypillisesti etnisestä taustasta, uskonnosta tai näiden yhdistelmästä.²² Vuonna 2018 annetuista tuomioista on laadittu tiivistelmä²³.

3.3 Yhdenvertaisuusvaltuutetun tiedoksi tulleet vihapuhe- ja häirintätapaukset

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto on oikeusministeriön yhteydessä toimiva itsenäinen viranomainen, jonka tehtävänä on antaa neuvoja ja ohjeita sekä auttaa syrjintäepäilyä selvittämisessä. Tarvittaessa valtuutettu ryhtyy toimenpiteisiin syrjinnän uhrin oikeusturvan takaamiseksi. Syrjintäepäilyä selvittämiseksi valtuutettu voi pyytää selvityksiä vastapuolelta sekä asiaan liittyviä lisätietoja eri toimijoilta. Yhdenvertaisuusvaltuutetulla on laaja yleinen tiedonsaantioikeus ja oikeus saada myös salassa pidettäviä tietoja. Valtuutetun tehtäväkenttä on laajempi kuin rikoslain määritelmä rangaistavasta vihapuheesta.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistosta saatiin selvityksen käyttöön tieto yhteydenotoista vuosina 2020 ja 2021²⁴. Vuonna 2021 valtuutetun syrjintäyhteydenotoista häirintää koski 51 tapausta ja vuonna 2020 34 tapausta. Vertailuvuonna 2015 (1.1.–11.12.) yhdenvertaisuusvaltuutetulle tuli yhteensä 38 vihapuheeseen liittyvää yhteydenottoa.

Häirintää esiintyy kaikilla elämänalueilla. Vuosina 2020 ja 2021 eniten häirintää yhdenvertaisuusvaltuutetulle ilmoitetaan liittyen sosiaaliseen mediaan sekä muihin internetin vuorovaikutuskanaviin, noin 20 % kaikista häirintäyhteydenotoista. Toiseksi eniten häirintäyhteydenottoja tulee asumiseen liittyen, noin 15 % kaikista häirintäyhteydenotoista, ja kolmanneksi eniten koulutukseen ja kasvatukseen liittyen, noin 10 % kaikista

²² Lähde: <https://yhdenvertaisuus.fi/viharikostilastoja>

²³ Lue lisää: Oikeusministeriö 2019.

²⁴ Vuonna 2020 toimistossa on siirrytty uuteen asiakirjahallintajärjestelmään, eikä vanhempia tietoja ollut mahdollista tarkastella.

häirintäyhteydenotoista. Häirintää esiintyy kutienkin myös niin yksityisissä palveluissa, kuten kauppaliikkeissä, kun julkisissakin palveluissa, kuten poliisin toimesta. Lisäksi valtuutetulle ilmoitetaan yksityisten välisistä häirintätilanteista esimerkiksi julkisilla paikoilla, harrastus- ja urheilutoiminnassa sekä yhdistystoiminnassa. Omana ryhmänään valtuutetulle tulevaisuudessa häirintäyhteydenotoissa erottuvat myös erilaiset poliittiseen toimintaan, kuten vaalimainontaan, puheeseen sekä mielipidekirjoituksiin painetussa mediassa liittyvät yhteydenotot.

Syrjintäperusteista suurin ryhmä yhteydenotoissa ovat etnisyyteen (syrjintäperusteet alkuperä, kieli, uskonto ja kansalaisuus) tavalla tai toisella liittyvät yhteydenotot. Näitä on yli 50 % kaikista häirintäyhteydenotoista. Toiseksi suurin ryhmä on seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvät yhteydenotot, joita on noin 10 % kaikista häirintäyhteydenotoista. Vammaisuudesta, joka on syrjintäasioissa yleisesti yksi keskeisimpiä syrjintäperusteita, häirintän kontekstissa on tullut vain yksittäisiä yhteydenottoja. Lisäksi häirintäyhteydenotot ovat koskeneet esimerkiksi mielipidettä, muuta henkilöön liittyvää syytä sekä syrjintäperusteen osalta täsmentymätöntä häirintää.

Yhteydenottoja ei ole tarkoituksenmukaista eikä mahdollista jaotella erilaisten vihapuheen ilmenemismuotojen, kuten häirintä ja kunnianloukkaus, perusteella huomioiden, että usein yhteydenotossa ei ole selkeästi määriteltävissä, mistä vihapuheen muodosta on kyse ja usein kyse on myös useammasta muodosta samanaikaisesti. Häirintä ei myöskään aina ole vain sanallista toimintaa, vaikka suurin osa häirintäyhteydenotoista tätä onkin, vaan kyse voi olla myös fyysisestä toiminnasta.

3.4 Varjoraportoinnin kautta ilmi tulleet viharikostapaukset

Vuonna 2016 julkaistun vihapuhe- ja häirintäselvityksen jälkeen on tuotettu kaksi ”varjoraporttia”, joissa on tuotettu laadullista tietoa nimenomaan viharikoksista. Varjoraporttien tiedonkeruussa on tavoiteltu myös niitä viharikosten uhreja, jotka eivät ole tehneet kohtaamastaan rikoksesta ilmoitusta poliisille. Laadulliset selvitykset tuovat lisätietoa Poliisi-ammattikorkeakoulun tilastollisiin raportteihin sekä temaattisesti laajempaan vihapuhetta ja häirintää koskevaan selvitykseen nähden.

Vuoden 2018 raportti koskien vuosia 2014–2018

Vuonna 2018 toteutettiin osana Against hate -hanketta Rikosuhripäivystyksen ja Uskot-foorumin toimesta ensimmäinen laajasti eri ryhmien kokemuksia selvittävä ja uhrien kokemuksiin pohjautuva viharikosselvitys²⁵. Raportissa on haettu laadullista tietoa pikemminkin kuin tilastollista tietoa ja pääpaino on uhrien kokemuksissa ja tarpeissa.

Tiedonkeruussa pyydettiin tietoja omakohtaisista, läheisten tai silminnäkijöiden taholta havaituista viharikoksista vuosilta 2014–2018. Aineisto pitää sisällään 106 tiedonkeruun kriteerit täyttävää ilmoitusta. Suuressa osassa tapauksissa tekijä oli tuntematon. Yleisimmin tapahtumapaikka oli julkinen: lähes puolet vastaajista ilmoitti rikoksen tapahtumapaikaksi kadun. Seuraavaksi yleisin oli muu julkinen tila, kuten julkinen kulkuväline, puisto tai asema. Ilmoituksia tuli myös erilaisista julkisista palveluissa, kuten kouluista tai päiväkodeista.

Puolet ilmoituksista koski sanallisia loukkauksia. Noin viidennes ilmoitetuista tapauksista oli pahoinpitelyitä ja syrjintätapauksia. Valtaosaan pahoinpitelyistä liittyi myös sanallisia loukkauksia. Joukossa oli kolme omaisuusrikosta ja niissä kaikissa oli uskontomotiivi. Lisäksi ilmoitettiin omaisuusrikoksista, esimerkiksi pahoinpitelyn yhteydessä tapahtuneista ryöstöistä. Mukana oli yksittäisiä tapauksia, jotka liittyivät uhrin kohtaamaan kunnia-aväkiältä tai seksuaalirikoksiin. Noin puolessa tiedonkeruuseen ilmoitetuista viharikoksissa motiivi liittyi etniseen tai kansalliseen taustaan tai ihonväriin. Seuraavaksi yleisimmät motiivit olivat uskonto tai vakaumus ja seksuaalinen suuntautuminen. Sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun liittyviä tapauksia oli 15, mikä on suhteellisesti paljon verrattuna poliisin tietoon tulleisiin viharikosepäilyihin. Tiedonkeruun kohdentaminen on voinut vaikuttaa joiltain osin prosentuaalisiin osuuksiin. Usein taustalla on ollut moniperusteiset syyt.

Vain pieni osa oli ilmoittanut asiasta poliisille. Tällöinkään kaikki eivät olleet tuoneet esiin epäilyä vihamotiivista. Asiaan on vaikuttanut esimerkiksi stressitila ja ohjauksen puute (asianajaja eikä lääkäri ole ohjannut ottamaan asiaa esille). Esimerkiksi yksi uhri kertoi pelkäävänsä, että tieto hänen seksuaalisesta suuntautumisestaan leviäisi paikkakunnalla. Syyt olla ilmoittamatta liittyivät pääosin koettuun epäluottamukseen viranomaisia kohtaan, teon jälkeiseen järkytykseen tai viharikosten arkipäiväisyyden aiheuttamiin tuntemuksiin sekä osin myös tiedon ja tuen puutteeseen. Saatujen vastausten perusteella uhrien kokema avuntarve on hyvin vaihtelevaa. Useissa vastauksissa nousi esiin silminnäkijöiden ja paikalle sattuneiden tarjoama apu, tai useimmiten sen puute.

²⁵ "Uhrien kokemuksia viharikoksista Suomessa vuosina 2014–2018" https://www.riku.fi/content/uploads/su_file/2140__Uhrien_kokemuksia_viharikoksista_2014_2018.pdf

3.4.1 Vuoden 2021 varjoraportti

Vuonna 2021 on julkaistu osana Yhdessä vihaa vastaan -hanketta varjoraportti, jonka on toteuttanut Anti-Racist Forum. Yhdessä vihaa vastaan [<https://www.yhdessavihaavastaan.fi/>] työkalun tarkoitus on antaa ihmisille mahdollisuus raportoida kokemansa tai todistamansa vihatapaukset. Verkkotyökalu on kehitetty vihatapausten monitorointiin Tiedolla vihaa vastaan -hankkeessa. Tietoa hyödynnetään vihatapausten määrän ja laadun seurantaan. Kuka vain voi tehdä ilmoituksen kokemastaan tai todistamastaan vihatapauksesta. Työkalu ei korvaa rikosilmoitusta tai asiasta ilmoittamista muulle soveltuvalla taholla. Anonyymien vastausten vuoksi ilmoittajalta ei ole mahdollista saada tarvittaessa lisätietoja tapauksesta. Vastaaja voi kuitenkin antaa verkkovastauksen antamisen yhteydessä luvan välittää tiedot Rikosuhripäivystykselle.

Yhdessä vihaa vastaan -varjoraportissa on tuotettu laadullista tietoa, jota on taustoitettu eri lähteiden avulla. Saatujen ilmoitusten perusteella yleisimmin tapaukset luokiteltiin vihapuheeksi. Toiseksi yleisin luokitus oli vihateko tai syrjintä, joita esiintyi lähes yhtä paljon kuin vihapuhetta. Tarkemmin tapahtuma määriteltiin usein sanalliseksi solvaukseksi, väkivallaksi, verkkohäirinnäksi, uhkailuksi sekä palvelun epäämiseksi tai epäasialliseksi palveluksi. Useita ilmoituksia tuli myös muun muassa omaisuuden vahingoittamisesta, jatkuvasta häirinnästä ja sylkemisestä. Vihateon kohde oli yksin suurimmassa osassa kasvokkain tapahtuneista vihateoista, eikä tilanteella ollut muita todistajia.

Saaduista vastauksissa vihatapaus kohdistui yleisimmin etnisiin vähemmistöihin tai etniseen vähemmistöön kuuluvaksi oletettuun, melko usein afrikkalaista syntyperää olevaan henkilöön. Usein kohteena oli myös aasialaistaisia henkilöitä, joihin oli kohdistettu myös erityisesti koronapandemiaan liittyviä ennakkoluuloja ja solvauksia. Yleisesti ottaen vihatapausten kirjo oli hyvin laaja ja kohdistui suureen joukkoon erilaisia ihmisiä. Kohde ja tekijä eivät yleensä tunteneet toisiaan entuudestaan, mutta poikkeuksiakin esiintyi.

4 Kokemukset vihapuheesta ja häirinnästä

Luvussa avataan selvityksen tuloksia peilaten niitä paikoitellen olemassa olevaan muuhun tietoon häirinnästä ja vihapuheesta. Luvuissa 4.1–4.4 esitämme tiiviin yhteenvedon kyselyn tuloksista koskien vihapuheen ja häirinnän yleisyyttä, tapahtumatilanteita, tekijöitä, tapahtumista ilmoittamista, vihapuheen ja häirinnän vaikutuksia sekä kolmansiin osapuoliin kohdistuvan vihapuheen ja häirinnän havainnoista. Yhteenvetoluvuista on poistettu suomenruotsalaiset ja uskontokuntaan kuulumattomien tilastot, sillä vain ko. kohderyhmiin kuuluvia vastaajia oli vähän. Kohderyhmäkohtaiset tulokset esitellään luvussa 4.5. Luvun lopussa tarkastellaan tuloksia vielä valituista näkökulmista (työpaikat, sukupuolitain ja sukupuolen perusteella sekä iän mukaan koettu vihapuhe ja häirintä).

Lukuja tulkittaessa tulee huomioida, että eri kohderyhmissä on hyvin erilaiset vastaajamäärät. Lisäksi vastaaja on voinut kuulua useampaan vähemmistöryhmään, jolloin henkilö tilastoituu eri vähemmistöryhmien tuloksiin. Vähemmistöryhmäkohtaisissa luvuissa on kuvattu tarkemmin vastaajien taustoja. Kyselyyn vastaajat ja haastatteluun osallistuvat ovat itse valikoituneet näytteeseen, jota ei voi pitää edustavana otoksena perusjoukosta. Siten kysely- ja haastatteluaineiston perusteella voidaan kuvata ilmiötä ja kokemuksia mutta ei voida tehdä yleistettäviä kohderyhmäkohtaisia johtopäätöksiä vihapuheen ja häirinnän yleisyydestä.

4.1 Yleisyys, tapahtumatilanteet ja tekijät

Kyselyyn vastanneet olivat useimmiten joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi kahdesta viiteen kertaan viimeisen 12 kuukauden aikana (ks. taulukko 4). Tämä oli yleisin määrä myös vuoden 2015 tiedonkeruussa. Vihapuheen ja häirinnän määrä vaihtelee vähemmistöryhmittäin. Esimerkiksi useammin kuin kerran kuussa vihapuhetta tai häirintää oli kokenut 4–44 prosenttia vastaajista ryhmästä riippuen. Kokemuksia vihapuheesta ja häirinnästä avataan tarkemmin kohderyhmittäin luvussa 4.5. Osuuksia tulkittaessa on hyvä muistaa vaihtelevat vastausmäärät.

Taulukko 4. Vihapuheen tai häirinnän yleisyys niillä vastaajilla, jotka ovat joutuneet häirinnän tai vihapuheen kohteeksi ko. vähemmistöryhmään kuulumisensa takia viimeisen 12 kuukauden aikana. Huom. romaneja oli vain 23.

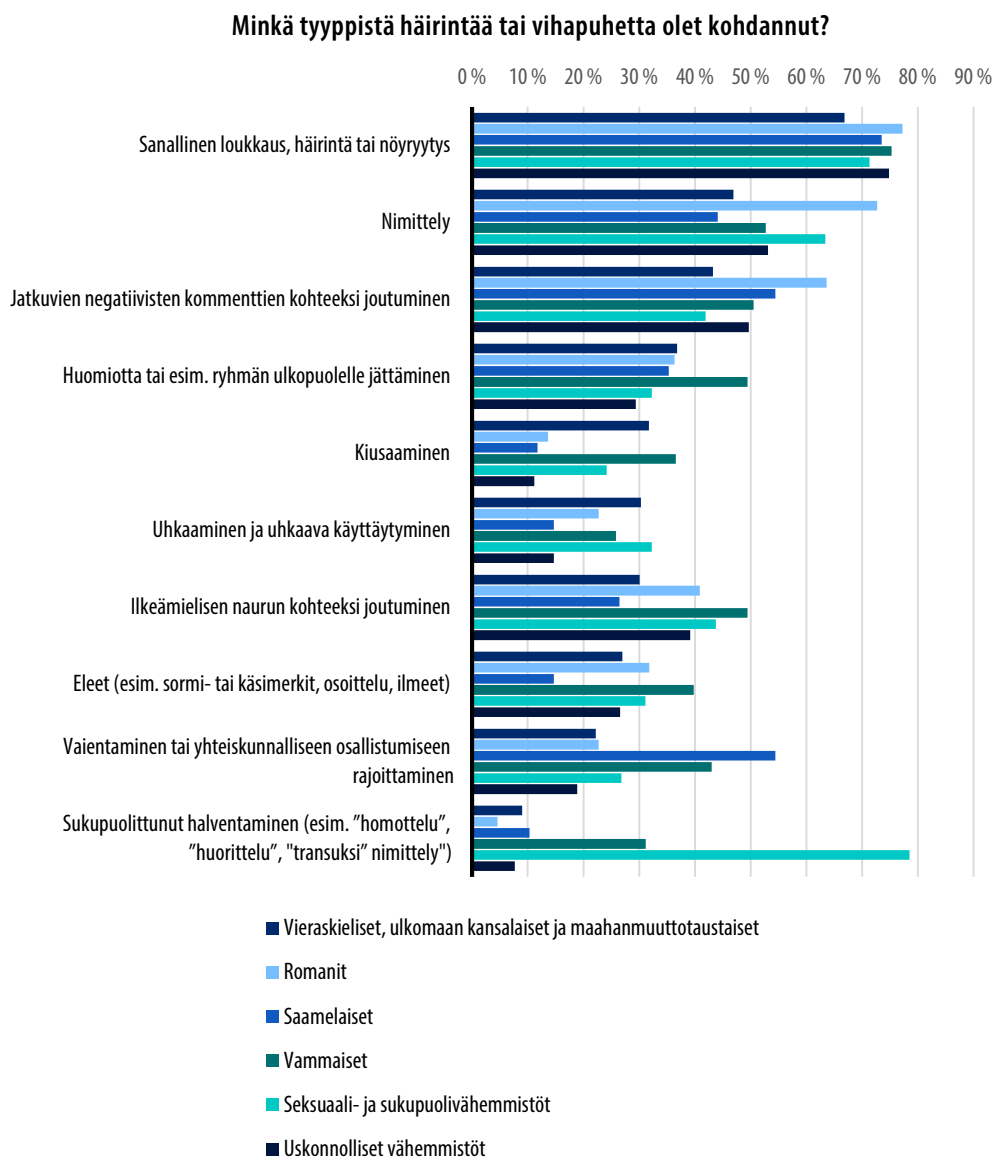
	Maahanmuutto- taustaiset	Romanit	Saamelaiset	Vammaiset	Seksuaali- ja sukupuoli- vähemmistöt	Uskonnolliset vähemmistöt
Kerran						
2–5 kertaa						
6–10 kertaa						
Noin kerran kuussa						
Muutaman kerran kuussa						
Viikoittain						
Päivittäin						

Värikoodit: % vastaajista

	0 %
	1–5 %
	n. 10 % tai yli
	n. 20 % tai yli
	40 % tai yli

Yleisin vihapuheen tai häirinnän muoto oli sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys (ks. kuva 1). Tämä oli kaikkien muiden ryhmien osalta yleisin muoto paitsi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien. Heidän osaltaan yleisin ilmenemismuoto oli sukupuolitunut halventaminen. Suurimmalla osasta ryhmistä toiseksi tai kolmanneksi yleisimmät ilmenemismuodot olivat nimittely ja jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen. Yleisimmät muodot olivat samansuuntaiset myös vuoden 2015 tiedonkeruussa. Kohderyhmien välillä on eroja seuraavaksi yleisimmissä muodoissa. Esimerkiksi saamelaisen osalta vaientaminen tai yhteiskunnalliseen osallistumiseen rajoittaminen on yleisempi muoto kuin muilla ryhmillä. Vammaisten vähemmistöryhmään kuuluvilla puolestaan ilkeämielisen naurun tai eleiden kohteeksi joutuminen on ollut muita ryhmiä yleisempää.

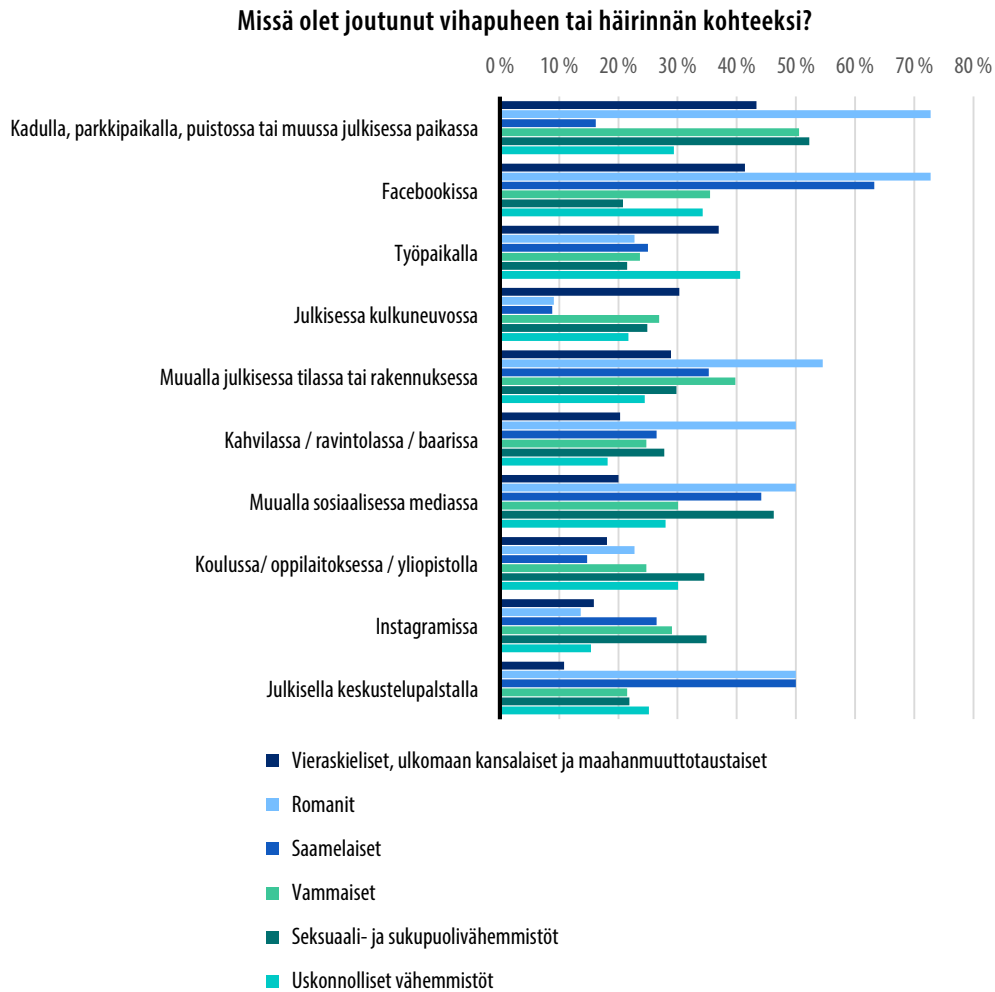
Kuvio 1. Yleisimmät vihapuheen ja häirinnän ilmenemismuodot niillä vastaajilla, jotka ovat joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi ko. vähemmistöryhmään kuulumisensa takia (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vastausvaihtoehto). Huom. romaneja oli vain 23. Sama henkilö on voinut kuulua useampaan vähemmistöryhmään.

Yleisimmät tapahtumapaikat vihapuheelle tai häirinnälle olivat julkinen paikka, kuten katu, parkkipaikka tai puisto sekä Facebook (ks. kuva 2). Kun eri verkkoympäristöt yhdistetään, nousee verkossa tapahtunut vihapuhe yleisemmäksi tapahtumapaikaksi. Edellisessä tiedonkeruussa julkisessa kulkuneuvossa sekä kahviloissa ja baareissa kohdattu vihapuhe tai häirintä on ollut yleisempää kuin tässä kyselyssä. Eroa voi selittää koronavirusepidemian tuomat rajoitukset. Uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluvilla yleisin tapahtumapaikka oli työpaikka. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla muut sosiaalisen median kanavat ja saamelaisilla julkiset keskustelupalstat nousevat toiseksi yleisimmäksi tapahtumapaikaksi. Uskontokuntiin kuulumattomat puolestaan ovat kokeneet muita ryhmiä useammin vihapuhetta tai häirintää koulussa, oppilaitoksessa tai yliopistossa. Vammaisten osalta koti ja asuntola nousee muita vähemmistöryhmiä hieman useammin tapahtumapaikaksi.

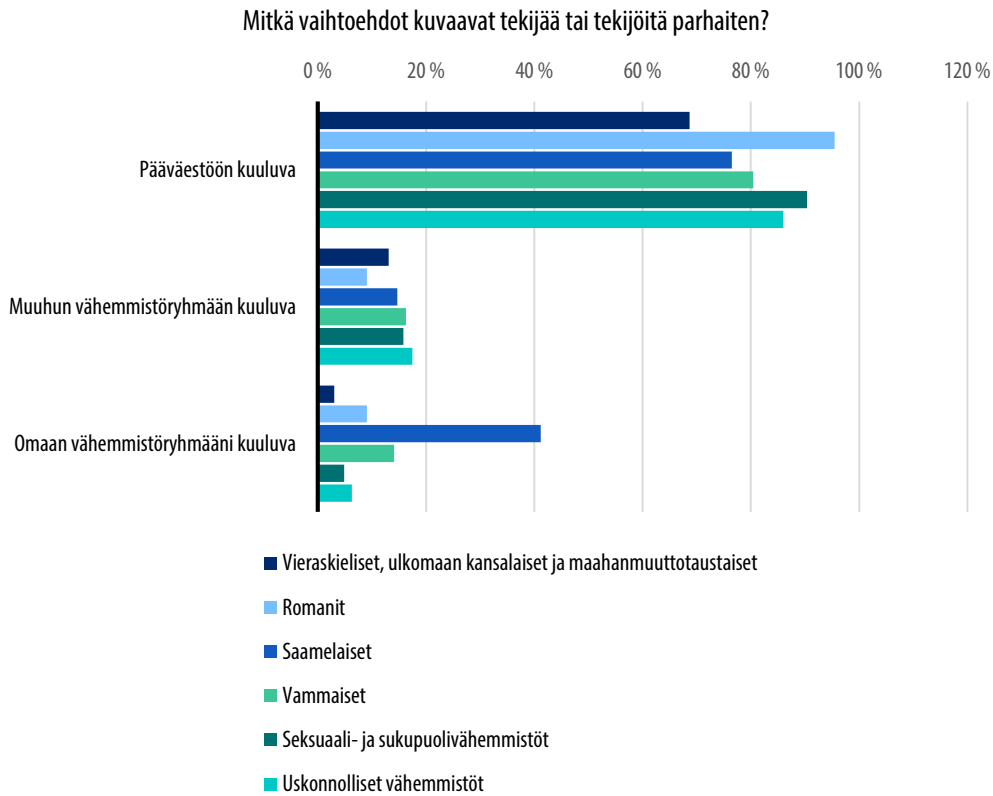
Vihapuheen tai häirinnän tekijä on useimmiten kuulunut pääväestöön (ks. kuva 3). Saamelaiset vastaajat kertoivat muita ryhmiä useammin tekijän olleen omaan vähemmistöryhmään kuuluva.

Kuvio 2. Yleisimmät vihapuheen ja häirinnän tapahtumapaikat niillä vastaajilla, jotka ovat joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi ko. vähemmistöryhmään kuulumisensa takia (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vastausvaihtoehto) Huom. romaneja oli vain 23. Sama henkilö on voinut kuulua useampaan vähemmistöryhmään.

Kuvio 3. Tekijöiden kuuluminen pääväestöön ja vähemmistöryhmään niillä vastaajilla, jotka ovat joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi ko. vähemmistöryhmään kuulumisensa takia (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vastausvaihtoehto). Huom. romaneja oli vain 23.

Vieraskielisillä, ulkomaan kansalaisilla ja maahanmuuttotaustaisilla ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla tekijä oli yleisimmin tuntematon (ks. taulukko 5). Saamelaisilla vastaajilla tekijä oli useimmiten poliitikko tai julkisessa asemassa oleva henkilö. Vammaisten vastaajien osalta tekijä oli yleisimmän terveydenhuollon tai sosiaalihuollon työntekijä. Uskonnolliseen vähemmistöön kuuluvat ja uskontokuntaan kuulumattomat vastaajat olivat kohdanneet vihapuhetta tai häirintää yleisimmin työkaverilta. Romaneilla tekijä oli yleisimmin ollut järjestyksenvalvoja.

Taulukko 5. Vihapuheen tai häirinnän yleisimmät tekijät sen mukaan, mihin vähemmistöryhmään kuuluminen perusteella vastaaja oli joutunut häirinnän tai vihapuheen kohteeksi (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vastausvaihtoehto). Huom. romaneja oli vain 23.

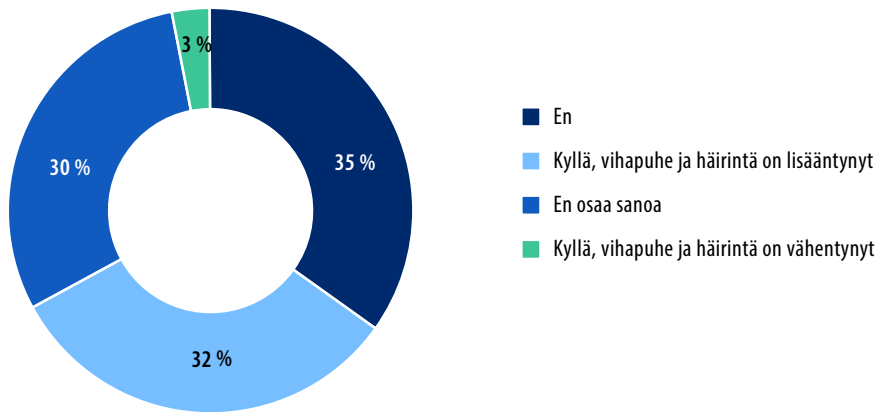
Mitkä vaihtoehdot kuvaavat tekijää tai tekijöitä parhaiten?	Maahanmuutto- taustaiset	Romanit	Saamelaiset	Vammaiset	Seksuaali- ja sukupuoli- vähemmistöt	Uskonnolliset vähemmistöt
Tuntematon tekijä	40 %	5 %	21 %	27 %	41 %	24 %
Työkaveri	20 %	14 %	15 %	16 %	14 %	26 %
Asiakas	13 %	9 %	10 %	16 %	15 %	9 %
Terveystieteiden / sosiaalihuollon työntekijä	12 %	5 %	9 %	38 %	17 %	11 %
Muu viranomainen	11 %	27 %	18 %	12 %	6 %	6 %
Tuttu / kaveripiiri	11 %	5 %	13 %	23 %	23 %	11 %
Opettaja tai muu opetus- tai ohjaushenkilöstöön kuuluva	10 %	14 %	7 %	17 %	12 %	13 %
Koulukaveri	9 %		4 %	15 %	21 %	13 %
Poliitikko tai julkisessa asemassa oleva henkilö	9 %	14 %	44 %	21 %	21 %	14 %
Joku muu, kuka?	8 %	5 %		13 %	4 %	3 %
Muu palveluammattissa oleva henkilö	7 %	23 %	4 %	15 %	5 %	6 %
Esihenkilö	7 %		10 %	12 %	5 %	3 %
Ravintolan / kahvilan / pubin / yökerhon työntekijä	7 %	18 %	4 %	8 %	3 %	2 %
Järjestyksenvalvoja / vartija	5 %	36 %	3 %	7 %	4 %	3 %
Muu yhteisö	5 %		12 %	12 %	9 %	8 %
Perheenjäsen / sukulainen	3 %		7 %	17 %	21 %	8 %

Koronavirusepidemian vaikutukset

Noin kolmannes vastaajista, joilla oli omakohtaista kokemusta vihapuheesta tai häirinnästä oli huomannut vihapuheen tai häirinnän lisääntyneen koronavirusepidemian aikana ja yli kolmannes ei ollut huomannut eroa. Lähes yhtä suuri osuus ei osannut ottaa kantaa ja vain kolme prosenttia arvioi vihapuheen tai häirinnän vähentyneen koronan aikana.

Kuvio 4. Koronan vaikutukset vihapuheen tai häirinnän määrään

Kun arvoit tilannetta ennen koronavirusepidemiaa, oletko huomannut eroa vihapuheen ja/tai häirinnän määrässä

Kohderyhmittäin oli havaittavissa jonkin verran eroja siinä, miten koronan on arvioitu vaikuttaneen vihapuheen tai häirinnän määrään tai ilmenemiseen. Ulkomaalaistaustaisista, muun kuin suomen tai ruotsinkielisistä ja maahanmuuttotaustaisista 45 % arvioi vihapuheen tai häirinnän lisääntyneen koronavirusepidemian aikana. Kieliryhmittäin tarkasteltuna venäjänkieliset olivat arvioineet kasvua olleen selkeästi useammin muihin kieliryhmiin verrattuna.

Osa vastaajista kertoi vihapuheen tai häirinnän siirtyneen selkeämmin verkkoon ja omakohtaiset kokemukset julkisilla paikoilla olivat vähentyneet johtuen jo siitä, että elämäntilanne on ollut rajatumpi. Osa kertoi siirtäneensä oman huomionsa enemmän sosiaaliseen mediaan, ja sitä myötä myös havainnot vihapuheesta ovat lisääntyneet. Useat arvioivat, että ihmiset ovat olleet entistä ärtyneempiä ja että vihapuheesta on tullut raaempaa tai ilkeämpää.

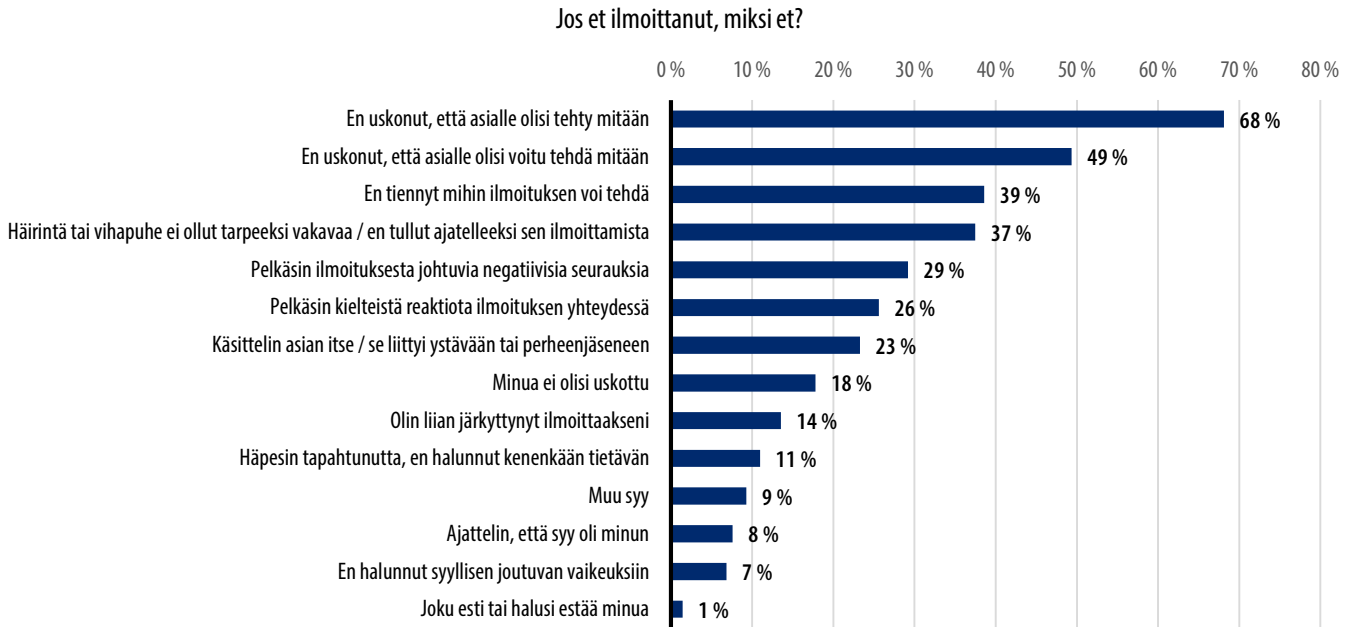
Koronan poikkeusolot ovat heijastuneet eri kohderyhmiin eri tavoin. Esimerkkejä nousi siitä, että riskiryhmään kuuluneet vammaiset henkilöt ovat kokeneet keskustelun ihmisarvosta ja sen suojaamisesta koskevan suoraan tai välillisesti myös itseä. Ulkomaalaistautaisia on myös leimattu koronaviruksen levinneisyyslukujen ja sen perusteella, ettei kaikki ole käyttäneet maskeja. Myös tässä aineistossa nousi esimerkkejä siitä, että aasialaistautaiset ovat joutuneet häirinnän kohteeksi syytöksillä koronan levittämisestä. Kyselyn vastauksissa nousi esiin myös huoli siitä, että korona on altistanut ihmisiä salaliittoteorioille, joihin on liittynyt juutalaisvastaisuutta. Koronan vaikutukset näkyvät myös poliisin tietoon tulleissa viharikosepäilyissä vuonna 2020 (Rauta 2021, 66): Tarkasteltaessa kaikkia vihamotiiveja yhdessä, rikoksesta epäiltyjen naapurien määrä nousi selvästi edellisvuodesta. Tämä saattaa johtua ainakin osittain siitä, että COVID-19-pandemian takia ihmiset viettivät paljon enemmän aikaa kotona, mikä saattoi aiheuttaa myös enemmän ristiriitoja naapurien välillä.

4.2 Vihapuheesta ja häirinnästä ilmoittaminen

Kyselyyn vastanneista viimeisen 12 kuukauden aikana vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista 30 prosenttia oli ilmoittanut siitä jollekin taholle. Vuoden 2015 tiedonkeruussa vastaava osuus oli 21 prosenttia. Useimmin tilanteesta ilmoittivat vammaiset sekä maahanmuuttotautaiset tai vieraskieliset henkilöt. Harvimmoin tilanteesta ilmoittivat seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvat henkilöt ja uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluneet henkilöt. Vastaajista vain 35 % koki saaneensa tarpeeksi tukea asiasta ilmoittaessaan.

Niiltä vastaajilta, jotka eivät olleet ilmoittaneet vihapuheesta tai häirinnästä, kysyttiin syitä, miksi he eivät olleet ilmoittaneet asiasta. Yleisin syy ilmoittamatta jättämiselle oli se, ettei vastaaja uskonut, että asialle olisi tehty mitään (68 %). Muita yleisiä syitä olivat, että vastaaja ei uskonut, että asialle olisi voitu tehdä mitään (49 %) ja että häirintä tai vihapuhe ei ollut tarpeeksi vakavaa tai ettei vastaaja tullut ajatelleeksi sen ilmoittamista (37 %). Yleisimmät syyt ja osuudet olivat samassa linjassa vuoden 2015 tiedonkeruussa. Vastaajista, joilla oli omakohtaista kokemusta vihapuheesta tai häirinnästä, 39 prosenttia kertoi syyksi, ettei tiennyt, mihin ilmoituksen voi tehdä. Sama osuus myös niistä, jotka eivät olleet kokeneet vihapuhetta tai häirintää henkilökohtaisesti, ei tiennyt, kenen puoleen kääntyisi, jos kohtaisi vihapuhetta tai häirintää (kuva 6).

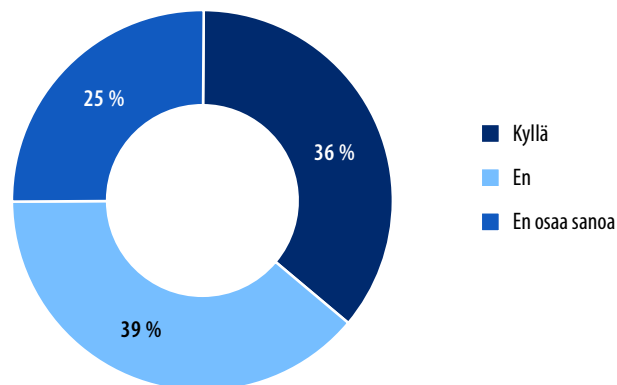
Kuvio 5. Syyt siihen, miksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneet eivät ilmoittaneet siitä millekään taholle (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vastausvaihtoehto)

Vastaajilta, jotka eivät olleet itse joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana kysyttiin siitä, kenelle he ilmoittaisivat vihapuheesta tai häirinnästä. Reilu kolmannes vastaajista, jotka eivät ole kohdanneet vihapuhetta tai häirintää, tietäisivät kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisivat vihapuhetta tai häirintää. Yhtä suuri osuus ei tiennyt kenen puoleen kääntyä ja neljännes ei osannut sanoa. Osuudet ovat lähes samat kuin vuoden 2015 kyselyn tulokset.

Kuvio 6. Niiden vastaajien, jotka eivät ole henkilökohtaisesti joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana, tietämys siitä kenen puoleen kääntyä

Tietäisitkö kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisit vihapuhetta / häirintää?

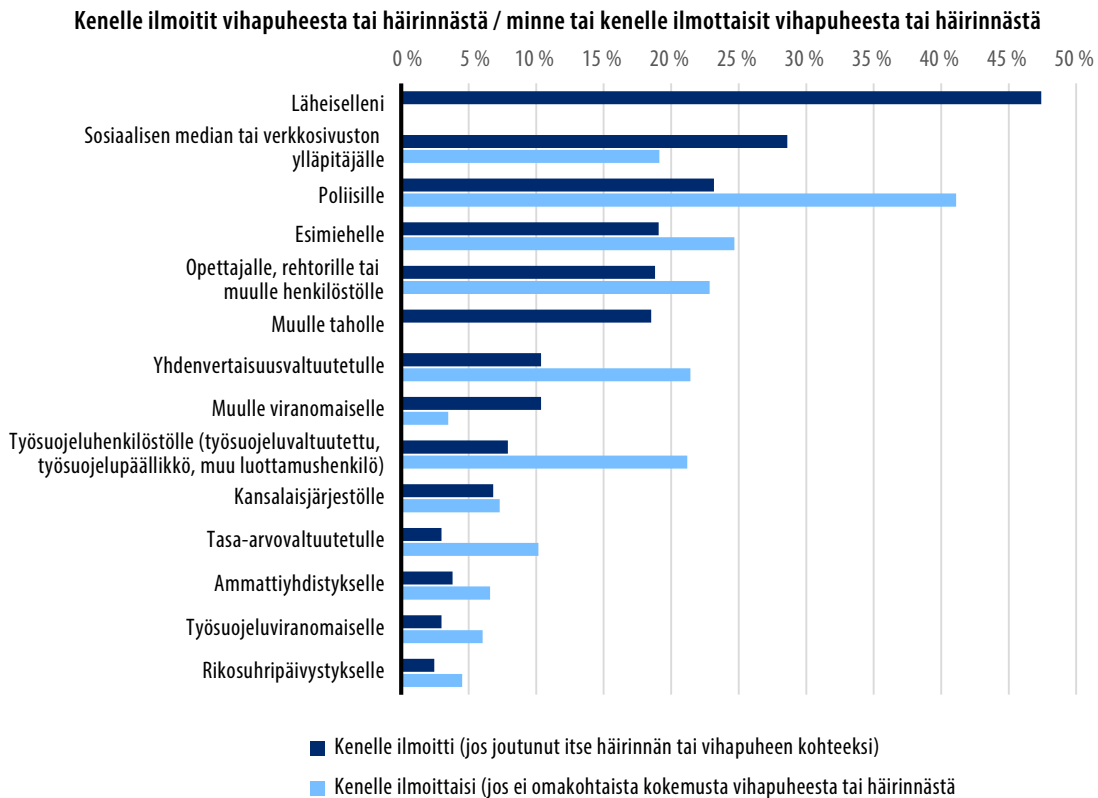

Myös vihapuhetta tai häirintää viimeisen 12 kuukauden aikana henkilökohtaisesti kohdanneilta kysyttiin, kenelle he ilmoittivat vihapuheesta tai häirinnästä (kuva 7). Yleisimmin asiasta on kerrottu vastaajan läheiselle. Seuraavaksi yleisimmät ilmoittamistahot olivat sosiaalisen median tai verkkosivuston ylläpitäjä sekä poliisi. Ne, jotka eivät olleet kohdanneet henkilökohtaisesti vihapuhetta tai häirintää, ilmoittaisivat siitä yleisimmin poliisille. Tulokset ovat linjassa vuoden 2019 Eurobarometrin kanssa. Sen mukaan suomalaiset vastaajat ilmoittaisivat syrjinnästä tai häirinnästä yleisemmin läheiselleen (35 %) tai poliisille (27 %). (Euroopan komissio 2019.)

Seuraavaksi yleisimmät tahot olivat esihenkilö sekä opettaja, rehtori tai muu henkilöstö. Vuoden 2015 kyselyssä tulokset olivat samansuuntaisia. Poliisia lukuun ottamatta yleisimmät tahot olivat epävirallisia tahoja ja ovat yhteydessä tapahtumapaikkoihin. Esimerkiksi Facebook ja muut sosiaalisen median kanavat olivat olleet yleisiä tapahtumapaikkoja, joissa vihapuhetta tai häirintää oli kohdattu, joten tämän perusteella on luontevaa, että vihapuheesta tai häirinnästä on usein ilmoitettu sosiaalisen median tai verkkosivuston ylläpitäjälle.

Yhdenvertaisuusvaltuutetulle ilmoittaisi viidennes vastaajista. Vuonna 2015 vastaava osuus oli 11 prosenttia. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivaltuudet laajenivat vuonna 2015 koskemaan useampia vähemmistöryhmiä. Kasvanut osuus on linjassa vuoden 2019 Eurobarometrikyselyn tulosten kanssa. Eurobarometrin suomalaisista vastaajista 15 prosenttia raportoi syrjinnästä tai häirinnästä ensisijaisesti yhdenvertaisuusvaltuutetulle. Osuus oli noussut edellisestä Eurobarometristä, jolloin 7 prosenttia olisi ilmoittanut asiasta tälle taholle. Osuus on hieman yli Euroopan keskiarvon. (Euroopan komissio 2019.)

Kuvio 7. Tahot, joille häirinnästä tai vihapuheesta ilmoitettaisiin tai joille ilmoitettiin

Ilmoitta jättämistä perusteltiin myös esimerkiksi sillä, että tuntemattomien tekijöiden häirintää tai vihapuhetta on hankalaa ilmoittaa, kun heitä ei tunne tai tuntemattomilta tulleelle häirinnälle ei ole luontevaa ilmoituspaikkaa. Useissa vastauksissa avattiin ilmoittamatta jättämistä myös sillä, että ilmoittamisesta ei nähty mitään hyötyä. Vastajaat näkivät, ettei ilmoituksia oteta tosissaan eivätkä ne johda mihinkään. Pahimmillaan osasta vastaajista tuntui, että ilmoittaminen saattaisi jopa pahentaa tilannetta. Toisaalta osa vastaajista perusteli ilmoittamatta jättämistä myös sillä, että he kohtaavat niin paljon vihapuhetta, että eivät aina edes tajua, että kyseessä on vihapuhe, josta voisi ilmoittaa eteenpäin.

”kun kohtaa riittävästi vihapuhetta, siihen turtuu eikä enää jossakin kohtaa tajua sen olevan nimenomaan vihapuhetta. Se normalisoituu”

”Koska asia tapahtui paikassa, jossa henkilö lähti pois enkä häntä tuntenut niin miten hänet olisi saatu vastuuseen.”

”En ole uskaltanut koskaan ilmoittaa millekään viralliselle taholle, koska en usko että asialle tehtäisiin mitään.--”

”Saamani määrät vihapuhetta ovat niin suuria verrattuina voimavaroihini, etten millään jaksa tehdä kaikesta ilmoitusta. Monesti on todella vaivalloista löytää edes oikeat väylät ilmoituksen tekemiseen.”

”Joitain tapauksia olen ilmoittanut: esimerkiksi terveydenhuollon palveluiden automaattisissa palautelomakkeissa. Useimmiten en ilmoita, koska häirintä on jo itsessään kuormittavaa ja sitä tapahtuu usein tilanteissa, joissa muut ihmiset voisivat/ tai olisi jopa heidän ammattinsa kautta velvollisuus puuttua, mutta he eivät puutu. Tällaisten tapahtumien jälkeen oma mielenterveys on usein niin vaakalaudalla, että on vaikea tai lähes mahdotonta saada tehtyä ilmoituksia. Trauman uudelleen eläminen on kuluttavaa ja arjesta selviytyessä sille harvoin jää resursseja.”

Useat vastaajat kertoivat, ettei aina ole täysin selvää, milloin vihapuheesta tai häirinnästä voi ilmoittaa eteenpäin tai minkälainen vihapuhe tai häirintä on ”tarpeeksi vakavaa”, jotta siitä voisi ilmoittaa. Toisaalta vihapuhetta tai häirintää kokeneet voivat myös itse alkaa vähätteleään sitä ja jopa syyttelemään itseään siitä, että eivät kestä kohtaamaansa vihapuhetta tai häirintää.

”On se vähän vaikeaa, tuntuu välillä vaikealta määritellä, että koska se asia on sellainen, että voi ilmoittaa. välillä tulee olo, että oonko vaan herkkä, jos en kestä jotain.”

Vastaajia pyydettiin kertomaan, mikä olisi auttanut heitä ilmoittamaan asiasta. Useissa vastauksissa toistuu se, että ilmoittamista auttaisi se, jos vastaaja tietäisi, että ilmoitus otetaan vakavasti ja se veisi asiaa eteenpäin. Useat vastaajat kertoivat myös, että jo tieto siitä, mihin asiasta voisi ilmoittaa auttaisi ilmoituksen tekemisessä. Vastauksissa nousi esiin myös se, että ilmoittamisen kynnyistä madaltaisi jo tieto siitä, että asiasta voi puhua avoimesti eikä varmasti tule itse syytetyksi tapahtuneesta tai vähättelyn kohteeksi, jos ilmoittaa siitä eteenpäin. Monet vastaajat toivoivat ylipäättään tukea asian viemisessä eteenpäin. Myös anonyymi raportointialusta sai useita mainintoja.

”Jos ihmiset oikeasti joutuisivat vastuuseen teoistaan, jos poliisi ja yhteiskunta ottaisivat tosissaan ja vakavasti nämä asiat ja saisi oikeasti apua. Suurin syy monilla ilmoituksen tekemättä jättämiseen on juuri se, että toistuvasti näistä kukaan väärintekijä ei joudu vastuuseen. –”

”En ole ikinä tiennyt mihin tällisiä voisi ilmoittaa ja kuinka ihmeessä ilmoituksen voi tehdä tuntemattomasta ihmisestä kadulla tai bussissa. Olisi todella hienoa, jos olisi jokin matalan kynnyksen palvelu, johon ilmoittaa näitä vaikka nimettömänä.”

”Takuu siitä, etten poliisiasemalla tule kohtaamaan lisää häirintää. Luotto poliisiin (ja muihin tahoihin, joihin ilmoituksen voisi tehdä) etenkin vähemmistöjen keskuudessa on todella alhainen, sillä negatiivisia kokemuksia tapahtuu jatkuvasti.”

”Jos ois taho mihin vois helposti matalalla kynnyksellä ilmoittaa.”

”Selkeät ohjeet milloin ja miten vihapuheesta ilmoitetaan.”

”Kaipaisin sitä, että sanomani otetaan tosissaan. Mutta kynnys asiasta ilmoittamiseen on todella suuri, etenkin kun aiemminkaan ei olla tunnuttu ottavan asioita tosissaan tai minulta vaaditaan vielä lisää voimavaroja asian selvittämiseen, ihan kuin se olisi yksin minun vastuullani. --”

4.3 Vihapuheen ja häirinnän seuraukset ja vaikutukset

Jos tekijän perusteena ovat ennakkoluulot tai vihamielisyys henkilön oletettua tai todellista etnistä tai kansallista taustaa, uskonnollista vakaumusta tai elämäntavasta, seksuaalista suuntautumista, sukupuoli-identiteettiä, sukupuolen ilmaisua tai vammaisuutta kohtaan, henkilö on valikoitunut uhriksi tietyn ulkoapäin havaittavan tai tekijän tiedossa olevan ominaisuuden tai näkemyksen vuoksi. Tämä lisää uhrin pelkoa siitä, että hän voi valikoitua uhriksi myös toistamiseen²⁶. Kuten vuonna 2015, tämä näkyy myös nyt tehdyn selvityksen tuloksissa.

Koko aineistoa tarkastellessa vihapuhe ja häirintä ovat vaikuttaneet yleisimmin yleiseen turvallisuudentunteeseen (70 %) ja psyykkiseen terveyteen (68 %). Nämä olivat yleisimmät osa-alueet myös vuoden 2015 tiedonkeruussa, mutta nyt osuudet olivat hieman suuremmat. Koronavirusepidemian aikana henkinen kuormitus ja vaikutukset mielen hyvinvointiin ovat olleet paljon esillä, eikä tuloksista ole suoraan tulkittavissa, heijastuuko laajempi ilmiö vastauksiin. Toisaalta taustalla voi myös olla se, että tietoisuus omista oikeuksista ja vihapuheesta ja häirinnästä on kasvanut viime vuosien aikana. Noin puolet vastaajista kertoi vihapuheen tai häirinnän vaikuttaneen myös sosiaalisen median tai verkkosisältöjen käyttöön (ks. kuva 8).

²⁶ esim. HE 44/2002 rasistisen motiivin perusteluista koventamisperusteena.

Kohderyhmien välillä oli huomattavissa vaihtelua siinä, mihin elämän osa-alueeseen vihapuhe tai häirintä on yleisimmin vaikuttanut (ks. taulukko 6). Noin kaksi viidestä kertoi, että vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiseen. Tarkasteltaessa vain verkkoympäristössä vihapuhetta tai häirintää kohdanneita, heistä noin 50 % kertoi, että häirinnällä tai vihapuheella on ollut vaikutuksia yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiseen. Vaikutukset näyttäytyvät laadullisten vastausten perusteella yleisimmiltä silloin, kun henkilö on toiminut aktiivisesti vähemmistöoikeuksien turvaamiseksi. Toisaalta myös oletettu kuuluminen johonkin vähemmistöryhmään on altistanut häirinnälle ja keskustelun rajoittamiselle.

Kuvio 8. Vihapuheen ja häirinnän seuraukset (kaikki kohderyhmät, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vastausvaihtoehto)

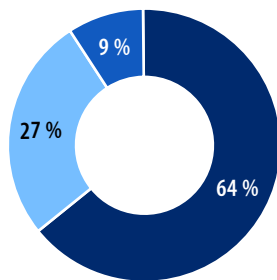
Taulukko 6. Elämänaalueet, joille vihapuheella tai häirinnällä on ollut yleisimmin seurauksia (vähemmistöryhmään kuulumisensa takia vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneet)

Mihin elämän osa-alueista kokemasi vihapuhe / häirintä on vaikuttanut?	Vieraskieliset, ulkomaan kansalaiset ja maahanmuuttoaustaiset	Romanit	Saamelaiset	Vammaiset	Seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöt	Uskonnolliset vähemmistöt
Yleisin vastaus	Yleiseen turvallisuuden-tunteeseen	Yleiseen turvallisuuden-tunteeseen	Yhteis-kunnalliseen keskusteluun osallistumiseen	Psyykkiseen terveyteen	Yleiseen turvallisuuden-tunteeseen	Psyykkiseen terveyteen
Toiseksi yleisin vastaus	Psyykkiseen terveyteen	Sosiaalisen median tai verkkosisältöjen käyttöön	Sosiaalisen median tai verkkosisältöjen käyttöön	Yleiseen turvallisuuden-tunteeseen	Psyykkiseen terveyteen	Sosiaalisen median tai verkkosisältöjen käyttöön
Kolmanneksi yleisin vastaus	Työssäkäyntiin / opiskeluun	Psyykkiseen terveyteen	Psyykkiseen terveyteen	Viranomais-luottamukseen	Sosiaalisen median tai verkkosisältöjen käyttöön	Yleiseen turvallisuuden-tunteeseen
Neljänneksi yleisin vastaus	Viranomais-luottamukseen	Viranomais-luottamukseen	Yleiseen turvallisuuden-tunteeseen	Yleisemmin aktiivisuuteen (esimerkiksi haluun poistua kotoa)	Yhteis-kunnalliseen keskusteluun osallistumiseen	Yhteis-kunnalliseen keskusteluun osallistumiseen

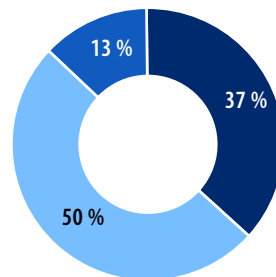
Vastaajista 64 % kertoi välttävänsä joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Vastaava osuus oli vuonna 2015 56 %. Reilu kolmannes kertoi välttävänsä liikkumista joissain paikoissa läheistensä kanssa tai pyytävänsä läheisiään välttämään joitain paikkoja siksi, että pelkää itse joutuvansa tai läheistensä joutuvan häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Vuonna 2015 vastaava osuus oli samansuuntainen (33 %).

Kuvio 9. ja Kuvio 10. Vihapuheen ja häirinnän seurauksia kohderyhmille (kaikki kohderyhmät)

Välttökö joitain paikkoja siinä pelossa, että voisit joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisesi takia?

Välttökö liikkumista läheistesesi kanssa / pyydätkö läheisiäsi välttämään joitain paikkoja siinä pelossa, että sinä tai he voisivat joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisen takia?

■ Kyllä
■ En
■ En osaa sanoa

Avovastauksissa ja haastatteluissa tuotiin esiin tarkemmin vihapuheen tai häirinnän vaikutuksia. Vastajat kertoivat paljon vihapuheen ja häirinnän vaikutuksista esimerkiksi itse tuntuun ja mielen hyvinvointiin. Useat vihapuhetta tai häirintää kokeneet kertoivat välttävänsä julkisia paikkoja siinä pelossa, että joutuisivat uudelleen kohtaamaan vihapuhetta tai häirintää. Useissa vastauksissa nostettiin esiin se, että vastajat joutuvat jatkuvasti olemaan varuillaan ja stressitilassa, koska pelkäävät kohtaavansa vihapuhetta tai häirintää. Vastajat kertoivat myös peittelevänsä vähemmistöryhmään kuulumistaan, jotteivät herättäisi huomiota ja pyrkivänsä näin vähentämään ”todennäköisyyttä” vihapuheen tai häirinnän kohtaamiselle. Vastajat toivat esiin vihapuheen ja häirinnän vaikuttaneen luottamuksen heikentymiseen sekä muita ihmisiä että viranomaisia kohtaan. Yhtenä selkeänä vaikutuksena on yhteiskunnallisesta keskustelusta vetäytyminen tai sen vähentäminen.

”Turvallisuudentunne kärsii. Aina saa olla varuillaan, ja vaikka jatkuvalla halveksunnalla alkaa turtua, niin sattuu se silti. Sen takia joutuu miettimään tarkkaan, keihin luottaa ja mihin uskaltaa mennä. Julkiseen keskusteluun osallistuminen vaatii paljon, sillä pitää valmistautua vastareaktioon. Helpompi kaihtaa julkisuutta.”

”Siitä aiheutunut häpeän tunne on voimakas ja vaikea työstää, koska kohteeksi joutuminen on säännöllistä. Se vaikuttaa siihen, että paljon tulee pohdittua ja jopa ennakkoon pelättyä, missä ei mahdollisesti saa liikkua ja olla rauhassa. Tunnistan, että se jollain tasolla vaikuttaa siihen, että en aina tee asioita, mitä haluaisin.”

”Emme enää kävele kumppanini kanssa esimerkiksi käsi kädessä tietyissä paikoissa tai epäilyttävän oloisten ihmisten lähetyvillä siinä pelossa, että joku alkaisi taas solvaamaan meitä julkisesti sen vuoksi, että olemme lesboja. Joudumme tarkkailemaan alituisesti ympäristöämme ulkona, jotta voisimme välttyä vastaavanlaisilta tilanteilta.”

”Ahdistun herkästi ja koen paljon vähemmistöstressiä. Joudun myös ‘puolustautumaan’ itse, enkä useinkaan saa tukea valtaväestöön kuuluvilta henkilöiltä. Hiljaisia hyväksyjä on aivan liikaa.”

”Viime vuosina on selvästi huomannut ilmapiirin koventuneen vähemmistöihin kuuluville ihmisille ja tämä on aiheuttanut sen, että varaudun koko ajan pahimpaan. Liikkuessani julkisilla paikoilla olen jatkuvasti hälytystilassa ja valmiina puolustamaan itseäni tai jotakuta muuta. Netissä / uutisia lukiessa ei voi koskaan tietää, mitä silmille lävähättää seuraavaksi ja kuka korkeassa asemassa oleva on valmis tuhoamaan jonkun vähemmistöryhmän. Toisin sanoen olen jatkuvassa stressitilassa itseni ja muiden vähemmistöön kuuluvien vuoksi. --”

”En uskalla kulkea tiettyjä reittejä tai mennä tiettyihin paikkoihin varsinkin pimeällä tai ilta-aikaan, koska pelkään joutuvani häirinnän kohteeksi.”

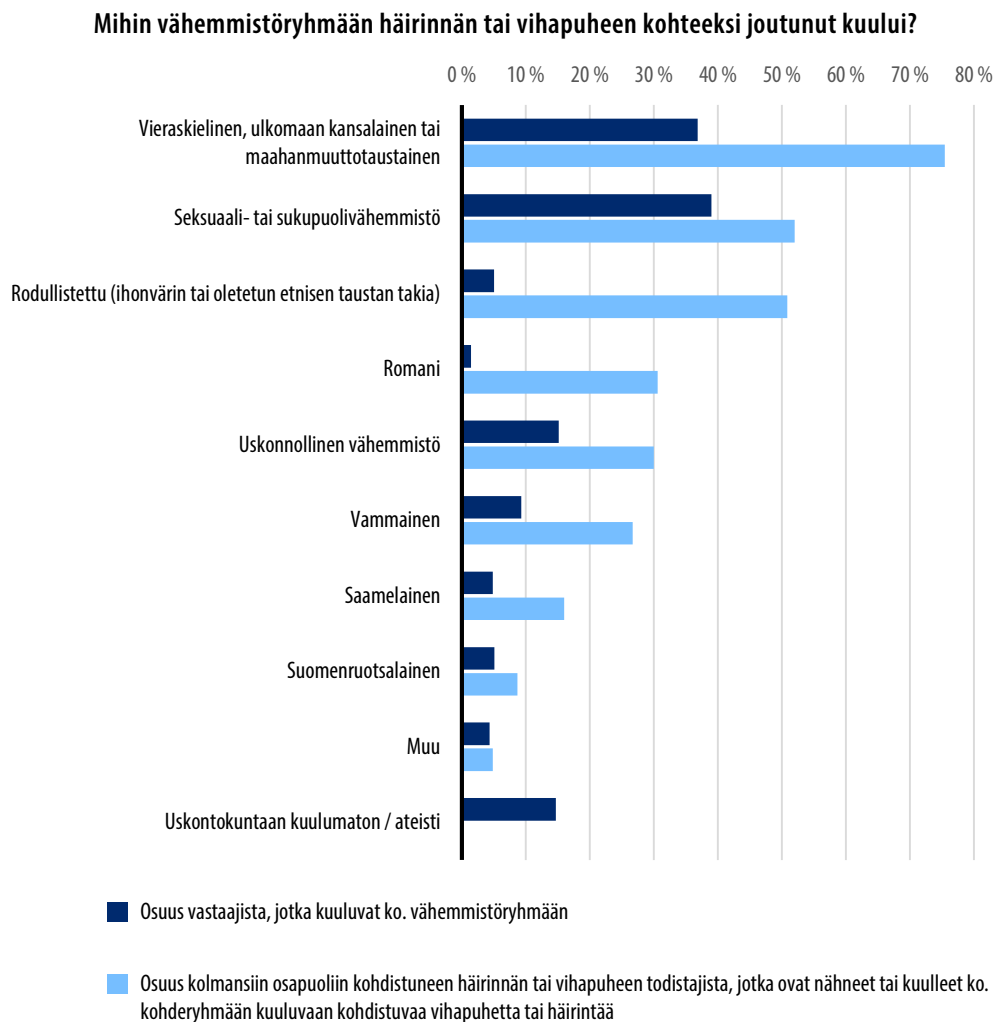
4.4 Kolmansiin osapuoliin kohdistunut vihapuhe ja häirintä

Henkilökohtaisesti koetun vihapuheen tai häirinnän lisäksi vastaajilta kysyttiin, olivatko he nähneet tai kuulleet johonkin vähemmistöryhmään kuuluvaan henkilöön kohdistuvaa vihapuhetta tai häirintää viimeisen 12 kuukauden aikana. Lisäksi kysyttiin, mihin vähemmistöryhmään häirinnän tai vihapuheen kohteeksi joutunut kuului. Osuudet kolmansiin osapuoliin kohdistuneen häirinnän tai vihapuheen todistajista ovat huomattavasti suurempia kuin osuudet vastaajista, jotka kuuluvat kyseessä olevaan vähemmistöryhmään. Esimerkiksi kun vastaajista 37 % oli itse vieraskielisiä, ulkomaan kansalaisia tai maahanmuuttotoustaaisia, 75 % oli todistanut tähän ryhmään kuuluvaan kohdistunutta vihapuhetta tai häirintää (ks. kuva 11).

Vuonna 2015 vieraskielisten, ulkomaan kansalaisten tai maahanmuuttotoustaisten osuus vastaajista oli pienempi, mutta sama osuus 75 % oli nähnyt tai kuullut kyseiseen kohde-ryhmään kuuluvaan kohdistuvaa vihapuhetta tai häirintää. Myös vuonna 2020 poliisille ilmoitetuista epäillyistä viharikoksista suurin osa sisälsi etniseen tai kansalliseen taustaan kytkeytyviä ennakkoluuloja tai vihamielisyyttä (Rauta 2021). Romanian osalta osuuksissa on myös huomattavasti eroja. Vastaajista vain yksi prosentti kuului tähän vähemmistöryhmään, mutta vajaa kolmannes oli kuullut tai nähnyt ryhmään kuuluvaan kohdistuvaa vihapuhetta tai häirintää. Eurobarometrin 2019 mukaan yhteensä 73 % suomalaisista pitää romanien syrjintää Suomessa yleisenä, kun koko Euroopan unionissa vastaava osuus oli 61 %. Myös etniseen alkuperään tai ihonväriin perustuvaa syrjintää pidetään Suomessa hyvin yleisenä (65 %). Eurobarometrin mukaan uskonnollista syrjintää arvioidaan esiintyvän harvemmin (29 %) kuin etnistä syrjintää. Nyt tehdyn kyselyn vastaajista 30 % oli havainnut uskonnollisiin vähemmistöryhmiin kohdistuvaa häirintää tai vihapuhetta.

Eurobarometrin vastaajista kaksi viidestä (42 %) näki, että syrjintä seksuaalisen suuntautumisen takia on yleistä. EU-tasolla vastaava osuus oli yli puolet (53 %). Transsukupuolisuuteen perustuvaa syrjintää arvio olevan hieman suurempi osuus (45 %, vrt. EU 48 %). Nyt tehdyn kyselyn vastaajista 52 % oli havainnut seksuaali- tai sukupuolivähemmistöihin kohdistuvaa häirintää tai vihapuhetta. Eurobarometrin aineistossa vammaisiin henkilöihin kohdistuvaa syrjintää piti yleisenä 40 % (EU 42 %). Kyselyn vastaajista vammaisiin kohdistuvaa häirintää tai vihapuhetta oli havainnut 27 %.

Kuvio 11. Kolmansiin osapuoliin kohdistunut vihapuhe tai häirintä vähemmistöryhmittäin

4.5 Tulokset kohderyhmittäin avattuna

Luvuissa avataan kyselyn tuloksia kohderyhmittäin. Kyselyyn vastanneet ja haastatteluun osallistuneet ovat itse valikoituneet näytteeseen, jota ei voi pitää edustavana otoksena perusjoukosta. Siten kysely- ja haastatteluaineiston perusteella voidaan kuvata ilmiötä ja kokemuksia, mutta ei voida tehdä yleistettäviä kohderyhmäkohtaisia johtopäätöksiä vihapuheen ja häirinnän yleisyydestä. Tuloksia on soveltuvin osin verrattu vuonna 2015 toteutetun selvityksen (OM 7/2016) ”Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä” tuloksiin. Luvut etenevät siten, että ensin kuvataan tiivistetysti päähavainnot, minkä jälkeen tuloksia avataan yksityiskohtaisemmin.

4.5.1 Vammaiset

Vammaisuudella tarkoitetaan sellaista pitkäaikaista ruumiillista, henkistä, älyllistä tai aisteihin liittyvää vammaa, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisen yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Vammaisten määrästä ei ole esittää yksiselitteisiä lukuja. Vuosina 2016–2020 Kelan vammaisuuksien saajia oli 260 000–270 000 henkilöä. Koko väestöön suhteutettuna vuonna 2021 etuuksien saajien osuus vastasi 4,5 % väestöstä²⁷.

Yhteenveto

- Kyselyn aineistossa 99 henkilöä kertoi kokeneensa vihapuhetta tai häirintää vammaisuuden perusteella viimeisen 12 kuukauden aikana. Lisäksi haastateltiin kahdeksaa henkilöä. Vastaajissa on useita eri vähemmistöryhmiin kuuluvia. Seksuaali- tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvien osuus on suurempi kuin vuoden 2015 tiedonkeruussa. Tällöin ei voida aina yksiselitteisesti tehdä johtopäätöksiä siitä, mikä peruste on ollut taustalla vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutumiselle.
- Kyselyyn vastanneista kaksi viidestä oli kokenut vihapuhetta tai häirintää 2–5 kertaa viimeisen 12 kuukauden aikana ja lähes puolet vastaajista oli kokenut sitä useammin kuin kerran kuussa.
- Yleisin vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikka oli julkinen tila kuten katu, parkkipaikka, puisto (51 %) tai muu tila/rakennus (40 %). Reilu kolmasosa oli joutunut häirinnän tai vihapuheen kohteeksi Facebookissa. Nyt tehdyssä kyselyssä muun sosiaalisen median osuudet kasvoivat hieman edelliseen verrattuna.

²⁷ Lue lisää [Kelan sivulta](#)

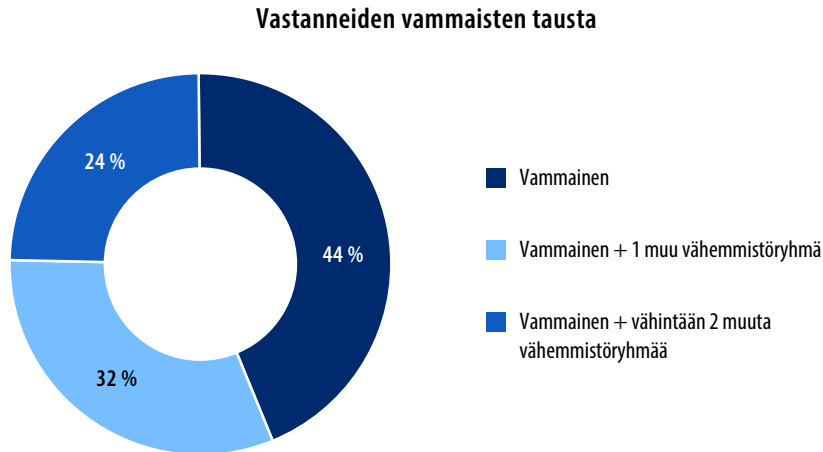
- Useimmiten vihapuhe tai häirintä on ollut nimittelyä, ilkeämielistä naurua tai esimerkiksi matkimista tai muuta vihamielistä käytöstä tuntemattomien taholta. Häirintä on myös esimerkiksi ulossulkemista ja alentuvaa käytöstä.
- Usein tekijä on ollut terveyden- tai sosiaalihuollon työntekijä ja osassa vastaajissa ja haastatteluissa nousi esiin myös palvelujärjestelmän taholta koettu syrjintä. Usein tilanteisiin liittyy myös tapa ja osaaminen kohdata asiakkaita. Edellisessä selvityksessä havainnot olivat samankaltaisia, mutta nyt tehdyssä selvityksessä korostui moniperusteinen häirintä tai vihapuhe erityisesti seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumisen takia.
- Vammaisuuden perusteella häirintää tai vihapuhetta kohdanneista 60 % ei ilmoittanut siitä millekään taholle. Asiasta ilmoittaneiden osuus on hieman suurempi kuin vuoden 2015 tiedonkeruussa (40 % vrt. 35 %).
- Häirintä tai vihapuhe tai niiden pelko ovat vaikuttaneet vahvimmin psyykkiseen terveyteen ja yleiseen turvallisuuden tunteeseen sekä viranomaisluottamukseen. Vammaisuuden vuoksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista 65 % kertoi välttävänsä joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Vajaa kolmasosa kertoi välttävänsä liikkumista läheistensä kanssa tai pyytäneensä läheisiään välttämään joitain paikkoja samasta syystä.

Kyselyn tulokset yksityiskohtaisemmin

Vihapuhetta ja häirintää koskevaan kyselyyn vastasi 257 vammaista henkilöä. Heistä 44 % koki kuuluvansa yhteen vähemmistöryhmään (vammainen), noin kolmasosa koki kuuluvansa kahteen vähemmistöryhmään ja neljäsosa koki kuuluvansa kolmeen tai neljään vähemmistöryhmään. Useimmin vastaajat kuuluivat vammaisen vähemmistöryhmän lisäksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön (37 % vastaajista), uskontokuntaan kuulumattomien vähemmistöön (19 % vastaajista) sekä vieraskielisten, ulkomaan kansalaisten ja maahanmuuttajataustaisten vähemmistöön (8 % vastaajista). Kyselyyn tavoitettiin edellistä tiedonkeruuta enemmän sateenkaarivähemmistöjä.

Kuvio 12. Vastanneiden vammaisten kuuluminen selvityksen kohteena oleviin vähemmistöryhmiin (kaikki vastaajat)

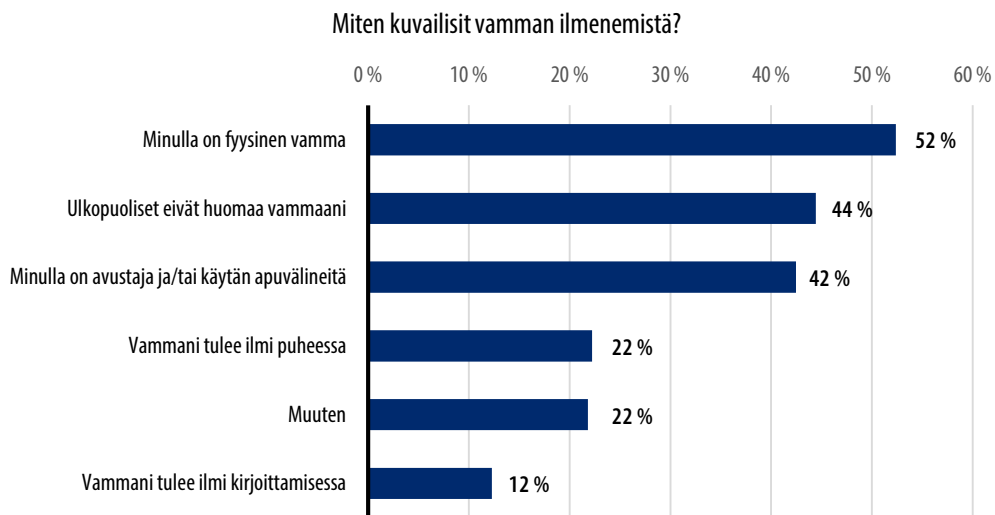
Vastaajista yli 85 % puhui äidinkielenään suomea, 8 % ruotsia, 4 % venäjää, 1 % englantia ja 1 % viittomakieltä. Vastaajista 60 % oli naisia, 22 prosenttia miehiä, 15 % muunsukupuolisia ja loput eivät halunneet kertoa. Vastaajia oli eniten 25–34 ja 35–44 -vuotiaiden ryhmissä. 43 % vastaajista asui Uudellamaalla, 11 % Varsinais-Suomessa, 7 % Pirkanmaalla ja muissa maakunnissa osuudet olivat 1–5 prosenttia. Lähes puolet vastaajista asui yli 100 000 asukkaan kaupungissa, 12 prosenttia asui 50 000–100 000 asukkaan kaupungissa ja 12 % asui 20 000–50 000 asukkaan kaupungissa.

40 prosentilla vammaisista vastaajista oli toisen asteen koulutus, 39 prosentilla oli korkeakoulututkinto, 17 prosentilla peruskoulutus ja 2 prosentilla tutkijakoulutus. Neljännes vastaajista oli eläkkeellä ja liki yhtä suuri osa oli koululaisia tai opiskelijoita. Viidennes oli työssä joko koko- tai osa-aikaisesti. Useampi muu-vaihtoehdon vastanneista oli (ammattillisessa) kuntoutuksessa ja muutama kertoi tekevänsä vapaaehtoistöitä. Muita vastauksia olivat muun muassa päivätoiminta, työtoiminta ja kevytyrittäjyys. Lisäksi muu vaihtoehto-vastauksissa kerrottiin esimerkiksi osa-aikatyön tai keikkatyön ja eläkkeen yhdistämisestä.

Vammaisia vastaajia pyydettiin kuvaamaan heidän vammansa ilmenemistä. Kysymyksen muotoilun takana on se, että tiedonkeruussa haluttiin saada tietoa siitä, miten mahdollisesti ulkopuolisille näkyvä tai havaittava vamma on yhteydessä häirinnän tai vihapuheen ilmenemiseen kohteeksi joutumiseen tai ilmenemiseen. Vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto. Kaksi viidesosaa kertoi, etteivät ulkopuoliset huomaa vammaa. Osa oli valinnut silti myös muita vaihtoehtoja. Kaksi viidestä kertoi, että vamma tulee ilmi avustajan tai apuvälineiden käytön myötä. Noin viidenneksellä vamma tulee ilmi puheessa ja 12 %:lla kirjoittaessa. Reilu viidennes valitsi vastausvaihtoehdon ”muu”. Lähes

kaikilla vastaus oli edellistä täydentävä. Useampi kertoi autismin kirjon variaatioita ja osa kuvasi vaikutusta toimintakykyyn tai sosiaalisiin suhteisiin. Lisäksi useampi nosti esiin tuki- ja liikuntaelimiin liittyvät sairaudet tai vammat. Muita mainintoja olivat epilepsia, tulkki-palveluiden käyttö, laaja-alainen hahmottamishäiriö ja kehitysvamma. Vamman ilmeneminen vaihteli osalla kuvausten mukaan monella vireyden tai rasituksen mukaan.

Kuvio 13. Vammaisten vastaajien näkemykset siitä, miten heidän vammansa tulee ilmi (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto) (kaikki vastaajat)

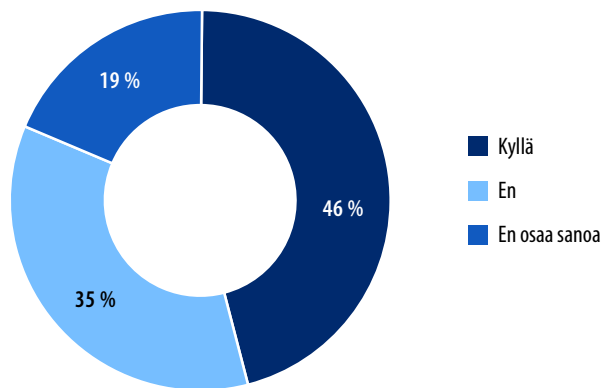

Vastaajat, jotka eivät ole kokeneet vihapuhetta tai häirintää viimeisen vuoden aikana

Niistä vastaajista, jotka eivät olleet joutuneet viimeisen 12 kuukauden aikana häirinnän tai vihapuheen kohteeksi, vajaa puolet (46 %) tiesi kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisi häirintää tai vihapuhetta. 38 % ei tiennyt kenen puoleen kääntyä ja 15 % ei osannut sanoa (ks. kuva 14). Osuudet vastasivat vuonna 2015 tehdyn kyselyn tuloksia.

Kuvio 14. Niiden vammaisten vastaajien, jotka eivät ole kohdanneet itse vihapuhetta tai häirintää, tietoisuus siitä, kenen puoleen he kääntyisivät, jos kohtaisivat vihapuhetta tai häirintää. Vastaaja on voinut kuulua useampaan vähemmistöryhmään.

Tietäisitkö kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisit vihapuhetta / häirintää?

Vastaajista 36 % ilmoittaisi häirintä- tai vihapuhetapauksesta poliisille, ja yhtä suuri osuus yhdenvertaisuusvaltuutetulle. Vajaa kolmannes arvioi ilmoittavansa tapauksista sosiaalisen median tai verkkosivuston ylläpitäjälle (32 %), esihenkilölle (31 %) ja työsuojeluhenkilöstölle (30 %). Muita tahoja olivat muun muassa tasa-arvovaltuutettu (22 %), kansalaisjärjestö (18 %) ja työsuojeluviranomainen (11 %). Vuoden 2015 kyselyssä yhdenvertaisuusvaltuutetulle arvioi ilmoittavansa vain 12 prosenttia, joten tietoisuus kanavasta on kyselyn perusteella noussut.

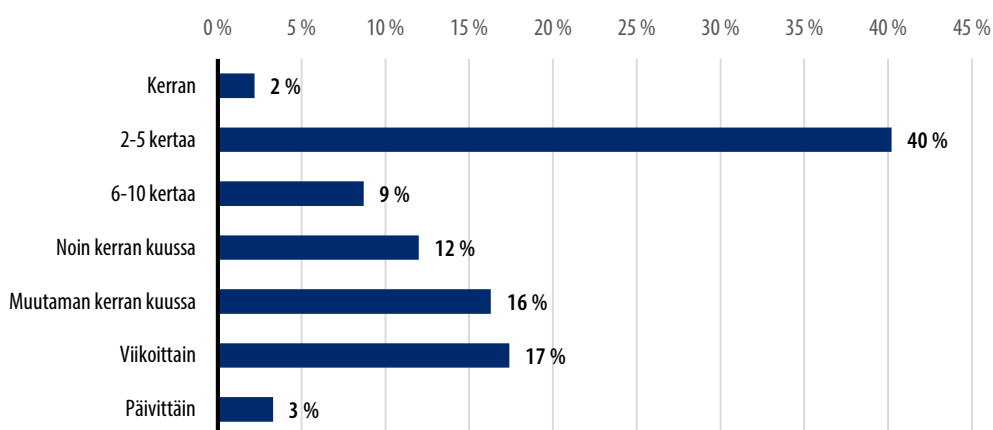
Vastaajat, jotka ovat kokeneet henkilökohtaisesti vihapuhetta tai häirintää

Noin kolmannes (34 %) vammaisuuden takia vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista oli kokenut häirintää tai vihapuhetta vähintään yhteen muuhun vähemmistöryhmään kuulumisen takia. Tällöin kyselyn tilastoaineistosta ei voi aukottomasti kertoa, mikä peruste on ollut vallitseva missäkin tilanteessa, tai onko taustalla olevat syyt moniperusteisia tai risteäviä. Vammaisuuden lisäksi yleisin syy oli seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluminen (26 %). Kahdeksalla prosentilla yhtenä syynä oli maahanmuuttotausta ja yksittäisillä vastaajilla suomenruotsalaisuus, uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluminen ja uskontokuntaan kuulumattomuus. Lähes kolmannes on joutunut kohteeksi oletetun naissukupuolen takia. Oletetun miessukupuolen takia kohteeksi oli joutunut viisi prosenttia vastaajista. Viidennes on joutunut kohteeksi myös sen takia, että henkilö oli seurassa, jossa joku kuului vähemmistöryhmään.

Suuntaa antavaa tietoa vammaisten kohtaamasta syrjinnästä saa vuoden 2021 perusoikeusbarometrista, jonka mukaan vammaisista 28 % oli kokenut syrjintää vapaa-ajalla viimeisen viiden vuoden aikana, kun koko väestöstä osuus oli 12 % (Nenonen ym. 2021). Kyselyyn vastanneista kaksi viidestä oli joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi 2–10 kertaa viimeisen vuoden aikana (ks. kuva 15). Vajaa puolet oli kokenut vihapuhetta tai häirintää vähintään kerran kuukaudessa. Osuudet ovat samansuuntaisia vuoden 2015 kyselyn tulosten kanssa.

Kuvio 15. Vihapuheen tai häirinnän yleisyys viimeisen 12 kuukauden aikana (vammasuuden perusteella vihapuhetta tai häirintää kokeneet. Vastaaja on voinut kuulua myös useampaan vähemmistöryhmään)

Kuinka usein olet kokenut joutuneesi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana?

Yleisin vihapuheen tai häirinnän ilmenemismuoto oli sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys. Osuus (75 %) oli sama kuin vuoden 2015 kyselyssä. Muita yleisimpiä ilmenemismuotoja olivat ilkeämielisen naurun kohteeksi joutuminen, jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen ja nimittely. Sukupuolittuneen häirinnän (esim. ”homoteltu”, ”huorittelu”...) osuus on suurempi kuin edellisessä kyselyssä, mitä selittää myös suurempi sateenkaarivähemmistöihin kuuluvien vammaisten vastaajien osuus. (ks. kuva 16) Vastaajat, joilla on vamma, jonka ulkopuoliset voivat huomata, ovat useammin joutuneet eleiden (esim. sormi- tai käsimerkit, osoittelu, ilmeet) kohteeksi.

Myös vuonna 2020 poliisille ilmoitetuista vammaisiin kohdistuneista epäillyistä viharikoksista suuri osa liittyi sanallisiin loukkauksiin, uhkauksiin ja häirintää (70 %), ja suuri osa oli kunnianloukkaussyytöksiä. Määrällisesti seuraavaksi eniten ilmoitettiin yksisuuntaisia pahoinpitelyrikoksia (4) ja syrjintärikoksia. (Rauta 2021.)

Kuvio 16. Vammaisuuden perusteella ilmenevän häirinnän tai vihapuheen yleisimmät ilmenemismuodot (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto. Vastaaja on voinut kuulua useampaan vähemmistöryhmään.)

Yleisimmät tapahtumapaikat ja osuudet vastaavat lähes identtisesti vuoden 2015 kyselyn tuloksia. Yleisin vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikka oli julkinen tila kuten katu, parkkipaikka, puisto) (51 %) tai muu tila/rakennus (40 %). Reilu kolmasosa oli joutunut häirinnän tai vihapuheen kohteeksi Facebookissa. Nyt tehdyssä kyselyssä muun sosiaalisen median osuus kasvoi hieman edelliseen verrattuna. Kun verkkoympäristöä kokonaisuutena, nousee se tapahtumapaikoista yleisemmäksi (61 %). Kyselyssä työpaikkojen osuus kasvoi tapahtumapaikkana edelliseen kyselyyn verrattuna. Tapahtumapaikkana koti tai asuntola nousee muita vähemmistöryhmiä yleisemmäksi (20 %). Tapahtumapaikkoihin voi vaikuttaa myös se, että vammaisten liikkuminen voi olla rajoitettua ja vammaispalveluista riippuvaista. Siten julkisten kulkuneuvojen käyttö voi olla rajoitettua ja vammaiset eivät välttämättä usein liiku ns. riskipaikoissa ja myöhäisinä kellonaikoina.

Myös vuonna 2020 poliisin tietoon tulleista vammaisiin kohdistuneista rikosepäilyistä yleisimpänä tapahtumapaikkana oli internet (37 %) ja määrä nousi 10 prosenttia edellisvuodesta. Viharikosepäilyissä uhrin asunto oli tapahtumapaikkana 10 % tapauksista ja koulu tai koulualue 13 % tapauksista. Poliisiin tietoon tulleissa epäilyissä julkisilla ulkoilmapaikoilla tapahtuneiden rikosten määrä nousi. (Rauta 2021.)

Taulukko 7. Vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikat (perusteena vammaisuus, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto ja vastaaja on voinut kuulua myös useampaan vähemmistöryhmään)²⁸

Tapahtumapaikka	Osuus vastaajista
Internet yhteensä	61 %
Kadulla, parkkipaikalla, puistossa tai muussa julkisessa paikassa	51 %
Muulla julkisessa tilassa tai rakennuksessa	40 %
Facebookissa	35 %
Muulla sosiaalisessa mediassa	30 %
Instagramissa	29 %
Julkisessa kulkuneuvossa	27 %
Koulussa/ oppilaitoksessa / yliopistolla	25 %
Kahvilassa / ravintolassa / baarissa	25 %
Työpaikalla	24 %
Julkisella keskustelupalstalla	22 %
Kotona / asuntolassa	20 %
Twitterissä	16 %
Jonkun muun kotona / asuntolassa	14 %
Valtakunnallisessa lehdistössä	14 %
Televisiossa	12 %
Sähköpostitse	10 %
Radiossa	10 %
Paikallislehdistössä	9 %

Muu-tapahtumapaikka on vastausten perusteella useimmiten terveyden-, tai sairaanhoitoon, sosiaalihuoltoon tai vammaispalveluihin liittyvä taho: lääkäri, julkinen tai yksityinen terveydenhuolto, sosiaalityöntekijän tapaaminen tai vammaispalvelun tapaaminen, mutta myös kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunta. Myös rakenteellisia tekijöitä nostettiin esiin: lainsäädäntö, kelan ja kuntien tulkintaohjeet ja sähköiset järjestelmät. Yksilöidymiä tapahtumapaikkoina tunnistettiin myös järjestöjen keskustelupalstoja, joiden moderoinnissa oli tunnistettu puutteita.

²⁸ Taulukossa esitettyjen tapahtumapaikkojen lisäksi vihapuhetta tai häirintää on koettu autossa (6 %), omalla tai yrityksen kotisivulla (5 %) ja urheiluseurassa tai liikuntapaikassa (4 %).

Useimmiten tekijät edustivat eri sukupuolia. Neljä viidesosaa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää pääväestöön kuuluvalta ja usein tekijä on ollut tuntematon (27 %). Lähes kaksi viidesosaa (38 %) oli kokenut vihapuhetta tai häirintää terveyden- tai sosiaalihuollon työntekijältä. Noin neljännes oli kohdannut vihapuhetta tai häirintää oman tutun tai kaverin taholta (ks. kuva 17). Vuonna 2020 poliisille ilmoitetuista vammaisiin kohdistuneista epäilyissä viharikoksissa tekijä oli usein tiedossa: tuntemattomien (ml. ei tiedossa ja en osaa sanoa) osuus oli 28 %.

Kuvio 17. Vihapuhe- ja häirintätapausten tekijät (perusteena vammaisuus, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto. Vastaaja on voinut kuulua useampaan vähemmistöryhmään.)

Kyselyn ja haastatteluiden kuvausten perusteella tuntemattomien taholta tapahtuva häirintä julkisilla paikoilla on usein nimittelyä tai epäasiallista käytöstä, kuten "apinoimista". Vammaisuudelle nauramista tai kuiskuttelua tapahtuu niin aikuisten kuin lasten taholta.

"Näkyvästi vammaisena tuijotus, naureskelu, osoittelu, nimittely ym. nolaaminen on arkeani."

”Vihapuhe ja häirintä on sisältänyt audismia, mikroaggressioita ja julkista nöyryyttämistä, jotka ovat vaikutuksiltaan vastanneet henkistä väkivaltaa. Toisinaan se on kohdistunut useampaan ominaisuuteeni samanaikaisesti (esim. naiseuteen, kuurouteen, viittomakielisyyteen, fyysisiin piirteisiin ja nuoruuteen).”

Apuvälineiden ja avustajien käyttöön liittyviä esimerkkejä nousi tilanteista, joissa esimerkiksi valkoisen kepin tai avustajan kanssa kulkevan eteen pysähdytään tai ohimennen heitellään ”vitsikkäitä” kommentteja. Yhtenä häirinnän ja ahdistelun muotona nousi myös uskonnollinen häirintä julkisella paikalla, kuten kauppakeskuksessa. Tällöin heikommassa asemassa oleville, kuten vammaisille, tarjotaan ”parantumismahdollisuutta”, joka itsessään pitää sisällään ajatuksen siitä, etteivät vammaiset ole arvokkaita sellaisena kuin ovat. Yksi vastaaja kertoi tilanteesta, jossa oli avustajakoiran kanssa liikuntapaikan läheisyydessä. Tuntia pitänyt opettaja kertoi huutaen, että koira tulee kytkeä, eikä halunnut uskoa perusteluja avustajakoirasta.

”Tilanne tuntui todetta nöyryyttävältä, absurdilta ja pahalta, sillä oppilaat olivat siinä vieressä ja tilanne olisi voinut olla myös todella mahtava opetustilanne avustajakoiran tehtävistä. Nyt se käytettiin aikuisen miehen toimesta toisen nöyryyttämiseen.”

Usein häirintä on myös ulkopuolelle jättämistä. Alentuva asennoituminen tai puhetapa nousi aineistossa myös eri tavoin ja eri yhteyksissä – arjessa ja palveluissa. Tällöin on esimerkiksi kohdattu lässytystä, älykkyyden aliarvioimista, huomiotta jättämistä tai ohi-puhumista, joka liittyy osalla myös avustajan käyttöön. Myös ”yliauttaminen” ja holhoaminen nousivat esimerkkeinä häirinnästä, jolla supistetaan itsemääräämisoikeutta.

*”-- Paljon on tilanteita, että ulkoinen olemus tai apuväline = tyhmä ja ymmärtämätön.
-- Muutoin julkisessa tilassa jotku asiakkaat naureskelee tai jopa osoittelee ja supistaan ikäviä kommentteja ihan kuin en kuulisi tai ymmärtäisi.”*

”-- Minua infantilisoidaan ja kokemuksiani ei uskota mm. terveydenhuollon palveluissa.”

Ei-näkyvän vamman omaavien kuvailujen mukaan vammaa voidaan vähätellä, tai esimerkiksi inva-paikalle parkkeeraavaa kohtaan kohdistetaan paheksuntaa tai sanallista häirintää. Autismin kirjon ihmisiltä nousi useita esimerkkejä tilanteista, joissa he eivät hahmota keskustelun aihetta, eivät kykene tulkitsemaan vihjailevaa tai abstraktia puhetyyliä tai eivät kykene osallistumaan keskusteluun sen sosiaalisten vaatimusten mukaisesti. Tähän on liittynyt myös painostamista esimerkiksi työpaikalla.

Osa internetissä havaitusta vihapuheesta ei ole suoraan itseän kohdistuvaa. Vastauksessa kuvattiin esimerkiksi keskusteluja koskien vammaisten oikeutta normaaliin elämään (perhe, työssäkäynti, harrastukset), jota kyseenalaistetaan.

”Sitä pidetään luksuksena, josta pitäisi olla joko erityisen kiitollinen tai sitä ei tulisi olla ollenkaan. Etenkin vammaisena äitinä voi kokea, miten asenteet ovat kovat. ’Uskallatko ottaa riskin, että lapsestasikin tulee TUOLLAINEN’ - on ihan normilause ja vammaisten sikiöiden abortointi on ihan normiasia--.”

Kohtaamiset sosiaali- ja terveystalvaeluissa tai vammaistalvaeluissa nousivat esiin useassa vastauksessa. Osassa tapauksissa kyse on ollut kokemuksesta tarpeen ohittamisesta ja palvelutarpeen ymmärtämättömydestä. Tällöin keskustelu on voinut olla tyla: ”uhkailua, jos en mene laitokseen”, ”luurin lyöminen korvaan”, huutamista, kuten ”älä mene diagnoosi taakse”. Myös sosiaali- tai terveystalvaeluiden kontekstissa nostettiin esiin alentuva käytös: ”lässytystä tai huomiotta jättämistä, koska enhän minä mitään voi ymmärtää”. Myös seksuaaliseen tai sukupuolivähemmistöön kuulumisen ja vammaisuus näyttäytyy haasteena sosiaali- ja terveystalvaeluissa kohtaamisessa – eli henkilöstön osaamisessa ja asenteissa. Alla on esimerkki yhden muunsukupuolisen vastaajan kuvaus psyykkisen väkivallan kokemuksista palveluissa:

”Ahdistavampia olleet tilanteet vammaistalvaelun sosiaalityöntekijöiden ja lääkäreiden kanssa, koska olen täysin riippuvainen heistä. Minua vähätellään, vammojeni olemassaoloa kyseenalaistetaan, sukupuoltani ei oteta todesta. Minulta evätään toistuvasti tarvitsemani apu. Elämäni rajoitetaan voimakkaasti ilman mitään hyväksyttävää syytä. Tämä psyykkinen väkivalta uhkaa jatkuvasti sekä henkistä että fyysistä terveyttäni.”

Aineistossa nousi esimerkkejä siitä, miten vammaiset seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvat voivat altistua erityyppiselle häirinnälle. Esimerkiksi vammaisten henkilöiden vertaisryhmissä ei ole uskallettu tuoda esiin seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumista, sillä keskustelu ei ole ollut riittävän turvallista. Toisaalta taas ”kaapista tulon” on kerrottu myös altistavan ulkopuoliselle häirinnälle: Esimerkiksi haastateltava kertoi joutuvansa peittämään identiteettiään julkisesti, jotta välttäisi vihapuhetta tai häirintää sekä itseensä että edustamaansa järjestöä kohtaan. Taustalla haastateltava tunnisti laajemman ilmiön siitä, että keskustelu vammaisten seksuaalioikeuksien toteutuminen on alussa, ja se on asemoitunut vasta heteronormatiiviseen viitekehykseen.

Kyselyn vastauksissa nousi esimerkkejä siitä, että häirintä on ollut fyysistä ja koskenut yksityisyyden loukkaamista, kuten pesun yhteydessä liikaa koskettelua ja intiimiasioiden kertomista kovaäänisesti: ”Kovalla äänellä kysytty inkosuojan märkyydestä niin että kaikki kuulevat.” Esimerkkejä oli myös sukupuolittuneesta häirinnästä ja siitä, miten eri perusteet yhdessä altistavat häirinnälle.

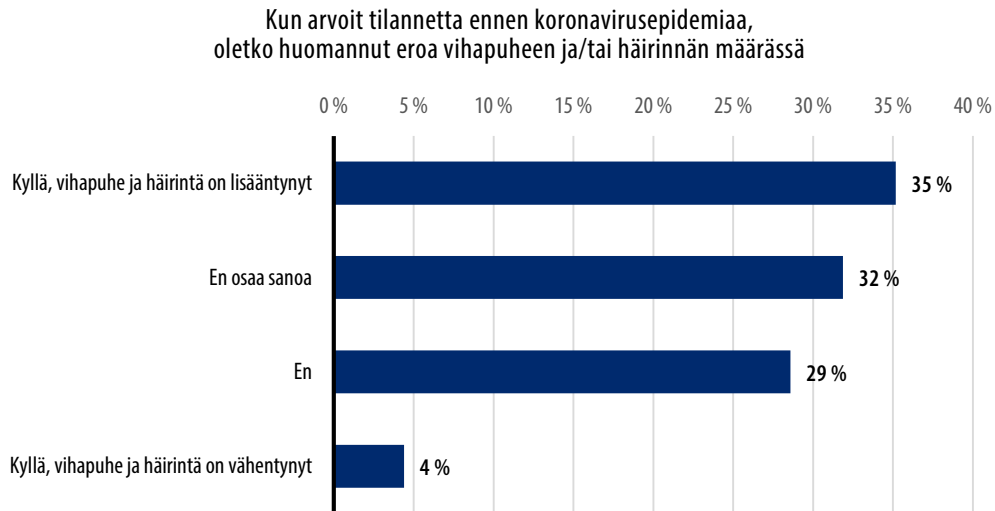
Osana tiedonkeruuta nousi esiin viitteitä erilaisista rakenteellisista tekijöistä, jotka voivat altistaa häirinnälle. Esimerkiksi yksi haastateltava kertoi palveluasumisyksikön sijoitetun siten, että erilaista tukea tarvitsevat ovat samassa korttelissa, mikä vaikuttaa levottomuuteen ja turvallisuuden tunteeseen jossain määrin. Yksi haastateltava kertoi haastavasta tilanteesta, jossa hän itse häiritsee jatkuvasti muita ja käyttää vihapuheeksi luokiteltavaa kieltä niin asumisyksikössä kuin myös vammaisten vertaisryhmissä. Taustalla hän näki sen, että yritykset rajoittaa avointa puhetta saa hänessä aikaan käytöshäiriöitä. Vastaavasti älyllisen kehitysvammadiagnoosin saaneet kokevat esimerkiksi kehitysvamma-sanan käytön loukkaavana. Asukkaiden asuttaminen samaan yksikköön aiheuttaa haastateltavan mukaan jatkuvia konflikteja. Haastateltava näki, että asukkaiden sijoittamisella voidaan vaikuttaa tilanteisiin, mutta näki tärkeänä myös sen, ettei kehitysvammaisuutta pidettäisi haukkumasanana ja (kehitys)vammaisille luotaisiin vahvuuksiin perustuva identiteetti lapsuudesta lähtien.

Tutkimuksen mukaan vammaisiin henkilöihin kohdistuva lähisuhdeväkivalta on yleisempää kuin muulla väestöllä. Myös avun hakemiseen liittyy erilaisia haasteita. Vammaisten henkilöiden kokemaan väkivaltaan liittyy erityispiirteitä, kuten esimerkiksi taloudellinen tai henkinen riippuvuus toisen henkilön avusta. Asiasta ilmoittamisen kynnyks voi olla korostuneen korkea. Vuonna 2021 toteutetussa tiedonkeruussa tekijä oli usein puoliso, kumppani tai muu läheinen, mutta aineistossa oli myös kokemuksia oman avustajan taholta koetusta lähisuhdeväkivallasta. (Luoma ym. 2022.) Nyt tehdyssä tiedonkeruussa nousi myös esiin esimerkki oman avustajan taholta tulleesta häirinnästä, ja vastaaja kuvasi päivittäisen riippuvuussuhteen henkilöstä aiheuttaneen ahdistusta ja stressiä.

Kyselyyn vastasi joitain nuoria, jotka kertoivat kiusaamisesta ja uhkaavista tilanteista koulussa. Kansallista tietopohjaa on saatavissa THL:n kouluterveyskyselystä. Vuoden 2017 kouluterveyskyselyn mukaan toimintarajoitteiset nuoret kohtasivat enemmän syrjivää kiusaamista. Toimintarajoitteisesta pojista 32 % ja tytöistä 34 % oli kohdannut kiusaamista vammaisuuden vuoksi, kun vastaavat osuudet muilla nuorilla olivat pojilla 15 % ja tytöillä 17 %. (Kanste ym. 2021).

Koronan vaikutukset

Yli kolmannes vastaajista arvioi vihapuheen tai häirinnän lisääntyneen koronavirus-epidemian myötä. Alle kolmannes ei osannut ottaa kantaa ja lähes yhtä suuri osuus ei ollut huomannut eroa. Yksittäiset henkilöt arvioivat vihapuheen tai häirinnän vähentyneen.

Kuvio 18. Koronan vaikutukset vammaiskohderyhmään vastanneiden henkilöiden arvioimana.

Osa vastaajista kertoi vihapuheen ja häirinnän vähentyneen siksi, etteivät he ole liikkuneet julkisilla paikoilla. Osa kertoi siirtäneensä huomion enemmän sosiaaliseen mediaan, ja sitä myötä myös havainnot vihapuheesta ovat lisääntyneet. Kommunikoinnin siirryttyä sosiaaliseen mediaan, kirjalliseen viestintään liittyvät haasteet ovat myös altistaneet enemmän verkkohäirinnälle.

Jotkut vastaajista arvioi, että ihmiset ovat olleet entistä ärtyneempiä ja mielenterveyspalvelut ovat heikentyneet. Useampi koki, että vihapuheesta on tullut raaempaa tai ilkeämpää – ”netti ja eristäytyminen on sekoittanut ihmisten päät”. Vastauksissa nousi esiin myös pelkoa vammaispalveluiden saatavuudesta tulevaisuudessa arvojen koventuessa ja resurssien vähentyessä. Muutama vastaaja toi esiin, että koska vammaiset ihmiset ovat usein kuuluneet riskiryhmään, on keskustelu ihmisarvosta ja sen suojaamisesta koettu kohdistuneen välillisesti tai suoraan myös itseensä. Yhdellä haastateltavalla tilanne oli tulehtunut oppilaitoksessa, jossa opettajat eivät valvoneet opiskelijoiden maskien käyttöä eivätkä opiskelijat kunnioittaneet riskiryhmään kuuluvan tarvetta suojautumiselle.

”Minulla ei ole ihmisarvoa vammaisena ihmisenä koronapandemian keskellä. Mun on ok antaa kuolla.”

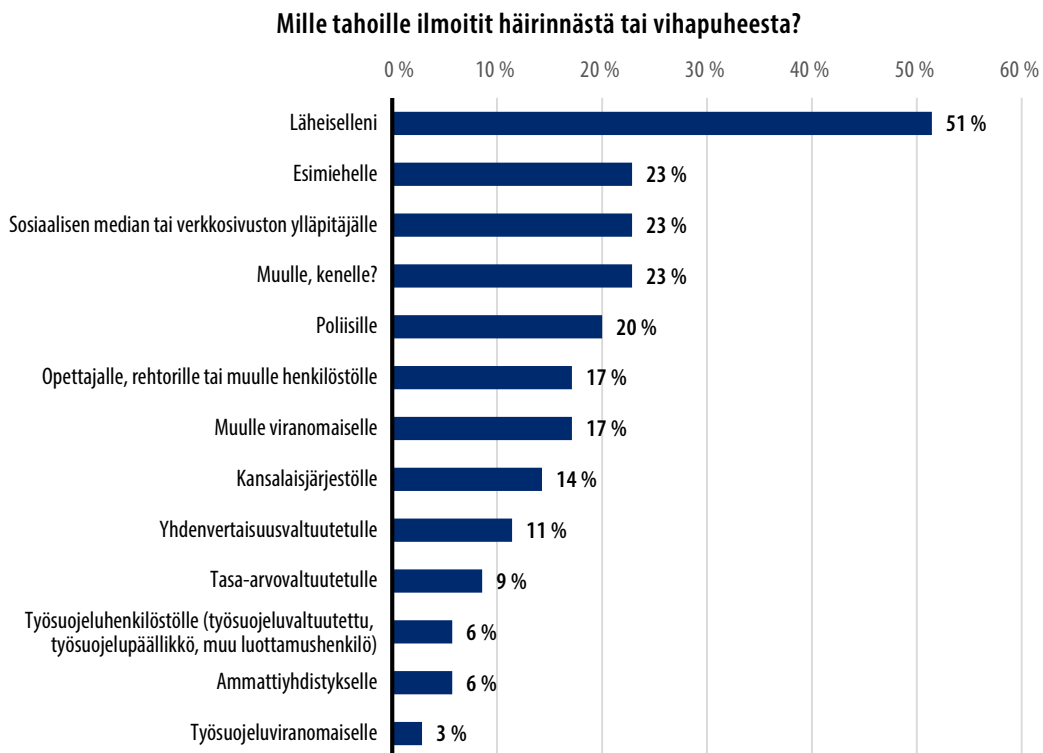
”Toisaalta koronavirus ‘tasasi tilejä’ vammattomien ja vaikeasti vammaisten/pitkäaikaissairaiden kanssa – yhtä aikaa kaikki olivat neljän seinän sisässä. Toisaalta yhteiskunnan resurssit niukkenevat ja vastakkainasettelu on koventunut. Ehkä se näkyy myös asenteissa ja siinä, miten vammaisistakin puhutaan. Pehmeiden arvojen aikakausi tuntuu olevan loppuillaan.”

”Ihmisten ihmisoikeudet ja olemassaolo on jotenkin ‘mielipideasia’.”

Vihapuheesta tai häirinnästä ilmoittaminen

Vihapuhetta tai häirintää kohdanneista 40 % ilmoitti siitä jollekin taholle. Vuoden 2015 kyselyssä osuus oli saman suuntainen (35 %). Useimmiten tapahtuneesta on kerrottu läheisille (51 %). Eri tahoista useimmiten asiasta ilmoitettiin esihenkilölle, sosiaalisen median tai verkkosivujen ylläpitäjälle, poliisille, opetushenkilöstölle tai muulle viranomaiselle (ks. kuva 19). Vastauksia tulkitessa tulee huomioida, että useamman syrjintäperusteen ilmoittaneiden osalta ei ole varmuutta, minkä perusteen nojalla asiasta on ilmoitettu. Muu-vastausvaihtoehtoon vastanneet kertoivat ilmoittaneensa asiasta oikeusasiamiehelle, aluehallintorivanomaiselle, Valviralle, potilasasiamiehelle, vammaispalvelun sosiaalityöntekijän esimiehelle sekä työterveyteen ja päluottamusmiehelle.

Kuvio 19. Tahot, jolle vammaisuuden perusteella vihapuhetta tai häirintää kokeneet ilmoittivat tapahtuneesta (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto. Vastaaja on voinut kuulua useampaan vähemmistöryhmään)

63 % vastaajista kertoi, ettei kokenut saavansa riittävästi tukea asiasta ilmoittaessa ja vastaavasti 37 % koki saaneensa riittävästi tukea. Vastaajia pyydettiin kertomaan saamastaan tuesta tai siitä, minkälaista tukea olisi tarvinnut. Tukea on saatu esimerkiksi sitä kautta, että sosiaalisen median moderaattori on poistanut solvaavia kirjoituksia. Asiaa on voitu käsitellä myös asianosaisen kanssa tai psykoterapeutin kanssa. Tukea on saatu esimerkiksi työnantajalta, mutta se ei välttämättä ole ratkaissut tilannetta ja muiden työntekijöiden asennoitumista.

60 % vammaisuuden perusteella häirintää tai vihapuhetta kohdanneista ei ilmoittanut siitä millekään taholle. Taustalla oli useimmiten uskon puute siihen, että asialle olisi tehty mitään (71 %) tai että asialle olisi voitu tehdä mitään (53 %). Osuudet olivat hieman suuremmat kuin vuonna 2015 kyselyyn vastanneilla, mutta vastausten valikoitumisen ja tilanteiden vaihtelevuuden takia tilastoista ei voi vetää pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Yhtä suuri osuus (41 %) kertoi syyksi, ettei tiennyt mihin ilmoituksen voi tehdä. Useat ovat pelänneet ilmoituksesta johtuvia negatiivisia seurauksia. Yleistä oli myös, että vastaajat pelkäsivät kielteistä reaktiota ilmoituksen yhteydessä.

Taulukko 8. Syyt siihen, miksi vammaisuuden perusteella vihapuhetta tai häirintää kohdanneet eivät ilmoittaneet tapahtunutta (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Jos et ilmoittanut tapahtunutta, miksi et?	Osuus niistä, jotka eivät ilmoittaneet tapahtunutta
En uskonut, että asialle olisi tehty mitään	71 %
En uskonut, että asialle olisi voitu tehdä mitään	53 %
En tiennyt mihin ilmoituksen voi tehdä	42 %
Häirintä tai vihapuhe ei ollut tarpeeksi vakavaa / en tullut ajatelleeksi sen ilmoittamista	40 %
Minua ei olisi uskottu	38 %
Pelkäsin ilmoituksesta johtuvia negatiivisia seurauksia	36 %
Pelkäsin kielteistä reaktiota ilmoituksen yhteydessä	35 %
Muu syy	18 %
Olin liian järkyttynyt ilmoittaakseni	16 %
Käsittelin asian itse / se liittyi ystävään tai perheenjäseneen	15 %
Ajattelin, että syy oli minun	13 %
Häpesin tapahtunutta, en halunnut kenenkään tietävän	11 %
Joku esti tai halusi estää minua	4 %
En halunnut syyllisen joutuvan vaikeuksiin	2 %

Avovastauksissa asiaa on perusteltu sillä, ettei ole luontevaa paikkaa ilmoittaa tuntemattomien taholta tullutta häirintää. Myöskään internetissä tekijöitä aina tunneta. Aineistossa nousi esiin myös rakenteellisia esteitä: ilmoittamista on vaikeuttanut riippuvuussuhde henkilökohtaisesta avustajasta ja vammaispalveluista.

Ilmoittamista olisi vastaajien mukaan auttanut tieto paikasta, johon ilmoittaa. Lisäksi esitettiin tarve tukihenkilölle, joka auttaisi asiassa. Vastausten mukaan tulisi vaikuttaa myös yleisemmin asenteisiin vammaisuutta kohtaan. Kokemukset ja esimerkit siitä, että asiat etenisivät, madaltaisi ilmoituskynnystä.

”Selkeä ohjeistus ja informaatio minne voi vihapuheesta tai häirinnästä ilmoittaa erinäisissä tilanteissa.”

”Selkeämpi ymmärrys omista oikeuksista ja vihapuheen määritelmästä. Matalampi kynnyks ilmoittaa tai tieto tarjolla olevista tukimuodoista.”

”Kaivataan vastakaikua, että asia otetaan tosissaan. Olo on ylikävelty – ja en koe saavani palveluita, joita tarvitsisin tasa-arvoisen ja mielekkään elämän toteuttamiseksi!”

”Toivoisin, että muille ei tehdä samalla tavalla. Nykyinen työtehtävä on minulle ihan sopiva. Toivon, että saan tehdä töitä. Ja toivoisin, että oma erilaisuuteni ei olisi koko ajan keskustelussa. Toivoisin myös, että vuosien työkokemukseni, koulutukseni ja osaamiseni olisi se mihin keskitytään, eikä sairastamani sairaus ja sen tuoma erilaisuus.”

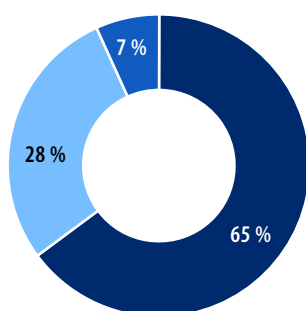
”Ei ole tahoja mihin tällaisesta ilmoittaisi, kun ihmiset kadulla kääntyvät, nauravat, osoittelevat. Absurdi ajatuskin, että johonkin ilmoittaisi, eihän se edes etenisi eikä se lopettaisi tätä. Vain koko yhteiskunnan asennemuutos voi vammaisten kohteluun vaikuttaa.”

Vihapuheen ja häirinnän seuraukset

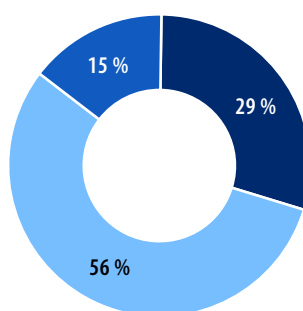
65 % niistä, jotka ovat joutuneet vammaisuuden vuoksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi, kertoi välttävänsä joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Vajaa kolmannes kertoi välttävänsä liikkumista läheistensä kanssa tai pyytävänsä läheisiään välttämään joitain paikkoja samasta syystä.

Kuvio 20. ja **Kuvio 21.** Seuraukset niille, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää vammaisuuden vuoksi. Vastaja on voinut kuulua useampaan vähemmistöryhmään.

Välttätkö joitain paikkoja siinä pelossa, että voisit joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisesi takia?

Välttätkö liikkumista läheistesi kanssa / pyydätkö läheisiäsi välttämään joitain paikkoja siinä pelossa, että sinä tai he voisivat joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisen takia?

■ Kyllä
■ En
■ En osaa sanoa

Kuten vuoden 2015 kyselyssä, vammaiskohderyhmän vastaajat kertoivat vihapuheen tai häirinnän vaikuttaneen useimmin psyykkiseen terveyteen ja yleiseen turvallisuuden tunteeseen. Osuudet olivat tosin hieman kasvaneet. Kolmanneksi yleisemmin tapahtuneilla on ollut vaikutusta viranomaisluottamukseen. Lisäksi varsin useat ovat tunnistaneet vaikutuksia yleisemmin aktiivisuuteen (esimerkiksi haluun poistua kotoa), työssäkäyntiin, sosiaalisen median tai verkkosisältöjen käyttöön ja yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiseen (ks. kuva 22). Muita osa-alueita, joihin vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut, olivat ulkona liikkumisen pelko, ulkopuolisuuden tunne, alakulo ja itsensä ilmaiseminen. Lisäksi sosiaali- ja terveyspalveluiden näkökulmasta nousi esiin myös taloudelliset ongelmat. Muu-vaihtoehdossa nostettiin esiin esimerkiksi vaikutukset avun hakemiseen.

Kuvio 22. Vihapuheen tai häirinnän vaikutukset niihin, jotka ovat kokeneet sitä vammaisuuden perusteella (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto. Vastaaja on voinut kuulua myös useampaan vähemmistöryhmään.)

Alla on esimerkkejä vastauksista, joissa kuvataan vammaisuuden perusteella koetun vihapuheen tai häirinnän vaikutuksia:

”Ahdistusta liikkuu julkisilla paikoilla. Joudun ottamaan somepaastoja.”

”Haluaisin olla somessa aktiivisempi yhteiskunnan asioissa/epäkohdissa. En voi, koska tiedän saavani ’julkisuuden’ myötä niin paljon pilkkaa kohdistuen ulkonäköni, etten halua siihen alkaa. Tämä ärsyttää usein. Someni on sen vuoksi vain läheisille. Eli vammaani suhtautuminen vaientaa minut tehokkaasti yhteiskunnallisesta keskustelusta.”

”Elämän aikana koettu huutelu ja ahdistelu on vaikuttanut siihen, että olen valppaana, millaisessa ympäristössä liikun ja millaista porukka on, olin sitten liikkeellä yksin tai seurassa. Väistän epäilyttäviä tilanteita. Viranomaisten käytöksen takia ahdistaa joka kerta, kun joutuu jotain tukimuotoja selvittämään tai jos vaikka saa vain viranomaiskirjeenkin tms.: jos on vaihtoehto, pyrkii pärjäämään ilman selvittelyjä ja tukimuotoja ja mitään viranomaiskontaktia.”

”En halua enää seurata uutisia, enkä halua avata uutissivustoja, joissa voi kommentoida uutisia. En myöskään halua seurata sosiaalista mediaa, oma onnellisuuteni on parantunut, kun en enää seuraa uutisia tai käy sosiaalisessa mediassa.”

”Minulle puhkesi keskivaikea masennus ja yleistynyt ahdistuneisuushäiriö. Menetin vihapuheen ja häirinnän vuoksi töitä ja jäin pitkään yksin kokemuksen kanssa.”

”Olen eristäytynyt kotiini. En halua olla enää osa yhteiskuntaa.”

”Terveysteni on romahtanut, kärsin jatkuvasta psyykkisestä ja fyysisestä ylikuormituksesta, minulla on itsetuhoajatuksia ja olen joutunut hakeutumaan psykiatrian asiakkaaksi. Ystävyyssuhteita ei ole muutamaa sometuttua lukuun ottamatta. Poistun kotoa käytännössä vain kauppaan ja ’hyvänä’ viikkona muutaman kerran kävelyille. En tapaa ihmisiä lainkaan lukuun ottamatta pakollisia käyntejä. --”

”Välttelen humalaisia ihmisiä joka paikassa. En käy baareissa tai missä on alkoholitarjoilua. Iltaisin en käy kaupunkien keskusta-alueilla. Ja jos on vihamielinen henkilö lähellä, lähden/lähdetään pois. Sosiaalisessa mediassa en enää kovin hyvin viihdy kun siellä ei ole enää ihmisillä käytöstapoja. Ei enää mietitä mitä suustaan päästellään.”

4.5.2 Romanit

Suomessa asuu arviolta 10 000–12 000 romania²⁹. Kyselyllä tavoitettiin vain vähän romanitaustaisia vastaajia. Vastaukset ovat vahvasti valikoituneet, eikä niitä voi yleistää koskemaan kaikkia romaneja. Muiden taustalähteiden tuoma kuva häirinnästä ja vihapuheesta vahvistaa kuitenkin tiedonkeruulla saatua kuvaa. Lisäksi osana selvitystä on kuultu yksilökokemuksia laajemmin järjestöjen kautta välittynyttä tietoa ja kokemuksia. Kohderyhmän tavoittamisen vaikeus on tunnistettu myös aiemmissa selvityksissä ja tutkimuksissa. Taustalla on useita tekijöitä. Jossain määrin tavoittamiseen on voinut vaikuttaa se, ettei syrjintätutkimuksilla ole tunnistettu olleen selkeitä vaikutuksia. Tiedonkeruun ajankohtana kyselyn jakeluaktiivisuuteen on järjestötaholta perusteltu myös sillä, että huoli romanien asemasta keskellä Ukrainan sotaa on vienyt huomiota. Alhaisen vastaajamäärän vuoksi nyt tehdyn selvityksen tuloksiin tulee suhtautua varauksella.

²⁹ Lähde: THL (8.4.2021)

Yhteenveto

- Mukana 39 vastaajaa, joista 23 on kertonut joutuneensa omakohtaisesti syrjinnän tai häirinnän kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana siksi, että ovat romaneja. Lisäksi haastateltiin kuutta henkilöä. Syksyllä 2015 tehtyyn kyselyyn saatiin 27 vastausta, ja vastaajista 15 kertoi omakohtaisista kokemuksista.
- Yli puolet ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää vähintään kerran kuussa. Kokemukset jakautuivat tasaisesti yhdestä kerrasta päivittäiseen kokemukseen.
- Useimmiten tekijä kuului pääväestöön ja yleisimmin tekijä oli järjestyksenvalvoja tai vartija, muu viranomais tai palveluammattissa oleva henkilö.
- Selvitykseen vastanneet ja haastatellut romanit ovat kohdanneet huuteluja ja nimittelyä, mutta usein kysymys on eri palvelutilanteissa tapahtuvasta syrjinnästä.
- Kuvaukset vastaavat yleispiirteiltään aikaisemmin tehdyn selvityksen havainnotoja. Edelleen yleinen muoto on vartijoiden epäilyt myymälöissä. Nyt tehdyissä haastatteluissa korostui palveluhenkilöstön taholta tullut häirintä ja syrjintä eri palvelutilanteissa, joissa tekijä on tiedossa.
- Vihapuhetta tai häirintää kohdanneista alle kolmannes ilmoitti siitä jollekin taholle. Edelleen korkea ilmoittamiskynnys johtuu osin myös siitä, että erityyppistä häirintää ja syrjintää tapahtuu usein, eikä luottamus viranomaisiin asioiden eteenpäin viemisessä ole kokemusten perusteella korkea.
- Lähes kaikilla vastaajilla vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut yleiseen turvallisuuden tunteeseen. Suuri osa kertoi vaikutuksista myös sosiaalisen median tai verkkosivustojen käyttöön. Lähes kaksi kolmesta kertoi, että vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut psyykkiseen terveyteen ja viranomaisluottamukseen. Suuri osa vastaajista kertoi välttävänsä joitain paikkoja siinä pelossa, että voisivat joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Vastausten perusteella altistuminen häirinnälle ja vihapuheelle on vaikuttanut niin itsetuntoon, mielen hyvinvointiin, oman identiteetin peittelemiseen, yhteiskuntaan osallistumiseen sekä työhön ja koulutukseen hakeutumiseen. Oman turvallisuuden ja hyvinvoinnin lisäksi vastauksissa nousee huoli ja pelko omien lasten tulevaisuudesta.

Kyselyn ja haastatteluiden tulokset yksityiskohtaisemmin

Vihapuhetta ja häirintää koskevaan kyselyyn vastasi 39 romanina. Heistä kaksi kuului lisäksi toiseen vähemmistöryhmään (seksuaali- tai sukupuolivähemmistö, uskonnollinen vähemmistö) ja yksi määritteli itsensä myös rodullistetuksi. Sen lisäksi, että romaneita tavoitettiin kyselyyn vähän, myös useampaa vähemmistötaustaa edustavien romanien edustus jäi alhaiseksi.

Romanivähemmistöön kuuluvista kaikki puhuivat äidinkielenään suomea. 82 % oli naisia ja 18 % miehiä. Vastaajista 41 % oli 18–34-vuotiaita ja kolmannes oli 35–54-vuotiaita. Vastaajista 39 % asui Uudellamaalla, 10 % Pohjois-Pohjanmaalla ja kaikista muista maakunnista saatiin 1–3 vastausta. 37 % vastaajista asui yli 100 000 asukkaan kaupungissa, 21 % asui 20 000–50 000 asukkaan kaupungissa ja 18 % 50 000–100 000 asukkaan kaupungissa. Alle 20 000 asukkaan kaupungissa asui 19 % vastaajista. Noin puolella vastaajista (47 %) oli toisen asteen koulutus, 37 %:lla korkeakoulututkinto ja vajaalla viidesosalla (16 %) peruskoulutus. Suuri osa (67 %) romanitaustaisista vastaajista oli työssä tai yrittäjänä, 13 % oli työttömänä ja 11 % oli eläkkeellä.

Vastaajat, jotka eivät ole kokeneet vihapuhetta tai häirintää viimeisen vuoden aikana

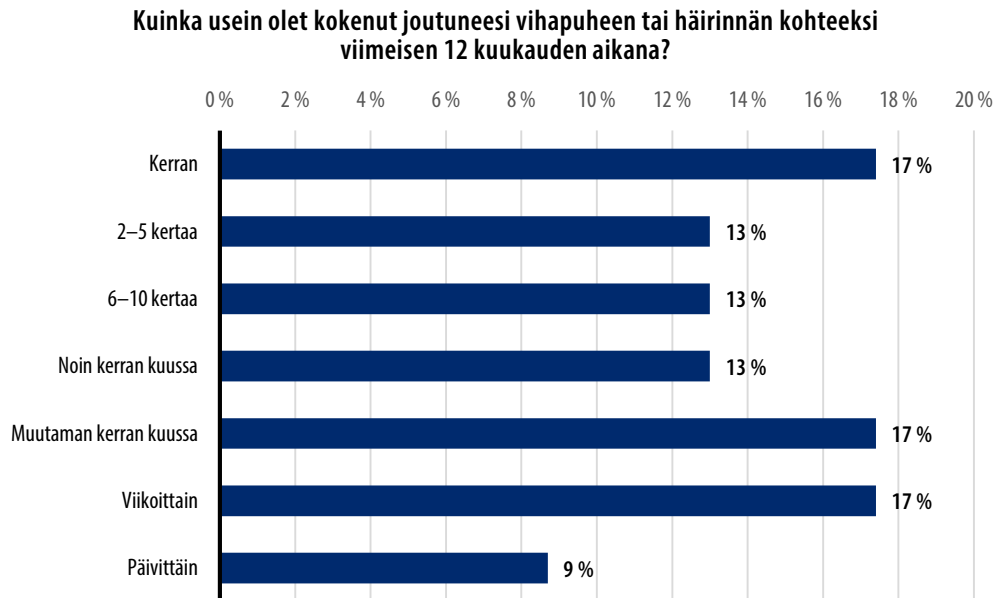
Niistä vastaajista, jotka eivät olleet joutuneet viimeisen 12 kuukauden aikana häirinnän tai vihapuheen kohteeksi (n=12), 75 % tiesi kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisi häirintää tai vihapuhetta. Syksyllä 2015 tehdyn kyselyn vastaajista 67 % tiesi kenen puoleen kääntyä. Pienen vastaajamäärän takia ei voi tehdä johtopäätöksiä siitä, onko tietoisuus parantunut. Vastaajista 75 % ilmoittaisi häirintä- tai vihapuhetapauksesta poliisille (56 % vuonna 2015), 58 % (44 %) yhdenvertaisuusvaltuutetulle ja 42 % (22 %) esihenkilölle. Lisäksi yksittäiset vastaajat ilmoittaisivat työsuojeluhenkilöstölle, työsuojeluviranomaiselle, rikosuhripäivystykseen tai opettajalle tai rehtorille. Yksikään nyt vastanneista ei valinnut tasa-arvovaltuutettua. Valikoituneista vastaajista yksikään ei valinnut kansalaisjärjestöä.

Vastaajat, jotka ovat kokeneet henkilökohtaisesti vihapuhetta tai häirintää

Romanitaustaisista kyselyn vastaajista 23 kertoi joutuneensa häirinnän tai vihapuheen kohteeksi romanitaustansa vuoksi. Yksi vastaaja kertoi kokeneensa häirintää tai vihapuhetta myös sukupuolen (nainen) perusteella, kolme vastaajaa kertoi kokeneensa häirintää tai vihapuhetta myös siksi, että joko oma läheinen kuului vähemmistöryhmään tai oli seurassa, jossa joku kuului vähemmistöryhmään. Yksi vastaaja kertoi myös joutuneensa kohteeksi uskontokuntaan kuulumattomuuden takia.

Häirinnästä tai vihapuheen kohteeksi joutumisen taajuus jakautui vastaajilla suuresti. Yli puolet oli joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi vähintään kerran kuussa viimeisen vuoden aikana.

Kuvio 23. Vihapuheen tai häirinnän yleisyys viimeisen 12 kuukauden aikana (romanitaustan perusteella vihapuhetta tai häirintää kokeneet) (n=23)

Yleisimpiä vihapuheen tai häirinnän ilmenemismuotoja olivat sanallinen loukkaus, nimitely, häirintä tai nöyryytys ja jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen (ks. kuva 24). Myös poliisin tietoon tulleista romaneihin kohdistuneista rikosepäilyistä suurin osa on koskenut sanallisia loukkauksia, uhkauksia tai häirintää. Vuonna 2020 osuus oli 52 %. Nousua edellisvuoteen oli 58 prosenttia. Seuraavaksi eniten oli molemminpuolisia rikoksia sisältäviä tappeluita (17 %) sekä syrjäyttäjiä (17 %). (Rauta 2021.) Syrjäyttäjä nousi esiin vahvasti myös tässä tiedonkeruussa, mutta vain yksi henkilö oli kokenut fyysistä häirintää ja väkivaltaa.

Kuvio 24. Romanitaustan perusteella ilmenevän häirinnän tai vihapuheen yleisimmät ilmenemismuodot (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto). (n=22)

Kyselyn vastaajilla yleisin vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikka oli julkinen tila, kuten katu, parkkipaikka, puisto tai muu julkinen tila/rakennus. Puolet oli joutunut häirinnän tai vihapuheen kohteeksi kahvilassa, ravintolassa tai baarissa. Suuri osa (73 %) oli kokenut häirintää tai vihapuhetta Facebookissa, mutta myös muualla sosiaalisessa mediassa kohdatun vihapuheen tai häirinnän osuudet ovat suuria (ks. taulukko 9). Haastateltavien kokemuksissa korostuivat erilaiset palvelutilanteet. Myös vuonna 2015 yleisin tapahtumapaikka oli julkinen tila. Osuudet näyttävät muuten saman suuntaisilta, mutta sosiaalisen median merkitys on korostunut. Poliisin tietoon tulleissa viharikostapauksissa yleisimmät tapahtumapaikat vuonna 2020 olivat muu julkinen rakennus (korostuneesti kaupat) ja muu julkinen paikka, kuten katu tai tori (Rauta 2021).

Taulukko 9. Vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikat (perusteena romanitaustaisuus, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto) (n=23)³⁰

Tapatumapaikka	Osuus vastaajista
Kadulla, parkkipaikalla, puistossa tai muussa julkisessa paikassa	73 %
Facebookissa	73 %
Muulla julkisessa tilassa tai rakennuksessa	55 %
Kahvilassa / ravintolassa / baarissa	50 %
Muulla sosiaalisessa mediassa	50 %
Julkisella keskustelupalstalla	50 %
Koulussa/ oppilaitoksessa / yliopistolla	23 %
Työpaikalla	23 %
Twitterissä	14 %
Instagramissa	14 %
Televisiossa	14 %
Autossa	9 %
Julkisessa kulkuneuvossa	9 %
Valtakunnallisessa lehdistössä	9 %

Kaksi kolmasosaa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää sekä naiselta että mieheltä. 95 % oli kokenut vihapuhetta tai häirintää pääväestöön kuuluvalta, 9 % omaan vähemmistöryhmään kuuluvalta ja 9 % muuhun vähemmistöryhmään kuuluvalta.

Reilu kolmasosa kyselyyn vastanneista oli kokenut vihapuhetta tai häirintää järjestyksenvalvojan tai vartijan taholta ja reilu neljännes viranomaisen taholta. Useat olivat kokeneet vihapuhetta tai häirintää eri palveluammattissa toimivien taholta. (ks. kuva 25.) Vuoden 2015 kyselyssä korostui tuntemattoman tekijän taholta tullut häirintä vahvemmin, samoin poliitikon taholta.

³⁰ Taulukossa esitettyjen tapahtumapaikkojen lisäksi vihapuhetta tai häirintää on koettu kotona/asuntolassa (5 %), jonkun muun kotona/asuntolassa (5 %), sähköpostitse (5 %) ja muualla viranomaisessa (5 %).

Kuvio 25. Vihapuhe- ja häirintätapausten tekijät (perusteena romanitausta, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto) (n=22)

Haastatteluissa avatut tilanteet ovat pääosin hyvin tuttuja aikaisemmista syrjintää ja häirintää kuvaavista selvityksistä ja uutisoinneista. Palvelutilanteissa kuvatut tilanteet ovat olleet joko häirintää, joka on toteutunut perässä kulkemisena myymälässä, mutta myös henkilöstön taholta huuteluna, jolloin romanitaustaisia asiakkaita on nöyrytetty julkisesti. Kun tähän on puututtu, myyjä on esimerkiksi väittänyt tunnistavansa ostoksilla olleen haastateltavan, joka ei ole koskaan käynyt kyseisessä kaupassa. Yhdessä tapauksessa vastauksena oli, että esihenkilö on "valitettavasti" käskenyt seurata. Yksi kyselyn vastaaja kertoi, että poliisi oli pyytänyt hänet kuulusteluun varastamisepäilyn takia, ja näki että jos hänen ei olisi oletettu valmiiksi olevan syyllinen ja tilannetta olisi selvitetty tarkemmin, asia olisi ratkaistu ilman turhanpäiväistä vaivaamista ja syyttämistä – "pyysivät kyllä anteeksi".

Haastatteluissa nousi esiin myös tilanteita, joissa henkilöt ovat tehneet varausta (esim. leirintäalueelle tai laitevuokra) ja romanitaustan selvittyä palvelua ei enää ole ollut vapaana. Kiertelyn sijaan on myös sanottu suoraan, ettei romaneja oteta vastaan. Yksi haastateltava testasi vuokrausta toisella nimellä, eikä mitään saatavuusongelmia ollut. Hän meni paikan päälle, keskusteli omistajan kanssa ja kertoi vievänsä asian poliisille tarvittaessa. Keskustelu jatkui asiallisesti ja vuokraus toteutui onnistuneesti.

Sosiaalisessa mediassa kohdattu häirintä tai vihapuhe on selvityksessä kuulluilla henkilöillä suoraan henkilöön kohdistuvaa tai välillistä. Etenkin nuorten suosiossa olevassa TikTokissa romanien tekemiin videoihin kohdistuu häirintää, joka voi olla myös huumoriin peitettyä ("mulla hävisi viime viikolla tv, joka on sun taustalla"), mutta myös uhkaavampia, kuten "teidät pitäisi kaikki tappa". Tappouhkauksia on tullut myös suoraan henkilöön kohdistuen. Facebookissa taas esimerkiksi kaupungin paikallisryhmässä henkilöä on syytetty petoksesta tai valehtelusta romanitaustan takia, vaikka henkilö itse on varoittanut muita asukkaita murroista. Moderointi ei ollut puuttunut asiaan. Epäsuoraa vihapuhetta tai häirintää on koettu esimerkiksi kommentteina, että romanien kansallispäivänä lippu pitäisi olla puolitagossa.

Häirintää, huutelua ja nimittelyä kohdataan julkisilla paikoilla eri ympäristössä. Haastattelutavat kuvasivatkin välttelevänsä paikkoja, joissa on päihtyneitä ihmisiä, sillä niissä saa erittäin todennäköisesti osakseen solvaavaa huutelua.

"Ravintoloissa yleensä ja toiminnoissa pääväestön kanssa yleensäkin joku aina haukkuu tai muuten tekee vaikeuksia tai esim. palvelee huonommin kuin muita."

"Näen syrjintää ja vihapuhetta päivittäin suositussa tiktok - sovelluksessa. Usein syrjintä ei ole suoraa, mutta koen että en ole saanut samoja palveluita tai yhtä ystävällistä palvelua kuin muut ihmiset esim. kaupoissa. Valitettavasti vieläkin on jokapäiväistä se, että vartija seuraa kaupassa. Tankatessa minun tarvitsee sisällä käydä pyytämässä tankin avaamista."

"Jos esimerkiksi Facebookissa on joku romaneita koskeva uutisointi niin kommentit on aika rajuja ja loukkaavia."

"Vartijat esim. seuraavat ostoksilla ihan selän takana, somessa ivataan, haukutaan romaneita AINA ja useasti, uhataan niskalaukauksilla, vähätellään eikä niitä luokitella edes vihapuheeksi. Tässä muutama kohtaamani esimerkki."

"Nuoriso nimittelee ja osoittelee kadulla ja kaupassa. Netissä vihapuhetta on silmitöntä hirttolain takaisin vaatimisesta henkilökohtaisiin loukkauksiin."

"-- Tai kun menen kauppaan, kävelen jossain, koulussa yms. niin saan manne mustalainen varas yms. kommentteja paljon."

"-- todella alentavia nimityksiä joita en kehtaa tähän edes laittaa."

Syrjintä asuntomarkkinoilla nousi esiin myös tässä tiedonkeruussa. Haastateltava oli joutunut vaihtamaan asuntoa häirinnän, eli väitettyjen valitusten, vuoksi. Haastateltavan nimestä ei voi päätellä suoraan romanitaustaa, joten uudessa asunnossa ongelmat alkoivat, kun isännöitsijä oli huomannut hänen liikkuvan romanasuussa. Pian sen jälkeen isännöitsijä väitti, että asunnosta on tullut kovia ääniä aikana, jolloin asukas on ollut poissa kotoa, eikä asunnossa ole käytännössä ole voinut olla ketään muuta. Vuokra-aikaa ei jatkettu. Haastateltava asui nyt pääväestöön kuuluvan ystävän luona alivuokralla.

Myös työelämässä tapahtunut häirintä nousi esiin: kyselyn vastaaja oli vienyt tapauksen eteenpäin ja häirintää todettiin tapahtuneen. Vastaajan määräaikaista työsuhdetta ei kuitenkaan jatkettu, ja hän koki uhrina tulleensa tätä kautta syyllistetyksi.

Koronan vaikutukset

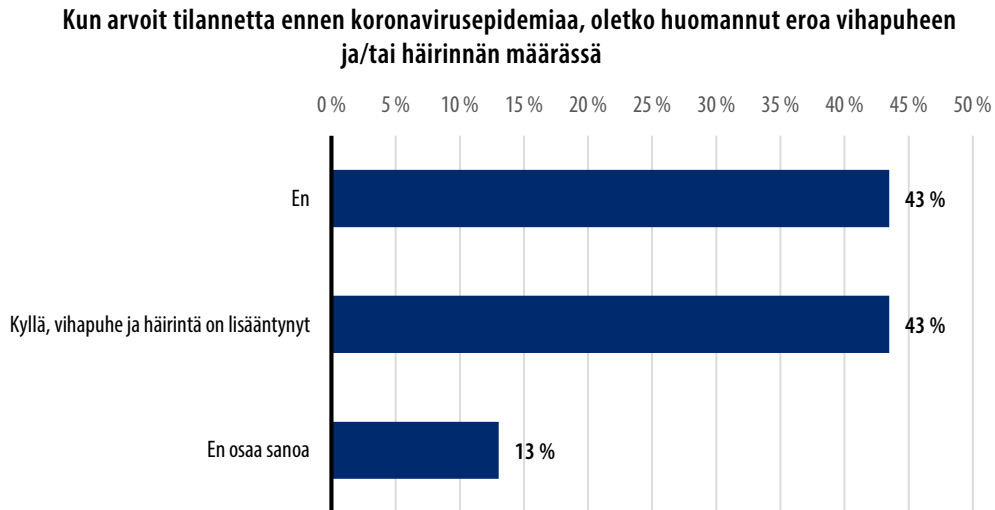
Kyselyn vastaajilta kysyttiin, onko koronavirusepidemia vaikuttanut vihapuheen tai häirinnän määrään. Vastaajista 43 % arvioi, että vihapuhe ja häirintä on lisääntynyt suhteessa ennen koronavirusepidemian aikaa. Yhtä suuri osuus ei tunnistanut sen lisääntyneen ja loput eivät osanneet sanoa (kuva 26). Toisaalta lisääntyneen kotonaolon takia vihapuheen kohteeksi on jouduttu harvemmin. Toisaalta verkossa tapahtuneen häirinnän ja vihapuheen koetaan raaistuneen. Yksi vastaaja analysoi, että koronan aikana jakolinjoja on tullut lisää myös vähemmistöjen sisällä.

"-- anarkistisiin denialisteihin/tosiuskovaisiin/ misinformaation uskojiin ja muihin viralliseen tietoon uskoviin/hallintoalamaisiin kansalaisiin. Yhteisöt polarisoituvat sekä pirstoutuvat ja radikalisoituminen ei ole vain vähemmistöyhteisöjen ulkopuolella vaan myös niiden sisällä. (Sosiaalisessa) mediassa näkee enemmän vihapuhekeissejä ja rasistisia selkkauksia. Korona ja Ukraina tavallaan läpivalottavat yhteiskunnan syviä jakolinjoja ja piilorakennetta, jotka muuten arjessa ovat jääneet piiloisiksi."

"Ennen se tehtiin ikäänkuin salaa. Nykyään se huudellaan omallakuvalla ja nimellä räikeästi"

"Ihmiset ei ole muuttuneet parempaan vaan pahempaan."

"Netin välityksellä se on lisääntynyt, ennen se on tapahtunut ihan tuolla koulu ja työpaikoilla ja kaupoissa yms. palveluissa."

Kuvio 26. Koronan vaikutus vihapuheen tai häirinnän määrään (romanitaustaiset vastaajat, n=23)

Vihapuheesta ja häirinnästä ilmoittaminen

Romanitaustaisista vastaajista 30 % oli ilmoittanut vihapuheesta tai häirinnästä jollekin taholle, 70 % ei. Vastaajat, jotka olivat ilmoittaneet kohtaamastaan vihapuheesta tai häirinnästä, ilmoittivat siitä (järjestyksessä) sosiaalisen median tai verkkosivuston ylläpitäjälle, poliisille, yhdenvertaisuusvaltuutetulle, esihenkilölle, läheiselle, työsuojeluhenkilöstölle, työsuojeluviranomaiselle, opettajalle, rehtorille tai muulle henkilöstölle, muulle viranomaiselle ja kansalaisjärjestölle. Ilmoituksen tehneistä vain yksi kertoi, että oli saanut riittävästi tukea asiasta ilmoittaessaan. Työpsykologin tukea on saatu työpaikalla tapahtuneeseen häirintään liittyen työterveydestä. Loput (86 %) eivät kokeneet saaneensa riittävästi tukea. Ilmoittamatta jättäneiden perusteissa korostui, ettei henkilö uskonut, että asialle olisi tehty mitään tai että asialle olisi voitu tehdä mitään. Useampi näki, ettei häntä olisi uskottu.

”Että syrjintään puututtaisiin konkreettisesti eikä vedottais aina ’yksittäis tapauksiin.’”

”Sosiaalisen median sivustot ja eri videopalvelut eivät näe ainakaan romanien kohtaamaa häirintää ja vihapuhetta heidän sääntöjä rikkovana, joten niistä en ole saanut tarvitsemaani apua.”

Taulukko 10. Syyt siihen, miksi romanitaustan perusteella vihapuhetta tai häirintää kohdanneet eivät ilmoittaneet siitä (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto) (n=15)

Jos et ilmoittanut, miksi et?	Osuus niistä, jotka eivät ilmoittaneet
En uskonut, että asialle olisi tehty mitään	73 %
En uskonut, että asialle olisi voitu tehdä mitään	33 %
Minua ei olisi uskottu	27 %
En tiennyt mihin ilmoituksen voi tehdä	20 %
Häirintä tai vihapuhe ei ollut tarpeeksi vakavaa / en tullut ajatelleeksi sen ilmoittamista	20 %
Häpesin tapahtunutta, en halunnut kenenkään tietävän	20 %
Pelkäsin kielteistä reaktiota ilmoituksen yhteydessä	20 %
Käsittelin asian itse / se liittyi ystävään tai perheenjäseneen	7 %
Olin liian järkyttynyt ilmoittaakseni	7 %
En halunnut syyllisen joutuvan vaikeuksiin	7 %
Muu syy, mikä?	7 %

Ilmoittamatta jättämisen taustalla on usein se, että häirintään on totuttu. Toisaalta ilmoittamisesta ei nähdä olevan riittävästi hyötyä: mikään ei muutu ilmoittamisen myötä, eikä seuraamuksia tule tekijöille. Uhrilta edellytetään myös asian eteenpäin viemistä silloin, kun esimerkiksi ammattilaisen olisi velvollisuus viedä asiaa eteenpäin. Seuraamusten näkökulmasta haastattelussa esitettiin myös pelko siitä, että saa itse kunnianloukkaussyytteen, jos esimerkiksi kuvaa tilanteita.

Ilmoittamiskynnystä madaltaisi, jos *tilanteisiin puututtaisiin konkreettisesti, tunnistettaisiin asenteet ja tekijät taustalla sen sijaan, että vedotaan "yksittäistapauksiin"*. Lisäksi tilanteissa *tukisi ulkopuolisten puuttuminen*: haastatteluissa nousi esiin tilanteita, joissa ulkopuoliset olivat antaneet tukensa. Tukea on tarjottu esimerkiksi siten, että ulkopuolinen on tarjoutunut todistamaan, jos henkilö veisi asiaa eteenpäin. Kyseisessä tapauksessa asia vietiin poliisille, mutta asia ei edennyt sitä kautta.

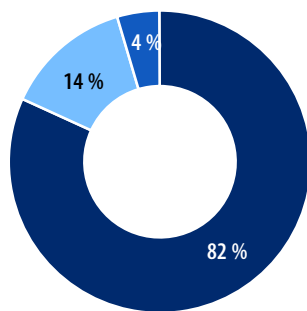
"Romanin on aika turha ilmoittaa, tuntuu että mikään ei muutu."

Vaikutukset turvallisuuden tunteeseen

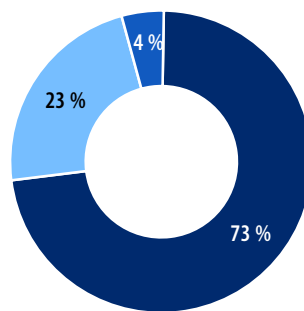
Romanitaustaisista vastaajista suuri (82 %) osa kertoi välttävänsä joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisen takia. Lähes yhtä suuri osuus (73 %) kertoi välttävänsä liikkumista läheistensä kanssa tai pyytävänsä läheisiään välttämään joitain paikkoja siinä pelossa, että hän tai he voisivat joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisen takia. Osuudet ovat suuremmat kuin vuonna 2015 tehdyssä kyselyssä.

Kuvio 27. ja **Kuvio 28.** Seuraukset niille, jotka ovat kokeneet häirintää tai vihapuhetta romanitaustansa vuoksi (n=22)

Vältätkö joitain paikkoja siinä pelossa, että voisit joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisesi takia?

Vältätkö liikkumista läheistesi kanssa / pyydätkö läheisiäsi välttämään joitain paikkoja siinä pelossa, että sinä tai he voisivat joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisen takia?

■ Kyllä
■ En
■ En osaa sanoa

Kyselyn vastaajia, jotka olivat joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi romanitaustansa vuoksi, pyydettiin kertomaan, mihin heidän elämänsä osa-alueista koettu vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut.

Kuvio 29. Vihapuheen tai häirinnän vaikutukset niihin, jotka ovat kokeneet sitä romanitaustansa perusteella (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto) (n=20)

Mihin seuraavista elämän osa-alueista kokemasi vihapuhe / häirintä on vaikuttanut?

Vastausten perusteella altistuminen häirinnälle ja vihapuheelle on vaikuttanut niin itsetuntoon, mielen hyvinvointiin, oman identiteetin peittelemiseen, yhteiskuntaan osallistumiseen sekä työhön ja koulutukseen hakeutumiseen. Oman turvallisuuden ja hyvinvoinnin lisäksi vastauksissa nousee huoli ja pelko omien lasten tulevaisuudesta.

Alla on lainauksia vastauksista:

”Henkistä taakkaa, ahdistusta, itsetunto-ongelmia, tulevaisuuden näkymättömyyttä, toivottomuutta, pelkoa, turvattomuutta esim. kaupassa käydessä. Nostaa tarpeen todistella olevansa tavallinen ihminen ja ihan ok. Muutospelkoa, esim. hakea uutta työtä kun pelottaa miten suhtaudutaan. Tarvetta piilottaa taustansa. Paljon tuskaa perheellisille kun lapsia kiusataan rajusti koulussa yms. Lista on loputon!”

”Häirintä on sisältänyt raakoja väkivaltaisia kuvauksia/haaveita romaneita kohtaan, on vaikuttanut yleisesti turvallisuuden tunteeseen ja hetken aikaa näiden jälkeen voin aika huonosti. Läheisten tuella sitten pärjäsinkin paremmin.”

”Läheiseni huomasivat, etten ole kunnossa, kun en enää jaksanut olla oma energinen itseni ja tunteet ailahtelivat laidasta toiseen. Pahinta olivat myös fyysiset oireet kuten, työpaikan kuulustelutilanteiden aiheuttamaan post-traumaattiseen stressiin liittyvä käsien vapina, rytmihäiriöt ja puhevaikeudet tilanteissa, joissa minulta on suoraan kysytty tilanteesta uudelleen ja uudelleen. Huomaan, että minun on täytynyt tosissaan alkaa taistelemaan sitä vastaan, ettei minustakin tulisi ‘hardliner’. Katkeruus tapahtuneesta meinaa välillä myrkyttää omaa ajatteluani ja uskoa ihmisiin. --”

”Minusta on tullut todella arka menemään yksin vaikkapa kauppaan. Otan aina jonkun mukaan ettei tarvitse mennä yksin. Minua ahdistaa mennä myös kouluun tai työelämään sen takia millaista häirintää olen kokenut. Minun on myös vaikea luottaa pääväestön ihmiseen koska mietin jatkuvasti mitä teen jos tämäkin ihminen on rasisti ja tahtoo vain satuttaa minua.”

”Romanin on esim. vaarallista kulkea yksin ravintolassa, myöhään paikoissa joissa on juopuneita.”

”Se saa vetäytymään yksinäisyyteen, tekee araksi osallistua keskusteluun, paha mieltä ja tunne riittämättömydestäsi. Koen olevani huono ihminen.”

”Vaikeuttaa yhteiskuntaan osallistumista jos aina syrjitään ja kohdellaan eriarvoisesti.”

”Vakavat mielenterveysongelmat, syrjäytyminen, ylisukupolviset traumat, jatkuva itsensä kyseenalaistaminen ja vähättely.”

4.5.3 Vieraskieliset, ulkomaan kansalaiset tai maahanmuuttajataustaiset

Suomessa asui vuoden 2021 lopussa noin 458 000 henkilöä, jonka äidinkieli on muu kuin suomi, ruotsi tai saame³¹. Määrä on kasvanut huomattavasti edellisen tiedonkeruun jälkeen, sillä vuoden 2014 lopussa Suomessa asui noin 310 000 vieraskielistä henkilöä. Suomessa asui vuoden 2020 lopussa lähes 279 000 ulkomaan kansalaista. (Tilastokeskus 2022.) Maahanmuuttotaustan tai ihonvärin tai oletetun etnisen taustan takia rodullistettujen henkilöiden määrää ei ole mahdollista arvioida tilastollisesti.

31 Väestörekisteriin merkityn äidinkielen osalta on ongelmallista, että henkilö voi ilmoittaa vain yhden äidinkielen, jolloin kaksi- tai monikieliset eivät käy ilmi tilastoista. Äidinkielen voi muuttaa väestörekisteriin ilmoituksella.

Yhteenveto

- Kyselyyn vastasi 362 henkilöä, jotka olivat kokeneet henkilökohtaisesti häirintää tai vihapuhetta vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttotaustan takia. Lisäksi haastateltiin seitsemää henkilöä. Kyselyyn vastanneista noin joka kymmenes oli valinnut myös vaihtoehdon rodullistettu (ihonvärin tai oletetun etnisen taustan takia). Vastanneet henkilöt ovat hyvin koulutettuja, ja hieman yli kaksi kolmasosaa heistä oli joko työssä tai opiskeli.
- Hieman yli puolet häirinnän tai vihapuheen kohteeksi joutuneista oli kohdannut vihapuhetta tai häirintää 1–5 kertaa viimeisen vuoden aikana. Noin reilu viidesosa vastaajista oli kokenut vihapuhetta tai häirintää vähintään kerran kuussa. Osuudet ovat saman suuntaisia kuin vuoden 2015 tiedonkeruussa.
- Yleisin vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikka oli julkinen paikka, kuten katu, parkkipaikka tai puisto. Muita yleisiä tapahtumapaikkoja olivat Facebook, työpaikka, julkinen kulkuneuvo, muut julkiset tilat ja rakennukset sekä kahvilat, ravintolat ja baarit.
- Yleisimpiä vihapuheen tai häirinnän ilmenemismuotoja olivat sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys, nimittely, jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen ja huomiotta tai esimerkiksi ryhmän ulkopuolelle jättäminen. Kyselyaineistossa nousee monia erilaisia tilanteita, joissa vieraskieliset, ulkomaan kansalaiset tai maahanmuuttotautaiset ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää. Useissa tapauksissa vastaajat ovat kohdanneet nimittelyä julkisilla paikoilla liittyen omaan taustaansa. Useissa tapauksissa toistuu myös vastaajien kokemat stereotyyppiset kommentit esimerkiksi koti-maahansa liittyen.
- Tekijänä oli useimmiten pääväestöön kuuluva. Kaksi viidesosaa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää tuntemattomalta tekijältä ja vajaa viidennes työkaverilta.
- Vihapuhetta tai häirintää kohdanneista 41 % ilmoitti siitä jollekin taholle. Osuus on vuoden 2015 aineistoa suurempi. Asiasta ilmoittaneiden osuuksissa on kuitenkin vaihtelua vastaajaryhmien sisällä. Useimmiten tapahtuneesta oli kerrottu läheisille, poliisille, sosiaalisen median tai verkkosivuston ylläpitäjälle tai esihenkilölle. Yleisimmät syyt ilmoittamatta jättämiseen olivat, ettei vastaaja uskonut, että asialle olisi tehty mitään tai että asialle olisi voitu tehdä mitään, että vastaaja ei tiennyt mihin ilmoituksen voi tehdä tai että vastaaja pelkäsi ilmoituksesta johtuvia negatiivisia seurauksia.

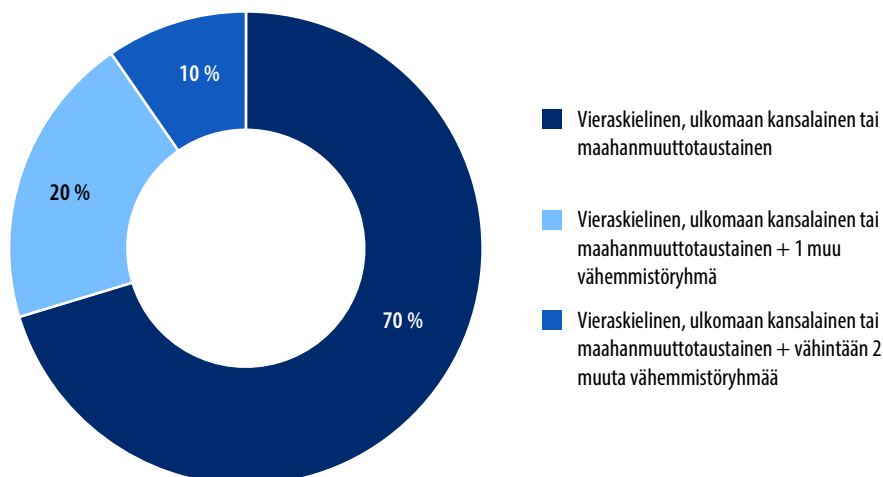
- Useimmiten koettu vihapuhe ja häirintä ovat vaikuttaneet yleiseen turvallisuuden tunteeseen, psyykkiseen terveyteen, työssäkäyntiin tai opiskeluun ja viranomaisluottamukseen. Niistä vastaajista, jotka ovat joutuneet vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttajataustan vuoksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi, 63 % välttää joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Osuus on vuoden 2015 tiedonkeruuta suurempi. Avoimissa vastauksissa ja haastatteluissa tuotiin esiin vihapuheen ja häirinnän monenlaisia vaikutuksia esimerkiksi psyykkiseen terveyteen ja itsetuntoon. Osa vastaajista kertoi välttävänsä esimerkiksi oman äidinkieltä puhumista ja pyrkivänsä asioimaan esimerkiksi kaupassa suomeksi, jotteivat herättäisi huomiota. Jotkut vastaajat ovat jopa harkinneet Suomesta pois muuttoa vihapuheen ja häirinnän seurauksena.

Kyselyn ja haastatteluiden tulokset yksityiskohtaisemmin

Vihapuhetta ja häirintää koskevaan kyselyyn vastasi 1017 vieraskielistä, ulkomaan kansalaista tai maahanmuuttotastaista henkilöä. Vastaajista 70 prosenttia koki kuuluvansa yhteen vähemmistöryhmään, 20 prosenttia kahteen vähemmistöryhmään ja 10 prosenttia vähintään kolmeen vähemmistöryhmään. Muita ryhmiä, joihin vastaajat lisäksi kuuluivat, olivat uskontokuntaan kuulumaton / ateisti (10 %), rodullistettu (9 %), uskonnollinen vähemmistöryhmä (8 %), seksuaali- tai sukupuolivähemmistö (7 %), vammainen (2 %) ja muu vähemmistöryhmä (4 %).

Kuvio 30. Vastanneiden vieraskielisten, ulkomaan kansalaisten tai maahanmuuttajataustaisten kuulumisen selvityksen kohteena oleviin vähemmistöryhmiin.

Vastanneiden vieraskielisten, ulkomaan kansalaisten tai maahanmuuttotastaisten tausta

Vieraskielisistä, ulkomaan kansalaisista tai maahanmuuttotaustaisista vastaajista 61 % puhui äidinkielineen venäjää, 8 % englantia, 5 % suomea, 3 % espanjaa, 3 % arabiaa ja 2 % somalia. Muina äidinkielinä esiin nousivat muun muassa italia, ranska ja ukraina.

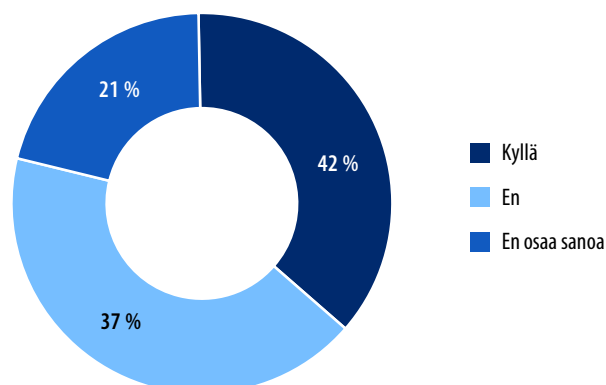
Vastaajista 75 % oli naisia, 22 % miehiä, 2 % muun sukupuolisia ja 1 % ei halunnut kertoa sukupuoltaan. Noin kolmasosa vastaajista oli alle 35-vuotiaita, noin kolmasosa 35–44-vuotiaita ja loput yli 45-vuotiaita. Vastaajista 55 % asui Uudellamaalla, 7 % Varsinais-Suomessa, 5 % Kymenlaaksossa ja 5 % Pirkanmaalla. Vastaajista 44 % asui yli 100 000 asukkaan kaupungissa ja 13 % 50 000–100 000 asukkaan kaupungissa ja 22 % ei osannut sanoa asuinkuntansa asukasmäärää. Vastaajista 58 prosenttia oli korkeasti koulutettuja, 29 prosentilla oli toisen asteen koulutus ja 6 prosentilla perusasteen koulutus. Reilu puolet vastaajista oli työssä koko- tai osa-aikaisesti, 17 prosenttia oli koululaisia tai opiskelijoita, 12 prosenttia työttömänä ja 8 prosenttia yrittäjiä.

Vastaajat, jotka eivät ole kokeneet vihapuhetta tai häirintää viimeisen vuoden aikana

Vastaajista, jotka eivät olleet joutuneet viimeisen 12 kuukauden aikana häirinnän tai vihapuheen kohteeksi, 37 % tiesi kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisi häirintää tai vihapuhetta, 42 % ei tiennyt ja viidesosa ei osannut sanoa. Ikäryhmien välillä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja ilmoittamisessa, mutta vanhemmat vastaajat tiesivät hieman nuoria vastaajia useammin, kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisivat vihapuhetta tai häirintää. Kieliryhmittäin voi tehdä vain karkeita tarkasteluja: suurimman kieliryhmän eli venäjänkielisten ja muiden kieliryhmien välillä ei ollut eroja siinä, tietävätkö he kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisivat vihapuhetta tai häirintää.

Kuvio 31. Niiden vieraskielisten, ulkomaan kansalaisten tai maahanmuuttotaustaisten vähemmistöryhmään kuuluvien vastaajien, jotka eivät ole itse kohdanneet vihapuhetta tai häirintää, tietoisuus siitä, kenen puoleen kääntyä kohdatessaan vihapuhetta tai häirintää.

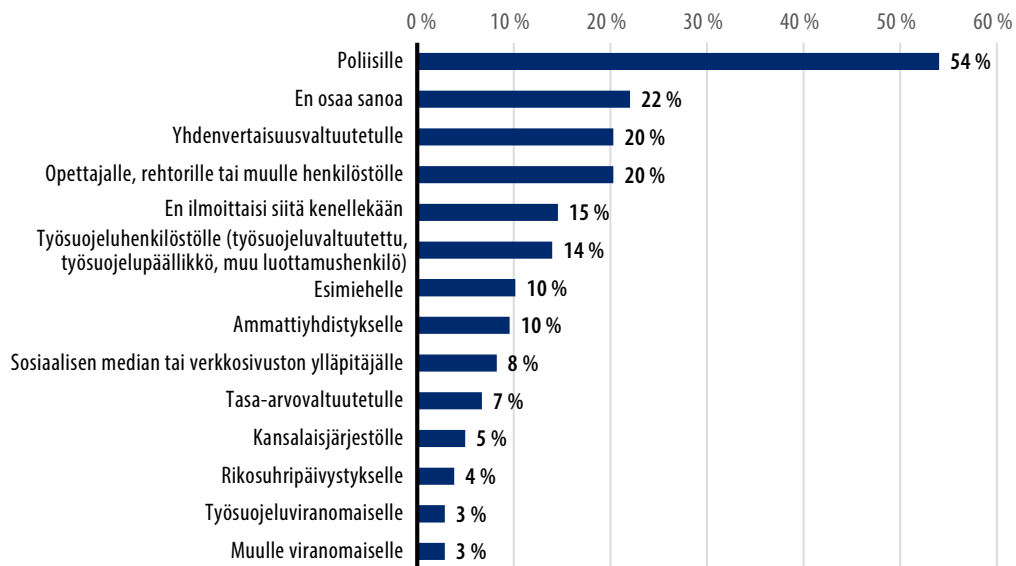
Tietäisitkö kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisit vihapuhetta / häirintää?

Vastaajista, jotka eivät ole henkilökohtaisesti joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi, reilu puolet ilmoittaisi vihapuheesta tai häirinnästä poliisille, viidesosa yhdenvertaisuusvaltuutetulle, viidesosa opettajalle, rehtorille tai muulle henkilöstölle ja 14 % työsuojeluhenkilöstölle. Reilu viidesosa vastaajista ei osannut sanoa, kenelle ilmoittaisivat vihapuheesta tai häirinnästä ja 15 % vastaajista ei ilmoittaisi kenellekään.

Kuvio 32. Tahot, joille vieraskielisten, ulkomaan kansalaisten tai maahanmuuttotaustaisten vähemmistöryhmään kuuluvat vastaajat ilmoittaisivat vihapuheesta tai häirinnästä (vastaajat, jotka eivät itse ole kokeneet vihapuhetta tai häirintää viimeisen 12 kuukauden aikana. Vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto).

Minne tai kenelle ilmoittaisit vihapuheesta tai häirinnästä? (Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.)

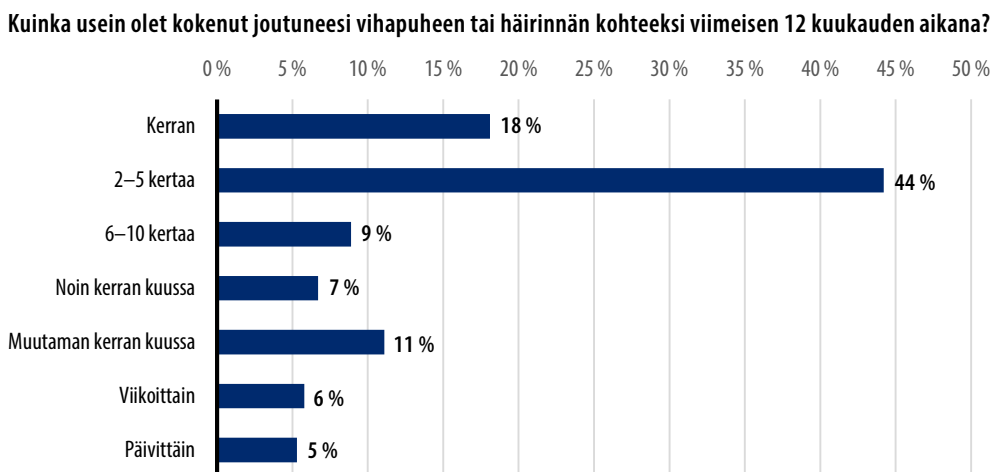

Vastaajat, jotka ovat kokeneet henkilökohtaisesti vihapuhetta tai häirintää

Kyselyyn vastasi 362 henkilöä, jotka olivat kokeneet henkilökohtaisesti häirintää tai vihapuhetta vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttotaustan takia. Vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttotaustan takia vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista 41 prosenttia oli kokenut vihapuhetta tai häirintää useamman syyn takia. Muita syitä olivat, että vastaaja on rodullistettu (15 %), nainen (11 %), vastaajan läheinen kuuluu vähemmistöryhmään (8 %), uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluminen (6 %), seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluminen (5 %), vastaaja oli seurassa, jossa joku kuului vähemmistöryhmään (4 %), vastaaja on mies (2 %), vammaisten vähemmistöryhmään kuuluminen (2 %) ja muuhun vähemmistöryhmään kuuluminen (3 %).

Vastaajista 62 % oli joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi yhdestä viiteen kertaan viimeisen vuoden aikana. Hieman reilu viidesosa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää vähintään muutaman kerran kuussa. Vuoden 2015 kyselyssä tilanne näyttöytyi samansuuntaisena: noin puolet oli joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi yhdestä viiteen kertaan vuoden aikana ja noin 30 % oli joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi vähintään muutaman kerran kuussa.

Kuvio 33. Vihapuheen tai häirinnän yleisyys viimeisen 12 kuukauden aikana (vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttotaisuuden perusteella vihapuhetta tai häirintää kokeneet)

Suuntaa antavaa tietoa häirinnän ja syrjinnän yleisyydestä on saatavissa eri lähteistä: FinMONIK -tutkimuksen mukaan vuonna 2018 viimeisen 12 kuukauden aikana ulkomailla syntyneistä 28 prosenttia oli kohdannut häirintää.³² Lähes puolet (muun kuin pohjois-) afrikkalaistaustaisista miehistä oli kohdannut häirintää vuoden aikana. Syrjintäkokemukset ovat tätä yleisempiä: liki 40 prosenttia ulkomaalaistaustaisesta väestöstä oli kokenut syrjintää viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana. Heistä joka neljäs koki syrjintää viikoittain. Erityisen huolestuttavia tutkimustulokset ovat muualta Afrikasta muuttaneiden osalta,

32 Lähde: Kotoutumisen indikaattorit. Ulkomailla syntyneiden hyvinvointitutkimus (FinMONIK) 2019, Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). Koettu häirintä: Suomessa asuvat 18–64-vuotiaat ulkomailla syntyneet ulkomaalaistaustaiset. Vastaavaa tietoa ei ole saatavissa koko väestön osalta. Häirintä pitää sisällään mm. sanallisen häirinnän, eleet, väkivallan uhkan, ilkeää huomiotta tai ryhmän ulkopuolelle jättämisen ja seksuaalisen väkivallan. Kyseessä on niiden vastaajien osuus, jotka ovat ilmoittaneet kokeneensa jotakin esitetyistä häirintämuodoista joko tuntemattoman tai naapurin tai työtoverin taholta. Luvut ovat ikä- ja sukupuolivakioituja.

joilla syrjintä- ja häirintäkokemukset ovat selvästi yleisimpiä ja myös säännöllisesti toistuvia kokemuksia. Joka viides muu Afrikka -ryhmään kuuluva mies raportoi jonkun, yleisimmin tuntemattoman henkilön, uhanneen väkivallalla tai käyttäytyneen uhkaavasti. Noin 25 % oli kokenut työtovereiden tai esimiehen asenteisiin liittyvää eriarvoista kohtelua tai syrjintää nykyisessä työpaikassaan. (Kuusio ym. 2020.)

Venäjän- ja arabiankielisten osalta on saatavissa tietoa myös vuoden 2021 Perusoikeusbarometrissa: viimeisen viiden vuoden aikana arkielämässä tai vapaa-ajalla³³ syrjintää oli kohdannut arabiankielisistä vastaajista 37 prosenttia ja venäjänkielistä 17 prosenttia (koko väestöstä 12 prosenttia) (Oikeusministeriö 2021). Vuonna 2017 julkaistun Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) tekemän EU-MIDIS II -kyselytutkimuksen perusteella 60 prosenttia Saharan eteläpuolisten maiden afrikkalaisista Suomessa oli kokenut syrjintää viimeisten viiden vuoden aikana. Luku oli huomattavasti korkeampi verrattuna koko aineistoon (vrt. 39 %). Syrjintää tapahtui etenkin julkisia ja yksityisiä palveluja käytettäessä (44 %). Lähes puolet (47 %) Saharan eteläpuolisten maiden afrikkalaisista oli kokenut häirintää Suomessa viimeisen vuoden aikana, kun kaikista tutkimukseen haastatelluista Saharan eteläpuolisten maiden afrikkalaisista osuus oli 21 %.

Kyselyn vastaajilla yleisimmät ilmenemismuodot vihapuheelle tai häirinnälle olivat sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys, nimittely, jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen ja huomiotta tai esimerkiksi ryhmän ulkopuolelle jättäminen. Kolmasosa vastaajista oli kokenut kiusaamista, uhkaamista ja uhkaavaa käyttäytymistä sekä ilkeämielisen naurun kohteeksi joutumista. Yleisimmät ilmenemismuodot olivat hyvin samankaltaisia myös vuoden 2015 raportissa.

Poliisin tietoon tulleiden etniseen tai kansalliseen taustaan liittyvien rikosepäilyjen yleisin tapahtumatilanne oli vuonna 2020 sanalliset loukkaukset, uhkaukset ja häirinnät (51 % tapauksista). Toiseksi yleisin tapahtumatilanne oli yksisuuntainen pahoinpitelyrikos (25 % tapauksista). (Rauta 2021, 26.) Sekä kyselyssä että poliisin tietoon tulleissa tapauksissa nousee sama tyypillisin vihapuheen tai häirinnän tyyppi, eli sanalliset loukkaukset. Tässä kyselyssä fyysiset tilanteet jäivät osuudeltaan pienemmiksi kuin poliisin tietoon tulleissa rikosepäilyissä.

---

33 syrjintää kaupassa, kahvilassa, ravintolassa tai vapaa-ajan- tai urheilutiloissa

Kuvio 34. Vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttotaustan perusteella ilmenevän häirinnän tai vihapuheen yleisimmät ilmenemismuodot (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Yleisin tapahtumapaikka vihapuheelle tai häirinnälle oli julkinen paikka, kuten katu, parkkipaikka tai puisto sekä Facebook. Reilu 40 % vastaajista oli joutunut näissä vihapuheen tai häirinnän kohteeksi. Myös työpaikalla (37 % vastaajista) ja julkisissa kulkuneuvoissa (30 % vastaajista) oli kohdattu vihapuhetta ja häirintää. Vuoden 2015 kyselyssä yli puolet vastaajista oli joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi julkisessa paikassa, kuten kadulla, parkkipaikalla, puistossa tai muussa julkisessa paikassa sekä julkisessa kulkuneuvossa. Edellisessä tiedonkeruussa julkisessa kulkuneuvossa kohdattu vihapuhe tai häirintä on ollut yleisempää kuin tässä kyselyssä. Eroa voi selittää koronavirusepidemian tuomat rajoitukset.

Poliisin tietoon tulleista etniseen tai kansalliseen taustaan liittyvistä viharikosepäilytapauksista neljäsosa tapahtui julkisella ulkoilmapaikalla, kuten tiellä, kadulla tai torilla, 15 prosenttia uhrin asuintalon pihalla tai porraskäytävässä, kymmenesosa uhrin asunnossa ja vajaa kymmenesosa muussa julkisessa rakennuksessa ja sama osuus internetissä (Rauta 2021, 37). Yleisin tapahtumapaikka on ollut sekä tässä kyselyssä että poliisin tietoon tulleissa epäilyissä pääríkoksissa sama.

Taulukko 11. Vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikat (perusteena vieraskielisyys, ulkomaan kansalaisuus tai maahanmuuttajatausta, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)³⁴

Missä olet joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi?

Kadulla, parkkipaikalla, puistossa tai muussa julkisessa paikassa	43 %
Facebookissa	41 %
Työpaikalla	37 %
Julkisessa kulkuneuvossa	30 %
Muulla julkisessa tilassa tai rakennuksessa	29 %
Kahvilassa / ravintolassa / baarissa	20 %
Muulla sosiaalisessa mediassa	20 %
Koulussa/ oppilaitoksessa / yliopistolla	18 %
Instagramissa	16 %
Julkisella keskustelupalstalla	11 %
Paikallislehdistössä	10 %
Kotona / asuntolassa	10 %
Televisiossa	9 %
Twitterissä	8 %
Valtakunnallisessa lehdistössä	8 %

Vastaajista 57 % oli kokenut vihapuhetta tai häirintää eri sukupuoliin kuuluvilta tekijöiltä, 24 % mieheltä ja 16 % naiselta. Vastaajista 69 % oli kokenut vihapuhetta tai häirintää pääväestöön kuuluvalta, 13 % muuhun väestöryhmään kuuluvalta ja 3 % omaan vähemmistöryhmään kuuluvalta. Osuudet ovat melko samat myös poliisin tietoon tulleissa etniseen tai kansalliseen taustaan liittyvissä rikosilmoituksissa vuonna 2020. Näistä 76 % oli vihariikoksia, joissa epäilty tekijä kuului enemmistöön ja kohde vähemmistöryhmään kuuluva. Rikosilmoituksista 10 % oli tilanteita, joissa sekä epäilty tekijä että uhri kuuluivat vähemmistöryhmään. Yksi prosentti rikosilmoituksista oli tilanteita, joissa epäilty tekijä kuului vähemmistöön ja kohde enemmistöryhmään. (Rauta 2021, 31.)

³⁴ Taulukossa esiin nostettujen tapahtumapaikkojen lisäksi vastaajista 7 % oli kohdannut vihapuhetta tai häirintää sähköpostitse (7 %), jonkun muun kotona/asuntolassa (5 %), urheiluseurassa tai liikuntapaikassa (4 %) radiossa (4 %), autossa (4 %) ja omalla tai yrityksen kotisivulla (1 %).

Kaksi viidesosaa vastaajista oli kokenut vihapuhetta tai häirintää tuntemattomalta tekijältä. Viidesosa vastaajista oli kokenut vihapuhetta tai häirintää työkaverilta ja reilu kymmenesosa vastaajista oli kokenut vihapuhetta tai häirintää asiakkaalta, terveydenhuollon tai sosiaalihuollon työntekijältä, muulta viranomaiselta tai tutulta. Joku muu -vaihtoehdon valinneista useampi oli kertonut tekijän olleen naapuri. Vuoden 2015 tuloksiin verrattuna poliitikoiden taholta koettu häirintä oli tässä kyselyssä hieman pienemmässä roolissa.

Kuvio 35. Vihapuhe- ja häirintätapausten tekijät (perusteena vieraskielisyys, ulkomaan kansalaisuus tai maahanmuuttotausta, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Tiedonkeruuseen osallistuneilla oli mahdollisuus kertoa omin sanoin lisää kokemastaan häirinnästä tai vihapuheesta. Tilanteet, joissa vastaajat ovat vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden, maahanmuuttotaustan tai rodullistamisen vuoksi joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi ovat olleet moninaisia. Useissa vastauksissa toistuu kokemukset siitä, että erinäisissä tilanteissa on tullut kommentteja, joissa käsketään palaamaan ”sinne mistä on tullut”. Kieleen liittyvissä tapauksissa nousi esiin kommentteja, joissa vastaajaa on käsketty puhumaan suomea tilanteissa, joissa hän on puhunut omaa äidinkieltään tai englantia. Toisaalta vastaajat kertoivat tilanteista, joissa yrittävät puhua suomea ja saavat osakseen naureskelua, kun eivät osaa sitä täydellisesti.

”Monenlaista, suoraan nimittelyä tai että ryhmä ihmisiä istuu ja olettaa, että itse ja seurue ei ymmärretä suomea. Tuo tietynlaisia ominaisuuksia, ihonväri tai kehosta tai rumia asioita. Siinä kohtaa mieltii monesti, että puutunko minä vai joku muu tähän. -- Monesti huutelua kadulla. --”

”Jos puhun metrossa lapsille [omaa äidinkieltä], katsotaan pahasti. Tai jos puhun puhelimessa sitä, ihmiset siirtyvät.”

Useissa vastauksissa toistuu se, että vastaajat ovat kohdanneet nimittelyä julkisilla paikoilla. Uhkailua on kohdattu niin julkisilla paikoilla kuin myös internetissä. Esimerkkejä nousi fyysisestä häirinnästä, kuten sylkemisestä ja jopa pahoinpitelystä. Aina sanoja ei käytetä: Yksi häirinnän muoto vihamielinen tuijottelu, jota kohdataan tuntemattomien taholta. Yhtenä ulossulkemisen muotona nostettiin esiin se, että huoltajat ovat kieltäneet leikkimästä vastaajan lasten kanssa. Aineistossa oli esimerkkejä myös naapuruston taholta tulleesta häirinnästä: perättömien väitteiden perusteella on aiheutettu häätöuhka tai naapurit ovat suoraan nimitelleet tai jopa käyttäytyneet uhkaavasti.

Vastaajat ovat myös kertoneet kohdanneensa erilaisia mikroaggressioita. Useissa vastauksissa kerrotaan, että vastaajat ovat kohdanneet paljon erilaisia stereotyyppisiä kommentteja esimerkiksi kotimaansa takia, tai ihmiset ovat olettaneet erilaisia asioita, esimerkiksi sosiaaliturvan varassa elämisestä tai naimisiin menosta rahan takia. Esimerkkejä nousi myös siitä, että henkilöiltä on edellytetty ”kiitollisuutta” sen sijaan että toisi epäkohtia esiin. Vastaajat ovat saaneet myös vähättelyä esimerkiksi ammatillisen osaamisensa osalta vieraskielisyytensä, ulkomaan kansalaisuutensa tai maahanmuuttotaustansa takia. Häirintää on koettu niin kollegoilta, esihenkilöiltä kuin myös asiakkailta. Työelämään liittyviä esimerkkejä avataan lisää luvussa 4.6.

Alla on esimerkkejä kyselyyn vastanneiden kokemuksista:

”Rasistinen nimittely koskee nimeäni tai esim. kielen osaamistani. Kuulen usein oman etniseen ryhmään olevan tyhmempi, toisarvoinen. Kuulen usein kommentteja, etten ymmärrä jotain, koska en ole suomalainen.”

”Kulttuuritaustani perusteella tuntemattomat ihmiset ovat huudelleet minulle kadulla, väheksyneet, kutsuneet terroristiksi, olen joutunut kahteen tappeluun kun valtaväestöön kuuluva henkilö päätti hyökätä fyysisesti kimppuuni koska olen muslimi ja arabi. Poliitikassa kulttuuriani ja uskontoani maailtetaan sekä yleisesti somessa.”

”Olen kokenut monipuolisesti erilaista vihapuhetta ja häirintää siitä asti kun muutin suomeen, kun olin noin 3-vuotias. Se on ollut niin kiusaamista, nimittelyä, fyysistä käsiksi käymistä, opettajan taholta tullutta nimittelyä ja halventamista, mutta myös ihan työpaikalla tapahtunutta rodullistamista, esim. kutsumista ’karvakädeksi’ työkavereiden toimesta. --”

”Kohtaan jatkuvaa vähättelyä, häirintää sekä nimittelyä tuntemattomilta. Minusta heitetään halventavia ‘vitsejä.’”

”Jatkuva henkinen väkivalta kaikessa muodoissa, esim. naapuri lapioi lumikinoksen niin että minä en voisi päästä omasta talosta. Keski-ikäinen nainen huusi uimahallissa kokonaisen tunnin, ettei hän voi uida venäläisen kanssa lähekkäin.”

Koronan vaikutukset

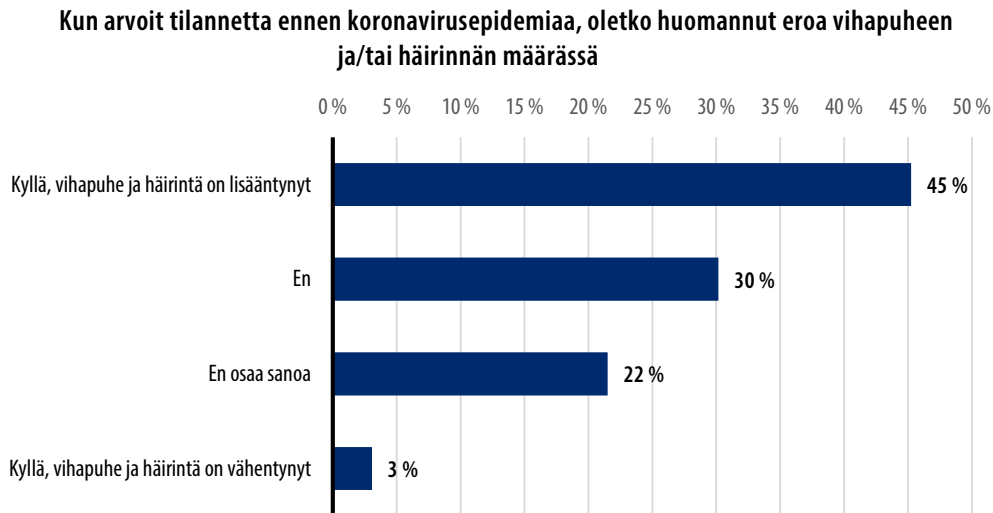
Kyselyssä kysyttiin koronapandemian vaikutuksista vihapuheen ja häirinnän määrään. Vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttotaustan vuoksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista 45 % arvioi, että vihapuhe ja häirintä on lisääntynyt verrattuna aikaan ennen koronaviruspandemiaa. Kun verrataan venäjänkielisiä ja muita kieliryhmiä keskenään, venäjänkielisistä selkeästi suurempi osa oli havainnut vihapuheen tai häirinnän lisääntyneen muihin kieliryhmiin verrattuna. Kaikista vastaajista 30 % ei ollut huomannut eroa vihapuheen ja häirinnän määrässä verrannutta tilanteeseen ennen koronapandemiaa. Vain 3 % vastaajista arvioi, että vihapuheen ja häirinnän määrä on vähentynyt verrattuna tilanteeseen ennen koronapandemiaa. Osalla liikkuminen julkisissa paikoissa oli vähentynyt, mikä heijastui tuntemattomilta tulleen vihapuheen ja häirinnän määrään. Myös tässä aineistossa oli yksittäisiä kokemuksia aasialaistaustaisten kohtaamista häirinnästä – syytöksistä ja välttelystä koronavirusepidemian takia³⁵. Ulkomaalaistaustaisia on myös leimattu koronaviruksen levinneisyyslukujen sekä sen perusteella, etteivät kaikki ole käyttäneet maskeja.

”Rajoitusten ja etänä olemisen kautta en ole kohdannut yhtä paljon kommentteja elävässä elämässä, mutta verrattuna siihen netissä kohtaamani kommentit ovat suurempia ja ilkeämpiä. Kasvokkain ihmisillä on yleensä jonkinlainen suodatin, joka saa heidät sanomaan ikävätkin kommentit verhottuina kohteliaampaan sävyyn. Netissä suodattimia ei ole.”

”Vähentynyt koska nyt on hyväksyttävää peittää kasvot maskilla verrattuna ennen kun peitin naaman huivilla.”

”Väriin liittyvän yleistyksen lisääntyminen, koronan tartuttavuuslukujen vertaaminen asuinalueiden etniseen enemmistöön.”

35 Ks. Ylen artikkeli 6.2.2022: [Aasialaistaustaiset kokeneet Suomessa syrjintää.](#)

Kuvio 36. Koronavirusepidemian vaikutukset vihapuheen ja häirinnän määrään.

Vihapuheesta ja häirinnästä ilmoittaminen

Vihapuhetta tai häirintää kohdanneista 41 % ilmoitti vihapuheesta tai häirinnästä jollekin taholle. Vuoden 2015 tiedonkeruussa vastaava osuus oli 30 %. Kieliryhmiä verratessa oli havaittavissa, että venäjänkieliset vastaajat ilmoittivat muita useammin kokemastaan vihapuheesta tai häirinnästä. Ikäryhmien osalta ei ollut havaittavissa tilastollisesti merkitseviä eroja, mutta vanhemmat vastaajat ilmoittivat kohtaamastaan vihapuheesta tai häirinnästä nuorempia vastaajia useammin. Vihapuheen muotojen välisiä eroja tarkastellessa oli havaittavissa, että eleiden, sanallisen loukkauksen, ilkeämielisen naurun tai nimittelyn kohteeksi joutuneet ilmoittivat tilanteesta hieman harvemmin kuin esimerkiksi ne vastaajat, jotka olivat kokeneet uhkausta maineen pilaamisesta, maalittamista tai ilkivaltaa.

Lähes puolet vastaajista kertoi ilmoittaneensa häirinnästä tai vihapuheesta läheiselleen. Yksittäisistä tahoista eniten ilmoituksia tehtiin poliisille, sosiaalisen median tai verkkosivuston ylläpitäjälle sekä esihenkilölle. Vuoden 2015 tiedonkeruussa yksittäisistä tahoista yleisimmät ilmoitustahot olivat poliisi (33 %), esimies (23 %) ja muu viranomainen (18 %). Kymmenesosa oli ilmoittanut häirinnästä tai vihapuheesta yhdenvertaisuusvaltuutetulle. Vuoden 2021 Perusoikeusbarometrin mukaan kolmannes venäjänkielisistä ja neljännes arabiankielisistä oli kuullut yhdenvertaisuusvaltuutetusta (Oikeusministeriö 2021, 104), joten se ei ole ollut edes kaikkien tiedossa oleva taho, jolle asiasta olisi voinut ilmoittaa.

Vihapuheesta tai häirinnästä ilmoittaneista 37 % koki saaneensa riittävästi tukea asiasta ilmoittaessaan. Vastaajia pyydettiin kertomaan saamastaan tuesta tai siitä, minkälaista tukea vastaaja olisi tarvinnut. Tukea on saatu esimerkiksi yhdistykseltä: venäjänkielisestä yhdistyksestä on ohjattu ilmoittamaan asiasta poliisille ja yksi järjestö oli pitänyt tilaisuuden, jossa on voinut purkaa tilannetta. Tukea on saatu myös läheisiltä, työnantajalta, esihenkilöltä, työkavereilta, ammattiliitolta, turvakodista, rikosuhripäivystyksestä, poliisilta ja turvamieheltä.

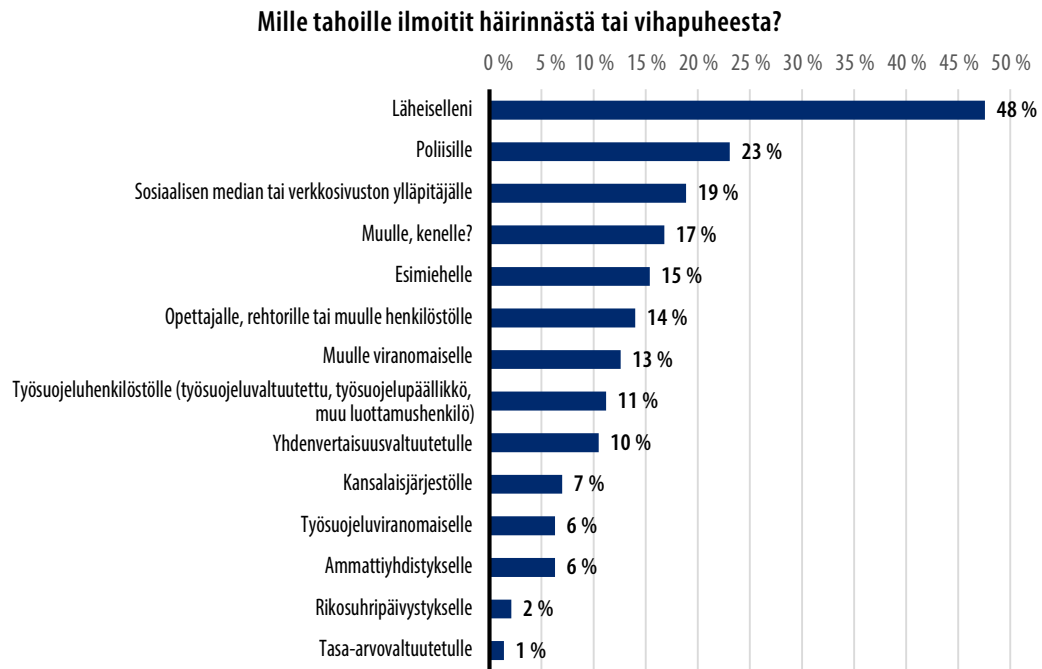
Useammin kuvattiin tuen puutetta: esimerkiksi opettajien ei ole koettu puuttuneen tilanteeseen tai ylipäänsä ymmärtäneet häirinnän kohteen tilannetta. Avovastauksissa tukeen liittyen on toiveita siitä, että ilmoittaminen otettaisiin tosissaan ja asiaa konkreettisesti viettäisiin eteenpäin, eikä se jäisi vain pelkkään ilmoittamiseen. Useammat toivat esiin, ettei poliisi ota tilanteita tosissaan, tai asia ei ole edennyt. Yhdenvertaisuusvaltuutetun puoleen kääntyneiden osalta nousi esimerkki, jossa apua on saatu ja toisessa esimerkissä ilmoittamisella ei nähty olevan suurta merkitystä rajallisten valtuuksien takia.

”En ole koskaan saanut apua viranomaistaholta liittyen rodullistamiseen tai haukkumiseen, koska sitä ei nähdä ’vakavana’ asiana. Olisin toivonut, että esim. syrjivä ja kiusaava opettaja oltaisiin irtisanottu, tai että inhottava työkaverini olisi saanut jonkinlaisen rangaistuksen, sillä puheapu ei auta. Ainoa keino on toimia aktiivisesti nostaakseni ihmisten kynnystä toteuttaa rasistisia tekoja ja puheita.”

”Työpaikassani kyllä. Somessa tai terveydenhuollossa ja viranomaisten kanssa asioidessa on melko turhaa valittaa asiasta minnekään, myöskin poliisilla ei riitä resurssit vihapuhetapausten käsittelyyn. Olen aiemmin ilmoitellut ja tehnyt valituksia mutta ne ovat täysin turhia, koska niihin ei reagoida.”

”Raportoituja rasimitapauksia ei oteta vakavasti. Minusta tuntuu, ettei kukaan usko minua tai edes ajattele, että tässä maassa on rasismia.”

Kuvio 37. Tahot, jolle vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttotaustan perusteella vihapuhetta tai häirintää kokeneet ilmoittivat tapahtuneesta (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Vihapuhetta tai häirintää kohdanneista vastaajista 54 % ei ollut ilmoittanut siitä millekään taholle ja 5 % ei osannut sanoa, olivatko ilmoittaneet siitä jollekin taholle. Kaksi kolmasosaa ilmoittamatta jättäneistä kertoi, että syy ilmoittamatta jättämiseen oli se, ettei vastaaja uskonut, että asialle olisi tehty mitään. Seuraavaksi yleisimpiä syitä ilmoittamatta jättämiseen oli se, että vastaaja ei uskonut, että asialle olisi voitu tehdä mitään, ettei vastaaja tiennyt mihin ilmoituksen voi tehdä ja että vastaaja pelkäsi kielteistä reaktiota ilmoituksen yhteydessä. Syyt ovat samassa linjassa kuin vuoden 2015 tiedonkeruussa, mutta nyt syy, että vastaaja ei tiennyt mihin ilmoituksen voi tehdä nousi yleisemmäksi syyksi kuin aiemmin.

”Vähemmistöihin kohdistuvaa vihapuhetta ei oteta vakavasti poliisissa.”

”Tiedän varsin hyvin, että se on turhaa”

”En luota siihen, että minut otettaisiin vakavasti.”

Taulukko 12. Syyt siihen, miksi vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttotaustan perusteella vihapuhetta tai häirintää kohdanneet eivät ilmoittaneet siitä (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Jos et ilmoittanut, miksi et?

En uskonut, että asialle olisi tehty mitään	66 %
En uskonut, että asialle olisi voitu tehdä mitään	50 %
En tiennyt mihin ilmoituksen voi tehdä	45 %
Pelkäsin ilmoituksesta johtuvia negatiivisia seurauksia	36 %
Olin liian järkyttynyt ilmoittaakseni	24 %
Pelkäsin kielteistä reaktiota ilmoituksen yhteydessä	24 %
Häirintä tai vihapuhe ei ollut tarpeeksi vakavaa / en tullut ajatelleeksi sen ilmoittamista	22 %
Minua ei olisi uskottu	20 %
Käsittelin asian itse / se liittyi ystävään tai perheenjäseneseen	13 %
Häpesin tapahtunutta, en halunnut kenenkään tietävän	12 %
En halunnut syyllisen joutuvan vaikeuksiin	8 %
Muu syy	8 %
Ajattelin, että syy oli minun	8 %
Joku esti tai halusi estää minua	1 %

Vastaajat nostivat avovastauksissa esiin erilaisia asioita, jotka olisivat auttaneet heitä ilmoittamaan vihapuheesta tai häirinnästä. Useissa vastauksissa toistui se, että ilmoittamisessa auttaisi se, että vastaaja tietäisi, että hänet otetaan tosissaan ja asiaa viedään todella eteenpäin. Vastaajat toivat esiin myös, että omat ja muiden positiiviset kokemukset siitä, että asioista on ilmoitettu ja se on viety eteenpäin, auttaisi ilmoittamaan myös jatkossa tapahtumista.

”Se, että tietäisin ettei tulisi vähättelyn kohteeksi.”

”Lisää tietoa miten näitä asioita käsitellään. Mihin niitä saa ilmoittaa. Todiste siitä, että on hyötyä valituksen tekemisestä.”

”Se, että tietäisin että Suomessa tällaiseen käytökseen olisi täysi nollatoleranssi ja siitä ehdottomasti tehtäisiin tutkinta.”

"En oikeastaan tiedä, jotenkin ilmoituksen tekeminen on aina tuntunut liian vaikealta, ja kokee ettei ole aikaa siihen. Toisaalta monesti ei osaa edes kuvailla sitä henkilöä kun hän on joko autolla tai pyörällä, tai menee ohi ihmispaljoudessa. Ei varmaankaan mitään järkeä ilmoittaa, että joku on nimitellyt kadulla, ja tämä on aina tapahtunut ja 18 vuoden aikana Suomessa en ole ikinä ilmoittanut tästä mihinkään"

"Poliisi suhtautuisi vakavammin vähemmistöihin kohdistuvaan vihapuheeseen- ja rikoksiin."

"Hyvä kysymys. Kenelle oikeastaan voisin ilmoittaa vaikkapa julkisessa liikennevälineessä, kadulla tms. tapahtuvasta huutelusta ja pilkasta?"

"Kiusanteko on hiljaista ja hyytävää ignooraamista tai tuijottamista, silmien pyörittelyä ja tiedon pimittämistä, jonka näen vain minä ja ehkä ihan lähimmät työtoverit, en haluaisi leimautua kantelijaksi ja sehän on aivan turha, sillä myös talon esimies tukee kiusaajat."

"Että tuettaisiin asian viemiseen eteenpäin."

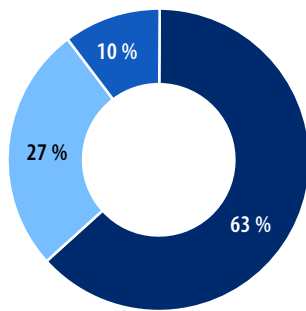
"Positiivinen kokemus toiselta, ja sen näkeminen, että viranomainen toimii."

Vaikutukset turvallisuuden tunteeseen

Vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttotaustan vuoksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista 63 % välttää joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Vastaajista 56 % puolestaan välttää liikkumista läheistensä kanssa tai pyytää läheisiään välttämään joitain paikkoja siinä pelossa, että joutuisi itse tai läheinen voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisen takia. Osuudet ovat hie- man suurempia kuin vuoden 2015 kyselyssä.

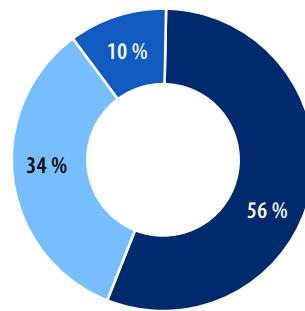
Kuvio 38. ja **Kuvio 39.** Seuraukset niille, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttotaustan vuoksi

Vältätkö joitain paikkoja siinä pelossa, että voisit joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisesi takia?

Vältätkö liikkumista läheistesi kanssa / pyydätkö läheisiäsi välttämään joitain paikkoja siinä pelossa, että sinä tai he voisivat joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisen takia?

■ Kyllä
■ En
■ En osaa sanoa

Kuvio 40. Vihapuheen tai häirinnän vaikutukset niihin, jotka ovat kokeneet sitä vieraskielisyyden, ulkomaan kansalaisuuden tai maahanmuuttotaustan perusteella (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Mihin seuraavista elämän osa-alueista kokemasi vihapuhe / häirintä on vaikuttanut?

Vaikutuksia kuvattiin eri näkökulmista ja elämän alueilta: vihapuhe tai häirintä on esimerkiksi heikentänyt luottamusta ihmisiin, se on aiheuttanut stressitilaa ja sosiaalisten tilanteiden pelkoa, varautuneisuutta ja masennusta. Kohdattu vihapuhe tai häirintä on lisännyt turvattomuutta kulkea yksin, lisännyt halua eristäytyä ja esimerkiksi itsensä peittäilyä, kuten oman kielen puhumisen välttelyä.

Alla on esimerkkejä kyselyyn vastanneiden henkilöiden kuvauksista vihapuheen tai häirinnän vaikutuksista:

”Jatkuva ahdistus ja ‘toisen luokan kansalaisen’ tunne. Tuntuu, että joudun tekemään enemmän lunastaakseen paikan työyhteisössä tai yhteiskunnassa. On raskasta olla muiden mielestä väärässä ja vääränlainen. Kun kohtaa vihapuhetta useampana päivänä peräkkäin, se lamauttaa ja estää tekemästä asioita. Toisinaan vihapuhe saa myös kapinoidaan, kommentoimaan ja taistelemaan. Moni sukulaiseni on vaihtanut nimensä ja sukunimensä suomalaisiksi. Muun muassa alaikäiset serkkuni ovat vaihtaneet nimiään.”

”Ajattelen että on minun syy, että näytän erilaiselta ja ajattelen etten kelpaa tällaisena. Minua on uhkailtu, joten en tuntenut olevani turvassa.”

”Alan olla jo lähes tottunut siihen, että minua mulkoillaan ja katsotaan pahasti esim. kaupassa. Se on vaikuttanut mielenterveyteeni ja tuntuu että olen jatkuvasti valppaana ja jo valmiiksi vihainen sillä en tiedä kuka huutaa jostakin jotakin pahaa.”

”-- Tämän hetkinen maailmantilanne ahdistaa ja tietenkkin se, että minä ja esim. lapseni ja vanhempani puhumme venäjää. Nyt en uskalla puhua kieltä julkisissa paikoissa ja piiloittelen taustaani, koska haluan välttää kaikkia konflikteja. Pelkään että joku tulee sanomaan jotain ilkeätä tai kommentoimaan taustaani. Näiden tuntemusten kanssa en ole yksin, vaan hyvin moni lähipiirissäni venäjänkielinen ihminen pelkää nyt tulevaisuutta ja heihin suhtautumista.”

”Vältän puhumista äidinkieliäni etten saa enempää häirintää.”

Ukrainan kriisin vaikutukset venäjänkielisiin

Venäjänkielisessä kyselyssä kysyttiin Ukrainan kriisin vaikutuksista vihapuheeseen ja häirintään. Vastaajista 63 % kertoi, että vihapuhe ja häirintä on lisääntynyt merkittävästi, 28 % kertoi vihapuheen ja häirinnän hieman lisääntyneet ja 9 % kertoi, ettei Ukrainan tilanteella ole ollut vaikutusta vihapuheeseen ja häirintään. Tarkastellessa venäjänkielisiä kieliryhmiä, he eivät ole kokeneet muihin kieliryhmiin verrattuna useammin vihapuhetta tai häirintää. Vastaajajoukko on kuitenkin valikoitunut ja tämä kertoo vain kyseisistä vastaajista.

Avovastausten perusteella (n=47) Ukrainan tilanne on vaikuttanut eri tavoin vihapuheen ja häirinnän määrään ja ilmenemiseen. Vastaajat ovat nostaneet esiin esimerkiksi sosiaalisessa mediassa nousseita keskusteluita, joissa neutraaleihinkin viesteihin on saatu epäasiallista kommentointia. Ukrainan tilanteen myötä monet vastaajat ovat kohdanneet uhkauksia tai häirintää esimerkiksi kadulla, jos ovat puhuneet venäjää, mutta myös verkossa tuntemattomien taholta. Tilanne on aiheuttanut myös pelkoa työpaikan menetyksestä. Työpaikalla on koettu häirintänä esimerkiksi työkavereiden taholta kannan ottamista sotaan ja syyllistämistä kansakunnan edustajana. Vihapuhetta ja häirintää koskevissa vastauksissa nousi esiin esimerkkejä, joissa ukrainalaiset ovat joutuneet Suomessa asuvien venäläisten taholta vihapuheen kohteeksi ja vastaavasti Suomessa asuvat venäläiset ukrainalaisten taholta. Useammassa vastauksissa nostettiin esiin myös pelko siitä, että ukrainalaisten ja Suomessa asuvien venäjänkielisten väestösuhteet kriisiytyvät.

Verrattaessa venäjää ja muita kieliä äidinkielenään puhuvia, tulokset ovat yleisesti samansuuntaisia. Venäjänkieliset mainitsivat muita useammin tekijän olleen tuntematon ja koronapandemian vaikuttaneen enemmän vihapuheen tai häirinnän määrään. Venäjänkieliset olivat ilmoittaneet useammin vihapuheesta tai häirinnästä jollekin taholle kuin muita kieliä äidinkielenään puhuvat vieraskieliset, ulkomaan kansalaiset tai maahanmuuttotoustaaiset. Venäjää äidinkielenään puhuvat kertoivat myös muita useammin välttävänsä joitain paikkoja tai liikkumista läheistensä kanssa vihapuheen tai häirinnän pelon takia. Vastausten perusteella ei voida tehdä päätelmiä siitä, missä määrin kriisi on vaikuttanut vaikutuksia koskeviin tilanteisiin suhteessa ns. normaaliaikaan.

4.5.4 Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin on arvioitu kuuluvan eri arvioiden mukaan 5–15 % väestöstä. Käytännössä ajantasaisinta väestötietotoa saadaan nuorten osalta: Vuoden 2019 THL:n keräämän Kouluterveyskyselyn vastausten perusteella sukupuolivähemmistöihin kuului kolme prosenttia ja seksuaalivähemmistöihin yhteensä yhdeksän prosenttia vastaajista (Jokela ym. 2020).

Yhteenveto

- Kyselyyn vastasi 536 henkilöä, jotka olivat joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumisen takia³⁶. Lisäksi haastateltiin kahdeksaa henkilöä.

³⁶ Vuoden 2015 kyselyllä tavoitettiin 357 henkilöä.

- Kaksi viidestä oli kokenut vihapuhetta tai häirintään viimeisen vuoden aikana 2–5 kertaa ja melkein yhtä suuri osuus vähintään kerran kuussa. Kuten vuoden 2015 aineistossa, myös nyt yleisimmin vihapuhe tai häirintä piti sisällään sukupuolittunutta halventamista, seuraavaksi eniten oli koettu sanallisia loukkauksia, häirintää tai nöyryytystä ja kolmanneksi eniten nimittelyä.
- Tapahtumapaikoista yleisin oli julkinen paikka ulkona (esim. kadulla, parkkipaikalla tai puistossa) ja sosiaalinen media. Esimerkiksi kahvilat ja baarit olivat vuoden 2015 tiedonkeruuseen verrattuna pienemmässä roolissa, mihin todennäköisimmin vaikuttaa koronan sulkutoimet.
- 90 % oli kokenut häirintää tai vihapuhetta pääväestöön kuuluvalta ja 16 % muuhun vähemmistöryhmään kuuluvalta. 41 % oli kokenut vihapuhetta tai häirintää tuntemattomalta tekijältä, viidesosa poliitikolta tai julkisessa asemassa olevalta henkilöltä ja vajaa neljännes tutun tai kaveripiirin taholta.
- Kokemusten perusteella vihapuhetta ja häirintää koetaan niin tuntemattomien taholta kuin palveluissa, mutta myös läheissuhteet (tutut, kaverit, koulu-kaverit tai sukulaiset) nousevat esiin aineistossa merkittävään rooliin.
- Häirintä on tuntemattomien taholta huutelua, nimittelyä ja uhkaavaa käytöstä. Useat kertoivat häirinnän olevan väärinsukupuolittamista – pyynnöstä huolimatta ja tahallisesti. Osalla häirintä on tarkoittanut ulkopuolelle jättämistä. Monet kuvailivat myös tilanteita, joissa ovat joutuneet kuuntelemaan solvaavia kommentteja, eikä tekijät ole tienneet, että keskustelutilanteessa on läsnä seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluva henkilö.
- Useat kertoivat suojelevansa itseänsä ja pysyttelevät ns. kaapissa pelkojen takia. Verkossa omista oikeuksista puhuminen on lisännyt osalla kohdatun vihapuheen määrää. Yhtenä häirinnän muotona nousi esiin julkisella paikalla luvatta kuvaaminen, ja kohteilla oli pelko siitä, että materiaali laitetaan verkkoon reviteltäväksi. Vastauksissa nousi esiin myös vähättelyä ja esimerkiksi sukupuoli-identiteetin leimaamista erikoisuuden tavoitteluksi tai mielenterveydelliseksi häiriöksi.
- Vain reilu viidennes (22 %) vihapuhetta tai häirintää kokeneista oli ilmoittanut asiasta jollekin. Osuus on samansuuntainen kuin vuoden 2015 kyselyssä. Yleisin syy ilmoittamatta jättämiseen oli, ettei häirinnän/vihapuheen kohde uskonut, että asialle olisi tehty mitään. Toiseksi yleisin syy oli, ettei vastaaja uskonut, että asialle olisi voitu tehdä mitään. Kolmanneksi yleisin syy oli, että vastaaja arvioi, ettei häirintä tai vihapuhe ollut tarpeeksi vakavaa. Tapahtuneesta kerrottiin useimmin läheiselle. Tahoja, joille ilmoitettiin, olivat useimmiten sosiaalisen median tai verkkosivujen ylläpito, opettaja tai rehtori sekä poliisi.

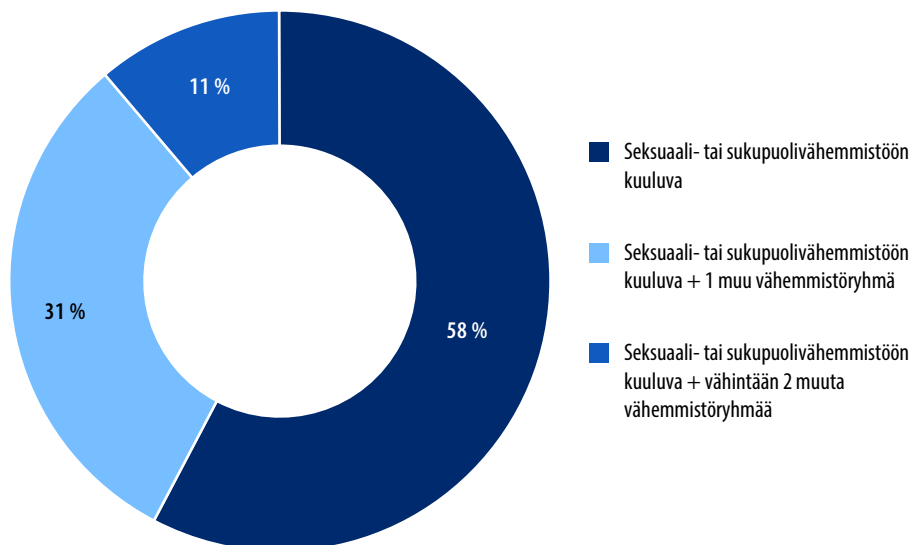
- Häirinnän tai vihapuheen kokeminen oli vaikuttanut yleisimmin yleiseen turvallisuuden tunteeseen ja psyykkiseen terveyteen (molemmat 77 % vastaajista). Osuudet ovat suuremmat kuin vuoden 2015 tiedonkeruussa. Yli puolella koettu vihapuhe tai häirintä oli vaikuttanut sosiaalisen median tai verkkosisältöjen käyttöön ja hieman alle puolella yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiseen. Vaikutuksia tunnistettiin myös laajasti eri elämän osa-alueilla. Noin kolme neljäsosaa (74 %) häirintää tai vihapuhetta kokeneista kertoi myös välttävänsä joitain paikkoja siinä pelossa, että he voisivat joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi uudelleen. Tämänkin osalta osuus on kasvanut 2015 tiedonkeruusta.

Kyselyn tulokset yksityiskohtaisemmin

Vihapuhetta ja häirintää koskevaan kyselyyn vastasi 1077 seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvaa henkilöä. Vastauksia saatiin noin 300 enemmän kuin vuonna 2015 toteutettuun kyselyyn. Vastaajista kaksi viidestä (42 %) kertoi kuuluvansa myös johonkin muuhun vähemmistöryhmään. Vastaajista 58 % kertoi kuuluvansa vain seksuaali- tai sukupuolivähemmistöryhmään, hieman vajaa kolmasosa kuului kahteen vähemmistöryhmään ja loput kuuluivat kolmeen tai useampaan vähemmistöryhmään. Yleisimmin vastaajat kuuluivat seksuaali- tai sukupuolivähemmistön lisäksi uskontokuntaan kuulumattomien ryhmään (22 %), vammaisten vähemmistöryhmään (9 %) sekä vieraskielisten, maahanmuuttotaustaisten tai ulkomaan kansalaisten vähemmistöryhmään (7 %) (kuva 41).

Kuvio 41. Vastanneiden seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien kuuluminen selvityksen kohteena oleviin vähemmistöryhmiin

Vastanneiden seksuaali- tai sukupuolivähemmistöryhmiin kuuluvien tausta

Noin kaksi kolmasosaa seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvista oli iältään 18–34-vuotiaita (ks. kuva 42)³⁷. Valtaosan (91 %) vastanneista äidinkieli oli suomi. Seuraavaksi suurimmat kieliryhmät olivat ruotsi (3 %) ja venäjä (2 %). Vastaajista 40 % oli Uudelta- maalta, 11 % Pirkanmaalta ja 10 % Varsinais-Suomesta. Noin puolet vastanneista asui kunnassa, jossa on yli 100 000 asukasta.

Kysyttäessä mitä määrittelyä vastaaja mieluiten käyttää itsestään, yleisimpiä olivat queer, biseksuaali, lesbo, panseksuaali, homo, transsukupuolinen ja aseksuaali. Muu mikä -vaihtoehdon valinneet olivat usein täydentäen edellisiä vaihtoehtoja. Muista määritelmistä yleisimmät olivat genderfluid, aromanttinen, demiseksuaali ja polyamorinen. Useampi kertoi, ettei koe tarpeelliseksi määritellä itseään.³⁸

Kuvio 42. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien tapa määritellä itseään (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

37 Vuoden 2015 kyselyyn verrattuna nyt vastaajissa oli hieman enemmän alle 18-vuotiaita ja hieman vähemmän 18–24-vuotiaita.

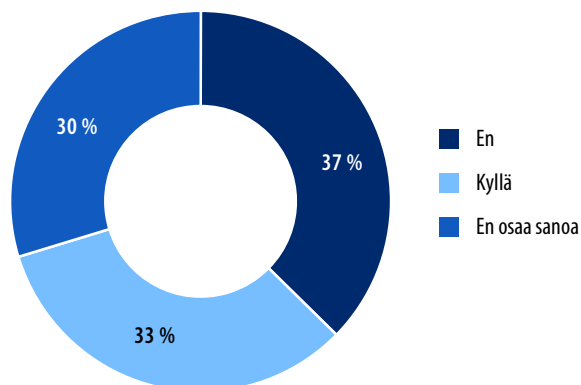
38 Muu mikä -vaihtoehdon valinneita oli vuonna 2015 selkeästi enemmän (33 %). Tuolloin valmiita vaihtoehtoja oli myös vähemmän.

Vastaajat, jotka eivät itse ole joutuneet häirinnän tai vihapuheen kohteeksi

Niistä vastaajista, jotka eivät olleet joutuneet viimeisen 12 kuukauden aikana häirinnän tai vihapuheen kohteeksi, vain 33 % tiesi kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisi häirintää tai vihapuhetta. 37 % ei tiennyt ja 30 % ei osannut sanoa (ks. kuva 43). Vuonna 2015 kyselyyn vastanneista valituskanavat tuntevien osuus oli hieman suurempi, 39 %. Vastaajien iän perusteella tarkasteltuna epätietoisempia oli nuoremmissa vastaajaryhmissä, etenkin 18–26-vuotiaissa.

Kuvio 43. Niiden vastaajien, jotka eivät ole itse kokeneet vihapuhetta tai häirintää, tietämys siitä kenen puoleen kääntyä kohdatessaan vihapuhetta tai häirintää (seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvat vastaajat)

Tietäisitkö kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisit vihapuhetta / häirintää?

Useimmiten vastaajat kertoivat ilmoittavansa tapauksista esihenkilölle tai sosiaalisen median tai verkkosivuston ylläpitäjälle, opettajalle, rehtorille tai muulle henkilöstölle tai poliisille (kuva 44). Muu vaihtoehto -vastauksissa mainittiin useammin luotetut läheiset (kaverit, puoliso tai vanhemmat) ja oma terapeutti. Lisäksi mainittiin yliopiston häirintäyhteyshenkilö, ylioppilaskunnan yhdenvertaisuusvastaava, Seta, järjestyksenvalvoja, kirkkoherra ja kriisipuhelin. En osaa sanoa -vastaajien määrä on suhteellisen suuri. Oletettuihin ilmoituskanaviin oletetusti vaikuttaa se, minkä tyyppisen vihapuheen tai häirinnän kohteeksi henkilö arvioisi joutuvansa.

Vuoden 2015 tiedonkeruussa useimmiten vastaajat kertoivat ilmoittavansa asiasta poliisille. Yhdenvertaisuusvaltuutetun valitsi nyt tehdyssä kyselyssä viidennes, kun vuonna 2015 vastaava osuus oli 10 prosenttia. Valtuutetun toimivalta oli juuri tuolloin laajentunut koskemaan myös seksuaalivähemmistöjä. Vuonna 2015 sosiaalisen median tai verkkosivuston ylläpitäjä ei ollut mukana vaihtoehdossa.

Kuvio 44. Tahot, jolle vastaajat, jotka eivät ole itse kohdanneet vihapuhetta tai häirintää, ilmoittaisivat näistä (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

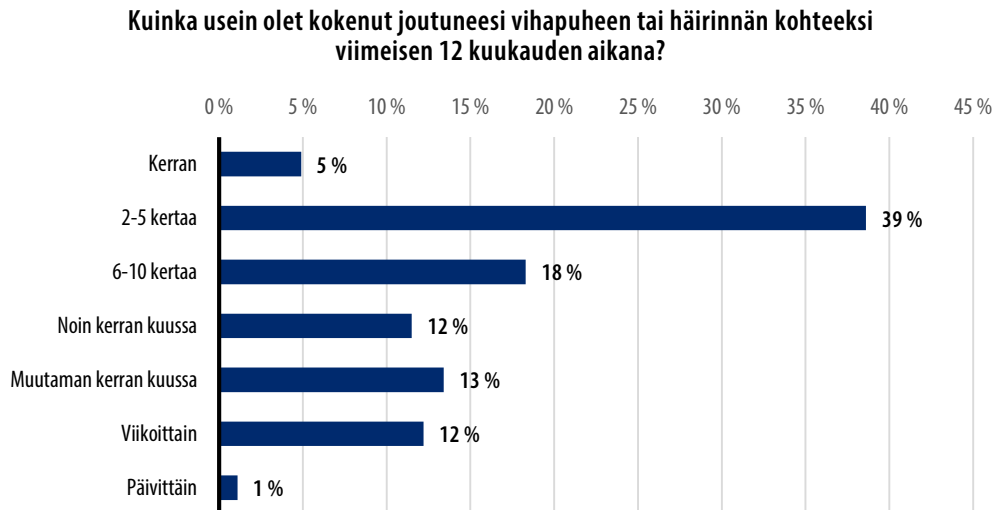

Vastaajat, jotka ovat kokeneet henkilökohtaisesti vihapuhetta tai häirintää

Kyselyyn vastasi 536 henkilöä, jotka olivat kohdanneet vihapuhetta tai häirintää seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumisen takia. Lisäksi haastateltiin kahdeksaa henkilöä. Vain 41 % vastanneista kertoi seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumisen ainoaksi syyksi sille, että on joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi. Vastaajista 37 % oli valinnut myös sukupuolen (pääosin nainen) perusteena kohteeksi joutumiselle. Toiseksi yleisin muu syy seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumisen lisäksi oli, että tekijä oletti vihapuhetta tai häirintää kohdanneen olleen seurassa, jossa joku kuului vähemmistöryhmään, tai että tekijä oletti vihapuhetta tai häirintää kokeneen läheisen kuuluvan vähemmistöryhmään. Jos tarkastellaan eri vähemmistöryhmiin kuulumista, 83 % vastaajista seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumisen oli ainoa peruste.

Lähes kaksi viidestä oli kokenut vihapuhetta tai häirintää 2–5 kertaa edellisen vuoden aikana ja yhtä suuri osuus oli joutunut kohteeksi vähintään kerran kuussa (kuva 45). Vuoden 2015 tiedonkeruussa osuudet olivat saman suuntaiset. EU:n perusoikeusvirasto FRA:n vuonna 2020 julkaistun tutkimuksen tiedonkeruun osallistuneista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista vastaajista 32 % oli kokenut häirintää edeltävien 12 kuukauden aikana. Osuus EU:n alueella oli 38 %.

Kuvio 45. Vihapuheen tai häirinnän yleisyys viimeisen 12 kuukauden aikana (seksuaali- ja sukupuoli-
hemmistöön kuulumisen perusteella vihapuhetta tai häirintää kokeneet)

Nyt toteutettuun kyselyyn vastanneista vihapuhetta tai häirintää kokeneista 78 prosenttia oli kohdannut sukupuoliittunutta halventamista (kuten ”homottelu”, ”huorittelu”, ”transuksi” nimittely”). Seuraavaksi eniten oli koettu sanallisia loukkauksia, häirintää tai nöyryytystä ja kolmanneksi eniten nimittelyä (ks. kuva 46). Osuudet ovat saman suuntaisia kuin vuonna 2015 tehdyssä kyselyssä. Myös poliisin tietoon tulleissa viharikosilmoituksissa (Rauta 2021), jotka liittyivät seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun vuonna 2020 (n=68), suuri osa oli sanallisia loukkauksia, uhkauksia ja häirintää sisältäviä rikoksia. Toiseksi eniten ilmoitettiin pahoinpitelyrikoksia (24 %), joita nousi esiin myös nyt tehdyssä kyselyssä, vaikkakin niiden osuus on suhteessa huomattavasti pienempi. Poliisin tietoon tulleissa viharikosepäilyissä seksuaaliseen suuntautumiseen perustuneet päärikokset olivat yleisimmin pahoinpitelyitä, kun taas sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun kohdistuneet olivat yleisimmin kunnianloukkauksia.

Kuvio 46. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuulumisen perusteella ilmenevän häirinnän tai vihapuheen yleisimmät ilmenemismuodot (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Häirintä tai vihapuhe oli edellisen kyselyn tavoin useimmin tapahtunut julkisella paikalla ulkona (esim. kadulla, parkkipaikalla tai puistossa). Kuitenkin, kun yhdistetään eri vaihtoehtoja verkossa koetulle vihapuheelle ja häirinnälle, verkko on ollut yleisin tapahtumapaikka. Myös poliisin tietoon tulleissa viharikosepäilyissä tapahtumapaikka oli yleisimmin internetti (31 %) ja näiden rikosten määrä edelleen kasvoi vuoteen 2019 verrattuna (Rauta 2021). Fyysisitä paikoista toiseksi yleisimmäksi nousee koulut ja oppilaitokset. Kahvilat ja baarit olivat selkeästi harvemmin tapahtumapaikkana (28 %) verrattuna vuoden 2015 kyselyyn (43 %), kuten myös julkisessa kulkuneuvossa kohdattu vihapuhe tai häirintä (25 % vs. 34 %), mikä kertonee koronarajoituksista ja liikkumisen mahdollisuuksista. Työpaikalla häirintää tai vihapuhetta oli kokenut molempina vuosina noin viidennes. Muita mainittuja tapahtumapaikkoja oli mm terveydenhuollon palvelut, armeija, seurakunta, ulkoilmatapahtuma, harrastuspaikka, koulumatka, puhelin, Tiktok, Snapchat, WhatsApp, Jodel ja verkkopeliyhteisö.³⁹

39 FRA:n (2020) tutkimuksessa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista 31 % oli kokenut syrjintää kahvilassa, sairaalassa tai kaupassa (koko EU:n alueella osuus oli 41 %). Suomessa vastaajista 14 % oli kokenut syrjintää työelämässä kyselyä edeltäneiden 12 kk:n aikana (EU 21 %). Trans- tai intersukupuolisista henkilöistä 20 % oli kokenut fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa viiden vuoden aikana. 9 % oli joutunut hyökkäyksen kohteeksi kyselyä edeltäneiden viiden vuoden aikana (EU 11 %). (FRA 2020, Oikeusministeriö 2021.)

Taulukko 13. Vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikat (perusteena seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöön kuuluminen, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)⁴⁰

Missä olet joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi?	Prosenttiosuus vihapuhetta tai häirintää kohdanneista
Verkko yhteensä (some, instagram, facebook, keskustelupalsta..)	70 %
Kadulla, parkkipaikalla, puistossa tai muussa julkisessa paikassa	52 %
Muulla sosiaalisessa mediassa	46 %
Instagramissa	35 %
Koulussa/ oppilaitoksessa / yliopistolla	35 %
Muulla julkisessa tilassa tai rakennuksessa	30 %
Kahvilassa / ravintolassa / baarissa	28 %
Julkisessa kulkuneuvossa	25 %
Julkisella keskustelupalstalla	22 %
Työpaikalla	22 %
Facebookissa	21 %
Jonkun muun kotona / asuntolassa	17 %
Twitterissä	17 %
Kotona / asuntolassa	15 %
Valtakunnallisessa lehdistössä	11 %
Televisiossa	9 %

Yli puolet vastaajista kertoi, että tekijänä oli eri sukupuolten edustajia, ja noin kolmasosalla tekijä oli mies. 90 % oli kokenut häirintää tai vihapuhetta pääväestöön kuuluvalta, 16 % muuhun vähemmistöryhmään kuuluvalta ja 5 % omaan vähemmistöryhmään kuuluvalta. 41 % oli kokenut vihapuhetta tai häirintää tuntemattomalta tekijältä. Viidennes oli kohdannut vihapuhetta tai häirintää poliitikolta tai julkisessa asemassa olevalta henkilöltä ja lähes neljännes tutulta tai kaveripiiriltä. (Ks. kuva 47). Vuoden 2015 kyselyssä yleisimpien vaihtoehtojen osuudet olivat lähes identtiset. Poliitikon tai julkisessa asemassa olevan henkilön taholta koetun vihapuheen osuus oli muutaman prosenttiyksikön pienempi.

⁴⁰ Taulukossa esitettyjen tapahtumapaikkojen lisäksi vihapuhetta tai häirintää on kohdattu paikallislehdistössä (6 %), urheiluseurassa tai liikuntapaikassa (5 %), sähköpostitse (5 %) ja radiossa (4 %).

Vastaajien valikoitumisen takia aineisto ei mahdollista pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Toisaalta vuoden 2015 tiedonkeruun aikaan oli aktiivisena keskustelu sukupuolineutraalista avioliittolaista, mikä näkyi julkisessa keskustelussa vahvemmin. Nyt tehdyn kyselyn aikaan oli ajankohtaisena Päivi Räsäsen oikeudenkäynti, ja tämän osalta käyty keskustelu nousi esiin joissain vastauksissa.

Kuvio 47. Vihapuhe- ja häirintätapausten tekijät (perusteena seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluminen, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Vastaajilla oli halutessaan mahdollisuus kertoa kokemastaan vihapuheesta ja häirinnästä omin sanoin. Seuraava sitaatti tiivistää hyvin useita ilmenemismuotoja transtaustaisen henkilön näkökulmasta:

”Häiritsevä huutelu ja homottelu kumppanin kanssa kadulla kävellessä miesoletettujen toimesta. Transfobinen häirintä ruokakaupassa keski-ikäisen naisoletetun toimesta. Väärinsukupuolittaminen opiskeluyhteisössä. Transfobinen utelu esimerkiksi genitaaleista uuden henkilön tavattaessa.”

Tässäkin kyselyssä ja haastatteluissa nousi esiin runsaasti esimerkkejä, joissa ulkopuoliset ovat huudelleet tai käyttäytyneet uhkaavasti. Useampi kertoi myös suoranaisesta fyysisestä väkivallasta.

"Ravintolan terassilla ollut vanhempi herrasmies möykkäsi ohikulkiessamme että kaikki homot ja transut sun muut vois kaikki listiä. - -"

"Fyysinen käytös on ollut uhkaavaa mua kohtaan. Käsimerkeillä uhattu ja lähestytty niin, että mun fyysinen mukavuusalue on ylitetty. Lähestytty sanallisesti seksuaalisessa mielessä, haukuttu halventavasti julkisella paikalla ja kutsuttu luonnonoikuksi."

"Huutelua kylillä, transuttelua yms. viestillä käsketty tappaa itseni, anonymina käsketty tappaa itseni, satuttaa itseäni jne. haukuttu, väheksytty ja haukuttu seksuaalistasuuntautumista yms."

"Huutelua, ivaamista, alistamista, haukkumista, fyysinen töniminen, ilkeä tuijotus, mulkoilu, provosoiminen."

Hyvin yleisenä ilmiönä (muiden muassa) on väärinsukupuolittaminen. Sitä tehdään pyynnöstä huolimatta ja tahallisesti niin perheen tai sukulaisten taholta, mutta myös työpaikoilla, koulussa ja terveyspalveluissa.

"Päivittäistä ja näkyy kaikkialla arjessa. Omalle lääkärillekin huomautan joka tapaamisessa ettei kutsuisi minua naiseksi. Viimeksi eilen somessa sain viestin missä luki 'tapa itsesi transu!'"

Osa vastaajista kertoi peittelevänsä itseään työssä tai koulussa. Useampi kertoi joutuvansa kuulemaan työtoverien, koulutoverien tai jopa opettajien halventavia tai pilkkaavia kommentteja. Osa on joutunut yhteisön ulkopuolelle "kaapista tulon" jälkeen. Yhtenä muotona on kokemus "hiljaisesta häirinnästä", joka tapahtuu huomiotta jättämisenä ja ryhmän ulkopuolelle sulkemisena niin työyhteisössä kuin tuttujen taholta.

"Koulussa ulkopuolelle jättämistä, 'transuttelua' ja 'homottelua', käsimerkkejä, haukkumista. Julkisilla paikoilla joskus mm. 'hiljaisia' haukkumasanoja eli ihmiset osoittaa mieltään muka hiljaa mutta että kuitenkin kuulen heidät"

"On toivottu, että terapia eheyttää minut (kun sai tietää transsukupuolisuudesta). On kerrottu, että satutan läheisiäni koska 'tulin kaapista ulos'. Minut on 'outattu', eli kerrottu useammalle ihmiselle transsukupuolisuudestani ilman minun suostumustani. Valitsemaani nimeä (jonka olen virallisesti vaihtanut), ei suostuta käyttämään, vaan minun vanhaa nimeäni käytetään jatkuvasti ja minua väärinsukupuolitetaan mennessäni. Muutama ystäväni lopetti minun pyytämisen esim. illanistujaisiin joissa olisi useampi ihminen. Ulkopuolelle jättäminen on alkanut nimenomaan tämän 'kaapista ulostulon' jälkeen."

Verkossa omista oikeuksista puhuminen tai mediassa olo on lisännyt osalla kokemusten mukaan kohdatun vihapuheen määrää. Osa on tuonut esiin julkisuudessa käydyt keskustelut, jotka eivät ole kohdistuneet suoraan henkilöön itseensä: *”voin vain kuvitella mitä mietii teini-ikäinen joka on vielä hukassa itsensä kanssa”*. Edelliseen kyselyyn nähden uutena ilmiönä nousi esiin kuvaaminen: esimerkiksi julkisella paikalla tai kulkuneuvossa tuntematon on kuvannut kännykkäkamerallansa, ja kuvattava vähemmistöryhmään kuulunut henkilö on pelännyt seurauksia, eli videon ilmestymistä verkkoon häirintätarkoituksessa.

”Loukkaavien termien käyttäminen (kadulla huutelu, sukutapaaminen, oppimateriaalissa rasistista kieltä) ja instagramissa yksityisviesteissä tuntemattomat ovat kertoneet, että oksetan heitä. Yksityisviesteissä ihmiset ovat uhanneet ilmoittavansa ’kaikille, esim tuleville työnantajille’ että seksuaalisen suuntautumiseni vuoksi olen pervo/luonnonoikku/lapsille vaaraksi. Olen todistanut slurrien käyttöä useaa vähemmistöä kohtaan etenkin netissä. Lisäksi vähemmistöjen oikeuksia puolustaville esitetään uhkauksia väkivallasta. Olen itsekin joskus saanut niitä.”

”-- Loukkaavinta on saada asiattomuuksia lääkärissä käydessä ensiavussa, kun minulta ruvetaan peräämään transsukupuolisuudestani, joka ei mitenkään liity vaivaan, ja olen korjannut sukupuoleni jo vuosia sitten.”

Häirintää on koettu myös terveydenhuollossa. Etenkin sukupuolivähemmistöön kuuluvat ovat kohdanneet asiatonta kohtelua, ja usein tilanteet ovat liittyneet henkilöstön ymmärtämättömyyteen. Eräs sukupuolivähemmistöön kuuluva haastateltava kuvasi epäasiallisia kohtaamisia, joissa on pohdittu ja ihmetelty ääneen hänen sukupuoltansa ja ilmaistu elein tai ilmein ennakkoluuloja. Vamman takia hän on joutunut asioimaan terveystalveissa usein, ja henkilöstön erilaisista kohtaamistaidoista ja moninaisuuden ymmärtämisen puutteista oli siten kasautunut esimerkkejä.

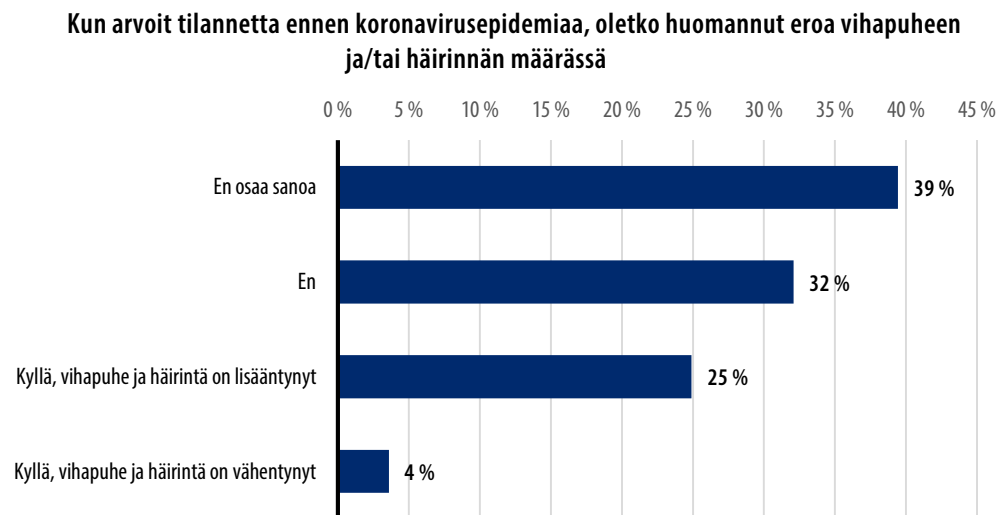
Osa kertoi siitä, ettei omaa seksuaalista suuntautusta tai kuulumista sukupuolivähemmistöön uskota, sitä voidaan pitää ”vaiheena”, erikoisuuden tavoitteluna tai jopa mielenterveydellisenä häiriönä.

”Kokemani vihapuhe ja häirintä on yleensä tavalliseen keskusteluun pajahtanutta vähättelyä ja henkistä väkivaltaa. Sukupuoli-identiteettiäni pidetään tekaistuna ja/ tai mielenterveydellisenä häiriönä, ja vihapuhe naamioidaan usein ”oman mielipiteen kertomiseksi”. Mediassa on jatkuvasti erinäisiä mielipidekirjoituksia ja artikkeleita, joissa vaaditaan ihmisoikeuksieni polkemista. Neuropsykiatrinen poikkeavuus ja siitä johtuvat normista poikkeavat käyttäytymismallit ovat usein naurun ja pilkan kohteena. Minua infantilisoidaan ja kokemuksiani ei uskota mm terveydenhuollon palveluissa.”

Koronan vaikutukset

Seksuaali- tai sukupuolivähemmistöryhmään kuulumisen vuoksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista noin kolmannes ei ollut huomannut eroa vihapuheen ja häirinnän määrässä verrannutta tilanteeseen ennen koronapandemiaa. Vastaajista neljännes arvioi, että vihapuheen ja häirinnän määrä on lisääntynyt verrattuna tilanteeseen ennen koronapandemiaa ja 4 % arvioi, että vihapuheen ja häirinnän määrä on vähentynyt.

Kuvio 48. Koronavirusepidemian vaikutukset vihapuheen ja häirinnän määrään.

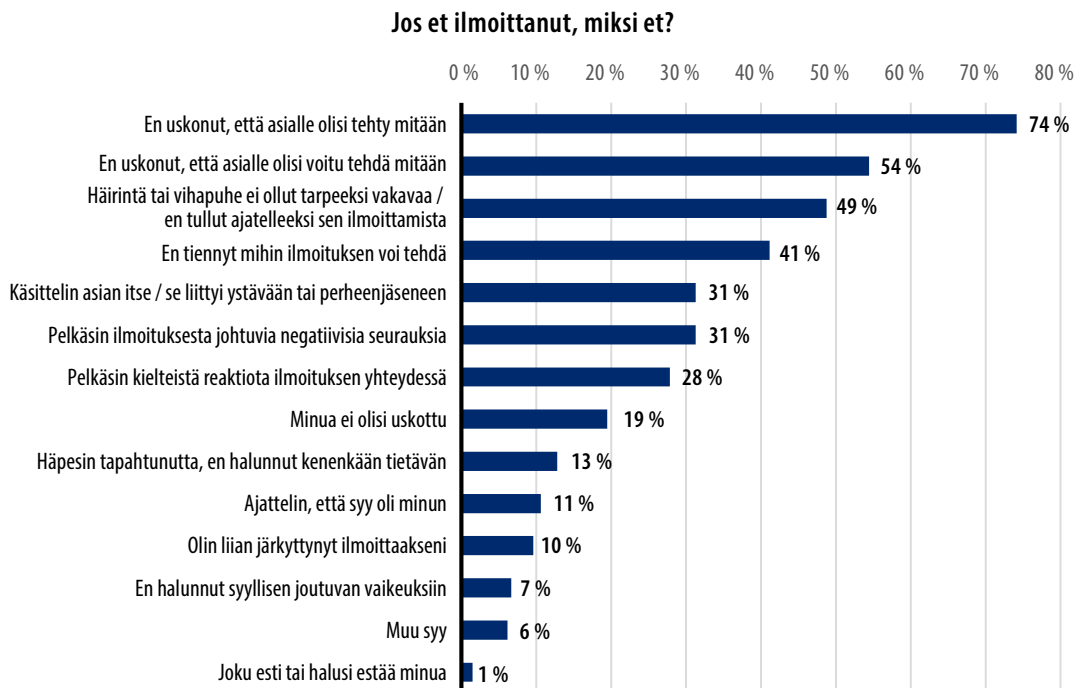

Ilmenemistä kuvattiin eri näkökulmista. Toisaalta osa tunnisti, että vihapuhe tai häirintä on siirtynyt enemmän verkkoon. Osalla henkilöön suoraan kohdistunut häirintä esimerkiksi kadulla on ollut vähäisempää, kun sosiaaliset kontaktit ovat jääneet minimiin ja vastaavasti taas vihapuhe verkossa on lisääntynyt. Esimerkkejä nousi myös siitä, kuinka sulakutoimien päättymisen jälkeen ihmisten huono käytös ja häirintä on tullut taas ilmi. Toisaalta mukana oli myös niitä, jotka olivat kohdanneet häirintää julkisilla paikoilla, ja paikasta riippumatta esitettiin epäilyjä siitä, että ihmisten huonovointisuus heijastuu käytökseen. Useat vastaajat kertoivat havainnoimastaan vihapuheesta ja häirinnästä myös muita vähemmistöjä kohtaan, esimerkiksi aasialaistaustaisia ystäviä kohtaan. Työpaikan kontekstissa ilmiönä tuotiin esille, että etäpalavereissa häirintään puuttuminen on ollut jopa hankalampaa kuin kasvokkain työskennellessä.

Vihapuheesta ja häirinnästä ilmoittaminen

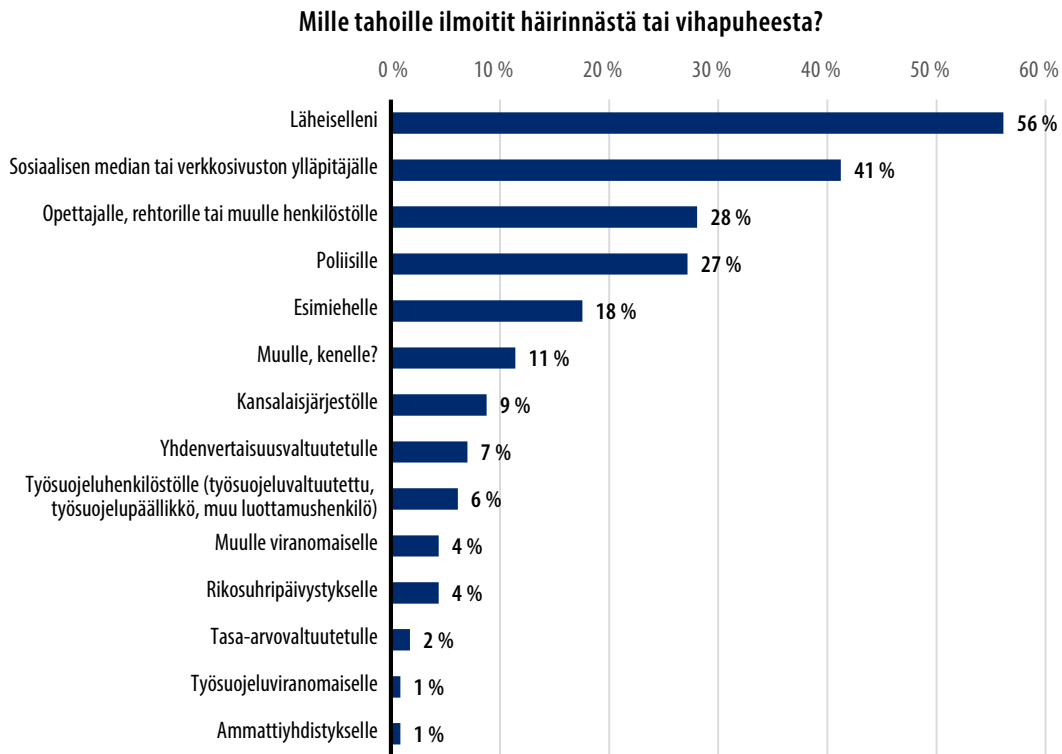
Vain 22 % kertoi ilmoittaneensa kohtaamastaan häirinnästä tai vihapuheesta jollekin taholle. Osuus on saman suuntainen kuin vuoden 2015 aineistossa (19 %). Suuri osa vastanneista kertoi ilmoittamatta jättämisen syyksi sen, ettei vastaaja uskonut, että asialle olisi tehty mitään (74 %. Vuonna 2015 osuus oli 70 %). Yli puolet (54 %) ei uskonut, että asialle olisi voitu tehdä mitään. Noin puolet (49 %) arvioi, ettei häirintä tai vihapuhe ollut tarpeeksi vakavaa tai ettei henkilö tullut ajatelleeksi siitä ilmoittamista. Edellisten osuudet olivat hieman pienempiä kuin vuoden 2015 kyselyssä (55 ja 56 %). Jopa lähes kaksi viidestä ei tiennyt, mihin ilmoituksen olisi voinut tehdä. Lähes kolmannes pelkäsi ilmoituksesta johtuvia negatiivisia seurauksia. Nyt tehtyyn kyselyyn vastanneista 19 % ajatteli, ettei häntä olisi uskottu. Vuoden 2015 kyselyssä osuus oli 11 %.

Kuvio 49. Syyt siihen, miksi seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumisen perusteella vihapuhetta tai häirintää kohdanneet eivät ilmoittaneet siitä (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Tapahtuneesta ilmoittaneet olivat kertoneet siitä useimmiten läheiselle. Neljännes oli tehnyt ilmoituksen sosiaalisen median tai verkkosivuston ylläpitäjälle. Varsin usein asiasta on ilmoitettu opetus- tai muulle henkilöstölle, mutta myös poliisille. Lähes viidennes oli ilmoittanut asiasta esihenkilölle. (Ks. kuva 50.)

Kuvio 50. Tahot, jolle seksuaali- ja sukupuoli vähemmistöön kuulumisen perusteella vihapuhetta tai häirintää kokeneet ilmoittivat tapahtuneesta (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Vastaajista 30 % koki saaneensa riittävästi tukea asiasta ilmoittaessa, 70 % ei. Vastaajia pyydettiin kertomaan saamastaan tuesta tai siitä, minkälaista tukea olisi tarvittu. Tukea on saatu esimerkiksi lähimmäiseltä tai terapeutilta. Useampi kertoi saaneensa tukea esihenkilöltä: esihenkilö on esimerkiksi ottanut asian todesta ja kehottanut nostamaan esille, jos tilanne jatkuu. Häirintä oli loppunut lyhyeen ja vastaaja tietäisi nyt, miten toimia vastaisuudessa. Useammin tilanne on valitettavasti ollut se, että esihenkilö on asennoitunut tilanteisiin vähättelevästi. Tuen puute tulee ilmi myös tapauksissa, joissa henkilö on saanut sanallista lohdutusta, mutta häiriköijän toimintaan ei ole puututtu.

Yksi vastaaja kertoi poliisin tukeneen tilanteessa: hän osasi kohdata ja ohjeistaa myös eteenpäin. Valitettavan usein kokemukset ovat olleet päinvastaisia. Esimerkiksi poliisin tarjous sovitteluun ei ole tuntunut oikealta ratkaisulta. Poliisille ei ole haluttu viedä juttua eteenpäin, sillä usko siihen, että asia olisi edennyt minnekään on alhainen. Esimerkiksi tappouhkaus Tiktokissa ei ollut ylittänyt tutkintakynnystä. Poliisi oli yhden vastaajan tapauksessa kehottanut pysymään toissa tilanteista, joissa voi joutua kohteeksi. Yhdessä vastauksessa kerrottiin, että uhkaava tilanne kasvotusten oli paikassa, jossa on yleistä tietoa, ettei poliisi tule paikalle pitkien etäisyyksien vuoksi.

”En luota Suomen poliisin kykyyn käsitellä sateenkaareviin ihmisiin kohdistunutta (minkään muotoista) väkivaltaa asiallisesti ja vähättelemättä.”

Sosiaalisen median ylläpitäjälle ilmoittaminen on usein nähty turhana: ilmoitukseen ei ole reagoitu, ja ilmoittamisen takia ylläpitäjä on päinvastoin voinut estää ilmoittajan. ”Tapa itsesi” kommentit saa korkeintaan pois, mutta tunnejälkeä ei voi poistaa samalla. Taustalla on nähty vaikuttavan myös sen, ettei moderointi tunnista suomeksi kirjoitettuja halventavia nimityksiä.

Yksi esimerkki liittyy tilanteeseen, jossa häiriköivää henkilöä ei poistettu ravintolasta, ja klubia oli mainostettu ”turvallisena tilana”. Tällöin prosessissa ei ollut huomioitu koko henkilöstön tietoisuutta ja osaamista. Itsessään turvallisen (tai ”turvallisemman”) tilan konseptia vastaaja piti hyvänä, sillä se voi madaltaa asioiden esille nostamista ja osallistujien tietoisuutta siitä, miten käyttäytyä.

Esimerkkejä löytyi myös kouluissa ja oppilaitoksissa tapahtuneesta häirinnästä. Näissä vastauksissa korostui se, että henkilö on voinut saada lohduttavia sanoja, mutta itse asia on ohitettu.

”Kuitattiin usein todeten, että heidän mielipiteensä saa olla eri, kuin minun. Osaan vastattiin ’lohduttavasti’, että on ikävää, mutta olen varmasti joutunut/jo tottumaan.”

”Luokanvalvoja ja apulaisrehtori totesivat asian olevan ’varsin ikävää’, eikä mitään tapahtunut. Eivät ilmeisesti ottaneet tosissaan, vaikka meitä pelotti kävellä koulun käytävillä.”

Tiedonkeruuseen osallistuneista useampi perusteli ilmoittamatta jättämistä sillä, että syrjintä ja pelko väsyttää itsessään liikaa, jolloin vaikeiden asioiden hoitamiseen ei jää voimavaroja. Osalla tilanne on tapahtunut esihenkilön tai opettajan läsnä ollessa, jolloin asian pitäisi olla jo tiedossa henkilöillä, joiden pitäisi asiaan puuttua. Vastaavasti nähtiin, etteivät instituutiot, joita asia koskee, välitä asiasta. Häirinnästä on myös vaikea ilmoittaa, jos tekijä on tuntematon ja tilanne nopea. Toteen näyttäminen nähtiin myös vaikeaksi, koska tekijä on valinnut sanansa tarkoin siten, ettei esimerkiksi kynnys kunnianloukkauksesta ylittyisi. Myös tilanteen normalisoituminen esitettiin taustasyiksi. Tukea on kaivattu siihen, että olisi nimetty taho, joka auttaisi asian eteenpäin viemiseksi.

”Ajattelin kyllä, että olisin voinut ottaa yhteyttä kouluun, jonka lähellä tapaus sattui, jos olisivat voineet lisätä jonkin sortin häirinnän vastaista työtä. En sitten kuitenkaan jaksanut. --”

”En edes ole ajatellut ilmoitusten tekemistä, koska näitä tapahtuu niin paljon ja jos ilmoituksen tekisi saisi enemmän kuraa niskaan eikä asialle tehtäisi mitään.”

”En oikein tiedä mihin asiasta pitäisi ilmoittaa. Plus en ole varma mitä seurauksia siitä koituisi, sillä niin paljon kun omaa mielenterveyttä ja jaksamista viekin kuunnella sellaista paskaa, niin en halua perheelle vaikeuksia. Yritän itse saada taottua heihin järkeä, mutten uskalla yrittää tarpeeksi.”

”-- uhri joutuu aina hirveästi perustelemaan ja osoittamaan huonoa oloaan ja kaikkia niitä syitä siihen ja ‘todistamaan’ toisen syyllisyyden, mikä pahimmillaan vain pahentaa tilanteesta jo mahdollisesti syntynyttä traumaa. Olen myös kokenut homoksi haukkumista ja raiskaus- ja tappouhkauksia minulle huudettuna poliisipartion naaman edessä. Poliisin ratkaisu tilanteeseen oli lähettää minut pois paikalta, mutteivät puuttuneet huutelijoiden tai uhkailijoiden käytökseen MITENKÄÄN. Tämä entuudestaan nosti kynnystä tukeutua edes poliisin apuun.”

”En ole uskaltanut koskaan ilmoittaa millekään viralliselle taholle, koska en usko että asialle tehtäisiin mitään. Kokemukseni mukaan yleensä ylemmät tahot (esim. opettajat) päätyvät puolustamaan syrjiviä kommentteja ja käytöstä vetoamalla sukupuolivähemmistön olevan outo asia, jonka vierastamista täytyy ymmärtää tai pahimmillaan olevan mukana syrjinnässä. Sen sijaan olen käsitellyt kohtaamiani tilanteita terapiassa, ja olen saanut terapeutiltani tukea, jolla on ollut suuri merkitys.”

Muita perusteluita ilmoittamatta jättämiselle olivat esimerkiksi se, ettei henkilö halua tuoda julkisesti esiin vähemmistöön kuulumista, tai ettei henkilö halua antaa häirikölle tyydytystä (asian tunnustamista). Yksi vastaaja perusteli asiaan myös nuoren ikänsä takia. Yhdessä tapauksessa taas tekijä oli alle 15-vuotias, jolloin henkilölle ei tulisi seuraamuksia. Tilanteista ilmoittamatta jättämisen taustalla on ollut myös se, ettei esimerkiksi turva-henkilöstö ole tunnistanut tilannetta ja häirinnän uhri on tulkittu osapuoleksi:

”Eräissä tilanteissa minua uhattiin väkivallalla homouteni takia. Ravintolan turvamiehen tullessa paikalle minua ei kuunneltu. Hänen mielestään olin osapuoli konfliktissa, joten myös minut heitettiin ravintolasta ulos. Jos ravintolan tulkinta tilanteesta oli automaattisesti, että oli oma vikani että minua uhattiin väkivallalla, on hyvin vaikeaa lähteä purkamaan tilanne poliisille. Mitä he voisivat tehdä muutenkaan? Ravintolan mukaan mitään ei tapahtunut eikä he tarkistaneet kuka uhkaaja oli. Tuskin poliisi käyttää tällaiseen resursseja esim. videokameran kuvaa varten.”

Asiasta ilmoittamista auttaisi vastaajien mukaan tieto siitä, miten ilmoituksen voi tehdä ja mistä syistä. Ilmoittamiskynnystä madaltaisi myös, jos tietäisi että ilmoituksesta tehtyä asiaa käsiteltäisiin taholla, jolle se on osoitettu. Myös rohkaisua kaivattiin, toisin sanoen tukihenkilön mukana oloa.

”Informaatio mihin ilmoituksen voi tehdä ja miten ilmoituksen käsittely toimii.”

”Jos apu olisi helpompaa saada ja kannustettaisiin tähän. valitettavasti nykyään tällaisiin tilanteisiin on totuttu.”

”Jos asian voisi tehdä anonymisti ja asialle oikeasti tehtäisiin jotain muuta kuin ’ottakaa hyväksyvä ilmapiiri.’”

”Jos kouluissa syrjintään suhtauduttaisiin vakavammin, olisi ollut itsevarmempi siitä, että asialle tehdään jotakin.”

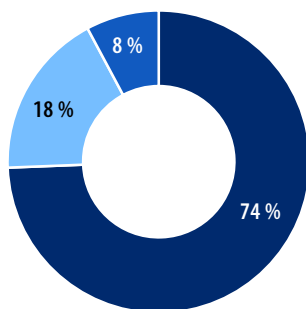
”Tieto, että resursseja ja aikaa on nopeasti tapahtuneelle häirinnälle. Halusin antaa tilaa isommille kokemuksille häirinnästä ja olla ’viemättä’ paperitilaa.”

Vihapuheen ja häirinnän vaikutukset

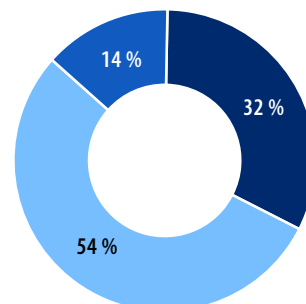
Noin kolme neljäsosaa (74 %) häirintää tai vihapuhetta kokeneista kertoi välttävänsä joitain paikkoja siinä pelossa, että he voisivat joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi uudelleen. Vuoden 2015 kyselyssä osuus oli selvästi pienempi (61 %). Hieman vajaa kolmannes häirintää tai vihapuhetta kohdanneista myös vältti liikkumista läheistensä kanssa tai pyysi läheisiään välttämään joitain paikkoja vihapuheen tai häirinnän pelossa. Osuus oli samansuuntainen vuonna 2015.

Kuvio 51. ja **Kuvio 52.** Seuraukset niille, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuulumisen vuoksi

Vältätkö joitain paikkoja siinä pelossa, että voisit joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisesi takia?

Vältätkö liikkumista läheistesi kanssa / pyydätkö läheisiäsi välttämään joitain paikkoja siinä pelossa, että sinä tai he voisivat joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisen takia?

■ Kyllä
■ En
■ En osaa sanoa

Häirinnän tai vihapuheen kokeminen oli vaikuttanut yleisimmin yleiseen turvallisuuden tunteeseen (77 % vastaajista) ja psyykkiseen terveyteen (77 % vastaajista). Yli puolella vastaajista koettu vihapuhe tai häirintä oli vaikuttanut sosiaalisen median tai verkkosisältöjen käyttöön ja lähes puolella yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiseen. Viimeksi mainittuja ei kysytty vuonna 2015. Hyvin usein vaikutuksia tunnistettiin myös työssäkäyntiin tai opiskeluun, ystävyysuhteisiin ja yleisemmin aktiivisuuteen. (Ks. kuva 53.) Lähes kaikkien elämän osa-alueiden osalta osuudet kasvoivat vuoden 2015 kyselyyn verrattuna. Suurin kasvu on havaittavissa osuudessa, joka koskee vaikutuksia psyykkiseen terveydentilaan (kasvua 16 prosenttiyksikköä).

Kuvio 53. Vihapuheen tai häirinnän vaikutukset niihin, jotka ovat kokeneet sitä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuulumisensa perusteella (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Mihin seuraavista elämän osa-alueista kokemasi vihapuhe / häirintä on vaikuttanut?

Vaikutuksia on kuvattu monin eri tavoin ja koskien eri elämänalueita. Kohdattu vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut luottamukseen tutustua ihmisiin, itsensä peittelemiseen, ulkopuolisuuden ja yksinäisyyden tunteen lisääntymiseen, mielenterveyteen, haluan osallistua esimerkiksi harrastuksiin, pelkoon liikkua eri paikoissa ja väkivallan uhan pelkoon. Taustalla oli myös se, ettei henkilöllä ole aina luottamusta siihen, että ulkopuoliset puuttuvat tilanteisiin. Useampi kertoi myös pohtivansa uravalintoja siitä näkökulmasta, altistuuko työpaikalla häirinnälle tai voiko siellä olla oma itsensä.

”Vihapuheen ja häirinnän aiheuttama vähemmistöstressi vaikuttaa terveyteen, työntekemiseen, uusien ihmisten tapaamiseen ja harrastusten valintaan. Pelkästään pelko mahdollisesta vihapuheesta ja häirinnästä aiheuttaa sitä, että mietin tarkkaan millaisiin tilanteisiin minulla on voimavaroja mennä, jos häirintää sattuisi. Jos koen, etten voi vähäisen jaksamisen takia puolustaa itseäni tai läheistäni, en mene. Vihapuheen ja häirinnän takia valikoin läheiseni tarkemmin, enkä luota kovin moneen ihmiseen. Tarkkailen esimerkiksi työpaikalla vihjeitä, joista voin tulkita voiko kollegaani luottaa ns. kaapista ulos tulemisessa tai jos työpaikalla tapahtuisi häirintää tai mikroaggressioita, olisivatko he minun puolellani. Käytän tähän ajatustyöhön paljon aikaa ja energiaa, ja se vähentää työtehoja ja voimavaroja.”

”Vihapuhe on aiheuttanut paniikkikohtauksia ja ahdistusta itselleni. En uskalla liikkua iltaisin yksin turvattomuuden tunteen takia.”

”Vihapuheen ja häirinnän pelko vaikuttaa elämääni kokonaisvaltaisesti. Pyrin elämään elämääni mahdollisimman normaalisti ja pelkäämättä, mutta turvallisuudentunne särkyä valtavan helposti. Minulle ei ole mahdollistettu valtaosassa paikoista turvallista tilaa esimerkiksi pukuhuoneiden tai wc-tilojen osalta. Altistan itseni häirinnälle pelkästään käymällä julkisessa wc:ssä. Viimeksi eilen junassa vierustoverini selitti matkustuskumppanilleen, miten sukupuolenkorjaus on mielenterveysongelma ja miten hyvän genetiikan säilymiseksi transihmisten lisääntyminen pitääkin estää. Silloin on vaikea olla stressaamatta tai miettimättä, joutuu harkitsemaan paljon, minne menee ja mihin kellonaikaan. Uskonnolliset yhteisöt sulkevat kaltaisiani pois, en ikinä tiedä, olenko turvassa työyhteisössäni, saati jos menen mukaan kävijänä. Sosiaalista mediaa käyttäessä joutuu pohtimaan, onko minulla kapasiteettia siihen, että erittäin todennäköisesti kohtaan vihaa kaltaisiani kohtaan, esimerkiksi trans- tai homofobiaa tai ableismia. Pahinta on, kun näen kaltaisilleni kohdennettuja tappouhkauksia ja väkivaltafantasioita. Tämä rasittaa henkisesti paljon. Läheisensä kärsivät samankaltaisista teemoista.”

4.5.5 Uskonnolliset vähemmistöryhmät

Suomessa asuu noin 157 000 henkilöä, jotka kuuluvat muuhun kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluu noin 3,6 miljoonaa ihmistä. (Tilastokeskus 2022). (Ks. lisää liite 2).

Yhteenveto

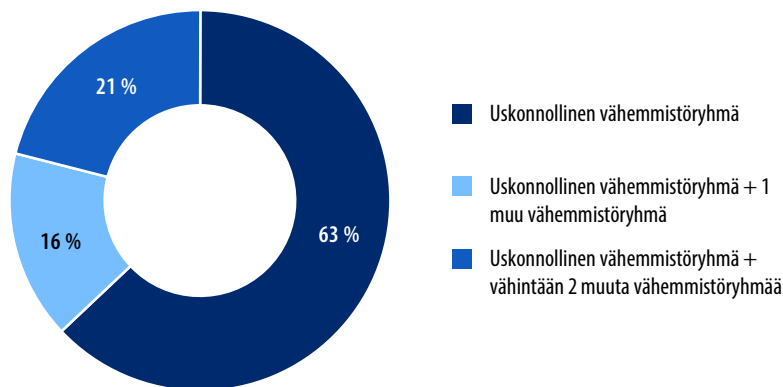
- Kyselyyn vastasi 143 henkilöä, jotka ovat kokeneet joutuneensa vihapuheen tai häirinnän kohteeksi uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisensa takia viimeisen 12 kuukauden aikana. Lisäksi aineistossa on viiden uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluvan henkilön haastattelut. Suurin osa vastaajista, jotka olivat kokeneet vihapuhetta tai häirintää, kuuluivat evankelis-luterilaisen kirkon herätysliikkeeseen tai islamilaisseurakuntaan.
- Selvityksen kyselyn perusteella yleisimpiä vihapuheen tai häirinnän ilmenemismuotoja olivat sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys (75 %), nimitely (53 %), jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen (50 %) ja ilkeämielisen naurun kohteeksi joutuminen (39 %). Yleisimmät ilmenemismuodot vastaavat vuoden 2015 tiedonkeruuta.
- Vastaajilla yleisimmät tapahtumapaikat vihapuheelle tai häirinnälle olivat työpaikka, Facebook ja koulu, oppilaitos tai yliopisto. Yleisimpien tapahtumapaikkojen järjestys eroaa hieman vuoden 2015 aineistosta, jolloin Facebook oli selkeästi yleisin tapahtumapaikka ja julkiset ulkotilat olivat toiseksi yleisin.
- Evankelis-luterilaisen kirkon herätysliikkeeseen kuuluvat vastaajat toivat esiin muun muassa median negatiivissävytteiset uutiset herätysliikkeistä. Islamilaisseurakuntaan kuuluvat vastaajat puolestaan toivat useasti esiin julkisella paikalla tapahtuvaa nimitelyä ja huutelua. Uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluvat vastaajat nostivat esiin myös sen, että usein koko ryhmä leimataan yhden vähemmistöön kuuluvan tekojen seurauksena.
- Neljännos uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluvista on ilmoittanut asiasta jollekin taholle. Osuus on saman suuntainen kuin vuoden 2015 tiedonkeruussa. Ne, jotka ilmoittivat vihapuheesta tai häirinnästä, kertoivat tästä useimmiten läheiselle, minkä jälkeen asiasta ilmoitettiin useimmiten esihenkilölle (29 %) tai sosiaalisen median tai verkkosivuston ylläpitäjälle (26 %).
- Vihapuhetta tai häirintää kokeneet kertovat kokemuksensa vaikuttaneen yleisimmin psyykkiseen terveydentilaan, sosiaalisen median käyttöön tai yleiseen turvallisuudentunteeseen. Vuoden 2015 tiedonkeruuseen verrattuna useimmat ovat tunnistaneet vihapuheen tai häirinnän vaikuttaneen psyykkiseen terveyteen.
- Reilu puolet vastaajista kertoi välttävänsä liikkumista paikoissa, joissa pelkää joutuvansa häirinnän tai vihapuheen kohteeksi. Osuus on samansuuntainen vuoden 2015 kyselyn kanssa.

Kyselyn tulokset yksityiskohtaisemmin

Vihapuhetta ja häirintää koskevaan kyselyyn vastasi 418 uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluvaa henkilöä. Vastaajista 63 prosenttia koki kuuluvansa yhteen vähemmistöryhmään (uskonnollinen vähemmistöryhmä), 16 prosenttia koki kuuluvansa kahteen vähemmistöryhmään ja 21 prosenttia koki kuuluvansa vähintään kolmeen vähemmistöryhmään. Useimmin vastaajat kuuluivat uskonnollisen vähemmistöryhmän lisäksi vieraskielisten ryhmään (17 % vastaajista), maahanmuuttotaustaisten ryhmään (12 % vastaajista), seksuaali- tai sukupuolivähemmistöjen ryhmään (12 % vastaajista) tai ulkomaan kansalaisten ryhmään (9 %). Muita vähemmistöryhmiä olivat muun muassa rodullistetut (8 % vastaajista) ja suomenruotsalaiset (5 % vastaajista).

Kuvio 54. Vastanneiden uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluvien kuuluminen selvityksen kohteena oleviin vähemmistöryhmiin

Vastanneiden uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluvien vastaajien tausta

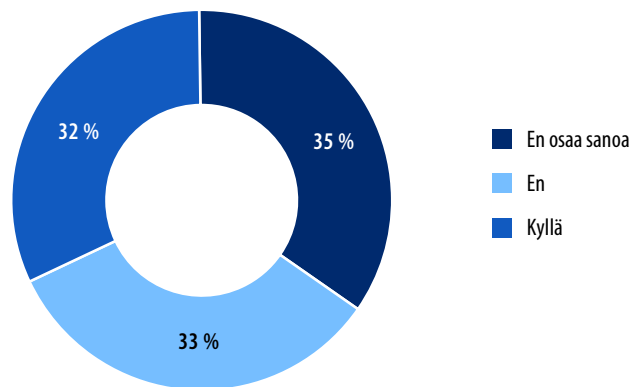
Vastaajista 69 prosenttia oli naisia, 26 prosenttia miehiä, 4 prosenttia muun sukupuolisia ja 1 prosentti ei halunnut kertoa sukupuoltaan. Hieman yli puolet uskonnollisten vähemmistöryhmien edustajista oli iältään 25–44-vuotiaita. Kolmen neljästä vastaajasta äidinkieli oli suomi. Muunkielisten vastaajien joukossa suurimmat kieliryhmät olivat ruotsi (4 % vastaajista) ja venäjä (4 % vastaajista). Reilu kolmannes vastaajista asui Uudellamaalla, 16 prosenttia Pohjois-Pohjanmaalla ja 9 % Varsinais-Suomessa, ja vajaalla puolella heistä asuinkunnan koko oli yli 100 000 asukasta. Vajaalla puolella uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluvista vastaajista oli korkeakoulututkinto, reilulla kolmanneksella toisen asteen tutkinto ja noin kymmenesosalla peruskoulutus. Suurin osa vastaajista oli työssä tai opiskeli.

Vastaajat, jotka eivät olleet joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi

Noin kolmannes vastaajista, jotka eivät olleet joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi viimeisen vuoden aikana, ilmoitti tietävänsä kenen puoleen kääntyä kohdatessaan vihapuhetta tai häirintää. Kolmannes ilmoitti, ettei tiedä kenen puoleen kääntyä tällaisessa tilanteessa, ja reilu kolmannes vastaajista ei osannut sanoa, tietäisivätkö keneen puoleen kääntyä tilanteessa.

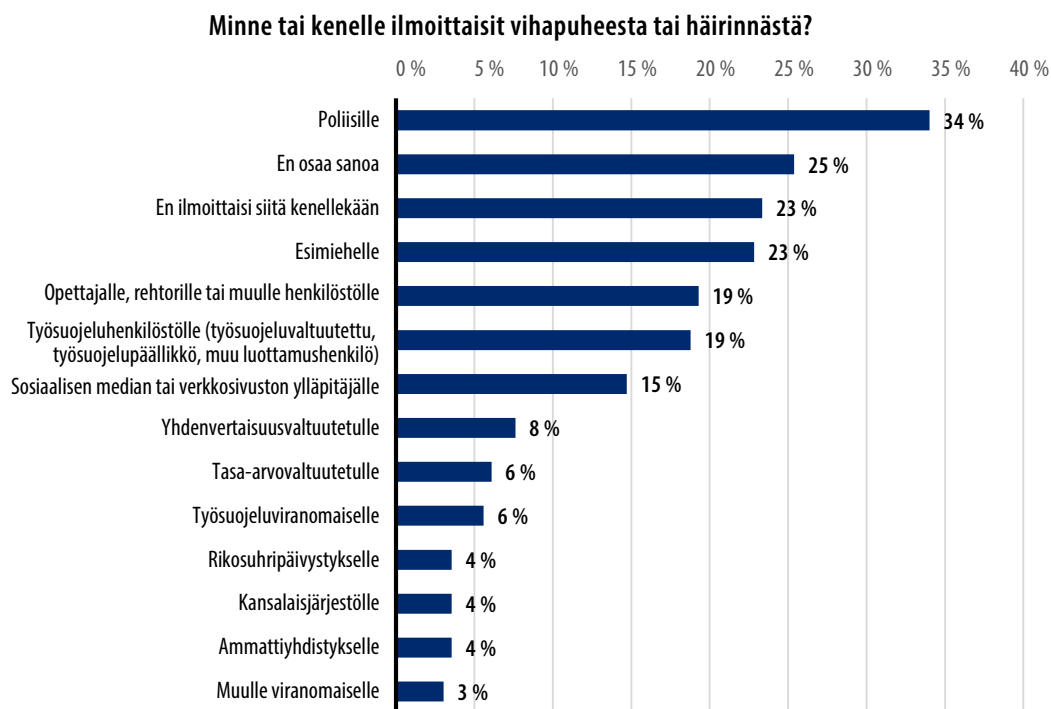
Kuvio 55. Niiden uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluvien vastaajien, jotka eivät ole itse kohdanneet vihapuhetta tai häirintää, tietoisuus siitä, kenen puoleen kääntyä kohdatessaan vihapuhetta tai häirintää

Tietäisitkö kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisit vihapuhetta / häirintää?

Kysyttäessä minne tai kenelle vastaaja ilmoittaisi vihapuheesta tai häirinnästä, suuri osa vastasi poliisille (34 %), esihenkilölle (23 %), opettajalle, rehtorille tai muulle henkilöstölle (19 %) tai työsuojeluhenkilöstölle (19 %). Vastaajista neljännos ei osannut sanoa, kenelle asiasta ilmoittaisi ja vajaa neljännos vastasi, ettei ilmoittaisi kenellekään.

Kuvio 56. Tietoisuus vihapuheesta ja häirinnästä ilmoittamisen kanavista (vastaajat, jotka eivät ole kokeneet vihapuhetta tai häirintää viimeisen 12 kk:n aikana)

Vastaajat, jotka olivat itse joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi

Kyselyaineisto pitää sisällään 143 henkilöä, jotka ovat kokeneet joutuneensa uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisensa takia vihapuheen tai häirinnän kohteeksi. Suurimmat uskontokuntien vähemmistöryhmät olivat evankelilais-luterilaisen kirkon herätysliike (49 %) ja islamilaisseurakunta (29 %). Lähes neljä viidesosaa vastaajista kuului näihin suurimpiin ryhmiin. Nämä ryhmät olivat suurimmat myös vuoden 2015 tiedonkeruussa, mutta silloin islamilaisseurakunta oli suurin (28 % vastaajista) ja evankelis-luterilaisen kirkon herätysliikkeeseen kuului pienempi osuus (17 %) ja suurempi osa vastaajista kuului muihin kuin näihin kahteen ryhmään. (Ks. taulukko 14.)

Suomen poliisin tietoon tulleista uskontoon tai vakaumukseen liittyvistä epäillyistä viharikostapauksista, joiden tapahtumatilanne on ollut sanalliset loukkaukset, uhkaukset ja häirinnät, 35 % kohdistui islaminuskoisiin, 25 % kristittyihin, 20 % juutalaisiin ja 8 % muun uskontotaustan omaaviin henkilöihin. Tapauksista 11 %:ssa ei ollut tietoa uhrin uskonnollisesta taustasta. (Rauta 2021, 44.)

Taulukko 14. Vastaajat, jotka ovat kokeneet joutuneensa vihapuheen tai häirinnän uhriksi (pääosin tai osin) uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisensa takia, uskontokunnat. (% vastaajista)

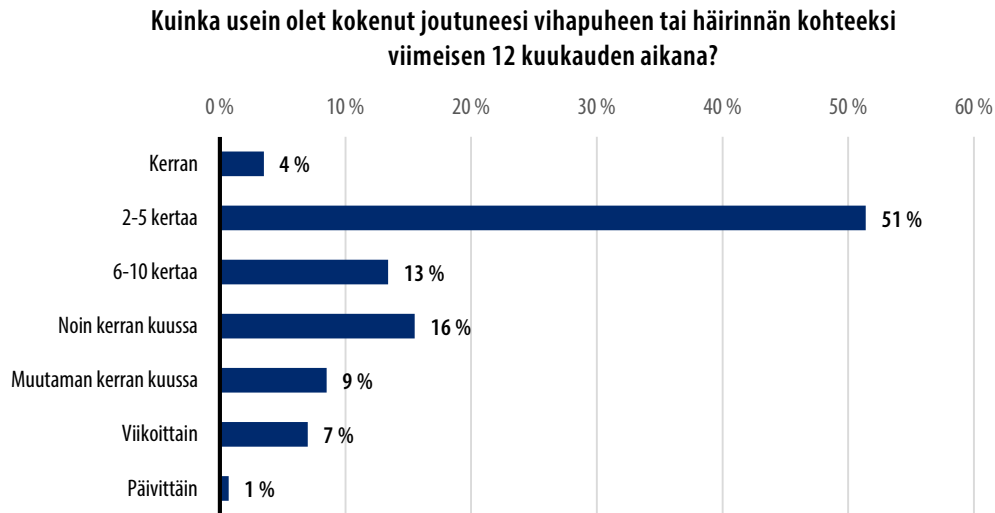
Miten kuvailisit uskonnollista vakaumustasi tai mihin alla olevista ryhmistä koet kuuluvasi?

Evankelis-luterilaisen kirkon herätysliike (esim. rukoilevaisuus, herännäisyys, evankelisuus, lestadiolaisuus, viidesläisyys, karismaattinen liike, hiljaisuuden liike, Tuomasyhteisö, soluyhteisö)	49 %
Islamilaisseurakunta	29 %
Suomen Ortodoksinen Kirkko	4 %
Muu uskontokunta	4 %
Muu	2 %
Katolinen kirkko Suomessa	2 %
Suomen Helluntaikirkko	2 %
Adventtikirkko	2 %
Evankelis-luterilainen kirkko	1 %
Jehovan todistaja	1 %
Metodistikirkko	1 %
Muu Ortodoksinen kirkko	1 %
Juutalaisseurakunta	1 %
Uskontokuntaan kuulumaton	1 %

Vastaajista 46 % oli kokenut häirintää vai vihapuhetta useamman syyn takia. Vastaajista vajaa viidennes koki joutuneensa häirinnän tai vihapuheen kohteeksi siksi, että on nainen. Vastaajista 15 prosenttia oli joutunut kohteeksi siksi, että henkilön läheinen kuului johonkin vähemmistöryhmään. Muita yleisimpiä perusteita vihapuheelle tai häirinnälle olivat myös maahanmuuttotausta (12 %), rodullistettu (12 %), vieraskielisyys (10 %), oleminen seurassa, jossa joku kuului vähemmistöryhmään (10 %) ja ulkomaan kansalaisuus (6 %).

Enemmistö vastaajista oli joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi yhdestä kymmeneen kertaan viimeisen vuoden aikana. Vastaajista 16 % oli kokenut vihapuhetta tai häirintää muutaman kerran kuussa tai viikoittain. Tähän kyselyyn vastanneet vastaajat olivat kokeneet hieman harvemmin vihapuhetta tai häirintää kuin vuoden 2015 kyselyyn vastanneet vastaajat. Aiemmassa tiedonkeruussa 26 prosenttia vastaajista oli kokenut vihapuhetta tai häirintää muutaman kerran kuussa tai viikoittain.

Kuvio 57. Vihapuheen tai häirinnän yleisyys viimeisen 12 kuukauden aikana (uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisen perusteella vihapuhetta tai häirintää kokeneet)

Yleisimpiä vihapuheen tai häirinnän ilmenemismuotoja olivat sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys (75 %), nimittely (53 %), jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen (50 %) ja ilkeämielisen naurun kohteeksi joutuminen (39 %) (ks. kuva 58). Yleisimmät vihapuheen tai häirinnän muodot olivat samat vuoden 2015 kyselyn perusteella ja osuudet hyvin samankaltaiset.

Kuvio 58. Uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisen perusteella ilmenevän häirinnän tai vihapuheen yleisimmät ilmenemismuodot (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Vihapuhetta tai häirintää oli koettu yleisimmin työpaikalla, Facebookissa sekä koulussa, oppilaitoksella tai yliopistolla. Vuoden 2015 tiedonkeruussa yleisimmiksi paikoiksi nousivat Facebook, julkinen paikka, kuten katu, parkkipaikka tai puisto sekä julkinen keskustelupalsta.

Taulukko 15. Vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikat (perusteena uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluminen, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)⁴¹

Missä olet joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi?

Työpaikalla	41 %
Facebookissa	34 %
Koulussa/ oppilaitoksessa / yliopistolla	30 %
Kadulla, parkkipaikalla, puistossa tai muussa julkisessa paikassa	29 %
Muualla sosiaalisessa mediassa	28 %
Julkisella keskustelupalstalla	25 %
Muualla julkisessa tilassa tai rakennuksessa	24 %
Julkisessa kulkuneuvossa	22 %
Valtakunnallisessa lehdistössä	20 %
Kahvilassa / ravintolassa / baarissa	18 %
Instagramissa	15 %
Paikallislehdistössä	11 %
Radiossa	10 %

Suurimmassa osassa vihapuhe- ja häirintätapauksia (55 %) tekijät ovat olleet eri sukupuolia. Vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneet kertoivat myös tekijöiden olleen useimmiten päiväestöön kuuluvia (86 %). Vastaajista 17 % oli kokenut vihapuhetta muuhun vähemmistöryhmään kuulualta ja 6 % omaan vähemmistöryhmään kuulualta. Osuudet olivat samansuuntaiset myös vuoden 2015 tiedonkeruussa.

41 Taulukossa mainittujen tapahtumapaikkojen lisäksi vihapuhetta tai häirintää on kohdattu televisiossa (9 %), kotona tai asuntolassa (8 %), jonkun muun kotona tai asuntolassa (8 %), urheiluseurassa tai liikuntapaikassa (4 %), sähköpostitse (4 %), autossa (3 %), twitterissä (3 %) ja omalla tai yrityksen kotisivulla (2 %).

Neljäsosa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisen takia työkaverilta ja vajaa neljäsosa tuntemattomalta tekijältä. Vastaajista 14 prosenttia oli kokenut vihapuhetta tai häirintää poliitikolta tai julkisessa asemassa olevalta henkilöltä ja 13 prosenttia koulukaverilta. Osuudet olivat samansuuntaisia myös vuoden 2015 tiedonkeruussa.

Kuvio 59. Vihapuhe- ja häirintätapausten tekijät (perusteena uskonnolliseen vähemmistöön kuuluminen, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Islamilaisseurakuntaan kuuluvat vastaajat nostivat esiin etenkin julkisella paikalla, kuten kadulla tai julkisessa liikenteessä, tapahtuvaa nimitelyä ja huutelua. Useat vastaajat kertoivat tapauksista, joissa heitä on nimitelty ja sanottu muita sanallisia loukkauksia. Vastaajat kertoivat myös tilanteista, joissa heitä on fyysisesti häiritty esimerkiksi tönimällä tai sylkemällä heidän päälleen.

"Nimittelyä terroristiksi, lampaaksi, typeräksi ihmiseksi, joka ei kuulemma osaa kuin itkeä ja alistua, tekopyhä, sääliittävä, tyhmä. Kaikki uskonnon takia. Tai lähinnä sen takia mitä tämä ihminen luulee minun uskovan. Oikeaa tietoa ei suostunut ottamaan vastaan vaan eteni oletuksien varassa. 'Netissä luki ja kaverit kertoi' -asenne."

"Haukutaan terroristiksi, raiskaajien kasvattajaksi, kummitukseksi, käsketään ottamaan rätti pois päästä. Tekijät sekä miehiä että naisia, ns. "sivistynyttä" kansanosaa, myös päihteiden käyttäjiä. Kerran yritetty repiä huivia päästä."

"Minua on tönitty ja nimitelty esim. kaupassa. Huudettu ilkeyksiä kun olen odottanut bussia. Ohi kävellessä sanottu jotain ilkeää. Keskusteltu selkäni takana minusta kovaan ääneen."

"Kuulen usein nimittelyä ja huutelua kadulla tai julkisessa liikenteessä. Joskus tapahtuu myös tönimistä, syljeskelyä, naureskelua, vähättelyä ja huomioimatta jättämistä. Työni vuoksi olen toisinaan mediassa esillä ja saan vakaumukseni vuoksi vihapuhetta sisältäviä viestejä."

"Nimittelyä rätipääksi, halveksien nauraen kysytty onko mies pakottanut töihin ja itse makaa kotona. Tuhahtelua ja silmien pyörittelyä, ulkopuolelle jääminen, kysytty halveksuvasti esim. aionko lähteä Al-Holin leirille terroristiksi, aionko liittyä kalifaattiin. Haukuttu omaa uskoani."

Evankelis-luterilaisen kirkon herätysliikkeeseen kuuluvat nostivat esiin monenlaisia vihapuheen ja häirinnän muotoja. Vastauksissa nostettiin esiin esimerkiksi mediassa olevat negatiivissävytteiset uutiset herätysliikkeistä, kuten yksittäistapauksia koskevat uutiset, jotka leimaavat myös muut ryhmään kuuluvat. Useissa vastauksissa nousi esiin näkemyksiä siitä, että yhteiskunnassa on vallalla käsitys, että on hyväksyttävää puhua pahaa lestadiolaisista. Herätysliikkeeseen kuuluvat kertoivat myös monista kokemuksista, joissa esimerkiksi työpaikalla on kommentoitu negatiiviseen sävyyn vastaajan uskontoa ja esimerkiksi lasten lukumäärää. Vastauksissa nousi myös esiin tilanteita, joissa koulussa tai yliopistossa opettajat tai luennoitsijat ovat sanoneet negatiivisia asioita lestadiolaisista.

"Lähinnä takanapäin puhumista, arvostelua, mutta myös suoraan sanottuja kommentteja. Mm. 'Kyllä täytyy olla vikaa päässä, kun on niin paljon lapsia'. Työkaverin huomautus perheestäni suoraan minulle."

"Jatkuvasti mediassa nostetaan esiin lestadiolaiset. Jos joku tekee jotakin se nostetaan esille ja mustamaalataan kaikki muutkin. Ajatuksena, että jos yksi on tallainen niin kaikki on."

”Uskovaisia äitejä, joilla on useampi lapsi, nimitetään synnytyskoneiksi. Jos joku samaa uskoa tunnustava on tehnyt vakavan rikoksen, asia yleistetään koko herätysliikkeeseen. Uskovaiset ovat joidenkin mielestä ”vapaata riistaa” ja heitä saa nimitellä ihan miten haluaa.”

Juutalaisiin kohdistuvasta vihapuheesta ja häirinnästä saatiin tämän tiedonkeruun kautta vain yksittäinen esimerkki. Juutalainen haastateltava toi ilmi tilanteen, jossa ulkopuoliset olivat havainneet uskonnollisen seremonian auki olevasta ikkunasta ja alkaneet huutelemaan uskontoon kohdistuvia nimityksiä seremoniaan osallistuville ikkunasta. Huoli juutalaisvastaisuuden lisääntymisestä korona-aikana etenkin verkossa, on nostettu vahvasti esiin Euroopan unionin perusoikeusviraston raportissa: Esiin on noussut muun muassa uusia juutalaisvastaisia salaliittoteorioita, joissa juutalaisia syytetään pandemiasta. Niiden lisäksi myös vanhoja valheellisia väitteitä uskontokunnasta on herätetty uudelleen henkiin.⁴²

Uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisen vuoksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista vajaa puolet ei ollut huomannut eroa vihapuheen ja häirinnän määrässä verrannuttilanteeseen ennen koronapandemiaa. Vastaajista neljännes arvioi, että vihapuheen ja häirinnän määrä on lisääntynyt verrattuna tilanteeseen ennen koronapandemiaa ja 6 % arvioi, että vihapuheen ja häirinnän määrä on vähentynyt.

Kuvio 60. Koronavirusepidemian vaikutukset vihapuheen ja häirinnän määrään.

42 Lähteisiin FRA

<https://fra.europa.eu/en/news/2021/antisemitism-data-gaps-continue-hide-true-picture>

Vihapuheesta ja häirinnästä ilmoittaminen

Neljännes vihapuhetta tai häirintää uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisen takia kokeneista oli ilmoittanut siitä jollekin taholle (25 %). Siten valtaosa (72 %) ei ilmoittanut tästä millekään taholle. Vastajista 4 % ei osannut sanoa, oliko ilmoittanut häirinnästä tai vihapuheesta jollekin taholle. Yleisimmät syyt ilmoittamatta jättämiseen olivat, ettei vihapuheen tai häirinnän kohde uskonut, että asialle olisi tehty mitään tai voitu tehdä mitään. Noin kolmasosa koki, ettei häirintä tai vihapuhe ollut tarpeeksi vakavaa, jotta olisi tullut ajatelleeksi sen ilmoittamista eteenpäin tai ei tiennyt mihin asiasta voisi ilmoittaa (ks. kuva 61).

Kuvio 61. Syyt siihen, miksi uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisen perusteella vihapuhetta tai häirintää kohdanneet eivät ilmoittaneet siitä (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Vastaajilta kysyttiin, mikä olisi auttanut heitä ilmoittamaan asiasta. Useissa vastauksissa toistuvina teemoina olivat tieto siitä, mihin asiasta voi ilmoittaa sekä varmuus siitä, että ilmoittaminen on kannattavaa ja se johtaa asian etenemiseen. Toisaalta muutamissa vastauksissa nostettiin esiin, että jos esimerkiksi mediassa puhuttaisiin positiivisempaan sävyyn uskonnosta, voisi ilmoittaminen olla helpompaa. Vanhoillislestadiolainen haastateltava kuvasi omasta näkökulmasta asiaa siten, että kun uutisointi keskittyy vain negatiivisiin asioihin ja koko yhteisön olemassaolo näytetään ongelmallisena, lietsoo se maaperää vihapuheelle ja häirinnälle, eikä vastaavasti vahvista luottamusta siihen, että asioista ilmoittaminen auttaisi asioiden eteenpäin viemistä.

”Ehkä, jos uskoisi, että ilmoittamisesta olisi jotakin hyötyä. Jopa yhteiskunnallisessa keskustelussa uskonto usein tunnutaan helposti leimaamaan pahaksi, joten vaikea kuvitella, että asiaan liittyvää syrjintää otettaisiin kovin vakavasti, ellei se jo menisi kovin pahaksi. Vaikea myös kuvitella, mitä sille voisi tehdä rikkomatta muiden sananvapautta.”

”Lisää tietoa miten näitä asioita käsitellään. Mihin niitä saa ilmoittaa. Todiste siitä että on hyötyä valituksen tekemisestä.”

Vain 25 prosenttia ilmoitti asiasta jollekin taholle. Osuus oli lähes sama vuoden 2015 tiedonkeruussa. Evankelis-luterilaisen kirkon herätysliikkeeseen kuuluvista 23 prosenttia ja islamilaisseurakuntaan kuuluvista 15 prosenttia oli ilmoittanut vihapuheesta tai häirinnästä jollekin taholle. Vuoden 2015 tiedonkeruussa islamilaisseurakuntaan kuuluvista vastaajista reilu kolmannes oli ilmoittanut vihapuheesta tai häirinnästä. Evankelis-luterilaisen kirkon herätysliikkeeseen kuuluvista myös vuoden 2015 kyselyssä viidennes kertoi ilmoittaneensa asiasta.

Ilmoittaneista reilu puolet (56 %) koki saaneensa riittävästi tukea asiasta ilmoittaessaan. Muutamissa vastauksissa kerrottiin, että työpaikalla tapahtuneeseen vihapuheeseen tai häirintään oli reagoitu ja esihenkilö tai työkaverit olivat tukenut riittävästi tilanteessa. Toisaalta vastaajat, jotka eivät olleet saaneet riittävästi tukea asiasta ilmoittaessaan toivoivat, että esimerkiksi viranomaiset, opettajat ja sosiaalisen median tai verkkosivustojen ylläpitäjät reagoisivat nopeammin ja tukisivat paremmin tilanteissa, joissa tilanteista ilmoitetaan. Esimerkiksi eräässä vastauksessa nostettiin esiin sosiaalisessa mediassa tapahtuva häirintä ja siihen puuttuminen:

”--. Somehäirintään puututaan vasta, jos sama kommentti ilmiannetaan useita kymmeniä kertoja, jolloin kommentit ovat voineet eskaloitua jo todella rajuiksi.”

Ne, jotka ilmoittivat vihapuheesta tai häirinnästä, kertoivat tästä useimmiten läheiselleen (34 %), esihenkilölle (29 %) tai sosiaalisen median tai verkkosivuston ylläpitäjälle (26 %).

Kuvio 62. Tahot, jolle uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisen perusteella vihapuhetta tai häirintää kohdanneet ilmoittivat siitä (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

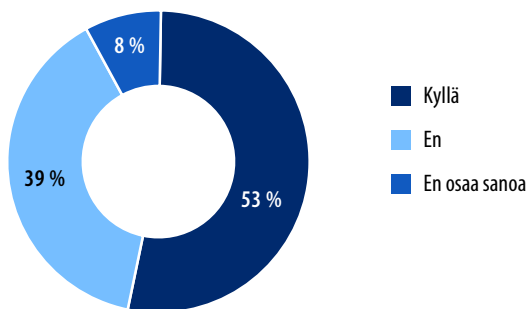
Vaikutukset turvallisuuden tunteeseen

Vihapuhetta tai häirintää kokeneista yli puolet kertoi välttävänsä joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Osuus on samansuuntainen vuoden 2015 tulosten kanssa. Vihapuhetta tai häirintää kohdanneista 28 % myös kertoi välttävänsä liikkumista läheistensä kanssa tai pyytävänsä läheisiään välttämään joitakin paikkoja vihapuheen tai häirinnän pelossa. Osuus on vuoden 2015 tiedonkeruuta pienempi (37 %).

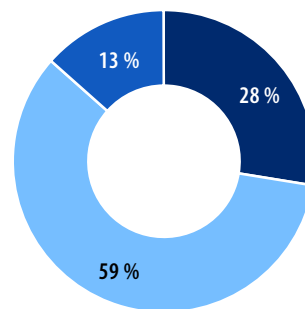
Vihapuhetta tai häirintää kokeneet kertovat kokemuksensa vaikuttaneen yleisimmin psyykkiseen terveyteen, sosiaalisen median tai verkkosisältöjen käyttöön, yleiseen turvallisuuden tunteeseen sekä yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiseen. Yli puolet vastaajista kertoi vihapuheen tai häirinnän vaikuttaneen näihin elämän osa-alueisiin. Vuoden 2015 tiedonkeruuseen verrattuna vaikutukset psyykkiseen terveyteen näyttävät vahvempina. Vaikutukset uskonnon tai elämäkatsomuksen harjoittamiseen korostui enemmän edellisessä tiedonkeruussa.

Kuvio 63. ja **Kuvio 64.** Seuraukset niille, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisen vuoksi

Vältätkö joitain paikkoja siinä pelossa, että voisit joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisesi takia?

Vältätkö liikkumista läheistesi kanssa / pyydätkö läheisiäsi välttämään joitain paikkoja siinä pelossa, että sinä tai he voisivat joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisen takia?

Kuvio 65. Vihapuheen tai häirinnän vaikutukset niihin, jotka ovat kokeneet sitä uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuulumisensa perusteella (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Mihin seuraavista elämän osa-alueista kokemasi vihapuhe / häirintä on vaikuttanut?

Alla on kuvauksia vaikutuksista:

”Vihapuhde uskontoryhmään kuuluviakohtaan on tosi tosi yleistä. On nimittelyä, syrjintää ja selän takana naureskelua, puhumista, ihmettelyä. Se on vaikuttanut itsetuntoon, omaan minäkuvaan ja identiteettiin, jatkuva huonommuuden tunne suhteessa muihin, itsearvostus, oman tekemisten arvottaminen.”

”Kaikkia vaikutuksia on mahdotonta eritellä, koska lapsesta asti minut on kasvatettu olemaan puhumatta omista arvoistani ja ajatuksistani, koska ihmisten reaktiot niihin voivat olla vaarallisiakin. En siis koskaan oma-aloitteisesti tuo vakaumustani esille, ja näin olen omat lapsenikin opettanut. --”

”Tuntui, että en kehdannut kertoa eriäviä mielipiteitäni, vaikka olenkin sitä mieltä, että uskonnosta voi olla paljonkin hyötyä yksilölle ja yhteisölle, vaikka yliopistolla onkin yleinen ilmapiiri tätä ajatusta vastaan. Jouduin häpeämään ja peittelemään uskontoani. En kehtaa sanoa rehellisesti, miksi en halua osallistua esimerkiksi bileisiin, sillä pelkään muiden reaktioita.”

”Tuntuu, että lestadiolaisia saa haukkua ja mollata miten paljon tahansa, eikä kukaan viranomainen välitä. Saa kertoa mitä valheita tahansa, eikä niitä rajoiteta mitenkään.”

”Olen jatkuvasti varautunut, jos töissä tms. keskustelu kääntyy edes yleisesti uskontoihin. Yleisvire näissä keskusteluissa on poikkeuksetta kielteinen. Koen sen stressaavana ja ahdistavana. En osallistu enää työkavereiden kanssa työpaikan ulkopuolisiin juttuihin, kun en jaksaa kielteisiä kommentteja lestadiolaisuudesta.”

”Koko elämän kestänyt itseni pienentäminen. Mietin kaiken mitä sanon työpaikalla, että tuleeko siitä ilmi oma uskoni, esim. suviseuramatkat, sisarusteni lukumäärä ym., ettei vain siitä tulisi ilmi uskoni ja joutuisin halventamisen kohteeksi.”

”Minusta tuntuu, että jos joku saa tietää millä tavalla uskon, minua aletaan syrjimään, minut leimataan ja minua haukutaan. Siksi usein välttelen tilanteita, joissa joku saattaisi kysyä uskostani. Lisäksi on hyvin masentavaa lukea lehdistä, jotain mikä ei päde suurimpaan osaan vähemmistöni kuuluvista. On hyvin masentavaa tiedostaa se, että tämänkin lehtijutun ansiosta minut voidaan ajatella olevan syyllinen milloin mihinkin tai että olisi tehnyt tätä ja tätä jne. Siksi vältän myös osallistumasta poliittiseen keskusteluun julkisella tasolla, jottei minua alettaisiin syrjimään ja sanallisesti ja mahdollisesti teoin häiritsemään uskoni takia.”

”Ajattelen, että omalla kohdalla vihapuhe/häirintä kuormittaa lähinnä sen mahdollisuuden ja uhan kautta, koska niitä tilanteita on harvemmin, että vihapuhe/häirintä realisoituu esimerkiksi konkreettiseksi huuteluksi kadulla. Jatkuva varuillaan olo, omien sanojen asettelu, tiettyjen tilanteiden välttely sekä kohtuuttomien väitteiden ja luulojen vastaanottajana oleminen on psyykkisesti kuormittavaa. Loukkaavat sanat aiheuttavat myös fyysistä kipua. Se että omasta vakaumuksesta vaikenee, lisää osaltaan ennakkoluuloja ja jyrkkiä asenteita, mutta aina ei voimat riitä siihen, että on muille mittatikki oman yhteisön edustajana.”

”En voi normaalisti osallistua keskusteluihin somessa, joku aina kiinnittää huomiota että olen Muslimi, koska se näkyy profiilikuvassa. Monille sivuille taas vaaditaan tunnistettava kuva. Liikun vain päivällä ja tutuissa paikoissa. Olen psyykkisestä syyistä työkyvyttömyyseläkkeellä ja häirintä lisää ahdistusta.”

”Tunne, että minua ei hyväksytä ja että en saa samaa kohtelua, koska käytän huivia. Huivi vie myös joidenkin mielestä pois aivoni, eli en voi omata järkeviä ajatuksia, koska olen muslimi.”

”Jouduin leimautuneeksi uskoni tähden. En usko että näin olisi tapahtunut jos minulla ei olisi ollut uskonnollista vakaumusta ja jos en olisi ollut sen suhteen myöskin niin avoin kun olin. Olisi selvästi pitänyt olla kertomatta omasta vakaumuksesta yhtään mitään.”

4.5.6 Saamelaiset

Suomessa asuu arviolta 10 000 saamelaista. Heistä yli 60 prosenttia asuu jo kotiseutu-alueensa eli Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntien sekä Sodankylän kunnan pohjoisosien ulkopuolella. Suomessa puhutaan kolmea saamen kieltä eli pohjois-, inarin- ja koltansaamea. (samediggi.fi.)

Yhteenveto

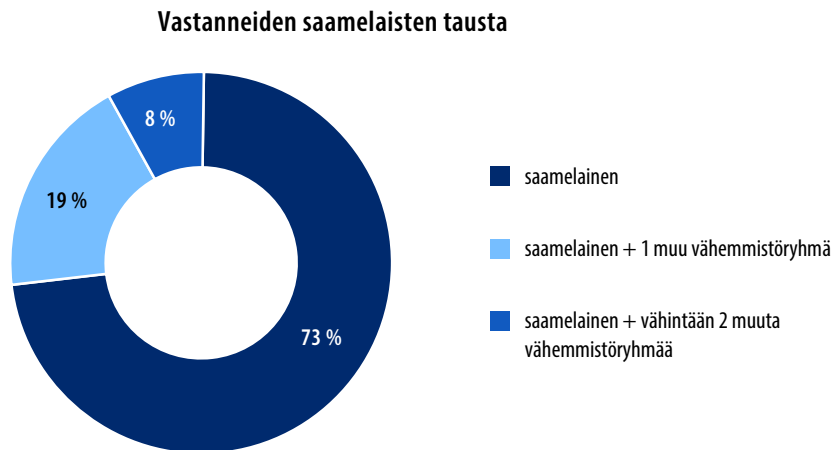
- Kyselyyn vastasi 68 saamelaista, jotka olivat kohdanneet vihapuhetta tai häirintää saamelaisuuden vuoksi. Lisäksi haastatteluihin osallistui kolme saamelaista henkilöä.
- Kyselyyn vastanneista hieman yli puolet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista oli kokenut näitä yhdestä kymmeneen kertaan viimeisen vuoden aikana. Osuus oli samansuuntainen vuoden 2015 tiedonkeruussa.
- Yleisimpiä vihapuheen tai häirinnän ilmenemismuotoja olivat sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys, jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen, vaientaminen ja nimittely. Yleisin vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikka oli internet. Tulokset ovat samansuuntaisia vuoden 2015 kyselyn kanssa.

- Vihapuhetta tai häirintää oli koettu yleisimmin pääväestöön kuuluvalta tai omaan vähemmistöryhmään kuuluvalta. Vihapuheen tai häirinnän tilanteet sisälsivät usein muun muassa vähättelyä tai stereotypisointia tai hyökkäävää käytöstä, kun saamelainen on nostanut esiin epäkohtia, jotka ovat liittyneet saamelaisten oikeuksiin tai esimerkiksi kulttuuriseen omimiseen. Omalta vähemmistöryhmältä kohdattu vihapuhe tai häirintä liittyi useissa tilanteissa saamelaisidentiteetin tunnustamiseen. Vajaa puolet oli kokenut vihapuhetta tai häirintää poliitikolta tai julkisessa asemassa olevalta tekijältä.
- Vihapuhetta tai häirintää kohdanneista 27 prosenttia ilmoitti siitä jollekin taholle. Osuus on suurempi kuin vuoden 2015 kyselyssä (14 %). Puolet oli ilmoittanut vihapuheesta tai häirinnästä sosiaalisen median tai verkkosivuston ylläpitäjälle ja vajaa puolet oli tuonut kokemuksen esiin läheiselleen. Yleisin syy ilmoittamatta jättämiselle oli, ettei vastaaja uskonut, että asialle olisi tehty mitään. Seuraavaksi yleisimmät syyt olivat, etteivät vastaajat uskooneet, että asialle olisi voitu tehdä mitään, ja etteivät vastaajat tienneet, minne ilmoituksen voi tehdä.
- Enemmistö niistä, jotka ovat joutuneet saamelaistaustansa vuoksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi, välttää joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Osuus on selkeästi suurempi kuin vuoden 2015 kyselyssä. Yleisimmin vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiseen ja sosiaalisen median tai verkkosisältöjen käyttöön. Kahdella kolmasosalla vastaajista vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut psyykkiseen terveyteen.

Kyselyn tulokset yksityiskohtaisemmin

Vihapuhetta ja häirintää koskevaan kyselyyn vastasi 133 saamelaista. Heistä 19 % kuului saamelaisvähemmistön lisäksi toiseen vähemmistöryhmään ja 8 % vähintään kolmeen vähemmistöryhmään (ks. kuva 66). Vastaajista 14 prosenttia kuului seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Yksittäiset vastaajat määrittelivät itsensä metsäsaamelaiseksi tai esimerkiksi non-status saamelaisiksi.

Kuvio 66. Vastanneiden saamelaisten kuuluminen selvityksen kohteena oleviin vähemmistöryhmiin.

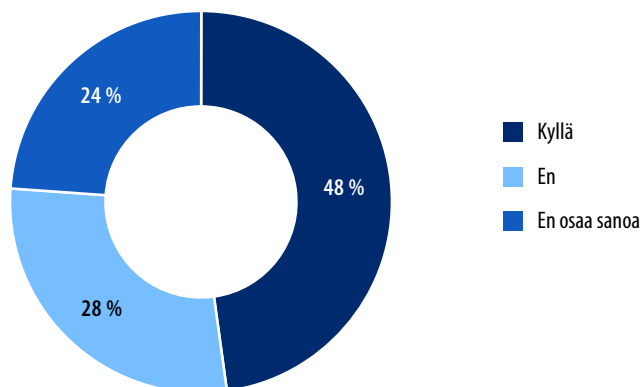
Suomessa käytetään kolmea saamen kieltä (pohjoissaame, inarinsaame ja koltansaame). Saamelaisista vastaajista reilu puolet (60 %) puhui äidinkielenään suomea. Vastaajista 27 % puhui äidinkielenään pohjoissaamea, 8 % inarinsaamea ja 3 % koltansaamea. Vastaajista 72 % oli naisia, neljännes miehiä, yhteensä 4 % määritteli itsensä joko muunsukupuoliseksi tai ei halunnut kertoa sukupuoltaan. Kyselyyn vastanneista saamelaisista kaksi kolmasosaa asui Lapissa, 8 % Pohjois-Pohjanmaalla, 8 % Uudellamaalla ja loput muualla Suomessa. Hieman vajaa kaksi viidesosaa vastaajista asui alle 7 000 asukkaan kunnassa ja 14 % yli 100 000 asukkaan kaupungissa. Vastaajista 24 % oli 18–34-vuotiaita ja 38 % oli 35–54-vuotiaita. Vastaajista 57 %:lla oli korkeakoulututkinto, 32 %:lla toisen asteen koulutus, 8 %:lla peruskoulutus ja 3 %:lla tutkijakoulutus. Hieman reilu puolet vastaajista oli työssä ja viidennes eläkeläisiä.

Vastaajat, jotka eivät ole kokeneet vihapuhetta tai häirintää viimeisen vuoden aikana

Niistä vastaajista, jotka eivät olleet joutuneet viimeisen 12 kuukauden aikana häirinnän tai vihapuheen kohteeksi, 48 % tiesi kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisi häirintää tai vihapuhetta. 28 % ei tiennyt, ja vajaa neljännes ei osannut sanoa (ks. kuva 67).

Kuvio 67. Niiden saamelaisten vastaajien, jotka eivät ole itse kohdanneet vihapuhetta tai häirintää, tietoisuus siitä, kenen puoleen kääntyä kohdatessaan vihapuhetta tai häirintää

Tietäisitkö kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisit vihapuhetta / häirintää?

Vastaajat, jotka eivät olleet itse kokeneet häirintää tai vihapuhetta, ilmoittaisivat siitä yleisimmin poliisille, esihenkilölle, yhdenvertaisuusvaltuutetulle tai opettajalle, rehtorille tai muulle henkilöstölle. Reilu viidennes ei osannut sanoa, kenelle ilmoittaisi vihapuheesta tai häirinnästä. Yleisimmät tahot, joille vihapuheesta tai häirinnästä ilmoitettaisiin, olivat lähes samat vuoden 2015 tiedonkeruussa. Tässä tiedonkeruussa yhdenvertaisuusvaltuutettu nousi kuitenkin yleisimpien tahojen joukkoon, kun vuonna 2015 vain 11 % vastaajista olisi ilmoittanut vihapuheesta tai häirinnästä yhdenvertaisuusvaltuutetulle.

Kuvio 68. Tahot, jolle vastaajat, jotka eivät ole itse kohdanneet vihapuhetta tai häirintää, ilmoittaisivat näistä (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Vastaajat, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää

Kyselyyn vastasi 68 saamelasta, jotka olivat kokeneet häirintää tai vihapuhetta saamelaisuuden vuoksi. Lisäksi aineistoon haastateltiin kolme henkilöä. Kyselyyn vastanneista 65 prosenttia oli kokenut häirintää tai vihapuhetta saamelaisuuden lisäksi jonkin muun syyn takia. Yleisimmät muut syyt vihapuheelle tai häirinnälle olivat, että vastaaja on nainen, vastaaja kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön, vastaajan läheinen kuuluu vähemmistöryhmään tai vastaaja on ollut seurassa, jossa joku kuului vähemmistöryhmään. Muu syy -vastauksissa yleisin syy oli, ettei saamelaisuutta tunnusteta joko siksi, että vastaaja on metsäsaamelainen (ks. lisää Antikainen ym. 2019) tai ettei suvussa ole sukujuurista huolimatta ylläpidetty kieltä. Kysymykset liittyivät identiteettiin, mutta myös asemaan vaikuttaa päätöksentekoon. Vuonna 2017 käynnistetyn totuus- ja sovintoprosessin valmistelun aikana on saatu viitteitä siitä, että saamelaiset ovat kohdanneet rakenteellista syrjintää, joka on ilmennyt muun muassa siten, ettei saamelaiskäräjiä ole kuultu, kun on tehty merkittäviä suunnitelmia koskien saamelaisten kotiseutualuetta (Juuso 2018). Saamelaiskäräjälain uudistaminen on käynnistetty pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaisesti⁴³.

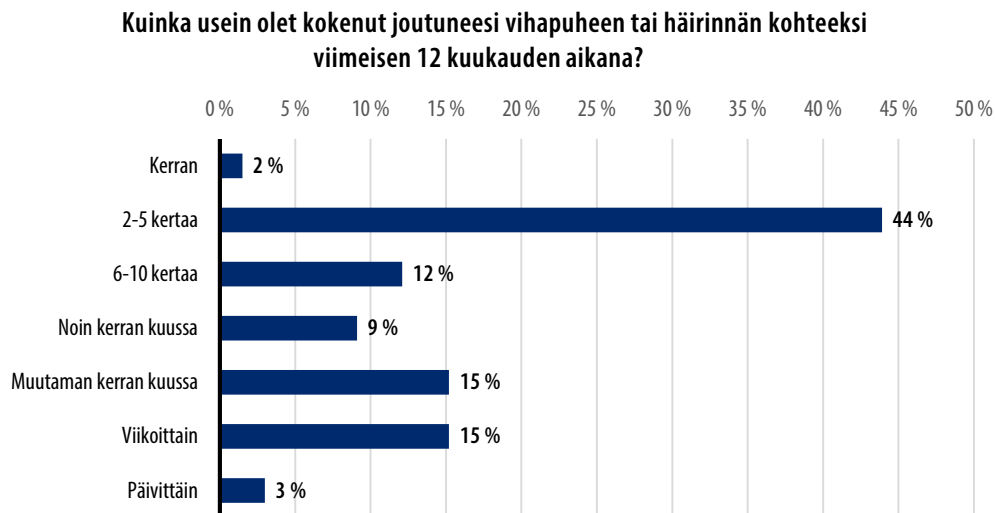
43 <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM002:00/2020>

Reilu puolet vastaajista oli joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi yhdestä kymmeneen kertaan viimeisen vuoden aikana. Vastaajista 30 % oli kokenut vihapuhetta tai häirintää muutaman kerran kuussa tai viikoittain ja noin viidesosa noin kerran kuussa. Vuoden 2015 tiedonkeruussa vihapuhetta tai häirintää oli koettu hieman harvemmin. Esimerkiksi muutaman kerran kuussa tai viikoittain vihapuhetta tai häirintää kohdanneita oli noin viidesosa, kun nyt heitä oli 30 % vastaajista. (Ks. kuva 69).

Vuonna 2020 toteutetussa Saamebarometrissa vastaajilta kysyttiin kokemusta kielen perusteella koetusta syrjinnästä, ennakkoluuloista ja häirinnästä. Kotiseutualueella asuvista saamelaisilta puolet ei ollut kokenut syrjintää, ennakkoluuloja tai häirintää sen takia, että on puhunut saamea ja vastaavasti kaksi kolmannesta muualla Suomessa asuvista ei ollut kokenut syrjintää, ennakkoluuloja tai häirintää kielen perusteella. Kotiseutualueella asuvista viidennes ja muualla Suomessa asuvista kuudennes oli kokenut syrjintää, ennakkoluuloja tai häirintää yksittäisiä kertoja ja sama osuus joskus. Vain 2–5 prosenttia vastaajista oli kokenut syrjintää, ennakkoluuloja tai häirintää saamen kielen perusteella. Tämä Saamebarometrin kysymys käsitti kuitenkin vain kielen perusteella kohdatun syrjinnän, ennakkoluulot tai häirinnän. (Arola 2021, 63.)

Kuvio 69. Vihapuheen tai häirinnän yleisyys viimeisen 12 kuukauden aikana (saamelaistaustan perusteella vihapuhetta tai häirintää kokeneet)

Yleisimmät vihapuheen tai häirinnän ilmenemismuodot olivat sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys, jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen sekä vaientaminen tai yhteiskunnalliseen osallistumiseen rajoittaminen. Reilu puolet vastaajista olivat kokeneet näitä yleisimpiä ilmenemismuotoja. Yleisimmät muodot olivat hyvin samankaltaiset kuin vuoden 2015 tiedonkeruussa, mutta nyt suurempi osuus vastaajista oli maininnut kohdanneensa näitä ilmenemismuotoja.

Kuvio 70. Saamelaistaustan perusteella ilmenevän häirinnän tai vihapuheen yleisimmät ilmenemismuodot (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Kuten vuoden 2015 tiedonkeruussa, myös tässä yleisin vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikka oli internet. Jopa vajaa kaksi kolmasosaa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää Facebookissa, puolet julkisella keskustelupalstalla ja reilu kaksi viidesosaa muualla sosiaalisessa mediassa. Näissä paikoissa vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneiden osuudet olivat lähes puolet suurempia verrattuna vuoden 2015 kyselyyn.

Taulukko 16. Vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikat (perusteena saamelaistausta, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)⁴⁴

Missä olet joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi?

Facebookissa	63 %
Julkisella keskustelupalstalla	50 %
Muulla sosiaalisessa mediassa	44 %
Muulla julkisessa tilassa tai rakennuksessa	35 %
Kahvilassa / ravintolassa / baarissa	26 %
Instagramissa	26 %
Työpaikalla	25 %
Valtakunnallisessa lehdistössä	25 %
Paikallislehdistössä	25 %
Twitterissä	24 %
Televisiossa	22 %
Kadulla, parkkipaikalla, puistossa tai muussa julkisessa paikassa	16 %
Koulussa/ oppilaitoksessa / yliopistolla	15 %
Muulla, missä?	15 %
Jonkun muun kotona / asuntolassa	10 %

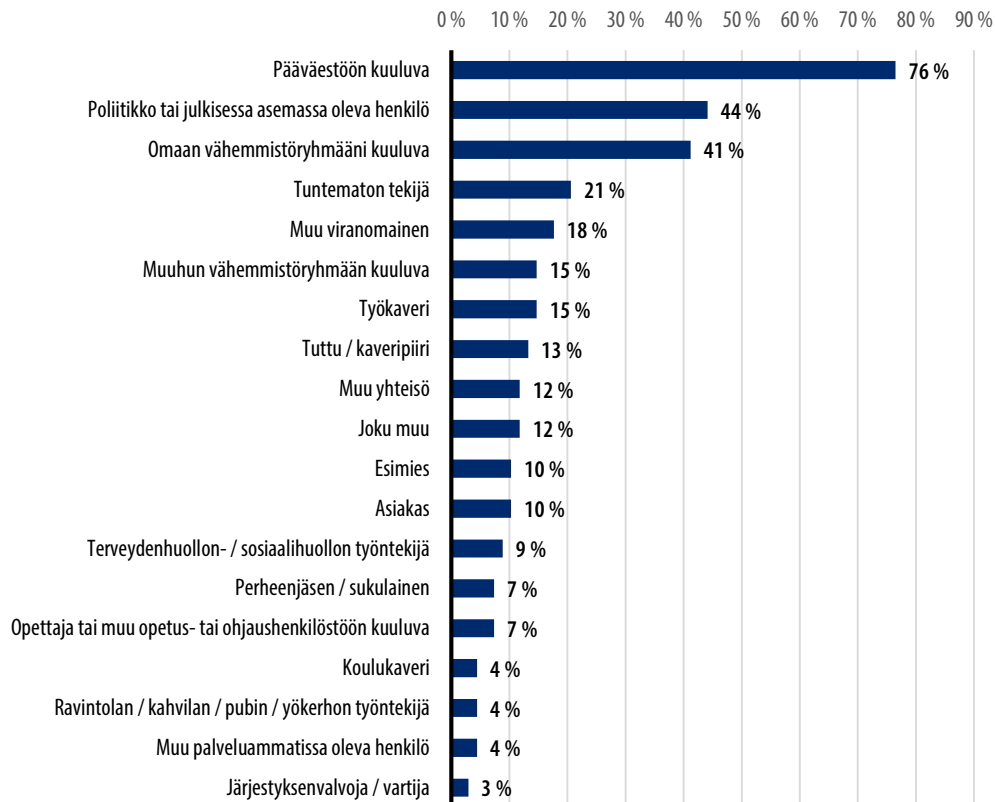
Kolme neljäsosaa vastaajista oli kokenut vihapuhetta tai häirintää pääväestöön kuuluvalta, 41 % omaan vähemmistöön kuuluvalta ja 15 % muuhun vähemmistöön kuuluvalta. Vuoden 2015 tiedonkeruuseen verrattuna suurempi osuus oli kokenut vihapuhetta tai häirintää pääväestöön tai muuhun vähemmistöryhmään kuuluvalta. Omalta vähemmistöryhmältä vihapuhetta tai häirintää oli kokenut suunnilleen sama osuus kuin aiemman kyselyn vastaajista. Kaksi kolmasosaa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää sekä naiselta että mieheltä ja 16 % mieheltä.

Vajaa puolet vastaajista oli kokenut vihapuhetta tai häirintää poliitikolta tai julkisessa asemassa olevalta henkilöltä. Viidesosa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää tuntemattomalta tekijältä ja vajaa viidesosa muulta viranomaiselta.

⁴⁴ Taulukossa esitettyjen tapahtumapaikkojen lisäksi vihapuhetta tai häirintää on kohdattu julkisessa kulkuneuvossa (9 %), radiossa (9 %), urheiluseurassa tai liikuntapaikalla (3 %), sähköpostitse (3 %), kotona tai asuntolassa (1 %) ja autossa (1 %).

Kuvio 71. Vihapuhe- ja häirintätapausten tekijät (perusteena saamelaistausta, vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Mitkä vaihtoehdot kuvaavat tekijää tai tekijöitä parhaiten? Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Haastatteluissa ja kyselyssä tuotiin esiin pääväestöltä kohdattua stereotypisointia ja eksotisointia. Esiin nousi myös tilanteita, joissa saamelaiskulttuuria on vähätelty tai vastaajaa ei ole nähty "oikeana saamelaisena", jos hän ei vaikka ole osannut saamen kieltä täydellisesti. Saamelaisten oikeuksien puolustaminen tai esimerkiksi kulttuuriseen omimiseen puuttuminen on aiheuttanut suoraan henkilöön kohdistuvaa häirintää ja vihapuhetta, mutta myös maalittamista. Omalta vähemmistöryhmältä tuleva vihapuhe tai häirintä liittyi useissa tapauksissa kysymykseen saamelaisidentiteetistä. Koska saamelaisuuden määritelmä kietoutuu vahvasti politiikkaan ja valtakysymyksiin, on politiikassa mukana olevien tai aktiivisten ei-saamelaisten kannanotot ja tilan tai keskusteluryhmien haltuun otto nähty ongelmalliseksi. Keskustelua on myös estetty blokkamalla tai sulkemalla pois esimerkiksi Facebook-ryhmästä.

Terveystenhuollon puolelta nostettiin esiin kokemus, jossa ei-saamelaisen (ja kulttuuria tuntemattoman) taholta oli vähätelty saamelaisidentiteetin pohdinnan kokemuksia ja kehoitettu vain unohtamaan vääryydet, jotka on kohdistettu saamelaisiin.

Näin kyselyn vastaajat kuvailivat kokemuksiaan:

”Monesti vihapuhe on hyvin integroitunut normaaliksi tavaksi eikä sitä välttämättä huomaa - ei tekijä eikä aina heti kohdekaan. Useimmiten kuitenkin vihapuhe on keskustelupalstoilla tapahtuvaa haukkumista esimerkiksi kohdallani poronhoitoon liittyen tai saamelaisuuteen liittyen. Joskus myös vähemmistön sisällä on vihapuhetta ja syrjintää esimerkiksi saamelaisuudessa toiseen saamelaisryhmään kuulumisen takia tai saamenkielentaidottomuuden takia.”

”Lähes poikkeuksetta, kun saamelaisuuden ottaa esille keskustelussa, oli se netissä tai kasvotusten, joutuu kohtamaan negatioita. On halveksuntaa, kyseenalaistamista, kiusantekoa, vaientamista, kysytään asiattomuuksia, alistamista, perheen elinkeinon puuttumista, whataboutismia. Oletetaan, että saamelaisuuden vuoksi tiedän aiheesta kaiken ja olen velvollinen vastaamaan sekä myös vastuussa, jos asia yhtään liittyy saamelaisuuteen.--”

”Vihapuhe on yleensä ryhmään kohdistuvaa, esimerkiksi saamelaiset ja poronhoitajat. Erityisesti verkkojulkaisujen kommenttikentissä keskustelu voi olla hyvin loukkaavaa ja negatiivista. En tiedä puhutaanko yhdestäkään väestöryhmästä julkisilla keskustelupalstoilla yhtä negatiivisesti kuin saamelaisista, ja se tuntuu olevan yleisesti hyväksyttävää.”

”Minulla oli saamenpuku päälläni, pukuun tultiin koskemaan kysymättä, minulle huudeltiin ja osoiteltiin. --”

”Minun saamelaisuuteni on mitätöity. Olen mm. saamen puhuja, suomen alkuperäiskansaa. Olen joutunut usean kerran lyhyen ajan sisällä tilanteeseen, jossa minulta kysellään tietoa saamelaisista. Minun halutaan usein puhuvan saamea vaikkei kanssa keskustelijat kieltä ymmärtäisi. Olen tilanteessa kysyjälle naurun alainen ja hän ihmettelee 'onko saamelaisia oikeasti olemassa'. Olen alkanut ajatella, etten halua tuoda julki omaa taustaani, mieluummin vaikenen asiasta.”

”Vähätellään ja haukutaan julkisesti eri medioissa. Ja jopa valtion taholta syrjitään ja jätetään pieni vähemmistö kuulematta.”

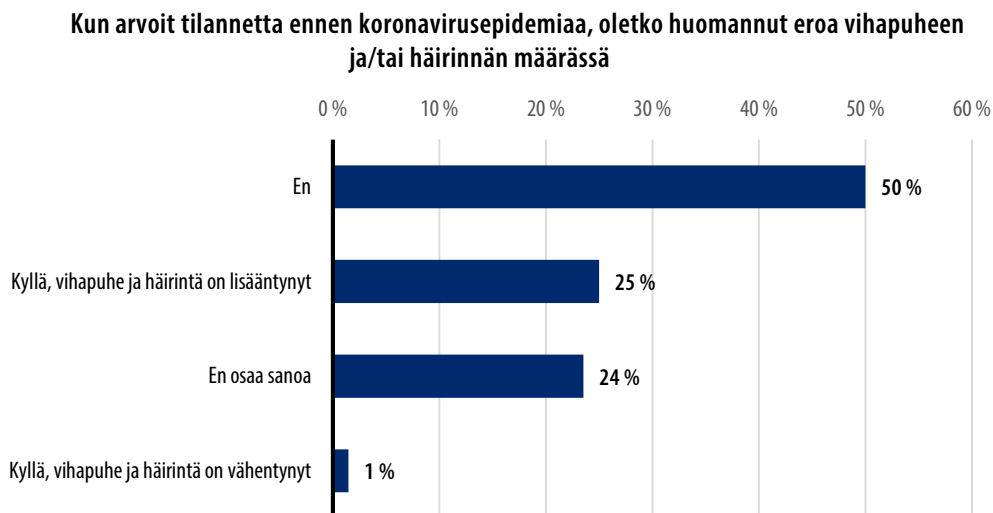
”Rasistiset ilmaiset ja väkivallan uhkaukset etenkin netissä, perättömien rikosilmoitusten tehtailu (poliittisessa valta-asemassa olevan henkilön tekosia), uhkaava käytös kasvotusten (myös vähemmistöltä toiselle), haukkuminen ja huutaminen kasvotusten, vähättely, infantilisointi, sivuun työntäminen työpaikalla, eksotisointi, valokuvaaminen, vasten tahtoa koskettelu työpaikalla, vihapuhetta, disinformaatiota ja vääristelyä poliitikoilta, paikallismedioissa, ja eduskunnassa (saamelaispoliittiset kysymykset).”

”Olen kohdannut eksotisointia ja saamelaisuuteni vähättelyä koska kieli ei ole äidinkieleni ja en pidä gáktia koko ajan enkä omista poroja. Minua on sanottu ’lappalaiseksi’ ja kun olen yrittänyt korjata, että se ei ole korrekti ilmaisu tänäpäivänä, olen saanut kiittailua ja nälvimistä osakseni. Some onkin sitten ihan oma lukunsa, jossa ihmiset laukovat kaikkea typerää ja vielä suuremmalla volyyymillä.”

Saamebarometrin avoimissa vastauksissa liittyen syrjinnän, ennakkoluulojen ja häirinnän kokemuksiin nostettiin esiin samantyyllisiä kokemuksia. Vastajat olivat kokeneet syrjintää liittyen saamelaiseen etnisyyteen ja esimerkiksi työelämässä oli kohdattu negatiivisia asenteita saamelaisuuteen liittyen. Myös barometrissä muutama vastaaja oli kertonut välttelevänsä saamen kielen puhumista julkisesti. (Arola 2021, 64.)

Saamelaistaustansa vuoksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista puolet ei ollut huomannut eroa vihapuheen ja häirinnän määrässä verrannutta tilanteeseen ennen koronapandemiaa. Vastaajista neljännes arvioi, että vihapuheen ja häirinnän määrä on lisääntynyt verrattuna tilanteeseen ennen koronapandemiaa ja neljännes ei osannut sanoa, onko huomannut eroa.

Kuvio 72. Koronavirusepidemian vaikutukset vihapuheen ja häirinnän määrään.

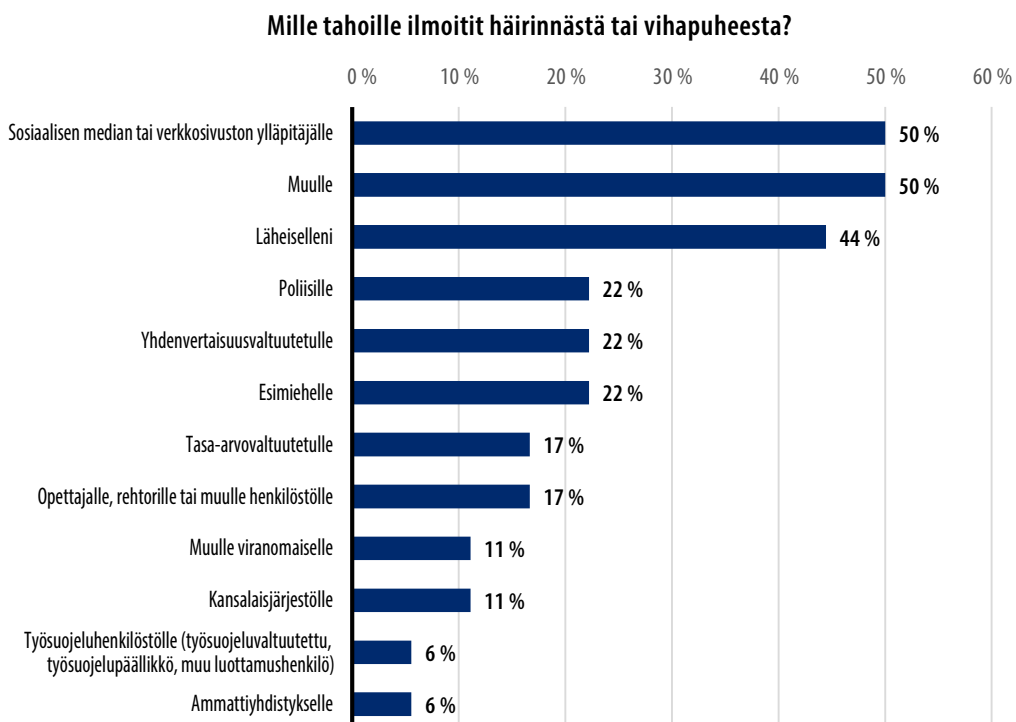

Vihapuheesta tai häirinnästä ilmoittaminen

Saamelaistaustansa perusteella vihapuhetta tai häirintää kohdanneista 27 % ilmoitti siitä jollekin taholle. Osuus on hieman suurempi kuin vuoden 2015 tiedonkeruussa (2015: 14 %). Ilmoittaneista vain reilu viidennes koki saaneensa riittävästi tukea asiasta ilmoittaessaan. Vastaajilla oli mahdollisuus tarkentaa, millaista tukea he saivat tai millaista tukea he olisivat tarvinneet asiasta ilmoittamiseen. Vastauksissa nousi esiin, että esimerkiksi se, että asiaan puututtaisiin julkisuudessa, ilmoitukset otettaisiin tosissaan ja että ryhmää ei syrjittäisi tukisivat asiasta ilmoittamista. Eräs vastaaja kertoi, että hän ei ollut saanut tukea ilmoittaessaan, vaan hänelle oli vastattu vain ”anna olla”. Muutamassa vastauksessa kerrottiin siitä, että esihenkilöltä tai omilta läheisiltä oli saatu tukea asiasta ilmoittaessa. Lähikohtaisesti se, että saamelaisuudesta tiedettäisiin enemmän, lisäisi turvallisuuden tunnetta siitä, että asiat tunnistetaan ja niihin osataan puuttua.

Puolet vastaajista oli ilmoittanut tapahtuneesta sosiaalisen median tai verkkosivuston ylläpitäjälle. Tämä on linjassa sen kanssa, että verkossa tapahtuva vihapuhe tai häirintä oli saamelaistaustan perusteella sen kohteeksi joutuneille yleisin tapahtumapaikka. Puolet vastaajista kertoi myös ilmoittaneensa tapahtuneesta muulle taholle. Näitä tahoja olivat muun muassa eduskunta, häiritsijän työnantaja ja oma yhteisö. Vastaajista 44 % oli ilmoittanut asiasta läheiselleen.

Kuvio 73. Tahot, joille saamelaistaustansa vuoksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneet ja siitä ilmoittaneet ovat tehneet ilmoituksen (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Vastaajista 72 % ei ilmoittanut häirinnästä tai vihapuheesta millekään taholle ja 2 % ei osannut sanoa oliko ilmoittanut asiasta. Kolme neljäsosaa vastaajista ei ilmoittanut asiasta, koska eivät uskoneet, että asialle olisi tehty mitään. Seuraavaksi yleisimmät syyt olivat, etteivät vastaajat uskoneet, että asialle olisi voitu tehdä mitään, ja etteivät vastaajat tieneet, minne ilmoituksen voi tehdä (ks. taulukko 17). Yleisimmät syyt ilmoittamatta jättämiseen olivat samat myös vuoden 2015 tiedonkeruussa.

”Tätä on niin paljon, että poliisilla ei olis aikaa muuhun”

”Saamelaisiin kohdistuvaa vihapuhetta ei huomioida Suomen lainsäädännössä.”

Taulukko 17. Syyt siihen, miksi saamelaistaustansa perusteella vihapuhetta tai häirintää kohdanneet eivät ilmoittaneet siitä (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Jos et ilmoittanut, miksi et?

En uskonut, että asialle olisi tehty mitään	75 %
En uskonut, että asialle olisi voitu tehdä mitään	53 %
En tiennyt mihin ilmoituksen voi tehdä	35 %
Häirintä tai vihapuhe ei ollut tarpeeksi vakavaa / en tullut ajatelleeksi sen ilmoittamista	24 %
Pelkäsin ilmoituksesta johtuvia negatiivisia seurauksia	24 %
Pelkäsin kielteistä reaktiota ilmoituksen yhteydessä	22 %
Minua ei olisi uskottu	20 %
Käsittelin asian itse / se liittyi ystävään tai perheenjäseneen	12 %
Häpesin tapahtunutta, en halunnut kenenkään tietävän	12 %
Olin liian järkyttynyt ilmoittaakseni	8 %
Ajattelin, että syy oli minun	8 %
En halunnut syyllisen joutuvan vaikeuksiin	6 %

Vastaajat kertoivat tarkemmin, mikä olisi auttanut heitä ilmoittamaan asiasta. Vastauksissa toivottiin muun muassa selkeämpää järjestelmää vihapuheen ja häirinnän käsittelyihin, tietoa siitä tahosta, jolle asiasta voi ilmoittaa sekä tiukempaa lainsäädäntöä vihapuheen osalta. Muutamissa vastauksissa tuotiin esiin myös se, että jos he eivät olisi aiempien tilanteiden takia menettäneet luottoaan viranomaistahoihin, olisivat he voineet uusissa tapauksissa ilmoittaa niistä. Esiin nostettiin myös se, että jo tieto siitä, että joku olisi ”omalla puolella” ja asialle todella tehtäisiin jotain ilmoittamisen seurauksena voisi edesauttaa sitä, että asiasta ilmoitettaisiin eteenpäin.

”Se että vihapuhe olisi tunnustettu juttu, moni ei tiedä eikä ymmärrä mitä se tarkoittaa - vaikka harjoittaisivat sitä.”

”se tieto, että oikeus olisi joskus meidän saamelaisten puolella.. nyt se ei ole, meillä ei ole yksikään Suomen laki laadittu niin, että saamelainen voisi oman identiteettinsä, kulttuurinsa, elinkeinonsa tai kielensä, asuinpaikkansa perusteella saada oikeutta kärsimilleen vääryyksille”

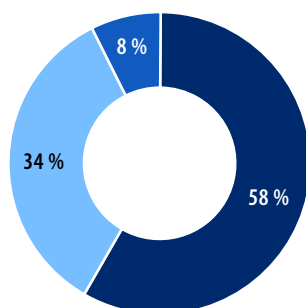
”Jos ilmoitukseen ‘tartuttaisiin’ ja tehtäisiin jotain. Mutta monien kokemusten jälkeen niihin ei tartuta, vaikka kai Suomessakin on tahoja, joille se viran puolesta kuuluu.”

Vihapuheen tai häirinnän vaikutuksen turvallisuuden tunteeseen

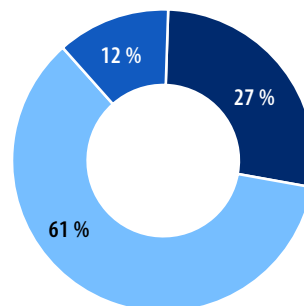
Saamelaistaustansa vuoksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista 58 % välttää joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Vastaajista 27 % välttää liikkumista lähteistensä kanssa tai pyytää läheisiään välttämään joitain paikkoja samasta syystä. Osuudet ovat suurempia kuin vuoden 2015 kyselyyn vastanneiden osalta.

Kuvio 74. ja **Kuvio 75.** Seuraukset niille, jotka ovat kokeneet häirintää tai vihapuhetta saamelaistaustansa vuoksi

Vältätkö joitain paikkoja siinä pelossa, että voisit joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisesi takia?

Vältätkö liikkumista läheistesi kanssa / pyydätkö läheisiäsi välttämään joitain paikkoja siinä pelossa, että sinä tai he voisivat joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisen takia?

■ Kyllä
■ En
■ En osaa sanoa

Vihapuhetta tai häirintää saamelaistaustansa vuoksi joutuneista lähes kolme neljäsosaa kertoi, että vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiseen. Muita yleisiä elämän osa-alueita, joihin koettu vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut, olivat sosiaalisen median tai verkkosisältöjen käyttö, psyykinen terveys. Useat vastaajat kertoivat vihapuheen tai häirinnän vaikuttaneen myös yleiseen turvallisuuden tunteeseen, viranomaisluottamukseen tai ystävyyssuhteisiin (ks. kuva 76).

Kuvio 76. Vihapuheen tai häirinnän vaikutukset niihin, jotka ovat kokeneet sitä saamelaistaustansa perusteella (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Alla on esimerkkejä häirinnän tai vihapuheen seurauksista kyselyn vastaajien kertomana:

”En ole enää niin avoin ja helposti lähestyttävä, sillä pelkään tilanteita, joissa minä tai sukuni voivat tulla loukatuksi. Nykyään jos keskustelu menee siihen suuntaan saan paniikkihäiriön omaisia kohtauksia. Haluan välttää ko. tilanteita kokonaan joka taas rajoittaa normaalia elämää.”

”En viitsi puhua saamelaisuudesta ja siihen liittyvästä identiteettikokemuksesta julkisesti, koska pelkään sen herättävän vastareaktioita tai leimautuvani.”

”Rajoittaa kansallispuvun käyttöä.”

”-- jos menen juhlatilaisuuteen, puen saamenpuvun vasta paikan päällä ja riisun sen ennen kuin lähdän, tai menen omalla kyydillä.”

”Pelkoa siitä, että ei uskalla tuoda ilmi omia juuriaan tai puolustaa omaa kansaa.”

”Minusta tuntuu, että oma sananvapauteni on kaventunut – kavennan sitä itse jättämällä mielipiteeni kertomatta – ja haluni osallistua tilaisuuksiin, joissa vihapuhujia mahdollisesti tapaa, on vähentynyt.”

4.5.7 Suomenruotsalaiset

Suomessa asuu noin 287 900 henkilöä, joiden äidinkieli on ruotsi (Tilastokeskus 2022). Kyselyllä tavoitettiin vain vähän suomenruotsalaisia vastaajia, ja usein vastaajat kuuluivat useampaan vähemmistöryhmään. Vastaukset ovat siten vahvasti valikoituneet, eikä tuloksista ole aina pääteltävissä, minkä perusteen takia henkilö on joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi. Alhaisen vastaajamäärän vuoksi tuloksiin tulee suhtautua varauksella ja tuloksia ei raportoida samalla tarkkuudella kuin muita vähemmistöryhmiä. Muiden taustalähteiden tuoma kuva häirinnästä ja vihapuheesta taustoittaa ilmiötä. Vuoden 2015 kyselyssä ei ollut mukana suomenruotsalaisia omana vähemmistöryhmänä.

Yhteenveto

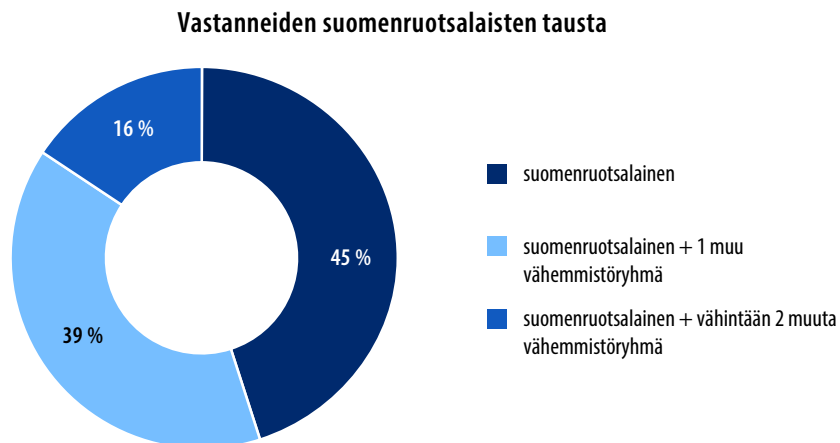
- Kyselyyn vastasi 23 suomenruotsalaista, jotka olivat kohdanneet vihapuhetta tai häirintää suomenruotsalaisuutensa vuoksi. Lisäksi haastateltiin kahta henkilöä.
- Puolet vastaajista oli joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi kerrasta kymmeneen kertaan viimeisen 12 kuukauden aikana.
- Yleisimpiä vihapuheen tai häirinnän ilmenemismuotoja olivat sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys, nimittely ja jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen.
- Yleisin vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikka oli julkinen paikka, kuten katu, parkkipaikka tai puisto. Seuraavaksi yleisin tapahtumapaikka oli työpaikka. Vihapuhetta tai häirintää oli koettu yleisimmin pääväestöön kuululta tekijältä.

- Vihapuhetta tai häirintää kohdanneista vajaa viidennes ilmoitti siitä jollekin taholle. Tällöinkin suurin osa oli ilmoittanut vihapuheesta tai häirinnästä läheiselleen. Yleisin syy ilmoittamatta jättämiselle oli, että vastaaja ajatteli, ettei häirintä tai vihapuhe ollut tarpeeksi vakavaa tai ei tullut ajatelleeksi sen ilmoittamista. Seuraavaksi yleisin syy oli se, ettei vastaaja uskonut, että asialle olisi tehty mitään.
- Enemmistö vastaajista, jotka olivat joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi, kertoi välttävänsä joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Yleisimmin vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut yleiseen turvallisuuden tunteeseen, ystävyyssuhteisiin ja sosiaalisen median tai verkkosisältöjen käyttöön.

Kyselyn ja haastatteluiden tulokset yksityiskohtaisemmin

Vihapuhetta ja häirintää koskevaan kyselyyn vastasi 140 suomenruotsalaista henkilöä. Vajaa puolet vastanneista koki kuuluvansa yhteen vähemmistöryhmään (suomenruotsalainen), 39 prosenttia koki kuuluvansa kahteen vähemmistöryhmään ja 16 % koki kuuluvansa vähintään kolmeen vähemmistöryhmään. Useimmin vastaajat kuuluivat suomenruotsalaisen vähemmistöryhmän lisäksi seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöön (22 % vastaajista), uskonnolliseen vähemmistöryhmään (14 % vastaajista), vammaisten vähemmistöryhmään (12 % vastaajista) tai uskontokuntaan kuulumattomiin (12 %). Mukana oli myös yksittäisiä ulkomaalaistaustaisia vastaajia, jotka ovat kotoutuneet ruotsiksi.

Kuvio 77. Vastanneiden suomenruotsalaisten kuuluminen selvityksen kohteena oleviin vähemmistöryhmiin

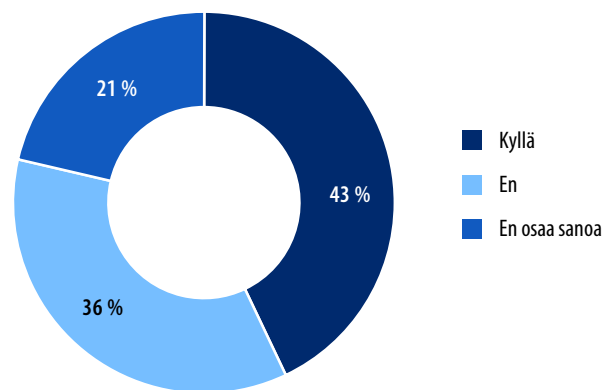
Vastaajista 68 prosenttia oli naisia, 27 prosenttia miehiä, 4 prosenttia muunsukupuolisia ja 2 prosenttia ei halunnut kertoa sukupuoltaan. Puolet vastaajista asui Uudellamaalla, 16 prosenttia Varsinais-Suomessa ja 12 prosenttia Pohjanmaalla. Suomenruotsalaisista vastaajista 62 prosentilla oli korkeakoulututkinto, 22 prosentilla oli toisen asteen koulutus, 9 prosentilla peruskoulutus. Hieman reilu kolme neljäsosaa oli työssä tai opiskelija ja 14 prosenttia vastaajista oli eläkeläisiä.

Vastaajat, jotka eivät ole kokeneet vihapuhetta tai häirintää viimeisen vuoden aikana

Niistä vastaajista, jotka eivät olleet joutuneet viimeisen 12 kuukauden aikana häirinnän tai vihapuheen kohteeksi, 43 prosenttia tiesi kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisi häirintää tai vihapuhetta. Vastaajista 38 % ei tiennyt ja 21 % ei osannut sanoa (ks. kuva 78). Vajaa puolet vastaajista ilmoittaisi häirintä- tai vihapuhetapauksesta esihenkilölle, 46 % poliisille, 42 % yhdenvertaisuusvaltuutetulle ja 33 % työsuojeluhenkilöstölle.

Kuvio 78. Niiden suomenruotsalaisten vastaajien, jotka eivät ole kohdanneet itse vihapuhetta tai häirintää, tietoisuus siitä, kenen puoleen he kääntyisivät, jos kohtaisivat vihapuhetta tai häirintää. (n=84, osa vastaajista on kuulunut useampaan vähemmistöryhmään.)

Tietäisitkö kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisit vihapuhetta tai häirintää?

Vajaa puolet vastaajista, jotka eivät ole kokeneet vihapuhetta tai häirintää ilmoittaisi siitä esihenkilölle tai poliisille. Vastaajista 42 % ilmoittaisi asiasta yhdenvertaisuusvaltuutetulle ja kolmasosa työsuojeluhenkilöstölle.

Vastaajat, jotka ovat kokeneet henkilökohtaisesti vihapuhetta tai häirintää

Reilu neljä viidestä suomenruotsalaisuuden takia vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista oli kokenut häirintää tai vihapuhetta useamman syyn takia. Suomenruotsalaisuuden lisäksi yleisimpiä perusteita olivat seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluminen (35 %), vastaaja on nainen (35 %), läheinen kuuluu vähemmistöryhmään (26 %), vastaaja on ollut seurassa, jossa joku kuului vähemmistöryhmään (22 %) ja vieraskieliseen vähemmistöryhmään kuuluminen (17 %). Lisäksi 22 % suomenruotsalaisista vastaajista oli joutunut häirinnän tai vihapuheen kohteeksi muun tai muiden syiden kuin takia.

Reilu puolet vastaajista oli joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi kerrasta viiteen kertaan viimeisen vuoden aikana. Vajaa viidennes oli kokenut vihapuhetta tai häirintää noin kerran kuussa ja 4 % viikoittain.

Kielibarometrinen tulokset ovat samansuuntaisia. Vuoden 2020 Kielibarometrissa tarkasteltiin Suomen kaksikielisten kuntien asukkaita ja barometrissa kysyttiin muun muassa koe- tuista ennakkoluuloista ja häirinnästä sekä syrjinnästä. Barometrinen mukaan yli 40 % ruotsinkielisistä ilmoitti, etteivät he ole kokeneet ennakkoluuloja tai häirintää kuluneen vuoden aikana sillä perusteella, että ovat puhuneet ruotsia. Ruotsinkielisestä vähemmistöstä 9 % ja ruotsinkielisestä enemmistöstä 8 % oli kokenut ennakkoluuloja tai häirintää usein tai toisinaan. Yksittäisiä kertoja ennakkoluuloja tai häirintää oli kohdannut 27 % ruotsinkielisestä vähemmistöstä ja 25 % ruotsinkielisestä enemmistöstä. Barometrinen mukaan 19 % ruotsinkielisestä vähemmistöstä ja 23 % ruotsinkielisestä enemmistöstä oli kokenut syrjintää puhumansa kielen takia usein, toisinaan tai yksittäisiä kertoja. Suurin osa näistä vastaajista oli kokenut syrjintää puhumansa ruotsin kielen takia yksittäisiä kertoja. (Lindell 2021, 42–43.) Vuoden 2021 Perusoikeusbarometriin vastanneista ruotsinkielisistä miehistä 50 % ja naisista 58 % oli kokenut vähintään kerran häirintää viimeisten viiden vuoden aikana (Nenonen ym. 2021, 68).

Yleisimpiä vihapuheen tai häirinnän ilmenemismuotoja olivat sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys, nimittely, jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen ja huomiotta tai esimerkiksi ryhmän ulkopuolelle jättäminen. Reilu puolet vastaajista oli kokenut sanallista loukkausta, häirintää tai nöyryytystä tai nimittelyä.

Kuvio 79. Suomenruotsalaisuuden perusteella ilmenevän häirinnän tai vihapuheen yleisimmät ilmenemis-
muodot (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto). Huom. n=23. Osa vastaajista on
kuulunut useampaan vähemmistöryhmään.

Yleisin vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikka oli julkinen paikka kuten katu, parkkipaikka tai puisto. Seuraavaksi yleisimmät tapahtumapaikat olivat työpaikalla ja muu sosiaalinen media. Vuoden 2020 Kielibarometrin mukaan ruotsinkieliset vastaajat olivat kohdanneet ennakkoluuloja ja häirintää monissa eri paikoissa. Ennakkoluuloja ja häirintää oli kohdattu niin julkisissa paikoissa, kuten kadulla tai julkisessa liikenteessä, kauppakeskuksissa, julkisissa instituutioissa, kuten verohallinnossa, urheilumaailmassa, työpaikalla sekä sosiaalisessa mediassa. Paikat olivat samankaltaisia kuin tässä kyselyssä, mutta kielibarometrissa ei ollut eritelty, kuinka usein häirintää on kohdattu eri paikoissa. (Lindell 2021, 44.) Vuoden 2021 Perusoikeusbarometriin vastanneista ruotsinkielisistä 38 prosenttia oli kokenut syrjintää julkisilla paikoilla viimeisten 12 kuukauden aikana kolmesti tai useammin ja 30 prosenttia kerran tai kahdesti (Nenonen ym. 2021, 97.)

Suuri osa vastaajista oli kokenut vihapuhetta tai häirintää pääväestöön kuuluvalta. Reilu kolmasosa oli kokenut vihapuhetta tai häirintää tuntemattomalta tekijöiltä. Tuntemattomat tekijät nousivat esiin myös Perusoikeusbarometrissa, sillä barometrin kyselyyn vastanneista ruotsinkielisistä reilu puolet kertoi viimeisimmän uhkaavan tai loukkaavan teon tekijän olleen tuntematon tekijä (Nenonen ym. 2021, 70).

Kyselyyn vastanneiden kertomuksia vihapuheesta tai häirinnästä:

”Minua kyseenalaistetaan jatkuvasti jos puhun äidinkieltäni tuttavien edessä. Äidinkieltäni solvataan, vihataan ja puhutaan loukkaavasti suoraan minulle ja ajatellaan että se on ihan hyväksyttävää.”

”Minun suomalaisuutta ‘kyseenalaistetaan’ vaikka ainoa ero on että satun olemaan suomenruotsalainen. Virallinen äidinkieleni on ruotsi mutta suomi on yhtä lailla äidinkieleni, tullen kaksikielisestä perheestä. Vihaan, siis VIHAAN, kun kuulen kuinka hyvin puhun suomea tai kuinka rohkeasti puhun suomea. Ihmiset jotka sanovat niin ovat jotenkin niin kujalla kun ne luulee että nämä kommentit ovat jotain kehuja... --”

”Muun muassa kehoitettiin muuttamaan Ruotsiin, kirosanoilla, tyyliin ‘vitun hurri!’”

”Nyt kun oon enemmän alkanut puhumaan ruotsia, on yleistynyt, että joku on tullut sanomaan svedut ruotsiin meiningillä. --”

Kyselyyn vastanneiden kertomukset vihapuheesta ja häirinnästä olivat samantyyliisiä kuin Sandellin väitöskirjassa tarkastelemat nettikommentit suomenruotsalaisista. Sandellin tarkastelemissa Suomi24-keskustelupalstan kommentteissa puhuttiin suomenruotsalaisista muun muassa siinä sävyssä, että heidän pitäisi muuttaa pois Suomesta Ruotsiin ja kommentteissa käytettiin paljon samankaltaista nimittelyä kuin mitä kyselyyn vastanneet olivat henkilökohtaisesti kokeneet. (Sandell 2022.)

Suomenruotsalaiseen vähemmistöryhmään kuulumisen vuoksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista vajaa puolet ei ollut huomannut eroa vihapuheen ja häirinnän määrässä verrattuna tilanteeseen ennen koronapandemiaa. Vastaajista neljännes arvioi, että vihapuheen ja häirinnän määrä on lisääntynyt verrattuna tilanteeseen ennen koronapandemiaa.

Vihapuhetta tai häirintää kohdanneista vain alle neljännes ilmoitti siitä jollekin taholle. Puolet ilmoittaneista kokivat saaneensa riittävästi tukea asiasta ilmoittaessaan. Vastajat olivat ilmoittaneet vihapuheesta tai häirinnästä useimmiten läheiselleen. Yleisin syy ilmoittamatta jättämiseen oli, että vihapuhetta tai häirintää ei nähty tarpeeksi vakavana tai vastaaja ei ollut tullut ajatelleeksi sen ilmoittamista. Seuraavaksi yleisimmät syyt olivat, etteivät vastaajat uskoneet, että asialle olisi tehty mitään tai että asialle olisi voitu tehdä mitään. Neljännes vastaajista ei myöskään tiennyt mihin ilmoituksen voi tehdä.

Vihapuheella ja häirinnällä on moninaisia seurauksia. Suomenruotsalaisuuden vuoksi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista lähes kaksi kolmesta kertoi välttävänsä joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia. Puolet vastaajista kertoi välttävänsä liikkumista läheistensä kanssa tai pyytää läheisiään välttämään joitain paikkoja samasta syystä.

Vihapuheen tai häirinnän koetaan vaikuttaneen useimmin yleiseen turvallisuuden tunteeseen. Muita yleisiä osa-alueita, joihin vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut, olivat ystävyys-suhteet, sosiaalisen median tai verkkosisältöjen käyttö ja yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuminen.

Alla on esimerkkejä vastauksista:

”Oman äidinkielen käyttämiseen”

”Haluttomuus osallistua tapahtumiin ja muihin sosiaalisiin tapahtumiin, kuten juhliin ja vastaaviin. Olen myös usein välttänyt äidinkieleni käyttöä tunteakseni oloni turvallisemmaksi suomenkielisessä ympäristössä.”

”Ei uskalla puhua ruotsia esimerkiksi sairaalassa / poliisissa / kelassa, koska sanotaan, että voit puhua englantia sen sijaan.”

4.5.8 Uskontokuntaan kuulumattomat

Suomessa asui vuoden 2021 lopussa hieman vajaa 1,7 miljoonaa henkilöä, jotka eivät kuulunut mihinkään uskontokuntaan (Tilastokeskus 2022). Kyselyyn saatiin vain vähän uskontokuntaan kuulumattomia vastaajia, minkä lisäksi pelkästään uskontokuntaan kuulumattomia vastaajia on vähän. Siten tuloksia on käsitelty suppeammin ja tuloksia tarkastellaan sen perusteella, miten vastauksista on voitu tulkita uskontokuntaan kuulumattomuuden olleen syy vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutumiselle. Uskontokuntaan kuulumattomat eivät olleet omana vähemmistöryhmänä vuonna 2015 toteutetussa tiedonkeruussa.

Yhteenveto

- Kyselyyn vastasi 38 henkilöä, jotka olivat joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi uskontokuntaan kuulumattomuuden perusteella.
- Vajaa puolet vastaajista oli kokenut vihapuhetta tai häirintää kerrasta kymmeneen kertaan viimeisen 12 kuukauden aikana. Yleisimmät vihapuheen muodot olivat sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys, jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen sekä huomiotta tai esimerkiksi ryhmän ulkopuolelle jättäminen.
- Häirintä ja vihapuhe oli yleisimmin tapahtunut Facebookissa, koulussa, oppilaitoksessa tai yliopistolla tai muualla sosiaalisessa mediassa. Suurin osa vastaajista oli kokenut vihapuhetta tai häirintää pääväestöön kuuluvalta tekijältä. Reilu kolmannes oli kokenut vihapuhetta tai häirintää tutulta tai kaveripiiriltä, kolmannes opettaja tai muu opetus- tai ohjaushenkilöstöön kuuluva ja vajaa kolmannes työkaverilta.

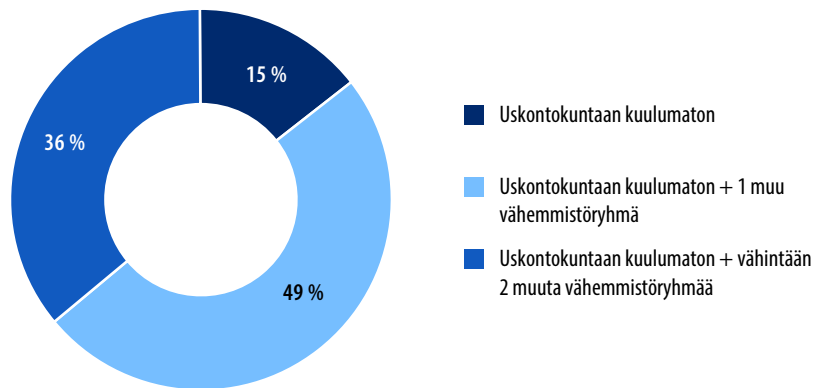
- Monet vastaajat kertoivat saaneensa kommentteja uskontokuntaan kuulumattomuudestaan ja joissain tapauksissa jopa tuntemattomat olivat kommentoineet sitä, ettei henkilö kuulu mihinkään uskontokuntaan.
- Vihapuhetta tai häirintää kokeneista kaksi kolmannesta ei ilmoittanut siitä millekään taholle. Yleisin syy ilmoittamatta jättämiseen oli, ettei vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutunut uskonut, että asialle olisi tehty mitään. Muut yleisimmät syyt olivat se, että vastaaja pelkäsi ilmoituksesta johtuvia negatiivisia seurauksia sekä se, että vastaaja ajatteli, että vihapuhe tai häirintä ei ollut tarpeeksi vakavaa tai hän ei tullut ajatelleeksi sen ilmoittamisesta. Kolmannes vastaajista ilmoitti vihapuheesta tai häirinnästä jollekin taholle. Asiasta ilmoitettiin yleisimmin sosiaalisen median tai verkkosivuston ylläpitäjälle, esihenkilölle tai opettajalle, rehtorille tai muulle henkilöstölle.
- Vihapuhe tai häirintä on yleisimmin vaikuttanut psyykkiseen terveyteen, sosiaalisen median tai verkkosisältöjen käyttöön sekä yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiseen. Puolet vastaajista kertoi välttävänsä joitain paikkoja siinä pelossa, että voisi joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa takia.

Kyselyn tulokset yksityiskohtaisemmin

Vihapuhetta ja häirintää koskevaan kyselyyn vastasi 406 uskontokuntaan kuulumatonta tai ateistia. Vastaajista vain 15 prosenttia kuului pelkästään tähän vähemmistöryhmään. Puolet vastaajista ilmoitti kuuluvansa uskontokuntaan kuulumattomuuden lisäksi johonkin toiseen vähemmistöryhmään ja 36 prosenttia vastaajista kuului uskontokuntaan kuulumattomuuden lisäksi vähintään kahteen muuhun vähemmistöryhmään (ks. kuva 80). Useimmiten vastaajat kuuluivat myös seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön (58 %), vieraskielisten, ulkomaan kansalaisten tai maahanmuuttotaustaisten vähemmistöryhmään (26 %) ja vammaisten vähemmistöryhmään (12 %).

Kuvio 80. Vastanneiden uskontokuntaan kuulumattomien kuuluminen selvityksen kohteena oleviin vähemmistöryhmiin

Vastanneiden uskontokuntaan kuulumattomien tausta

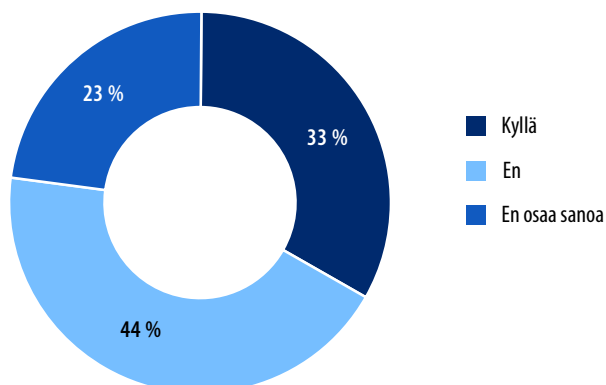
Puolet uskontokuntaan kuulumattomista vastaajista oli iältään 18–34-vuotiaita. Suurin osa vastaajista puhui äidinkielenään suomea (72 %) tai venäjää (14,5 %). Vastaajista 39 prosenttia oli Uudeltamaalta, 10 % Varsinais-Suomesta ja 9 % Pirkanmaalta. Vajaa puolet vastanneista asui kunnassa, jossa on yli 100 000 asukasta.

Vastaajat, jotka eivät itse ole joutuneet häirinnän tai vihapuheen kohteeksi

Niistä vastaajista, jotka eivät olleet joutuneet viimeisen 12 kuukauden aikana häirinnän tai vihapuheen kohteeksi, vain 33 % tiesi kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisi häirintää tai vihapuhetta, 44 % ei tiennyt ja 23 % ei osannut sanoa.

Kuvio 81. Niiden vastaajien, jotka eivät ole itse kokeneet vihapuhetta tai häirintää, tietämys siitä kenen puoleen kääntyä kohdatessaan vihapuhetta tai häirintää (uskontokuntaan kuulumattomat vastaajat)

Tietäisitkö kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisit vihapuhetta / häirintää?

Reilu kolmannes ilmoittaisi vihapuheesta tai häirinnästä poliisille ja vajaa kolmannes esihenkilölle. Useat ilmoittaisivat asiasta myös työsuojeluhenkilöstölle tai opettajalle, rehtorille tai muulle henkilöstölle. Reilu neljännes ei osannut sanoa, kenelle ilmoittaisi asiasta ja reilu viidennes ei ilmoittaisi siitä kenellekään.

Vastaajat, jotka ovat kokeneet henkilökohtaisesti vihapuhetta tai häirintää

Kyselyyn vastasi 38 henkilöä, jotka olivat kohdanneet vihapuhetta tai häirintää sillä perusteella, että ovat uskontokuntaan kuulumattomia tai ateisteja. Kyselyyn vastanneista vain 16 % oli kokenut vihapuhetta tai häirintää ainoastaan sillä perusteella, että ovat uskontokuntaan kuulumattomia tai ateisteja. Hyvin harvan vastaajan vihapuhe tai häirintäkemukset perustuvat vain uskontokuntaan kuulumattomuuden perusteella kohdattuun vihapuheeseen tai häirintään: Vastaajista 84 % oli kokenut vihapuhetta tai häirintää myös jonkin muun syyn takia. Yleisimmät syyt uskontokuntaan kuulumattomuuden lisäksi oli, että vastaaja kuului seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön (39 %), vastaaja oli nainen (39 %), vastaajan läheinen kuuluu vähemmistöryhmään (24 %) tai vastaaja on ollut seurassa, jossa joku kuuluu vähemmistöryhmään (24 %). Koska tilastoista ei voi tulkita aina mihin perusteeseen häirintä tai vihapuhe on liittynyt, tilastollisia yhteenvedoja on esitetty vähemmän.

Noin puolet vihapuhetta tai häirintää kokeneista oli kokenut sitä viimeisen kahdentoista kuukauden aikana kerrasta kymmeneen kertaan. Vajaa viidennes oli kokenut vihapuhetta tai häirintää viikoittain ja sama osuus muutaman kerran kuussa. Yleisin vihapuheen tai häirinnän muoto oli sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys. Muita yleisimpiä muotoja olivat jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen ja huomiotta tai esimerkiksi ryhmän ulkopuolelle jättäminen.

Kuvio 82. Uskontokuntaan kuulumattomuuden perusteella ilmenevän häirinnän tai vihapuheen yleisimmät ilmenemismuodot (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Yleisimpiä vihapuheen tai häirinnän tapahtumapaikkoja olivat Facebook, koulu, oppilaitos tai yliopisto ja työpaikka. Muita yleisiä tapahtumapaikkoja olivat muu sosiaalinen media ja muut julkiset tilat tai rakennukset. Lähes kaikki vastaajat olivat kohdanneet vihapuhetta tai häirintää pääväestöön kuuluvalta. Yleisimmin vihapuhetta tai häirintää on kohdattu opettajalta tai muulta opetus- tai ohjaushenkilöstöön kuuluvalta, työkaverilta tai tutulta tai kaveripiiriin kuuluvalta.

Kyselyn vastaajilla oli halutessaan mahdollisuus kertoa kokemastaan vihapuheesta ja häirinnästä omin sanoin. Useissa vastauksissa korostuu se, että tekijä on ollut uskonnolliseen ryhmään kuuluva ja vastaajaa on nimitelty sen takia, ettei hän kuulu uskontokuntaan tai on ateisti. Muutamissa vastauksissa nostettiin esiin se, että esimerkiksi päiväkodissa tai koulussa on paljon uskonnollisia tapahtumia ja näille korvaavia tapahtumia ei joko järjestetä tai ne ovat huonommin toteutettu. Useilla vastaajilla oli kokemus siitä, ettei heidän elämänsä katsomustaan arvosteta ja esimerkiksi kirkollisia tapahtumia tyrkytetään heille.

Näin kyselyyn vastanneet kertoivat kokemuksistaan:

"-- Kun jätin [uskonnollisen] yhteisön, ja kerroin olevani ateisti sain siitä hyvästä paljon vihapuhetta ja syrjintää yhteisöön kuuluvilta sukulasiltani ja ystäviltäni."

”Minua on nimitelty valehtelijaksi, ihmisvihaajaksi, kristittyjen vainoajaksi, Suomen lipun polttajaksi jne. vain siksi, että olen ateisti. Tämä on tapahtunut sekä päin naamaa että selän takana. Lisäksi minua on osoiteltu sormella ja minua on ilkuttu suureen ääneen, ja tekijä on herkutellut kuvauksilla ikuisesta tulimerestä ja jumalan kostosta. Tekijät ovat olleet valkoisia ja umpisuomalaisia fundamentalistikristittyjä, jotka jaksavat paasata lähimmäisenrakkaudesta ja pitävät itseään kirkasotsaisina ja hyvinä ihmisinä.”

”Järjestetään uskonnollisia tapahtumia esimerkiksi päiväkodissa, jonka ei niitä tarvitse järjestää. Pyydettyä vastaavaa toimintaa, joka sopii kaikille sekä siitä ilmoittamista on ylitsepääsemätön este päiväkodille. Johtaja mm. Soittanut ja sanallisesti ilmaissut minun pyyntöni olevan kuormittavia. Lapset jäävät tekemään esim. läksyjä kun muut menevät uskonnolliselle retkelle yms. Leimaantuminen tämän myötä jne. Järjestelmällisesti uskonnollinen toiminta on myös ainoastaan evlut seurakunnan toimintaa.”

”Vakaumuksista puhuttaessa ohitetaan uskonnottomuus systemaattisesti. Suomesta puhutaan kristillisenä valtiona, vaikka valtio ei tunnusta mitään vakaumusta. Lisäksi media ei huomioi, ettei kirkkoon kuuluvien enemmistö usko kirkon opetuksiin taikka harjoita uskontoa lainkaan. Koulujen ja päiväkotien kyselyissä uudelleen ja uudelleen törmää kristillisyysolettamaan, eivätkä koulut noudata lakia järjestäessään vakaumusopetusta.”

”Uhataan helvetillä tai Jumalan rankaisemisella. Syytetään moraalittomaksi. Pidetään vähempiarvoisena. --”

Vihapuheesta tai häirinnästä ilmoittaminen

Kaksi kolmasosaa vastaajista ei ilmoittanut kohtaamastaan häirinnästä tai vihapuheesta millekään taholle. Yleisin syy ilmoittamatta jättämiseen oli, ettei vastaaja uskonut, että asialle olisi tehty mitään (76 % vastaajista). Reilu puolet vastaajista kertoi syyksi sen, että pelkäsivät ilmoituksesta johtuvia negatiivisia seurauksia, häirintä tai vihapuhe ei ollut tarpeeksi vakavaa tai eivät tulleet ajatelleeksi sen ilmoittamista tai he eivät uskoneet, että asialle olisi voitu tehdä mitään.

Kolmannes häirintää tai vihapuhetta kokeneista ilmoitti siitä jollekin taholle. Asiasta ilmoitettiin yleisimmin esihenkilölle tai opettajalle, rehtorille tai muulle henkilöstölle tai sosiaalisen median tai verkkosivuston ylläpitäjälle. Muuna tahona mainittiin muun muassa aluehallintoviranomainen. Vihapuheesta tai häirinnästä ilmoittaneista noin puolet koki saaneensa riittävästi tukea asiasta ilmoittaessaan.

Reilu puolet vastaajista välttää joitain paikkoja siinä pelossa, että voisivat joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa vuoksi. Vajaa kolmannes vastaajista välttää myös liikkumista läheistensä kanssa tai on pyytänyt läheisiään välttämään joitain paikkoja vihapuheen tai häirinnän pelossa.

Häirinnän tai vihapuheen kokeminen oli vaikuttanut yleisimmin psyykkiseen terveyteen ja sosiaalisen median tai verkkosisältöjen käyttöön, ystävyys-suhteisiin ja yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiseen. Alla on esimerkkejä kyselyyn vastanneiden henkilöiden kuvauksista häirinnän ja vihapuheen seurauksista:

”Missä tahansa tilanteessa saattaa tulla vastaan oletus siitä, että kaikki ovat kristittyjä ja haluavat osallistua kristinuskon menoihin. Oman mielipiteen ilmaisu vaiennetaan.”

”Lapseni joutuivat eristetyiksi päiväkodissa uskonnollisten tilaisuuksien ajaksi eikä heille järjestetty asianmukaista samanarvoista toimintaa. Itselleni peruskoulussa tapahtunut uskonnon pakkosyöttäminen ja uskonnottomuuden perusteella tapahtunut henkinen väkivalta ovat aiheuttaneet traumoja ja edelleenkin näen uskontokuntien edustajat, kuten papit, henkiseen väkivaltaan kannustavina ihmisinä.”

”Lapsia kiusataan koulussa uskontokuntaan kuulumattomuuden takia. Koulussa luokkia jaetaan uskontokunnan perusteella. Kouluissa ei järjestetä vaihtoehtoisia tilaisuuksia uskonnonharjoittamiselle. Koulussa opetetaan uskontoja opetussuunnitelman vastaisesti. Sosiaalisessa mediassa ei kannata osallistua uskontoaiheisiin keskusteluihin, sillä niissä yleensä aika joku tuomitsee mielipiteesi vääräksi, uhkaa helvetillä, haukkuu moraalittomaksi jne.”

4.5.9 Muu-kategoriaan vastanneet

Vastaus on kirjattu muu-kategoriaan, jos siitä on ilmennyt, ettei vastaaja kuulu selvityksen kohderyhmiin. Muu-kategorian vastaajat ja vastaukset olivat pitkälti samankaltaisia kuin vuoden 2015 kyselyssä. Suuri osa vähemmistöryhmiin kuuluvista oli muu-vastausvaihtoehdossa tarkentanut vähemmistöryhmään kuulumista. Vastaajilla oli muun muassa tarkennuksia siitä, minkä maalaisia ovat tai mikä heidän seksuaalinen suuntautumisensa on. Nämä vastaukset on normaalisti sisällytetty aineistoon ja kohderyhmittäisiin tarkasteluihin.

Yksittäisen suurimman kohderyhmän muodostivat karjalaiset (n=38). Suuri osa heistä kuului myös toiseen kohderyhmään. Osa tähän ryhmään kuuluvista kertoi myös kohtaamastaan vihapuheesta ja häirinnästä. Vastaajat kertovat, että olivat esimerkiksi kohdanneet karjalaisuuden kieltämistä, kyseenalaistamista ja vaientamista muun muassa verkossa sekä joutuneet solvaavan nimittelyn kohteeksi. Tämä on voinut esimerkiksi johtaa siihen, että vastaajat välttelevät taustansa esiin tuomista julkisesti. Myös karjalaisuuden ja karjalaisien vähemmistöoikeuksien aktiivinen esiin tuominen on altistanut häirinnälle ja maalittamiselle. Suomessa tietoisuus karjalaisuudesta on vähäistä, mikä voi altistaa vähättelylle ja häirinnälle.

Osa muu-kategoriaan vastaajista kertoi olevansa läheinen vähemmistökohderyhmään kuuluvalle ja avasi tämän läheisen kohtaamaa vihapuhetta ja häirintää. Osa vastaajista oli esimerkiksi rodullistetun tai vammaisen vanhempi ja kertoivat jakavansa lapsen kivun kohtaamastaan vihapuheesta tai häirinnästä. Muu-vastaajien joukossa oli myös vastaajia, jotka ovat paljon tekemisissä esimerkiksi työn kautta vähemmistöryhmiin kuuluvien kanssa ja kohdanneet itse vihapuhetta tai häirintää sen takia, että puolustavat näitä vähemmistöjä.

Omia pieniä ryhmiään muodostivat myös vastaajat, jotka kertoivat olevansa sairaita tai kuuluvansa esimerkiksi neurologisiin erityisryhmiin. Omaksi ryhmäkseen nousivat myös ylipainoiset. Muutama vastaaja kertoi, että ovat ylipainonsa perusteella joutuneet vihapuheen tai häirinnän kohteeksi. Muutamia vastauksia saatiin myös muun muassa vastaajilta, jotka luokittelivat itsensä sähköherkiksi, vegaaneiksi tai rokottamattomiksi.

Osa vastaajista oli suoraan maininnut, ettei kuulu mihinkään kyselyssä mainitusta vähemmistöryhmästä, mutta eivät tarkentaneet, mihin vähemmistöön kuuluvat tai kertoivat suoraan, etteivät kuulu mihinkään vähemmistöryhmään.

Lisäksi kyselyyn saatiin yksittäisiä ”valkoinen heteromies” tai ”suomalainen”-vastauksia. Nämä vastaajat kertoivat esimerkiksi siitä, että kokevat, että kaikkia muita ihmisiä paitsi heteroja miehiä kohdellaan vähemmistönä. Yksittäiset vastaajat kertoivat maahanmuutostaustaisten taholta tapahtuneesta häirinnästä. Tämä on luonnollisesti yhtä tuomittavaa kuin vähemmistöryhmiin kohdistuvat teot. Selvityksen rajausta vähemmistöryhmiin on perusteltu edellä luvussa 1.

4.6 Työpaikalla häirintää tai vihapuhetta kokeneet

Tässä luvussa kuvataan tiedonkeruussa nousseita työyhteisössä koettuja häirintäkokemuksia vähemmistöryhmiin kuuluvien työntekijöiden ja työnhakijoiden näkökulmasta. Lisäksi kuvataan tilanteita, jossa työntekijät ovat ulkopuolisen häirinnän kohteena. Alussa esitellään kyselyn kokoavat tilastot.

Vastaajista 28 % oli kokenut häirintää tai vihapuhetta työpaikalla (lisäksi he olivat kokeneet vihapuhetta muilla paikoilla). Vuoden 2015 tiedonkeruuseen osallistuneista osuus oli 24 %. Kohderyhmäkohtaisissa luvuissa on eritelty osuudet vähemmistöryhmittäin. Vähemmistöryhmien osuuksiin suhteutettuna maahanmuuttotaustaiset, rodullistetut ja uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluneet ovat useammin valinneet työpaikan tapahtumapaikkana. Koska vastaaja on voinut kuulua useampaan vähemmistöryhmään, vastauksista ei voi eritellä, mikä tai mitkä perusteet ovat olleet taustalla.

Vähemmistöryhmien kokema syrjintää työelämässä on raportoitu useissa eri tutkimuksissa ja tiedonkeruissa. Kokoavaa tietoa on tuotettu 2022 valtioneuvoston tutkimushankkeessa (Kanninen ym. 2022). Esimerkiksi työsuojeluviranomaisen vuonna 2020 tehdyissä tarkastuksissa havaittu syrjintä liittyi useimmiten terveydentilaan (n. 53 %), muuhun henkilöön liittyvään syyhyn (n. 35 %) tai alkuperään, kansallisuuteen tai kieleen (n. 21 %). Ulkomaalaistaustaisten työntekijöiden syrjintäkokemukset ovat olleet viime vuosina kasvussa. Vuosina 2020 ja 2021 alkuperään, kansalaisuuteen ja kieleen liittyvien valvontapyyntöjen määrä on noussut merkittävästi. Vammaisuuteen, uskontoon, perhesuhteisiin tai seksuaalisuuteen suhtautumiseen liittyviä syrjintätapauksia tulee edelleen vain harvoin työsuojeluviranomaisen tietoon, ja näihin liittyviä tapauksia oli suhteellisen vähän arvioiduista tapauksista. (Työsuojelu 2022.)

Kyselyn vastauksissa, joissa on valittu työpaikka yhtenä tapahtumapaikkana, yleisimmin vihapuhe tai häirintä ilmeni sanallisena loukkauksena, häirintänä tai nöyryytyksenä (74 %), nimittelynä (50 %), jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutumisena (47 %) tai huomiotta tai esimerkiksi ryhmän ulkopuolelle jättämisenä (43 %). Vastausten perusteella ei voida eritellä suoraan sitä, onko koettu häirintä tai vihapuhe koettu työpaikalla vai jossain muussa ympäristössä. Siksi aineistosta esiin nousseita esimerkkejä on kuvattu tarkemmin alla.

Kuvio 83. Häirinnän tai vihapuheen yleisimmät muodot työpaikan tapahtumapaikaksi valinneilla. Huom. häirintä tai vihapuhe on voinut tapahtua myös muualla kuin työpaikalla.

Työpaikan tapahtumapaikaksi kertoneista 56 % oli kokenut häirintää tai vihapuhetta työ-kaverin taholta, 18 % esihenkilöltä ja 29 % asiakkaalta. 40 % työpaikan tapahtumapaikaksi valinneista oli ilmoittanut asiasta jollekin taholle. Vuoden 2015 tiedonkeruussa osuus oli 28 %. Tilanteista on ilmoitettu useimmin esihenkilölle (35 %). Työsuojeluhenkilöstölle asiasta oli ilmoittanut 17 %. Tuloksista ei voi tehdä aukottomia johtopäätöksiä, mutta aineistossa on viitteitä siitä, että ilmoitusaktiivisuus on suurempi silloin kun tekijänä on asiakas tai työkaveri kuin silloin, kun tekijä on esihenkilö.

Kyselyn ja haastatteluiden pohjalta on nostettavissa esiin kokemuksia eri vähemmistöryhmään kuulumisen perusteella. Kokemuksissa nousee esiin niin työkavereiden, esihenkilöiden kuin asiakkaiden puolelta tuleva häirintä. Usein johdon ei nähdä puuttuvan tilanteeseen, ja häirinnän annetaan jatkua – joko ymmärtämättömyyden tai asenteellisuuden takia. Alla on kolme esimerkkiä haastatteluista:

Hoitoalan asiantuntijatyötä tekevä korkeakoulutettu somalitaustainen nainen vaihtoi paikkakuntaa ja sitä myötä työpaikkaa. Jo ensimmäisestä päivästä alkaen uudessa työpaikassa haastateltava oli joutunut asiakkaiden häirinnän, epäasiallisen ja ennakkoluuloisen kohtelun kohteeksi. Hänen asiantuntemusta, koulutusta ja osaamista epäiltiin, hänestä tehtiin perättömiä ilmoituksia ja kieltäydyttiin asiomasta hänen kanssaan. Työnantaja perusteli asiaa asiakasnäkökulmalla, ei puuttunut tilanteeseen tai tarjonnut tukea. Haastateltavan edellisessä työpaikassa arvot olivat näkyneet arjessa: työyhteisö oli työntekijöiden tukena eikä asiakkaiden taholta sallittu epäasiallista kohtelua. Päivittäinen epäasiallinen kohtelu ja puutteellinen tuki johti siihen, että kolmen kuukauden jälkeen haastateltava siirtyi takaisin entiseen työpaikkaansa – pidemmästä työmatkasta huolimatta.

Nuori rodullistettu nainen oli joutunut työpaikalla muiden työntekijöiden epäasiallisen kohtelun kohteeksi. Häntä kutsuttiin muun muassa ”karvakädeksi”. Asian esille nostamisen jälkeen nimitelyä vähäteltiin ja henkilö leimattiin muun muassa ”lumihiutaleeksi”. Esimies kiinnostui asiasta vasta kun haastateltava oli kertonut nostavansa asian esiin laajemmin tai vievänsä asiaa eteenpäin muuta kautta. Mitään muutosta työyhteisössä ei tapahtunut. Haastateltava vaihtoi työpaikkaa. Uudessa työpaikassa työyhteisö oli avoin ja työilmapiiri hyvä. Yhdenvertaisuus oli ääneen lausuttu arvo. Toisin kuin edellisessä työpaikassa, uudesta löytyi myös yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat ja prosessit mahdollisten epäkohtien esille tuomiseksi.

Ulkomaalaistaustainen seksuaalivähemmistöryhmään kuuluva nainen oli kohdannut häirinnäksi luokiteltavaa käytöstä esihenkilöltä: Haastateltavan oli pakko tulla ”kaapista” hakiessaan ”isyysvapaata”. Esihenkilön kielteiset asenteet seksuaalivähemmistöjä vastaan ovat tulleet esiin esimerkiksi tavassa puhutella työntekijää ja prosessissa, jossa esihenkilö hoiti työnantajan velvollisuuksia Kelan suuntaan. Haastateltava kertoi pysyvänsä työpaikassa, sillä hänellä ei ole perheellisenä vaihtoehtoja. Korkeakoulutettu henkilö on hakenut lukemattomia työpaikkoja, ja hyvästä kielitaidosta huolimatta koulutusta vastaavaa työtä ei ole löytynyt ahkerasta hausta huolimatta. Aineistossa on myös muita tapauksia, joissa ulkomaalaistaustainen on nostonut esiin työpaikkojen kielitaitovaatimukset esteenä työpaikan saamiseksi.

Edellä kuvatuissa tapauksissa yksikään haastateltava ei ollut kuullut mahdollisuudesta ottaa yhteyttä aluehallintoviraston työsuojeluun. Tietoa työsuojelusta toivottiin tarjottavan esimerkiksi ammattijärjestöjen kautta voimallisemmin. Toisaalta vielä haavoittuvaisemmassa asemassa ovat henkilöt, jotka eivät puhu suomen kieltä sujuvasti tai lainkaan ja joilla työsuhde on maassaolon edellytys. Osana selvitystä kuultiin järjestötoimijan kautta tilanteista, joissa turvapaikanhakijoille on kerrottu mahdollisuudesta ottaa aluehallintoviraston työsuojeluun yhteyttä ja pyritty tukemaan prosessissa, mutta epäluottamus viranomaisiin sekä pelko työsuhteen päättymisestä on painanut enemmän, eikä tilanteita ole haluttu viedä eteenpäin. Edellisten lisäksi henkilöillä ei aina ole edes energiaa ajaa omaa asiaansa, sillä maassaolon status yhdistettynä erilaisen syrjinnän kokemuksiin vie voimavaroja.

Osa kyselyn vastaajista kertoi pelkäävänsä seuraamuksia, ja osalle oli jo koitunut seuraamuksia, kuten määräaikaisen sopimuksen päättäminen, jonka on arvioitu johtuvan joko asian esille nostamisesta tai omana itsenä olemisesta. Työpaikalla tapahtuvasta häirinnästä ilmoittamisen korkea kynnyksistä kuvasi myös romanitaustainen henkilön kokemus siitä, että vietyään tapauksen eteenpäin, hän koki leimautuneensa häiriköksi.

”Koska organisaatioiden eväät käsitellä edes ilmiselviä tilanteita (jossa ollaan pomojen ja kollegoiden kanssa samalla puolella) ovat melko heppoiset. Ymmärrystä on jo syntynyt sen suhteen, että näille tilanteille on tehtävä jotain, mutta vastuu jää vielä liian paljon uhrille itselleen. Esimerkiksi pitäisi säätää tarkemmin siitä, kuinka nämä tilanteet on käsiteltävä (proseduaalisesti) ja kuinka uhria tuetaan. Minun kohdalla tilanne oli niin stressaava että se alkoi käydä sekä psyyken että terveyden päälle.”

”Töissä määräaikaisen työsopimuksen uusimisen hiljainen peruminen sen jälkeen kun kerroin kuuluvani sukupuolivähemmistöön (pitkään luvattiin jatkumista mutta kun tulin kaapista, alettiin valittelemaan että ei taidakaan ihan heti onnistua mutta ollaan yhteydessä kun parempi työtilanne. Tästä on nyt noin vuosi ja yrityksellä on ollut varaa palkata toinen henkilö työtehtäväni tilalle).”

Lähtökohtana on useilla itsensä peittäminen työyhteisössä. Useampi seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvista vastaajista ei ollut uskaltanut ”tulla kaapista” työyhteisönsään, sillä pelkäsi reaktioita. Myös uskonnollista vakaumusta on jouduttu peittämään: Les-tadiolainen haastateltava kertoi pelänneensä kertoa syytä loman tarpeelle töissä – syynä oli suviseuroihin osallistuminen: *”pelkäsin kuolemakseni että kohtaaminen muuttuu. Että en ole enää minä, vaan että minulle saa sanoa mitä vaan.”*

”Eniten minua on satuttanut se kun nykyisellä työpaikallani omat työkaverini ovat ’vitsailleet’ sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöistä jo useamman kerran. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvia on kyseenalaistettu ja pidetty avoimesti pilkkanaan. Itse muunsukupuolisena olen kokenut nämä asenteet ahdistavina, enkä koe työpaikkaa itselleni täysin turvallisenä. En ole uskaltanut vielä kertoa sukupuoli-identiteetistäni avoimesti työpaikallani koska pelkään sen entisestään huonontavan henkistä jaksamistani.”

”Olen kaapissa oleva transnainen. Työpaikallani olen kokenut vihapuhetta ja transfobiaa. Yrityksen omistaja on sanonut minulle suoraan että ’Sukupuolia on vain kaksi’, joka on saanut minut pysymään kaapissa työsuhteeni ajan. Vihapuheiden takia pelkään tulla irtisanotuksi, jos tulen ulos kaapista. Olen kokenut myös epäsuoraa häirintää [kaupungin] sukupuoli-identiteetin tutkimuspoliklinikalla.”

”Työkaverit eivät tiedä taustastani ja dissaavat avoimesti transuja. En uskalla kertoa asiasta töissä.”

Työpaikalla koettu häirintä on ilmennyt myös siten, ettei transsukupuolisuutta ole otettu huomioon, ja henkilö on laitettu käyttämään henkilötunnukseen kirjatun sukupuolen mukaista pukuhuonetta. Useissa seksuaali- tai sukupuolivähemmistöjen edustajien kommenteissa nousee esiin työkaverien haukkuminen selän takana. Asiakkaiden taholta tulleet häirintä taas on ollut esimerkiksi uhkaavaa tai solvaavaa käytöstä tai palveluista kieltäytymistä: *”asiakas on pyytänyt minua hankkimaan ’normaalin ihmisen’ hoitamaan hänen ostotilanteensa”.*

Työelämään pääsyyn liittyy kiinteästi myös työharjoittelumahdollisuudet. Esimerkiksi yksi järjestötoimija oli ollut yhteydessä ammatilliseen oppilaitokseen, kun romanitaustaista nuorta miestä ei ollut otettu harjoitteluun. Työnantaja oli perustellut asiaa siten, ettei ota ”mustalaisia”. Oppilaitos oli perustellut, että työnantaja on hyvä yhteistyökumppani eikä ollut tietävästi ottanut asiaa esiin työnantajan kanssa. Koulutuksen järjestäjillä on lain tuoma velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta ja puuttua syrjintään.

Vammaisen henkilön työelämässä kokema häirintä on ollut esimerkiksi yksittäisen työntekijän kommentteja työssä suoriutumista siitä huolimatta, että työ on suunniteltu tehtäväksi työkyvyn mukaan. Toisaalta esiin nousi myös kokemuksia siitä, että osaaminen kyseenalaistetaan. Yhdellä vastaajalla työpaikalla ei suhtauduttu hyvin avustajan mukana oloon. Osassa kokemuksissa korostuu työyhteisön ulkopuolelle jättämisen muoto häirintän muotona, kuten nousee alla olevasta vammaisen henkilön tapauksessa.

”Työnkuvaani on muutettu toisten työntekijöiden toiveesta. He eivät halua, että henkilökohtainen avustajani avustaa minua työssäni, joten olen joutunut vaihtamaan toisiin työtehtäviin. Esihenkilöiden ja tiettyjen työkavereiden suhteen koen, että en kuulu työyhteisöön. Minulle ei kerrota asioista, vaikka kysyn. Edut, jotka kuuluvat kuntatyöntekijöille, niitä en minä saa. Työyhteisöstä minut suljetaan pois. Nämä kaikki on ylemmän johdon ja työterveyden tiedossa. Minua pyydettiin olemaan hiljaa asiasta. Olen ollut hiljaa, koska muuten kiusaaminen jatkuu suurempana.”

Epävarmat työmarkkinat ja työmahdollisuudet voivat olla vähemmistöryhmien näkökulmasta erityinen haaste. Tätä kuvaa yhden viittomakielisellä luovalla alalla toimineen haastateltavan tilanne, jossa henkilö oli joutunut produktiosta vastuullisen taholta kohdistuvan vähättelyn kohteeksi ja vastaava oli kyseenalaistanut viittomakielisten mukana olon myös julkisesti. Henkilö oli ilmoittanut asiasta rahoittajalle, mutta ei saanut sieltä apua tilanteeseen. Haastateltava on joutunut pohtimaan asian esille tuomista myös siitä näkökulmasta, että pienellä alalla hän voi helposti leimautua hankalaksi tyyppiä. Useat produktiossa mukana olleet olivat osoittaneet henkistä tukea, samoin ystävät. Valtasuhteet ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, ettei muun yhteisön tuki ole riittänyt tilanteen muuttamiseen. Haastateltava oli hakenut apua myös terapeutilta. Yleisempänä haasteena hän nosti esiin, ettei viittomakielisiä (ja siten lähtötilannetta) ymmärtäviä ammattilaisia löydy riittävästi.

Työntekijöihin kohdistuva vihapuhe ja häirintä

Osana selvitystä haastateltiin asiantuntijoita, jotka ovat osallistuneet julkisesti eri vähemmistöryhmien asemaan koskevaan keskusteluun. Lisäksi haastateltiin järjestötoimijoita, joihin on edunvalvonnan myötä kohdistettu vihapuhetta ja häirintää.

Asiantuntijaorganisaatioiden haastatteluissa nousi esiin, että osassa organisaatioissa asiantuntijat jätetään edelleen liian yksin asian kanssa. Tällöin työntekijän vastuulle jää verkkokeskustelun seuraaminen ja esimerkiksi kunnianrikossyytteeseen edellytetyn materiaalin dokumentointi. Yksi haastateltava kuvasi, että työnantaja reagoi vasta selkeisiin uhkauksiin, mutta omalle vastuulle jää seurata, levitetäänkö asiantuntijan tai oman perheen tietoja verkossa tai liikkuuko uhkauksia ilman että ne on lähetetty henkilölle suoraan. Kun työnantaja ei reagoi ja anna tukea, asiaa alkaa helposti selittämään itsellekin parhain päin, ”no ei se ollut niin paha tällä kertaa”. Sen sijaan asiantuntijaorganisaatioissa, jossa on selkeät prosessit ja tavat toimia tukena työntekijöille, korostettiin, että pahin mahdollinen tilanne on, jos jätetään uhri itse etsimään mahdollisia uhkia. Organisaatioissa henkilöstöä on koulutettu tuomaan epäilyksiä esiin matalalla kynnyksellä.

Asiantuntijahaastatteluissa korostui näkemys siitä, että vähättelystä ja paksunahkaisuudesta pitää päästä eroon, sillä häirintä voi tulla pidemmällä ajanjaksolla. Henkisen kuormituksen ylittyminen on tapaus- ja yksilökohtaista, eikä voi etukäteen tietää, milloin vaikutukset tulevat ilmi. Esihenkilön rooli on korostetun tärkeä, mutta organisaation erilaisien tukirakenteiden tulisi olla kytkettynä mukaan: työterveys, henkilöstöhallinto ja esimerkiksi turvallisuus, jos sellainen on. Lisäksi tärkeää on kollegoiden vertaistuki. Asiaa pitäisi pitää esillä erityisesti silloin, kun todellinen uhka ei ole ilmassa, jotta ilmoituskynnys pysyisi matalana: mikäli häirintään turrutaan, sitä ei tunnisteta ns. vääristyneestä normaalitilasta. Henkilöstön kuormittumisen ja henkisen hyvinvoinnin kysymysten lisäksi vaikutukset näkyvät yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumisessa, mikä vinouttaa asiantuntijuutta ja keskustelua. Edellä kuvattuja havaintoja on tuotu esiin myös Viha vallassa -tutkimuksessa (Knuutila ym. 2019): altistuminen vihapuheelle on merkittävä riski työntekijöiden hyvinvoinnille sen lisäksi, että se kaventaa yhteiskunnallista keskustelua. Työnantajan vastuulla on huolehtia työntekijöiden työturvallisuudesta ja suunnitella ennakoivia ja reaktiivisia (työsuojelu)toimenpiteitä.

4.7 Kokemukset vihapuheesta ja häirinnästä ikäryhmittäin

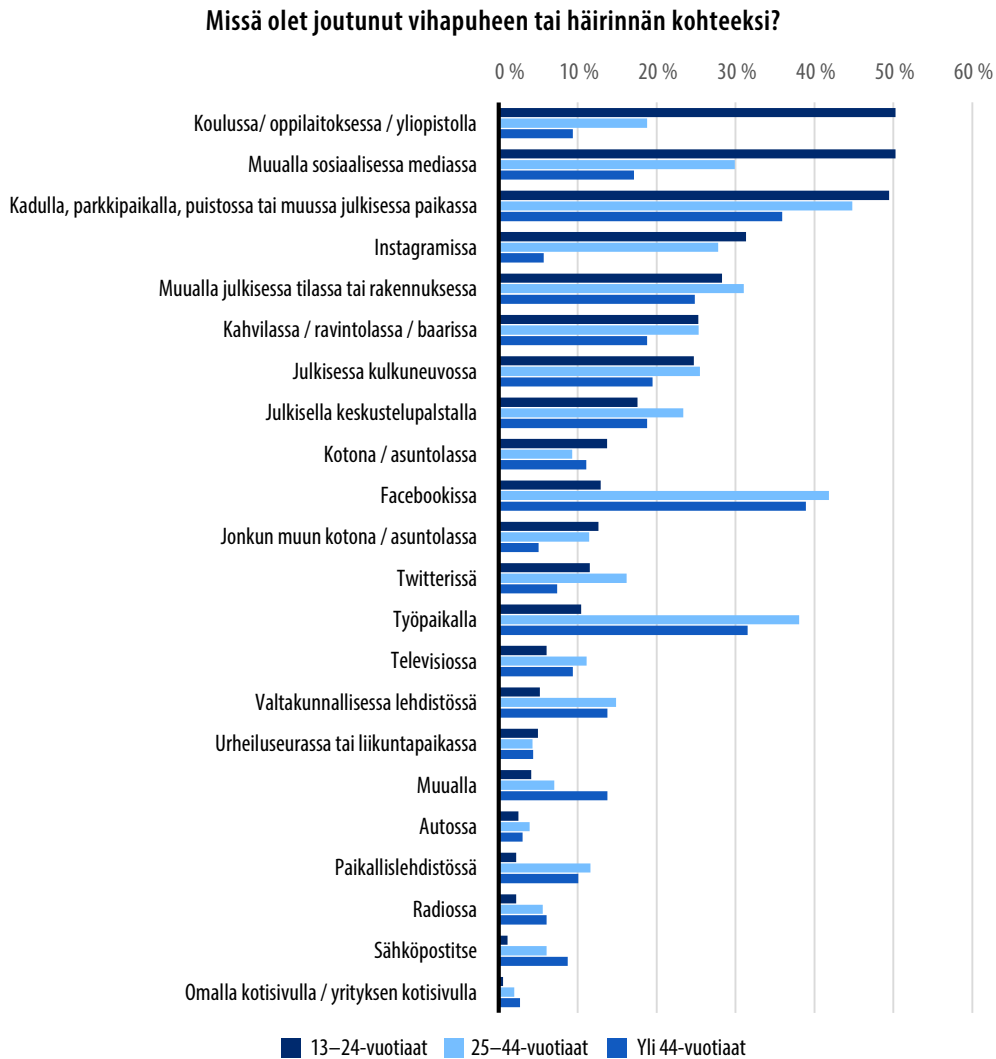
Kuvassa 84 on esitetty yleisimpien vihapuheen ja häirinnän muotojen kokemukset ikäryhmittäin. Kuten vuoden 2015 tuloksissa, myös tässä kyselyssä 13–24-vuotiaista suurempi osuus on kokenut sukupuolittunutta halventamista. Taustalla voi olla se, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat vastaajat, joita on lukumääräisesti aineistossa eniten, olivat nuoria – heistä 47 % oli alle 25-vuotiaita. Nuoret ovat kokeneet muita useammin myös nimittelyä. Vanhemmat vastaajat ovat kokeneet enemmän vaientamista tai yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumisen rajoittamista.

Kuvio 84. Yleisimmät häirinnän ja vihapuheen ilmenemismuodot ikäryhmittäin vastaajilla, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

13–24-vuotiailla tapahtumapaikkana korostuu luonnollisesti muita ryhmiä useammin koulu, oppilaitos tai yliopisto, ja tätä vanhemmilla työpaikka. Ikäryhmäkohtaisia eroja on tunnistettavissa eri sosiaalisen median kanavissa: Nuorimmalla ikäryhmällä korostuu tapahtumapaikkana muu sosiaalinen media, kun taas Facebook on tapahtumapaikkana yleisempi yli 24-vuotiailla vastaajilla. Häirintä tai vihapuhe on yleisempää alle 45-vuotiailla kadulla, parkkipaikoilla tai muissa julkisissa tiloissa, kuten myös julkisissa kulkuneuvoissa. Pieniä eroja on havaittavissa myös siinä, kuinka eri ikäluokat ovat kohdanneet häirintää tai vihapuhetta omassa tai jonkun muun kotona/asuntolassa. Nuorten suurempaa osuutta selittää se, että he asuvat muita useammin vielä lapsuudenkodissaan, ja aineiston perusteella etenkin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista nuorilla on kokemuksia siitä, ettei vanhemmat tai perhe hyväksy heidän seksuaali- tai sukupuoli-identiteettiään ja puhuvat esimerkiksi halventavasti asiasta. Vammaisista vastaajista taas koti/asuntola on muita kohderyhmiä yleisemmin tapahtumapaikkana.

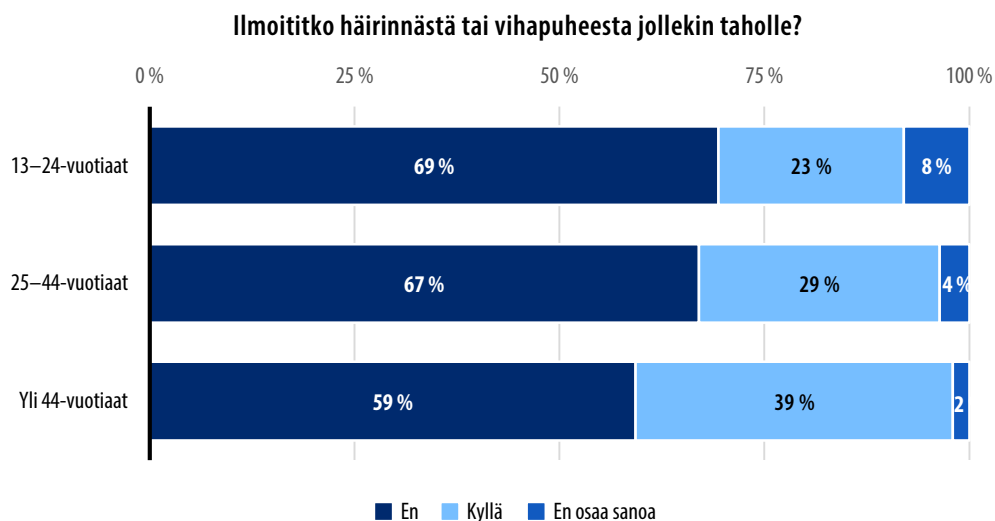
Kuvio 85. Vihapuheen tai häirinnän valitut tapahtumapaikat vastaajilla, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

Nuoret ilmoittavat kokemastaan vihapuheesta ja häirinnästä harvemmin kuin muut. 13–24-vuotiaista 69 % ei ilmoittanut tapauksista kenellekään. 25–44-vuotiailla vastaava osuus oli 67 % ja yli 44-vuotiailla 59 %. Asiasta ilmoittaneiden osuudet olivat kuitenkin suurempia kaikissa ikäryhmissä vuoden 2015 tiedonkeruuseen verrattuna.

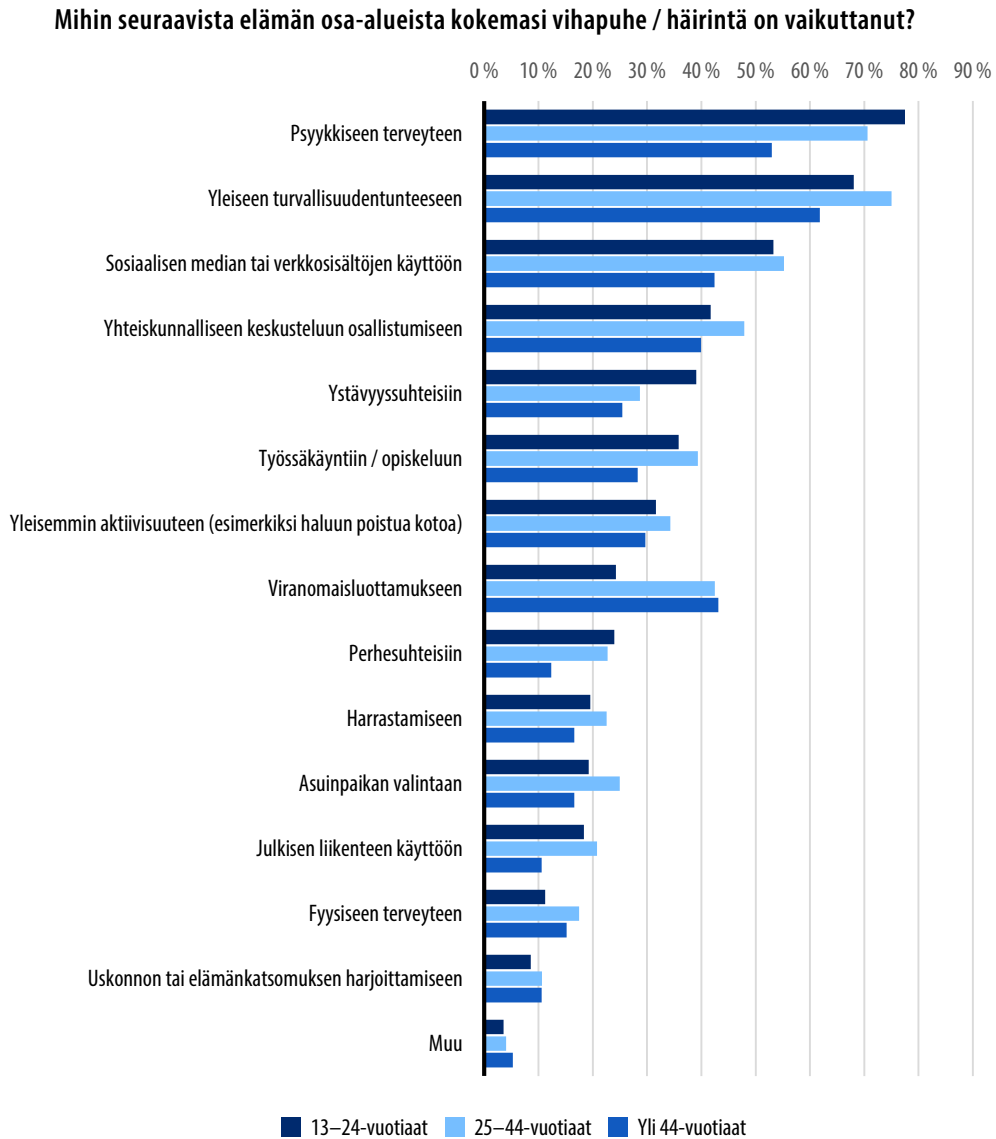

Kuvio 86. Vihapuheesta ja häirinnästä ilmoittaminen vastaajilla, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää

Kokemukset vihapuheesta ja häirinnästä ovat vaikuttaneet kaikilla ikäryhmillä eniten psyykkiseen terveyteen ja yleiseen turvallisuuden tunteeseen (kuva 87). Kuten vuoden 2015 kyselyssä, myös tässä aineistossa 13–24-vuotiaista suurempi osuus muihin ikäryhmiin verrattuna arvioi vihapuheen ja häirinnän vaikuttaneen psyykkiseen terveyteensä. Yli 24-vuotiailla vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut tätä nuorempia yleisemmin viranomaisluottamukseen.

Kuvio 87. Elämän osa-alueet, joihin vastaajien kokema vihapuhe tai häirintä on vaikuttanut vastaajilla, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

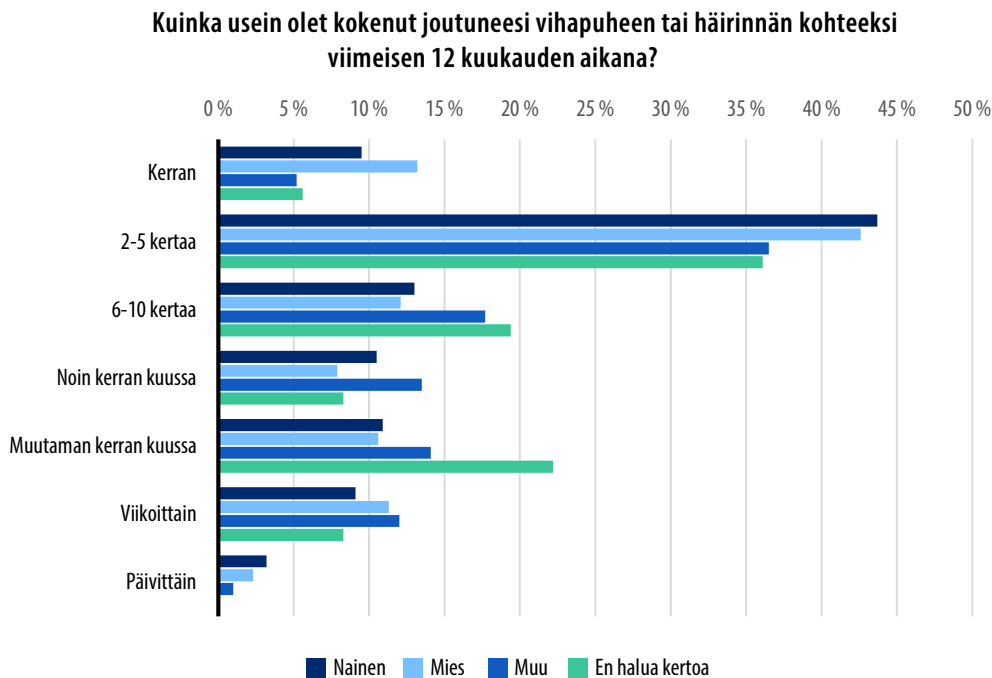
4.8 Kokemukset vihapuheesta ja häirinnästä sukupuolittain ja sukupuolen perusteella

Luvussa käsitellään kokemuksia vihapuheesta ja häirinnästä ensin sukupuolittain kokonaisaineiston tasolla. Tämän jälkeen avataan tuloksia erikseen siitä näkökulmasta, että sukupuoli on vaikuttanut vastaajan mukaan kohteeksi joutumiseen. Kyselyn vastaajista, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää, on naisia 62 %, miehiä 21 %, muun sukupuolisia 14 % ja kolme prosenttia ei halunnut kertoa sukupuolta (n=39). Siten tuloksista ei voi tehdä yleistyksiä vaan voidaan vain kuvata kyseisten vastaajien kokemuksia.

Kokemukset vihapuheesta ja häirinnästä sukupuolittain

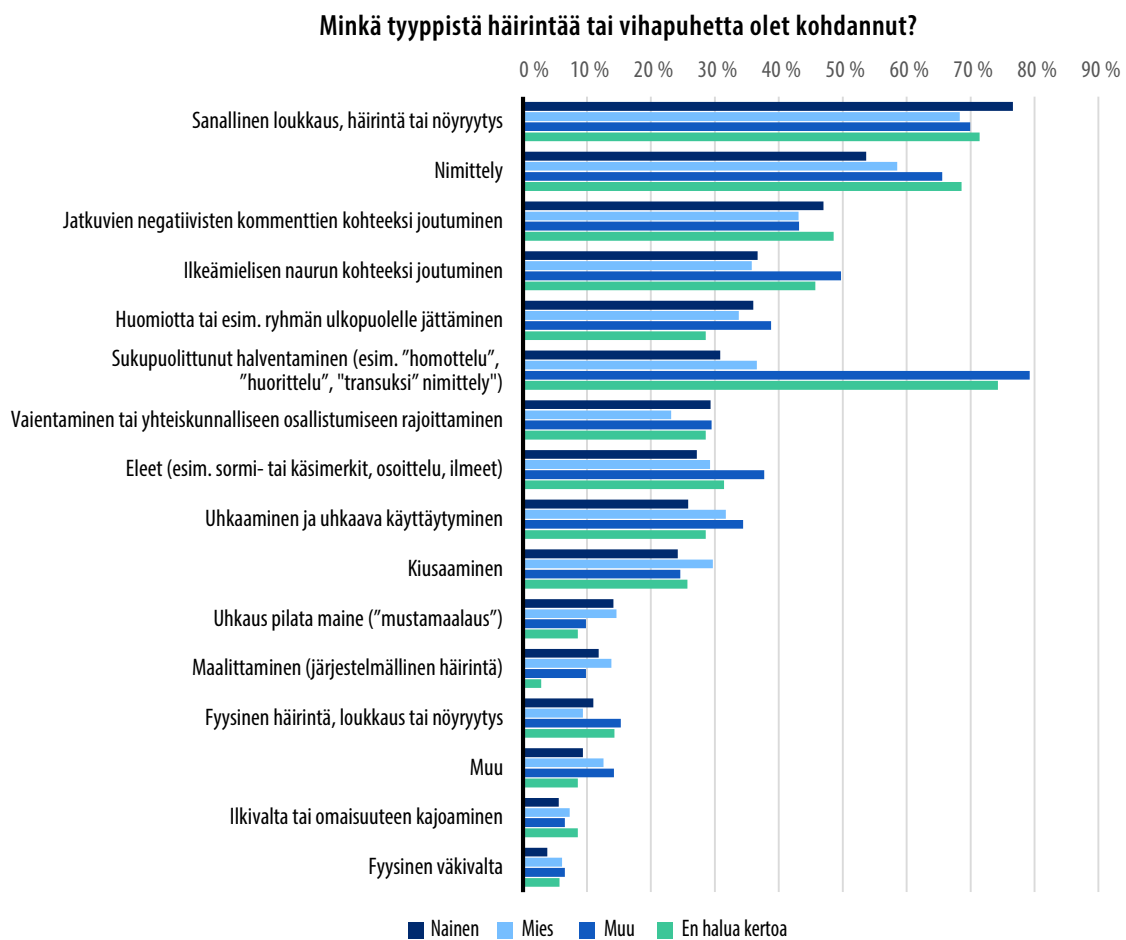
Suurin osa vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuneista on kokenut sitä 2–5 kertaa viimeisen 12 kuukauden aikana (ks. kuva 88). Muunsukupuoliset ovat kohdanneet vihapuhetta tai häirintää useammin (vähintään kerran kuussa kohteeksi kertoi joutuneensa 41 %, kun naisista osuus oli 34 % ja miehistä 32 %).

Kuvio 88. Vihapuheen tai häirinnän yleisyys niillä, jotka ovat joutuneet näiden kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana

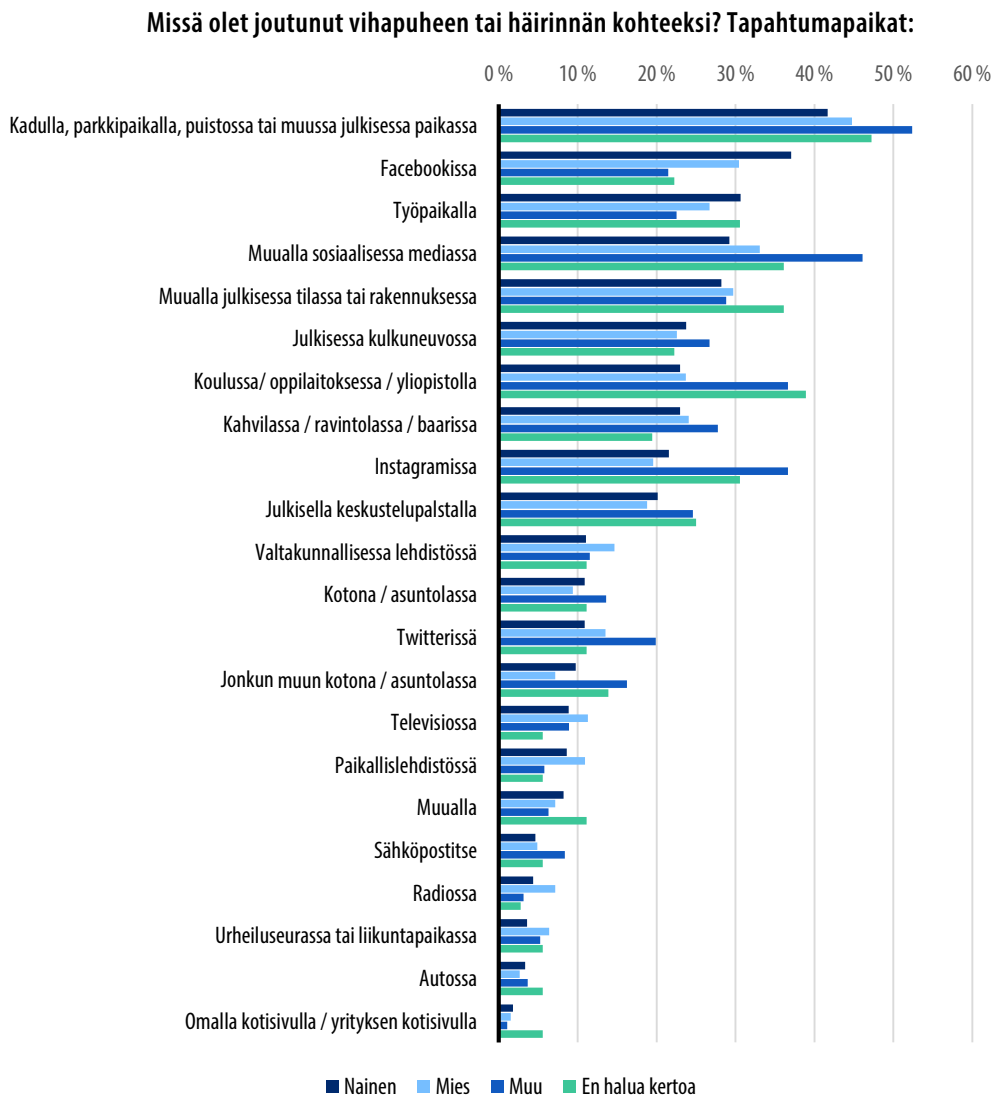
Kuten vuoden 2015 kyselyssä, muunsukupuoliset ovat kokeneet muita sukupuolia useammin esimerkiksi sukupuolittunutta halventamista, ilkeämielisen naurun kohteeksi joutumista sekä uhkaamista ja uhkaavaa käyttäytymistä (kuva 89).

Kuvio 89. Häirinnän ja vihapuheen ilmenemismuodot niillä vastaajilla, jotka ovat joutuneet häirinnän tai vihapuheen kohteeksi (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vaihtoehto)

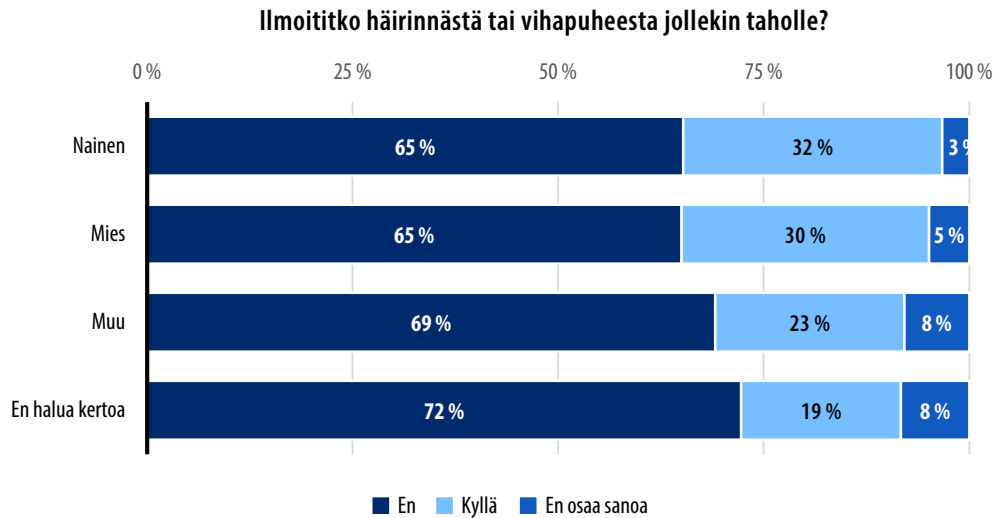
Muunsukupuolisilla tapahtumapaikkana oli muita useammin katu, parkkipaikka, puisto tai muu julkinen tila, kahvila, ravintola, baari tai julkinen kulkuneuvo (ks. kuva 90). Naisilla tapahtumapaikkana oli muita useammin Facebook sekä miehiä useammin kadut ja muut julkiset tilat ja kahvilat, ravintolat ja baarit. Sukupuolikohtaisia eroja löytyy eri tapahtumapaikoissa, mutta vastaajamäärän erojen takia ei voi tehdä pitkälle meneviä päätelmiä siitä, onko tekijän motiivi perustunut uhrin sukupuoleen vai kohderyhmäkohtaisiin tekijöihin.

Kuvio 90. Vihapuheen tai häirinnän yleisimmät tapahtumapaikat niillä vastaajilla, jotka olivat joutuneet häirinnän tai vihapuheen kohteeksi (vastaajilla oli mahdollisuus valita useampi kuin yksi vastausvaihtoehto)

Muunsukupuolisista suurempi osuus jätti ilmoittamatta häirinnästä tai vihapuheesta muihin sukupuoliin verrattuna. Sukupuolen ilmaisematta jättäneiden osuus on tätä suurempi.

Kuvio 91. Vihapuheesta ja häirinnästä ilmoittaminen vastaajilla, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää

Koetulla vihapuheella ja häirinnällä on ollut useimmin vaikutuksia yleiseen turvallisuuden tunteeseen ja psyykkiseen terveyteen. Muunsukupuolisilla vaikutukset ulottuivat muita sukupuoliä useammin eri osa-alueille, mukaan lukien ystävyysuhteet ja perhesuhteet.

Kuvio 92. Vihapuheen ja häirinnän vaikutukset vastaajiin, jotka ovat kokeneet vihapuhetta tai häirintää (vastaajat saivat valita useamman kuin yhden vastausvaihtoehdon)

Vihapuheen tai häirinnän kohteeksi joutuminen sukupuolen perusteella

Kyselyyn vastasi 318 henkilöä, jotka kertoivat joutuneensa vihapuheen tai häirinnän kohteeksi siksi että tekijä oletti hänen olevan nainen. Heistä 80 % kertoi määrittelevänsä itsensä naiseksi, 17 % muuksi, 4 % ei halunnut kertoa ja noin prosentti määritteli itsensä mieheksi.

Vastaavasti kyselyyn vastasi 30 henkilöä, jotka kertoivat joutuneensa kohteeksi siksi että tekijä oletti hänen olevan mies. Heistä 80 % määritteli itsensä mieheksi ja loput muunsukupuoliseksi. Vastaajista, jotka kertoivat joutuneensa vihapuheen tai häirinnän uhriksi, koska tekijä oletti, että henkilö on nainen, 61 % kuului seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön, miesoletetuista reilu neljännes. Kaikista itsensä naiseksi määritelleistä, jotka olivat kohdanneet viimeisen 12 kuukauden aikana vihapuhetta tai häirintää, 28 % oli valinnut myös vaihtoehdon koska ”olen nainen”. Mieheensä itsensä määritelleistä vastaava osuus oli 10 %.

Koska kyselyn tuloksista ei voi eritellä tarkkaan eri tapahtumia ja syrjintäperusteita, sukupuoli on voinut olla yhtenä perusteena rinnan muiden perusteiden kanssa tai sukupuoli on voinut olla ainoa peruste sille, että henkilö on joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi. Tutkimusten mukaan naisiin kohdistuu enemmän seksististä vihapuhetta ja esimerkiksi toimittajina, tutkijoina ja poliitikkoina toimivat naiset joutuvat kohtaamaan miehiä useammin seksuaalisävytteistä rikoksella uhkaamista (Knuutila ym. 2019). Sama havainto nousee tässä aineistossa: yhtenä perusteena ”nainen” vastanneista 65 % oli kokenut sukupuolittunutta halventamista. Asiantuntijoiden haastatteluissa nousi myös esiin oman organisaation seurannan kautta, että jos aihe liittyy esimerkiksi maahanmuuttoon ja yhdenvertaisuuteen, ja asialle kasvot antava asiantuntija on nainen tai vähemmistöä edustava, henkilöön menevä vihapuheen kynnyks madaltuu.

Vastaajista, jotka kertoivat joutuneensa vihapuheen tai häirinnän uhriksi, koska tekijä oletti, että henkilö on mies, puolet kertoivat joutuneensa kohtaamaan uhkaamista tai uhkaavaa käyttäytymistä, naisoletetuista kolmannes. Miesoletettujen vastausten määrän takia ei voida tehdä tämän aineiston perusteella yleistyksiä, mutta havaintoa tukee laajemat tutkimukset siitä, että miehet joutuvat useammin fyysisen uhan kohteeksi.

Naiseuden perusteella sukupuolittunut häirintä on aineiston perusteella monenlaista. Yksi muoto on vähättely. Kun esimerkiksi henkilö on nostanut esille häirintää (muun syyn perusteella) tai puolustautunut, henkilö on leimattu tunteelliseksi naiseksi. Jotkut ovat kohdanneet vähättelyä ja nimittelyä sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen takia, eikä esihenkilö ollut tunnistanut ilmiötä asiasta kerrottaessa ja hän on osaltaan vähätellyt asiaa. Aineistossa nousi myös kuvauksia siitä, että islaminuskoiset tai lestadiolaiset naiset vaiennetaan oletusten kautta: Tällöin heitä ei välttämättä edes kuunnella, tai heihin kohdistetaan syytteitä oletusten takia ja tätä kautta lukitaan asemaan, josta on vaikea taitella ulos. Miesoletettuihin islaminuskoiisiin ja lestadiolaisiin kohdistetaan vastaavasti koko yhteisöä koskevia ennakkoluuloja. Vammaisten osalta esimerkkinä sukupuolittuneesta häirinnästä nousi vammaisten fetisointiin viittaavaa häirintää, joka on toteutunut sukupuolielinten kuvien lähettelyn muodossa.

Sukupuolittunut häirintä ja vihapuhe tulee esiin useiden eri tutkimusten ja tiedonkeruiden kautta. Esimerkiksi vuoden 2017 tasa-arvobarometrin mukaan naiset olivat kokeneet epäasiallista käytöstä (seksuaalista häirintää, sukupuoleen liittyvää vihapuhetta ja vähättelyä tai yliolkaista käytöstä) selvästi useammin kuin miehet. (Anttila ym. 2018.)

5 Vihapuheeseen ja häirintään puuttuminen ja ennaltaehkäisy

Luvussa 5.1 reflektoidaan vuonna 2016 julkaistun selvityksen (OM 7/2016) jälkeen tehtyjä politiikkatoimia. Luvussa 5.2 tuodaan yhteen kehittämisen tarpeet selvityksen tiedonkeruun tuloksia vasten. Lukuun 5.3 on koottu edellisiin peilaten selvityksen suositukset tiivistetysti.

5.1 Peilaus vuoden 2016 selvityksen suosituksiin ja sen jälkeen tehtyihin politiikkatoimiin

Vuonna 2016 julkaistun selvityksen suositukset

Vuonna 2016 julkaistussa raportissa kohdennettiin suosituksia päättäjille, julkiselle sektorille ja medialle. Lähtökohtana oli, että itse toimenpiteiden tulee näkyä suurelta osin kansalaisten tasolla ja arjen toiminnassa. Yhtenä kantavana ajatuksena oli tarve toimenpiteille, joilla saadaan lisättyä kansalaisten aktiivisuutta ja tietoisuutta syrjintään liittyvistä asioista sekä toimenpiteille, joilla voidaan vahvistaa ihmisten rohkeutta puuttua syrjintään, häirintään ja vihapuheeseen. Yksi suositus liittyi tarpeeseen käynnistää kampanjoita ihmisoikeuksista, häirinnästä ja vihapuheesta sekä puuttumisen keinoista ja ilmoituskanavista.

Suosituksissa esitettiin yhdenvertaisuussuunnitteluun panostamista ja eri ammattiryhmien osaamisen lisäämistä sekä järjestösektorin vahvistamisen ihmisoikeuksien puolustamisen ja matalan kynnyksen palveluiden tuottamisessa. Puolueiden osalta korostettiin tarvetta konkretisoida, mitä rasminvastaisen peruskirjan allekirjoittaminen (syksyllä 2015) tarkoittaa käytännössä niin paikallis- kuin valtakunnallisen politiikan ja yksittäisten poliitikkojen tasolla. Median rooli nostettiin esiin virheellisen tiedon oikaisemisessa, laajalajaisen tiedon tarjoamisessa ja moraalisen ja eettisen vastuun ottamisesta sanankäytöstä keskustelufoorumeilla.

Yhdenvertaisuuden huomioimisen ehdotettiin sisällytettävän kaikkeen lasten ja nuorten parissa tehtävään työhön ja julkisen rahoituksen myöntämisen ehtoihin. Verkossa tapahtuvan vihapuheen ja häirinnän estämiseksi esitettiin laajempaan ilmapiiriin vaikuttamisen lisäksi panostamista verkkopoliisin resursseihin. Suosituksissa nostettiin esiin tarve kehittää poliisien ammattitaitoa rasististen ja muiden viharikosten tunnistamiseen ja tutkintaan, samoin kuin tarve turvata poliisin lisäkoulutus ja varmistaa uhrien palveluohjausta. Viimeisessä suosituksessa esitettiin empiirisen selvityksen toteuttamista koskien laajempia voimankäytön oikeuksia omaavien henkilöiden (vartijat, järjestyksenvalvojat) toimintatavoista sen lisäksi, että vuorovaikutusosaaminen ja yhdenvertaisuusteemojen tiedostaminen tulisi varmistaa perus- ja täydennyskoulutuksella.

Toimet vuoden 2016 jälkeen

Vuoden 2016 jälkeen on toteutettu lainsäädäntöuudistuksia (ks. luku 2) ja vahvistettu muun muassa tietopohjaa. Oikeusministeriön hallinnonalalla on toteutettu runsaasti erilaisia toimenpiteitä, joista merkittävä osa liittyy kehittämishankkeisiin: Oikeusministeriön koordinoimassa Against Hate -hankkeessa⁴⁵ on vuosien 2018 ja 2019 aikana tuotettu tuotoksia ja toimintamalleja, jotka ovat selvityksen tuloksia vasten peilaten erittäin ajankohtaisia. Työtä on jatkettu Tiedolla vihaa vastaan -hankkeessa 2021 vuoteen asti ja parhaillaan on käynnissä Osaavat hanke.

Against hate -hankkeessa tuotettiin muun muassa suosituksia viharikosten ja vihapuheen vastaiseen työhön, podcastit vihapuheesta, materiaali journalisteille, opas syyttäjille ja tuomareille, koulutukset tuomareille, syyttäjille ja poliiseille sekä julkaisu hyvistä käytännöistä. Lisäksi toteutettiin kampanja rangaistavasta vihapuheesta. Kampanja näkyi muun muassa YLE:n kanavilla ja tavoitti 1,6 miljoonaa katsojaa.

Tiedolla vihaa vastaan -hankkeessa⁴⁶ on tavoiteltu viharikosten ja vihapuheen vastaisen työn tehostamista. Hankkeessa on kehitetty tiedonkeruuta ja viharikosraportointia sekä paikallistason yhteistyötä. Tuotoksena on syntynyt esitteitä viharikoksista ja vihapuheesta kunnallisvaaliehdokkaille sekä esittelymateriaali viittomakielellä, saamenkielillä, selkokielellä sekä erikseen kohdennetut esitteet vammaisille, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille. Materiaalit avaavat vihapuheen, viharikosten, häirinnän ja syrjinnän ilmenemistä ja tarjoavat tietoa ilmoittamisen kanavista. Hankkeessa on tuotettu tietoa selkeisiin tietoaukkoihin liittyen viharikosten käsittelyyn oikeusprosessissa ja vihapuheen seurannasta tekoälyllä. Opas paikallistoimijoille viharikosten ja vihapuheen vastaisen työn tehostamiseksi toteutettiin kuntia osallistaen. Hankkeessa toteutettiin koulutuksia vammaisille ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille ja esimerkiksi ammattilaisille, jotka ovat tunnistaneet syrjiviä tilanteita omassa työssään ja joilla on mahdollisia puutteita yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolakien mukaisten suunnitelmien toteutuksessa ja niiden soveltamisessa arkeen läpinäkyvästi ja asiakaslähtöisesti. Hankkeessa tuotettiin myös webinaari vihapuheesta kunnallispoliitikoille. Sisäministeriö on myös julkaissut kartoituksen poliisin ennalta estävän työn hyvistä käytännöistä viharikosten torjunnassa ja Poliisiammattikorkeakoulu teki pakollisen verkkokoulutuksen yhdenvertaisuudesta poliiseille. Anti-Racist Forum (ARF) julkaisi raportointialustan vihatekojen (varjo)raportointiin.

45 <https://yhdenvertaisuus.fi/against-hate>

46 <https://yhdenvertaisuus.fi/tiedolla-vihaa-vastaan>

Osaavat-hankkeessa⁴⁷ konseptoidaan osaamiskeskusta, tuotetaan teemajulkaisut viharikoksista ja vihapuheesta, raportti viharikosten tekijöistä sekä restoratiivisesta oikeudesta ja viharikoksista ja toteutetaan koulutuksia sovittelijoille ja järjestöille. Myös hankekumppanit toteuttavat useita toimia. Yhdenvertaisuusvaltuutettu muun muassa kouluttaa opetussektoria ja sisäministeriö poliisia. Sisäministeriö on jo julkaisut raportin koulutuksen nykytilasta poliisissa sekä ehdotuksen koulutuksen vakiinnuttamisesta. ARF jatkaa raportointialustan kehittämistä.

Against hate -hankkeessa tuotettiin suosituksia viharikosten ja vihapuheen vastaiseen työhön. Useat suositukset ovat edenneet kansallisesti: kuluvalle hallituskaudella on muun muassa laadittu rasmin ja syrjinnän vastainen toimintaohjelma⁴⁸, jonka sisällä on toimenpiteitä viharikosten ja vihapuheen torjuntaan. Toimintaohjelman toimeenpano on vasta käynnissä: ohjelmaa viedään eteenpäin eri hallinnonaloja osallistaen, minkä voi nähdä tärkeänä edellytyksenä tavoitteiden saavuttamiseksi. Yksi Against hate -hankkeen suosituskokonaisuus koski kansallisen koordinaation lisäämistä: Osaavat -hankkeessa tehdään parhaillaan ”viharikosten ja syrjinnän vastaisen työn osaamiskeskuksen” konseptointityötä. Nyt tehdyn selvityksen havaintojen perusteella tarve kansalliselle tiedon kokoajalle ja eri toimijoita koordinoivalla taholle on olemassa.

Oikeusministeriön hallinnonalalla on osaltaan tiivistetty yhteistyötä poliisin kanssa ja eri toimin edesautettu tilanteen kehittymistä. Myös kansalaisjärjestöt ovat olleet mukana kehittämässä yhteistyötä ja tuottamassa koulutuksia. Sisäministeriön hallinnonalalla on toteutettu useita toimenpiteitä, joilla edesautetaan poliisien tietoisuutta viharikoksista ja niiden eteenpäin viemistä. Poliisiammattikorkeakoulun opetussuunnitelmaa on päivitetty ja niin opiskelijoille kuin poliisihenkilöstölle on yhdessä sidosryhmien kanssa toteutettu koulutuksia. Lisäksi poliisin henkilökunnalle on otettu käyttöön pakollinen verkkopohjainen koulutus. Poliisien tietoisuutta ja tietopohjaa vahvistetaan osaltaan myös uudella ohjeistuksella ja tietojärjestelmämuutoksella, joka mahdollistaisi sen, että tieto viharikoksista olisi osa pakollista luokittelua. Myös sähköiseen rikosilmoitukseen tulee tiettyjen rikosnimikkeiden kohdalla mahdollisuus kirjata epäily viharikosmotiivista.

---

47 <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM023:00/2021>

48 <https://oikeusministerio.fi/rasimin-vastainen-toimintaohjelma>

Valtioneuvoston toimintaohjelmassa rasismien torjumiseksi ja hyvien väestösuhteiden edistämiseksi ollaan viemässä eteenpäin lukuisia toimenpiteitä, joilla edesautetaan kansallista ja paikallista yhdenvertaisuuden edistämistä. Eri hallinnonaloille ollaan muun muassa tuottamassa tietoa yhdenvertaisuuden edistämisestä tulosoajaukseen. Jo nyt on saatavilla hyödyllisiä työkaluja ja oppaita, joita on viety oikeusministeriön sivulle, mutta koontityön on vasta käynnissä⁴⁹.

Edellä mainittujen hankkeiden lisäksi myös muiden hallinnonalojen ja tahojen työn kautta on vahvistettu tietopohjaa ja sitä vahvistetaan edelleen: Esimerkiksi lapsiasianvaltuutetun toimistossa on käynnissä selvitys romani- ja saamelaislasten kokemuksista. THL on tuottamassa koko väestötasolla tietoa Terve Suomi -hankkeessa syrjintäkokemuksista ja Moni Suomi -hankkeessa tietoa tuotetaan kohdistetusti maahanmuuttotasaisten osalta. Lisäksi on tulossa antirasismiin liittyviä koulutuksia. Opetushallitus on tuottamassa uuden sivuston koulujen ja oppilaitosten tueksi yhdenvertaisuuden, kiusaamisen ja vihapuheen puuttumiseen⁵⁰. Alueellisen tilannetiedon kartoittaminen väestösuhteista on keskeistä. Tätä edesautetaan osana Rasismien vastainen ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelmaa Etnojen toimesta. Käynnissä on pilottihanke, jossa tuotetaan alueelliset suunnitelmat toimintaohjelman tavoitteiden edistämiseksi, mukaan lukien myös vihapuheeseen ennaltaehkäisemiseen. Sisäministeriö taas tuottaa osana Maailman paras turvallisuuden tunne -hanketta väestötietoon pohjautuen tietoa turvallisuuden tunteen vaihtelusta väestöryhmittäin. Aineistopohjan takia tietoa tuotetaan pääosin pääväestöstä, ja tietopohjaa tulee siten täydentää eri lähteistä. Tulevaisuudessa tietoa voi mahdollisesti saada kuntien yhdenvertaisuussuunnitteluun ja hyvien väestösuhteiden kehittämiseen.

---

49 Esimerkiksi Familia ry on tuottanut oppaan rasismien ja syrjinnän puheeksi ottamiseksi. Vaikka opas on tarkoitettu kahden kulttuurin perheiden ammattilaisille, sitä voi hyödyntää laajemmin. Tueksi on tulossa työpajakonsepti. Mentoring for future -hankkeessa on tuotettu tietoa opinto-ohjaukseen. Ad Astra rf on kehittänyt työpajamallin yliopiston henkilökunnalle ja antirasismi-oppaan. Työ- ja elinkeinoministeriö on tuottanut monimuotoisen työelämän oppaan, jossa havainnollistetaan esimerkein erilaisia tilanteita ja keinoja edesauttaa yhdenvertaisuutta.

50 <https://www.oph.fi/fi/kehittaminen/kiusaamisen-hairinnan-syrjinnan-ja-vakivallan-vas-tainen-tyo>. Yhdenvertaisuustyö on ollut myös yhtenä aiheena mukana kasvatus- ja opetushenkilöstön koulutushakukierroksissa. Lisäksi Euroopan unionin Erasmus +-ohjelmissa on komission aloitteesta Osallisuustyöryhmä, ja ohjelmassa on laadittu Osallisuusstrategia, jossa on kaikkien viiden sektorin (korkeakoulu, yleissivistävä, ammatillinen koulutus, aikuis-koulutus ja nuoris) yhteiset ja sektorikohtaiset toimintasuunnitelmat.

Erilaisia tietoisuuden lisäämiseen liittyviä kampanjoita on toteutettu myös kansalaisjärjestöjen taholta. Yhtenä hyvänä esimerkkinä on Ihmisoikeusliiton toteuttama Päätepysäkki syrjinnälle -kampanja, joka toimenpantiin useassa kaupungissa. Toiminta-ajatuksena on, että kampanjoiden kautta eri tahojen huomio kiinnitetään asiaan ja yhteistyö jatkuu kampanjoiden jälkeen. Tuorein esimerkki on oikeusministeriön ja yhdenvertaisuusvaltuutetun käynnistämä Olen antirasisti -kampanja, jossa ihmisiä ja organisaatioita haastettiin tekemään konkreettisia antirasistisia tekoja yhdenvertaisuuden edistämiseksi⁵¹. Yleisradiolla on käynnissä viisivuotinen Hyvin sanottu – Bra sagt -hanke, jolla pyritään vahvistamaan suomalaisen keskustelukulttuurin parhaita puolia ja luomaan turvallisia keskusteluympäristöjä. Tavoitteena on samalla vahvistaa suomalaisten luottamusta ja ymmärrystä toisiaan kohtaan.⁵²

5.2 Selvityksen tuloksista nousevat kehittämisen tarpeet

Valtionhallinnon tasolla tehty paljon oikeasuuntaisia toimia, mutta niiden tulokset eivät näy vielä kokemustasolla. Toisaalta on luonnollista, että verkostojen työ ja esimerkiksi oppaiden jalkautuminen käytäntöön vie aikaa. Selvityksen käytössä ei ole tietoa siitä, kuinka laajasti eri työkaluja on otettu käyttöön, tai kuinka laajasti ne ovat kohderyhmien tiedossa, jotta niitä voidaan ottaa käyttöön tarpeen mukaan ja viestiä eteenpäin.

Epätietoisuus ilmoituskanavista

Viime vuosina on tehty toimenpiteitä, joilla on tähdätty eri vähemmistöryhmien tietoisuuden lisäämiseen oikeussuojasta, mutta edelleen kyselyn vastausten perusteella on olemassa ilmeinen tarve lisätä tietoa kohderyhmille. Kaksi viidestä kyselyyn vastanneesta ei tiennyt mihin ilmoituksen voi tehdä ja useat olivat epävarmoja siitä, minkälainen häirintä tai vihapuhe on ”tarpeeksi vakavaa” eteenpäin vietäväksi. Mukana on hyvin erilaisia tapauksia, eikä kaikille tapauksille ole edes luontevia ilmoituskanavia. Esimerkiksi tuntemattoman taholta tullutta häirintää kadulla on vaikea osoittaa kenellekään, jos tilanne ei täytä rikoksen tunnusmerkkejä ja henkilö on poistunut paikalta. Silti aineistossa oli lukuisia esimerkkejä, joissa henkilö ei tunnistanut edes ilmeisiä kanavia, kuten yhdenvertaisuusvaltuutettua tai aluehallintoviranomaisen työsuojelua. Kun ilmoituskanavana korostetaan poliisia, eikä tapaukset etene poliisissa, voi se aiheuttaa enemmän turhautumista kuin turvan tunnetta, vaikka ilmoitusten perusteella saadaankin tärkeää tietoa ilmiöistä ja niiden laajuudesta.

51 Lue lisää yhdenvertaisuus.fi-sivulta.

52 Lue lisää [Ylen sivulta](#)

Poliisin ja esitutinnan resurssit ja tietoisuuden lisääminen

Suomessa yleinen luottamus ja eurooppalaisiin verrokkeihin nähden myös vähemmistöryhmien luottamus poliisiin on varsin vahva (FRA 2018). Nyt toteutetun selvityksen tiedonkeruuseen osallistuneilla vähemmistöryhmien edustajilla on usein heikko luottamus siihen, että asioita viedään eteenpäin poliisissa, eivätkä ne etene oikeusteitse.

Kohtaamiset eri viranomaistoimijoiden kanssa ovat korostuneen tärkeitä, sillä viranomaisen nähdään edustavan yhteiskuntaa laajemmin. Erityisen merkittäviä viranomaisluottamuksen ja turvallisuuden tunteen näkökulmasta ovat kohtaamiset poliisin kanssa. Aineistosta löytyi esimerkkejä siitä, että poliisi on ymmärtänyt uhrin näkökulman, tukenut ja ohjannut asiassa eteenpäin. Suurella osalla selvitykseen kuulluista tahoista on kuitenkin toisenlainen kokemus, ja osassa turvallisuuden tunne olisi voitu korjata pienillä teoilla. Esimerkiksi nuoria naisia, joilla oli sateenkaaritunnuksia, oli kehoitettu poliisin toimesta poistumaan tilanteesta, jossa ulkopuoliset olivat huudelleet sukupuolivähemmistöä halventavasti. Kyseessä oli tilanne, jossa väkeä on haluttu poistaa, mutta poliisin puuttumattomuus huuteluun ja häiritsijöihin antoi signaalin, että se on hyväksyttävää.

Tutkimuksen mukaan esitutkintaviranomaiset eivät kiinnitä riittävästi huomiota rasismiin tai vähemmistöihin kohdistuvaan vihapuheeseen kunnianloukkauksissa eivätkä useinkaan näytä antavan vihapuheelle merkitystä arvioidessaan tapauksen vähäisyyttä ja tarvetta toimittaa esitutkinta, vaikka sääntely ohjaakin huomioimaan ne. Rasismista ja mahdollisesti muistakin teon vakavuuteen viittaavista piirteistä huolimatta tekojen törkeysarviointiin ei ole kiinnitetty huomiota ja esitutkintaa on rajoitettu. (Koivukari ja Lehtilä.) Poliisiammattikorkeakoulun (osana Tiedolla vihaa vastaan -hanketta) tekemän tutkimuksen mukaan poliisin tietoon tulleiden vihapuhetta sisältävien kunnianloukkausten määrä yli kaksinkertaistui vuoden 2006 ja 2017 välillä, mutta samaan aikaan näiden rikosten selvitysprosentti oli laskenut 52 %:sta 17 %:iin. (Juutinen 2021, s. 41)

Against hate -hankkeen suosituksista yksi kriittisimmistä on riittävien resurssien varmistaminen koko rikosprosessiketjussa. Poliisien puutteelliset resurssit voivat olla osasyynä taustalla, kun päätetään tehdä päätös syyttämättäjäättämiselle. Yhtä lailla oikeuslaitoksen puutteelliset resurssit ovat olleet paljon julkisessa keskustelussa. Oikeusministeriön hankkeessa on tuotettu opas tuomareille ja syyttäjille⁵³ ja toteutettu koulutuksia. Toimenpiteiden vaikuttavuuden voi arvioida toteutuvan viiveellä, ja tällöinkin edellytyksenä on, että tieto on tavoittanut toimijat. Poliisin ennalta estävän työn strategia (2019–2023) painottaa hyvien väestösuhteiden ja yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämistä ja polarisaation

53 Tietoa ja tapausesimerkkejä vihapuheesta ja viharikoksista – käsikirja lainkäyttäjille. Ladattavissa [Yhdenvertaisuus.fi-sivulta](https://www.yhdenvertaisuus.fi).

torjuntaa⁵⁴. Poliisilla on alueellisesti velvoite ylläpitää dialogia ennaltaehkäisevässä työssä. Haasteen tuo yhteistyön toteutuminen, mukaan lukien eri yhteistyötahojen tunnistaminen tavat toteuttaa yhteistyötä, kun useiden poliisipiirien toiminta-alue on laaja. Myös verkossa toimivien poliisien resursseja on supistettu.

Eri hallinnonaloilla, organisaatioissa ruohonjuuritasolla toimiminen ja tietoisuuden lisääminen

Myös muiden viranomaisten osaamiseen ja toimintaan on tarve kiinnittää huomiota ja resursseja, joilla vahvistetaan osaamista ja tietoisuutta vihapuheesta ja häirinnästä. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kohtaamisen taidot nousivat esiin usean vähemmistöryhmän näkökulmasta. Koulut ja oppilaitokset ovat merkittävässä asemassa ja niissä tulisi edistää yhdenvertaisuutta, puuttua erilaisiin tilanteisiin ja tarjota turvaa ja tukea uhreille. Eri viranomaisten osaamisen kehittämiseen on kohdistettu toimenpiteitä, mutta niiden vahvistamiseksi on selkeästi tarve jatkaa työtä. Tarvittava tieto ei koske ”vain” yhdenvertaisuuden, ihmisoikeuksien ja syrjimättömyyden kysymyksiä vaan tarve on lisätä yleisemmin tietoa eri vähemmistöryhmistä. Vaikka edelliset kietoutuvat yhteen, näkökulman valinta vaikuttaa siihen, rakennetaanko esimerkiksi romaneista, saamelaisista, karjalaisista tai transihmisistä uhreja, vai toimijoita, joilla on oma menneisyys ja tulevaisuus.

Vihapuhetta ja häirintää koetaan myös kaupallisissa palveluissa. Tällöin korostuu palvelun tarjoajan ja samalla työnantajan vastuu siitä, että oma henkilöstö toimii kunnioittavasti ja ennakkoluulottomasti. Työnantajien tulisi yhdenvertaisuuden edistämismittaan mukaisesti huolehtia henkilöstön yhdenvertaisuussuunnittelun toteutumisesta, mutta myös palveluiden osalta varmistaa, että palvelu on yhdenvertaista.

Tulosten perusteella on tarve lisätä erilaisia toimia, joilla lisätään ns. ruohonjuuritason turvallisuutta. ”Turvallisemman tilan periaatetta” on otettu laajemmin käyttöön viime vuosina erilaisissa tapahtumissa. Periaatteen käyttöönotto voi lisätä turvallisuuden tunnetta ja madaltaa kynnystä nostaa esiin häirintää tai vihapuhetta. Oleellista on, että kaikki toimijat ovat tällöin tietoisia periaatteista, ja parhaimmillaan säännöt luodaan yhdessä siihen sitoutuvien toimijoiden kanssa. Myös oikeusministeriön koordinoimalla Syrjinnästä vapaa -alue -konseptilla on vahva brändi ja sitä käyttävien on sitouduttava periaatteisiin. Kampanja näyttäytyy edelleen tarpeelliselta ja erittäin ajankohtaiselta.

---

54 Lue lisää [tästä](#).

Merkittävä osa häirinnästä tai vihapuheesta ilmoittaneista koki, ettei saanut riittävästi tukea asiasta ilmoittaessa. Useat kokevat, että vastuuta on langetettu uhrille. Ahdistavan tai traumaattisen kokemuksen jälkeen voimavarat tai itsetunto voi olla hyvin alhaalla. Jos vastuu koota näyttö, viedä asiaa eteenpäin tai esimerkiksi ”kouluttaa ihmisiä” ymmärtämään tilannetta on uhrilla, asia ei etene parempaan suuntaan. Tarvitaan selkeää kollektiivista tukea sekä eri organisaatioiden ja instituutioiden tasolla tietoa ja ymmärrystä, ilmoituskanavia ja tukihenkilöitä, jotka auttavat asian eteenpäin viemisessä. Tuen antaminen on monenlaista: ensi sijassa tärkeää on yksilötasolla tuen antaminen eri tilanteissa, mutta myös kollektiiviset tuen osoitukset nostettiin esiin tiedonkeruussa tärkeinä: näkyvien ja isojen organisaatioiden osallistuminen Olen antirasti -kampanjaan nousi esimerkkinä siitä, ettei vähemmistöryhmään kuuluva ole yksin.

Kaikki häirintä- ja vihapuhetapaukset eivät suinkaan täytä rikoksen tunnusmerkkejä, joten tuki tulisi tarjota aina tapahtumakontekstissa, kuten palveluissa, kouluissa ja työpaikalla. Lisäksi tulisi varmistaa, että kansalaisjärjestöillä on riittävästi tietoa ja resursseja toimia tukena ja ohjata eteenpäin. Järjestötasolla on myös merkittävä rooli siinä, voivatko eri vähemmistöryhmiin kuuluvat henkilöt olla oma itsensä muunkin kuin edunvalvonnan vähemmistörajauksella. Esimerkiksi sateenkaari-ihmiset tulisi tunnistaa vammaisjärjestössä ja maahanmuuttajajärjestössä osana omaa toimintaa. Oman vähemmistöryhmän sisältä kohdistuvaa häirintää ja vihapuhetta tulisi osaltaan käsitellä myös järjestötasolla.

Vähemmistöryhmiin kuuluvilla voi olla korostetun korkea kynnys nostaa esiin epäkohtia, kun pelko tulla leimatuksi ”hankalaksi” voi heikentää esimerkiksi työmahdollisuuksia. Myös kolmannen sektorin rajapinnassa toimivien vähemmistöryhmään kuuluvien näkökulmasta on tarve kiinnittää huomiota siihen, miten rahoittajat ohjaavat toimintaa tai mikä on rahoittajan rooli, jos ilmenee epäkohtia esimerkiksi projektirahoituksella toimivissa produktioissa.

Verkossa tapahtuvaan vihapuheeseen tai häirintään ei ole löydettävissä yksinkertaisia ratkaisuja. Ylen on teettänyt vuonna 2020 ja 2021 tutkimuksen suomalaisesta keskustelukulttuurista osana Hyvin sanottu -hanketta. Tulosten mukaan yli puolet suomalaisista kokee, että keskustelukulttuuri on mennyt huonompaan suuntaan ja lähes viidennes suomalaisista osallistuu yhteiskunnalliseen keskusteluun aiempaa vähemmän. Sama viesti välittyi nyt tehdyn kyselyn aineistossa: useat kokivat, että keskustelu verkossa on raadollisempaa ja koronan poikkeusaikana sitä on myös havainnointu enemmän. Verkkoympäristössä vihapuhetta tai häirintää kohdanneista noin puolet kertoi, että vihapuheella tai häirinnällä on ollut vaikutuksia yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiseen. Kun vähemmistöryhmien äänen esille tuonti on muutenkin haastavaa, heikentyy osallistumismahdollisuudet ja osallisuus entisestään.

Vaikka keskustelukulttuurin ajatellaan huonontuneen, ovat toiveet silti yhteisiä: Ylen teettämän tutkimuksen mukaan suomalaiset haluavat keskusteluihin lisää asiallisuutta ja kunnioitusta. Suurin osa muun muassa ajattelee, että hyvään keskusteluun kuuluu kuunteleminen, tilan antaminen myös eri mieltä oleville sekä tasavertaisuus. Suurin osa näkee, ettei sananvapautta saa käyttää ihmisarvon loukkaamiseen. Suurella osalla suomalaisista on myös jaettu näkemys siitä, että sananvapautteen kuuluu myös vastuu. Toisaalta miltei kaksi kolmesta vastaajasta oli samaan aikaan sitä mieltä, että kaikenlaiset mielipiteet pitää saada sanoa. (Yle 2020 & 2021.) Tulokset antavat positiivisen kuvan siitä, minkälainen keskustelukulttuurin halutaan olevan. Isossa kuvassa ongelmana voidaan tunnistaa se, mitkä asiat nähdään mielipideasioiksi. Nyt tehdyn selvityksen aineistossa toistui kokemus siitä, että vähemmistöryhmään kuuluvien perusoikeuksista keskustellaan mielipideasioina, tai että omana itsenä oleminen altistaa häirinnälle tai vihapuheelle. Tällöin yhtenä keinona vihapuheen ja häirinnän ennaltaehkäisemiseksi on lisätä tietoa ja ymmärrystä.

Yksilötasolla voidaan vaikuttaa jossain määrin tapaan kommunikoida. Keskustelun ohjauksessa oleellisessa roolissa on verkkoyhteisön säännöt ja niitä valvovat moderaattorit. Vaikka edelleen verkossa voidaan käyttää hyvin räikeää kieltä, osa vihapuheesta ja häirinnästä on ”siistiytynyt” siten, ettei esimerkiksi kynnys kunnianloukkauksesta ylity. Myös maalittaminen on vaikea todentaa ja siihen on vaikea puuttua. Siten toimia keskustelukulttuurin kehittämiseen tulisi arvioida eri tahoilla. Esimerkiksi poliitikkojen taholta koettu puhe, joka loukkaa ihmisoikeuksia ja -arvoa, on edelleen jatkunut. Sosiaalisessa mediassa toistuu esimerkkejä siitä, että poliitikot ovat jakaneet kärjistettyjä näkemyksiä ja samalla nostaneet yksittäisen kansalaisen tai järjestön esille siten, että dialogin sijaan tahoihin kohdistuu laajempaa maalittamista ja jopa vakavia uhkauksia. Siten myös poliittisten puolueiden sisällä on tarve jatkaa keskustelua ja luoda rajoja sille, mikä kaikki poliittisessa työssä ja keskustelussa on sallittua. Ohjeistuksia olisi hyvä luoda esimerkiksi valtuustoille ja edesauttaa turvallisten tilojen luomista poliittisessä debatissa.

Edelleen tehdään myös journalismia, jossa uutisoinnin kärki ei nojaa eettiseen pohdintaan siitä, kuka on äänessä, mitkä ovat valtasuhteet uutista tai keskusteluohjelmaa rakennettaessa ja mitä seurauksia mediassa valokeilassa olleelle henkilölle voi tulla. Eettinen pohdinta tarkoittaa myös läpinäkyvyyttä sekä taustoittamista ja perustelua.

Selvityksessä on tehty näkyväksi vihapuheen ja häirinnän moninaiset vaikutukset vähemmistöryhmiin. Altistuminen aiheuttaa muun muassa psyykkistä huonovointisuutta, heikentää turvallisuuden tunnetta ja osallisuutta. Vaikka kyselyssä kysyttiin erikseen vihapuheen tai häirinnän kokemuksista viimeisen vuoden aikana, vastaajat eivät usein ole rajanneet tilanteita vuoden sisälle, vaan kuvanneet vaikutuksia, joita on syntynyt kumuloituneesta toiseuttamisesta. Tutkimusten perusteella syrjäintäkokemukset ovat yhteydessä turvattomuuden kokemuksiin ja heikentyneeseen yhteiskunnalliseen luottamukseen (esim. Castaneda ym. 2015) sekä mielenterveysongelmiin (esim. Rask ym. 2018).

Syrjintäkokemukset voivat lisätä psyykkistä kuormittuneisuutta, ja toisaalta psyykinen kuormittuneisuus voi lisätä kokemusta syrjivästä kohtelusta (Kuusio ym. 2020). Vaikutusten näkökulmasta on tärkeää panostaa sekä ennaltaehkäisyyn että riittävään tukeen.

Ajankohtaiset ilmiöt heijastuvat kohdattuun ja koettuun vihapuheeseen ja häirintään. Vuonna 2015 Suomeen tuli ennätysmäärä turvapaikanhakijoita, ja heihin kohdistuvat ennakkoluulot ja rasismi tulivat vahvasti näkyväksi. Tuolloin myös keskustelu tasa-arvoisesta avioliittolaista oli ajankohtainen, mikä heijastui sateenkaari-ihmisiin kohdistuvana vihapuheena ja häirintänä. Vuonna 2022 jatkuu translain uudistuksen ympärillä käyty keskustelu. Eri vähemmistöryhmiin kohdistuvaan vihapuheeseen tai häirintää heijastuu toisaalta tiettyihin ajankohtaisiin teemoihin liittyvä keskustelu, mutta mediakeskustelu tuo sen lähinnä näkyväksi. Ennakkoluuloja pyritään myös ruokkimaan eri tarkoitusprien mukaan, ja hybridivaikuttaminen on jo tunnustettu kansalliseksi ongelmaksi. Viime vuosina polarisoitumiseen on vaikuttanut koronavirusepidemia ja esimerkiksi kansainvälisesti leviävät salaliittoteoriat. Tällä hetkellä erittäin ajankohtainen asia on sota Ukrainassa. Suomen poliittisen johdon ja median suunnalta on tuotu näkyvästi esiin, ettei sota oikeuta vihapuhetta tai häirintää venäjänkielisiä kohtaamaan Suomessa. Ukrainan sota ja pakolais-tilanne avaa katsomaan Suomen vastaanottavuutta ja maahanmuuttoa laajemmin.

Auttamisen halu ukrainalaisia pakolaisia kohtaan on suuri, ja tilanne on hyvin erilainen verrattuna 2015 pakolaistilanteeseen. Ukrainalaiset voidaan kokea kulttuurillisesti läheisimpinä ja kriisi on lähialueella samaistuttava. Mikäli osa heistä jää Suomeen pysyvästi, maahanmuuttoa voi tilannetta kulttuurisen läheisyyden näkökulmasta verrata inkerin-suomalaisiin paluumuuttajiin, joiden kotoutumisprosessia on analysoitu pitkittäistutkimuksessa: Tutkimukseen osallistuneet inkeriläiset odottivat tulevansa muuttonsa jälkeen hyvin kohdelluksi täysivaltaisina jäseninä uudessa kotimaassa. Odotettua useammat syrjintäkokemukset olivat muuton jälkeen yhteydessä heikompaan samaistumiseen suomalaisen yhteiskuntaan ja kielteisempiin asenteisiin suomalaisenemmistöä kohtaan. (Mähönen ja Yijälä 2016.) Sama logiikka pätee myös muista maista tulleiden hyvinvointiin ja kotoutumiseen, joskin on tärkeää huomioida eri kasautuvat tekijät, kuten maahanmuuton status, joka heijastuu työllisyyteen ja osallisuuteen (ks. esim. Könönen ja Himanen 2019). Pitkään Suomessa asuneet maahanmuuttotaustaiset henkilöt, mutta myös muut vähemmistöt altistuvat edelleen vihapuheelle ja häirinnälle. Keskeistä on lisätä ymmärrystä eri vähemmistöryhmien kohtelun ja osallisuuden kysymysten yhteisvaikutuksista.

5.3 Suositukset kootusti vihapuheen ja häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi

Selvityksen suositukset häirinnän ja vihapuheeseen puuttumiseen ja ennaltaehkäisyyn pitävät sisällään toimia, jotka liittyvät tiivistetysti tietouden, vastuuttamisen ja läpinäkyvyyden lisäämiseen. Lähtökohtana on osallisuuden viitekehys, joka pitää sisällään ihmisten oikeuden koulutukseen, työhön, toimeentuloon, asuntoon, terveyteen ja sosiaalisiin suhteisiin.

Häirinnän ja vihapuheen kohteiden osallisuutta ja mahdollisuutta elää elämäänsä omana itsenään vapaa-ajalla, osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun, opiskella ja käydä työelämässä tai asioida palveluissa, heikennetään vihapuheen, häirinnän tai syrjinnän muodossa. Yhä vastuu asian eteenpäin viemiseksi jää pitkälti uhrille. Häirintään ja vihapuheeseen puuttumisessa ja ennaltaehkäisyssä on kyse ihmisoikeuksista ja yhdenvertaisuudesta. Jos vihapuhetta ja häirintää käsitellään vain tästä viitekehyksestä, ei sen ulkopuolella olevat välttämättä näe asian kuuluvan ”omalle tontille”, vaikka avaimia ratkaisuihin olisi juuri niissä käsissä. Häirinnän ja vihapuheen vaikutukset heijastuvat kaikille elämän osa-alueilla ja siten myös yhteiskunnan toimivuuteen, osaavan työvoiman saantiin, sosiaali- ja terveydenhuollon kestävyteen ja sisäiseen turvallisuuteen.

Valtionhallinnossa hallinnonalaista yhteistyötä on lisätty, mutta eri hallinnonalojen sitouttamista ja oman työn merkityksen tunnistamista on tarve vahvistaa edelleen. Lainsäädännön tunnistama häirintä tai vihapuhe on kapea. Vaikka edelleen on tarve vahvistaa oikeus-suojan toteutumista ja tietoisuuden lisäämistä oikeuksista, tulee toimenpiteitä kohdentaa vahvistetusti ns. ruohonjuuritasolle.

Suosituksien kootusti

Uhrien tukipalveluita tulee edelleen kehittää:

- Tietoa eri vähemmistöryhmille ilmoituskanavista ja siitä, miten toimia, kun kohtaa vihapuhetta tai häirintää eri elämän osa-alueilla ja kanavissa, tulee edelleen lisätä. Eri toimijoiden, kuten esimerkiksi aluehallintoviranomaisen työsuojelun, tiedotusta on tarve vahvistaa ja hyödyntää myös järjestöjä tiedon välittämisessä.
- Virallisten kanavien lisäksi tulisi kehittää erilaisia anonyymejä ilmoittamisen kanavia, jotka mahdollistavat uhreille kuulluksi tuleminen ja tuen piiriin pääsemisen.
- Eri organisaatioissa tulisi nimetä ja viestiä selkeästi taho, joka toimii tukena ja asian eteenpäin viemisessä.

- Erialaisten ilmoituskanavien kautta tulleet tapaukset tai huolet tulee käsitellä ja viestiä läpinäkyvästi, mitä tilanteen parantamiseksi on tehty.
- Poliisin osaamista ja tietoisuutta eri vähemmistöryhmien kohtaamisesta ja viharikoksista on edesautettu viime vuosina useilla tavoilla. Selvityksen perusteella työtä on tarve jatkaa ja syventää yhteistyössä eri vähemmistöryhmiä edustavien tahojen ja viranomaisten kanssa.
- Järjestötyössä on tarve vahvistaa toimia, joilla huomioidaan moniperusteisuus edunvalvontatyössä ja vertaistuessa.

Osaamisen vahvistamiselle tulee luoda riittävät tukirakenteet vihapuheen torjunnassa ja yhdenvertaisuuden edistämisessä

Yhdenvertaisuuden edistämismuutokset pitää sisällään työnantajien, koulujen ja oppilaitosten sekä laajemmin palveluissa velvoitteen arvioida yhdenvertaisuuden tilaa ja tunnistaa eri toimenpiteitä, joilla yhdenvertaisuutta voidaan tosiasiallisesti edistää. Yhdenvertaisuuden arviointia, kehittämiskohteiden tunnistamista ja seuranta tulisi edelleen kehittää eri elämänsaroilla.

- Kouluissa, oppilaitoksissa ja työpaikoilla on tarve pohtia toimia, joilla turvataan yhteisen arvopohjan toteutuminen arjessa: käsitellä eettiset periaatteet, tuoda selkeästi esiin nollatoleranssi syrjintään ja panostaa yhteisöllisyyteen.
- Työkaluja yhdenvertaisuuden edistämiseen ja tietoisuutta monimuotoisuudesta ja sen kunnioittamista tulee vahvistaa varhaiskasvatuksesta lähtien.
- Tietoa eri vähemmistöryhmistä on tarve lisätä oppimateriaaleihin ja -tunteihin.
- Osaamista tulisi vahvistaa systemaattisesti, suunnitelmallisesti ja koordinoitusti eri hallinnonaloilla.

Asiakaspalvelussa tulee kehittää osaamista ja kohtaamisen taitoja: Asiakaspalveluun ja kohtaamisiin tulee lisätä osaamista niin viranomaisissa kuin kaupallisissa palveluissa. Yhdenvertaisuuden arvioinnin yhteydessä nousseet kehittämisen tarpeet tulisi sisällyttää eri organisaatioissa osaksi eri ammattiryhmien osaamistarpeen tunnistamista ja täydennyskoulutusta, jotta ne huomioidaan työyhteisöissä ja palveluiden tuottamisessa.

Työnantajien ja työyhteisöjen tasolla tulee suunnitella ja varmistaa toimet, joilla suojellaan omia työntekijöitä, jotka voivat altistua häirinnälle tai vihapuheelle.

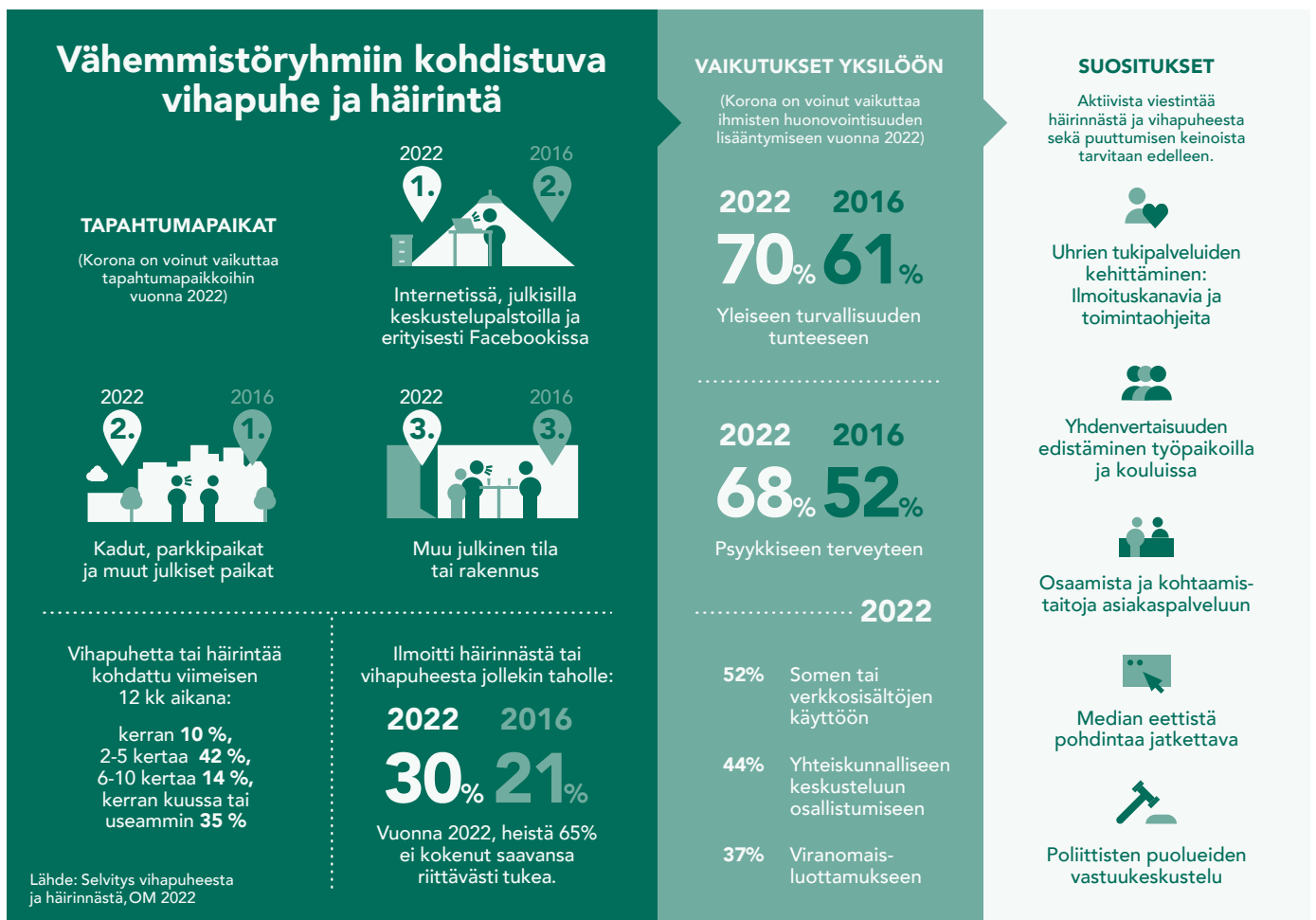
Median taholla on tarve jatkaa ja syventää eettistä pohdintaa journalismin tekemisessä. Hybridivaikuttaminen korostaa median roolia faktaperäisessä tiedon tarjoamisessa. Eettinen pohdinta tarkoittaa valtasuhteiden tarkastelua sekä läpinäkyvyyttä, taustoittamista ja perusteluiden esittämistä.

Toimia verkossa tapahtuvaan häirintään ja vihapuheeseen puuttumiseksi ja niiden poistamiseksi tulee toteuttaa eri tasoilla. Eri kanavilla tulee vahvistaa moraalisen ja eettisen vastuun ottamista ja korostaa vastuullista sanankäyttöä. Sosiaalisen median, verkkoalustojen ja uutismedian keskustelufoorumeilla on tarve lisätä ohjeistusta ja selkeyttä esimerkiksi moderoidun ohjeistuksia ja tarjota koulutusta

Poliittisten puolueiden sisällä on tarve jatkaa keskustela ja luoda rajoja sille, mikä kaikki poliittisessa työssä ja keskustelussa on sallittua ja lisätä ymmärrystä oman toiminnan heijastusvaikutuksista. Ohjeistuksia olisi hyvä luoda esimerkiksi valtuustoille ja edesauttaa turvallisten tilojen luomista poliittisessa debatissa.

Viestintää tulee kehittää eri kohderyhmille, mukaan lukien suuri yleisö, häirinnän ja vihapuheen ilmiöstä, haitoista, puuttumisen keinoista sekä ilmoituskanavista. Viestintäkampanjat on hyvä suunnitella siten, että vaikuttavuus syntyy pitkäkestoisen toiminnan kautta, jossa yleisen tietoisuuden lisäksi sitoutetaan eri toimijoita, jotta rakenteisiin vaikuttaminen voi jatkua kampanjan jälkeen.

Seuraavaan kuvaan on tiivistetty selvityksen päätulokset ja suositukset

Liite 1: Kyselylomake

Taustatiedot

* 1. Mihin vähemmistöryhmään tai vähemmistöryhmiin koet kuuluvasi? (Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon).

- Vieraskielinen (äidinkieli muu kuin suomi, ruotsi, saame tai viittomakieli)
- Ulkomaan kansalainen
- Maahanmuuttotaustainen
- Rodullistettu (ihonvärin tai oletetun etnisen taustan takia)
- Romani
- Saamelainen
- Suomenruotsalainen
- Vammainen
- Seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluva
- Uskonnolliseen vähemmistöryhmään kuuluva
- Uskontokuntaan kuulumaton / ateisti
- Muu, mikä?

2. Mikä on sukupuolesi?

- Nainen
- Mies
- Muu
- En halua kertoa

3. Minkä ikäinen olet?

- Alle 13-vuotias
- 13–17-vuotias
- 18–24-vuotias
- 25–34-vuotias
- 35–44-vuotias
- 45–54-vuotias
- 55–64-vuotias
- Yli 65-vuotias

4. Mikä on äidinkielesi?

5. Mikä on asuinmaakuntasi?

6. Mikä on asuinkuntasi asukasmäärä?

- Alle 7 000
- 7 000–12 000
- 12 000–20 000
- 20 000–50 000
- 50 000–100 000
- Yli 100 000
- En osaa sanoa

7. Mikä on korkein suorittamasi koulutusaste?

- Peruskoulu
- Toisen asteen koulutus (lukio / ammatillinen koulutus)
- Korkeakoulututkinto (ammattikorkeakoulu / korkeakoulu / yliopisto)
- Tutkijakoulutus
- Muu, mikä?

8. Mikä alla olevista kuvaa parhaiten toimintaasi tällä hetkellä?

- Työssä (koko-aika / osa-aika)
- Yrittäjä
- Työtön
- Koululainen / opiskelija
- Työvoiman ulkopuolella (esim. hoidan lasta kotona)
- Varusmies / siviilipalvelusmies
- Eläkeläinen
- Muu, mikä?

Vammaiset vähemmistöryhmänä

9. Miten kuvailisit vamman ilmenemistä? (Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.)

- Minulla on fyysinen vamma
- Vammani tulee ilmi puheessa
- Vammani tulee ilmi kirjoittamisessa
- Minulla on avustaja ja/tai käytän apuvälineitä
- Ulkopuoliset eivät huomaa vammaani
- Muuten, miten?

Seksuaali- tai sukupuolivähemmistö

10. Mitä määrittelyä käytät itsestäsi mieluiten? (Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.)

- Aseksuaali
- Homo
- Lesbo
- Biseksuaali
- Panseksuaali
- Transsukupuolinen
- Transvestiitti
- Transtaustainen nainen
- Transtaustainen mies
- Muunsukupuolinen
- Sukupuoleton
- Transgender
- Intersukupuolinen
- Queer
- Muu, mikä?

Uskonnolliset vähemmistöt

11. Miten kuvailisit uskonnollista vakaumustasi tai mihin alla olevista ryhmistä koet kuuluvasi?

Havainnot vihapuheesta ja häirinnästä (muihin kuin itseen kohdistuvana)

* 12. Oletko nähnyt tai kuullut johonkin vähemmistöryhmään kuuluvaan henkilöön tai vähemmistöryhmään kohdistuvaa vihapuhetta tai häirintää viimeisen 12 kuukauden aikana?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

13. Mihin vähemmistöryhmään häirinnän tai vihapuheen kohteeksi joutunut kuului? (Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon)

- Vieraskielinen (äidinkieli muu kuin suomi, ruotsi saame tai viittomakieli)
- Ulkomaan kansalainen
- Maahanmuuttotaustainen
- Rodullistettu (ihonvärin tai oletetun etnisen taustan takia)
- Romani
- Suomenruotsalainen
- Vammainen
- Seksuaali- tai sukupuolivähemmistö Saamelainen
- Uskonnollinen vähemmistö
- Muu, mikä?

Omakohtaiset kokemukset vihapuheesta tai häirinnästä

14. Oletko itse joutunut häirinnän tai vihapuheen kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

Vastaajat, joilla ei ole omakohtaista kokemusta

15. Tietäisitkö kenen puoleen kääntyä, jos kohtaisit vihapuhetta / häirintää?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

* 16. Minne tai kenelle ilmoittaisit vihapuheesta tai häirinnästä? (Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.)

- Poliisille
- Yhdenvertaisuusvaltuutetulle
- Tasa-arvovaltuutetulle
- Esimiehelle
- Työsuojeluhenkilöstölle (työsuojeluvaltuutettu, työsuojelupäällikkö, muu luottamushenkilö)
- Työsuojeluviranomaiselle
- Opettajalle, rehtorille tai muulle henkilöstölle
- Muulle viranomaiselle

- Rikosuhripäivystykselle
- Kansalaisjärjestölle
- Ammattiyhdistykselle
- Sosiaalisen median tai verkkosivuston ylläpitäjälle
- En ilmoittaisi siitä kenellekään
- En osaa sanoa
- Jos ilmoittaisit jollekin muulle, kenelle?

Omakehtaiset kokemukset vihapuheesta ja häirinnästä

17. Miksi koet joutuneesi häirinnän tai vihapuheen kohteeksi? (Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon). Koska tekijä oletti, että

- olen vieraskielinen
- olen ulkomaan kansalainen
- olen maahanmuuttotaustainen
- olen rodullistettu (ihonvärin tai oletetun etnisen taustan takia)
- olen romani
- olen saamelainen
- olen suomenruotsalainen
- olen vammainen
- kuulun uskonnolliseen vähemmistöryhmään
- kuulun seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön
- olen uskontokuntaan kuulumaton / ateisti
- olen nainen
- olen mies
- läheiseni (perheenjäsen, sukulainen, läheinen työtoveri tai ystävä) kuuluu vähemmistöryhmään
- olin seurassa, jossa joku kuului vähemmistöryhmään
- en osaa sanoa
- jonkin muun syyn takia, minkä?

18. Kuinka usein olet kokenut joutuneesi vihapuheen tai häirinnän kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana?

- Kerran
- 2–5 kertaa
- 6–10 kertaa
- Noin kerran kuussa
- Muutaman kerran kuussa
- Viikoittain
- Päivittäin

19. Minkä tyyppistä häirintää tai vihapuhetta olet kohdannut? (Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon)

- Nimitytely
- Kiusaaminen
- Ilkeämielisen naurun kohteeksi joutuminen
- Sanallinen loukkaus, häirintä tai nöyryytys
- Sukupuolitunut halventaminen (esim. "homottelu", "huorittelu", "transuksi" nimitytely)
- Jatkuvien negatiivisten kommenttien kohteeksi joutuminen
- Eleet (esim. sormi- tai käsimerkit, osoittelu, ilmeet)
- Uhkaaminen ja uhkaava käyttäytyminen
- Uhkaus pilata maine ("mustamaalaus")
- Maalittaminen (järjestelmällinen häirintä)
- Ilkivalta tai omaisuuteen kajoaminen
- Vaientaminen tai yhteiskunnalliseen osallistumiseen rajoittaminen
- Huomiotta tai esim. ryhmän ulkopuolelle jättäminen
- Fyysinen häirintä, loukkaus tai nöyryytys
- Fyysinen väkivalta
- Muu, mikä?

20. Missä olet joutunut vihapuheen tai häirinnän kohteeksi? (Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon). Tapahtumapaikat:

- Kotona / asuntolassa
- Jonkun muun kotona / asuntolassa
- Koulussa/ oppilaitoksessa / yliopistolla
- Työpaikalla
- Kahvilassa / ravintolassa / baarissa
- Autossa
- Julkisessa kulkuneuvossa
- Urheiluseurassa tai liikuntapaikassa
- Kadulla, parkkipaikalla, puistossa tai muussa julkisessa paikassa
- Muualla julkisessa tilassa tai rakennuksessa
- Sähköpostitse
- Facebookissa
- Twitterissä
- Instagramissa
- Muualla sosiaalisessa mediassa
- Julkisella keskustelupalstalla
- Omalla kotisivulla / yrityksen kotisivulla
- Valtakunnallisessa lehdistössä
- Paikallislehdistössä
- Televisiossa
- Radiossa
- Muualla, missä?

21. Mitä sukupuolta tekijä tai tekijät olivat?

- Nainen
- Mies
- Muu
- Tekijät olivat eri sukupuolia
- En osaa sanoa

22. Mitkä vaihtoehdot kuvaavat tekijää tai tekijöitä parhaiten? Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

- Pääväestöön kuuluva
- Omaan vähemmistöryhmääni kuuluva
- Muuhun vähemmistöryhmään kuuluva
- Perheenjäsen / sukulainen
- Tuttu / kaveripiiri
- Työkaveri
- Koulukaveri
- Esimies
- Opettaja tai muu opetus- tai ohjaushenkilöstöön kuuluva
- Terveystieteiden / sosiaali- ja terveysalan työntekijä
- Muu viranomainen
- Ravintolan / kahvilan / pubin / yökerhon työntekijä
- Asiakas
- Järjestyksenvalvoja / vartija
- Muu palveluammattissa oleva henkilö
- Poliitikko tai julkisessa asemassa oleva henkilö
- Muu yhteisö
- Tuntematon tekijä
- En osaa sanoa
- Joku muu, kuka?

23. Pyydämme vielä kertomaan lisää kokemastasi vihapuheesta tai häirinnästä omin sanoin:

24. Kun arvoit tilannetta ennen koronavirusepidemiaa, oletko huomannut eroa vihapuheen ja/tai häirinnän määrässä

- En
- Kyllä, vihapuhe ja häirintä on lisääntynyt
- Kyllä, vihapuhe ja häirintä on vähentynyt
- En osaa sanoa

25. Voit halutessasi kuvata tarkemmin, miten koronavirusepidemia on vaikuttanut vihapuheen ja/tai häirinnän ilmenemiseen:

* 26. Ilmoititko häirinnästä tai vihapuheesta jollekin taholle?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

Vihapuheesta tai häirinnästä ilmoittaminen

* 27. Jos et ilmoittanut, miksi et? (Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon)

- En tiennyt mihin ilmoituksen voi tehdä
- Käsittelin asian itse / se liittyi ystävään tai perheenjäseneen
- Häirintä tai vihapuhe ei ollut tarpeeksi vakavaa / en tullut ajatelleeksi sen ilmoittamista
- En uskonut, että asialle olisi tehty mitään
- En uskonut, että asialle olisi voitu tehdä mitään
- Pelkäsin ilmoituksesta johtuvia negatiivisia seurauksia
- Joku esti tai halusi estää minua
- Häpesin tapahtunutta, en halunnut kenenkään tietävän
- Olin liian järkyttynyt ilmoittaakseni
- Ajattelin, että syy oli minun
- En halunnut syyllisen joutuvan vaikeuksiin
- Minua ei olisi uskottu
- Pelkäsin kielteistä reaktiota ilmoituksen yhteydessä
- Muu syy, mikä?

28. Voit vielä kertoa, mikä olisi auttanut sinua ilmoittamaan asiasta:

29. Mille tahoille ilmoitit häirinnästä tai vihapuheesta?

- Poliisille
- Yhdenvertaisuusvaltuutetulle
- Tasa-arvovaltuutetulle
- Esimiehelle
- Työsuojeluhenkilöstölle (työsuojeluvaltuutettu, työsuojelupäällikkö, muu luottamushenkilö)
- Työsuojeluviranomaiselle
- Opettajalle, rehtorille tai muulle henkilöstölle
- Muulle viranomaiselle
- Rikosuhripäivystykselle

- Kansalaisjärjestölle
- Ammattiyhdistykselle
- Sosiaalisen median tai verkkosivuston ylläpitäjälle
- Läheiselleni
- Muulle, kenelle?

30. Koitko saavasi riittävästi tukea asiasta ilmoittaessasi?

- Kyllä
- En

Voit kertoa saamastasi tuesta tai siitä, minkälaista tukea olisit tarvinnut:

Vihapuheen ja häirinnän vaikutukset

31. Vältätkö joitain paikkoja siinä pelossa, että voisit joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisesi takia?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

32. Vältätkö liikkumista läheistesii kanssa / pyydätkö läheisiäsi välttämään joitain paikkoja siinä pelossa, että sinä tai he voisivat joutua häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisen takia?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

33. Mihin seuraavista elämän osa-alueista kokemasi vihapuhe / häirintä on vaikuttanut? (Voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.)

- Yleiseen turvallisuudentunteeseen
- Fyysiseen terveyteen
- Psykkiseen terveyteen
- Työssäkäyntiin / opiskeluun
- Asuinpaikan valintaan
- Viranomaisluottamukseen
- Perhesuhteisiin
- Ystävyysuhteisiin

- Sosiaalisen median tai verkkosisältöjen käyttöön
- Julkisen liikenteen käyttöön
- Yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiseen
- Yleisemmin aktiivisuuteen (esimerkiksi haluan poistua kotoa)
- Uskonnon tai elämäntavojen harjoittamiseen
- Harrastamiseen
- Muu, mikä?

34. Mitä vahinkoa / seurauksia vihapuheesta tai häirinnästä aiheutui sinulle tai läheisille? Pyydämme sinua tarkentamaan vastausta edelliseen kysymykseen omin sanoin:

Lopuksi

35. Muut kommentit tai palaute aiheeseen tai kyselyyn liittyen:

Haluaisitko kertoa kokemuksistasi haastattelussa? Haastattelemme häirintää tai vihapuhetta kokeneita henkilöitä kasvotusten, puhelimitse tai muulla etäyhteydellä. Haastattelussa käsitellään tarkemmin kokemuksiasi vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksia itsellesi ja läheisille.

Mikäli haluaisit kuulla lisää haastattelumahdollisuudesta tai osallistua haastatteluun, pyydämme sinua kirjoittamaan nimesi ja puhelinnumerosi / sähköpostiosoitteesi alla olevaan kenttään, niin otamme sinuun yhteyttä. Haastattelu toteutetaan joustavasti omien aikataulujesi mukaan.

Antamalla yhteystietosi annat meille luvan olla yhteydessä haastattelun merkeissä. Aikaisemmin antamiasi vastauksia voidaan tällöin hyödyntää haastattelun taustatietona. Voit milloin tahansa perua antamasi luvan ja pyytää poistamaan kirjatut tiedot. Yhteystietojasi käytetään vain haastattelun sopimiseen. Yhteystiedot ja vastaukset tuhoetaan sellaisenaan selvityksen valmistuttua, viimeistään toukokuussa 2022.

Jos haluat osallistua haastatteluun, mutta et halua, että vastauksiasi yhdistetään henkilötietoihisi, voit jättää ne myös tästä linkistä. Muista kuitenkin lähettää vastauksesi Lähetä-painikkeella.

36. Yhteystiedot, mikäli haluaisit kuulla lisää haastattelumahdollisuudesta tai osallistua haastatteluun

Nimi:

Sähköpostiosoite:

Puhelinnumero:

Kiitos vastauksistasi!

Liite 2: Vastaajien taustatiedot

Liitekuva 1. Kyselyaineiston vastaajien jakautuminen vähemmistöryhmän mukaan: kuvassa osuus eri vähemmistöryhmittäin osuus vastaajista, jotka ovat joutuneet vähemmistöryhmään kuulumisen takia vihapuheen tai häirinnän kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana.

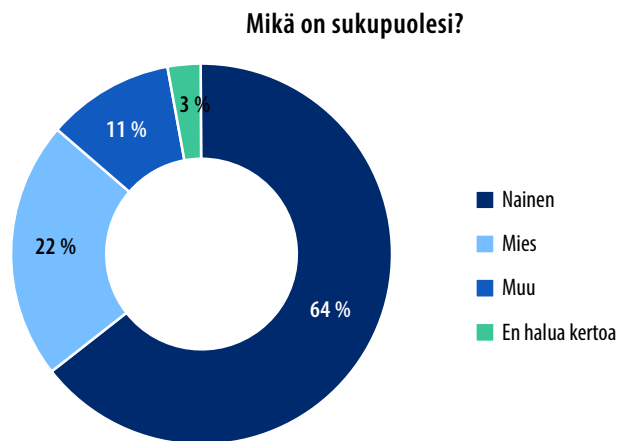

Seuraavissa taustatiedoissa on mukana kaikki vastaajat, eli myös henkilöt, jotka eivät ole kokeneet henkilökohtaisesti vihapuhetta tai häirintää.

Liitekuva 2. Vastaajien jakautuminen vähemmistöryhmittäin. Vastaaja on voinut kuulua useampaan vähemmistöryhmään.

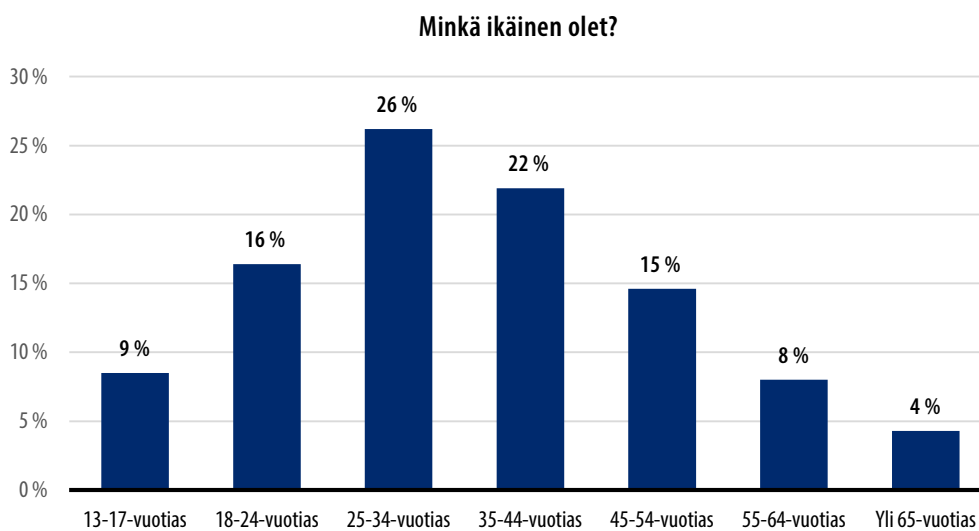

Liitekuva 3. Vastaajien sukupuoli

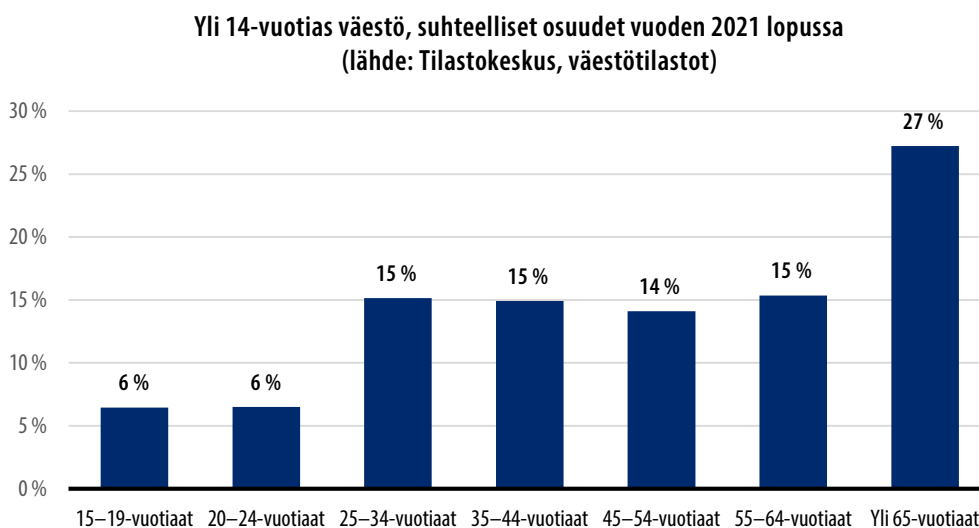

Kyselyyn vastanneet olivat nuorempia kuin väestö keskimäärin.

Liitekuva 4. Vastaajien ikäjakauma

Liitekuva 5. Yli 14-vuotias väestö Suomessa vuoden 2021 lopussa

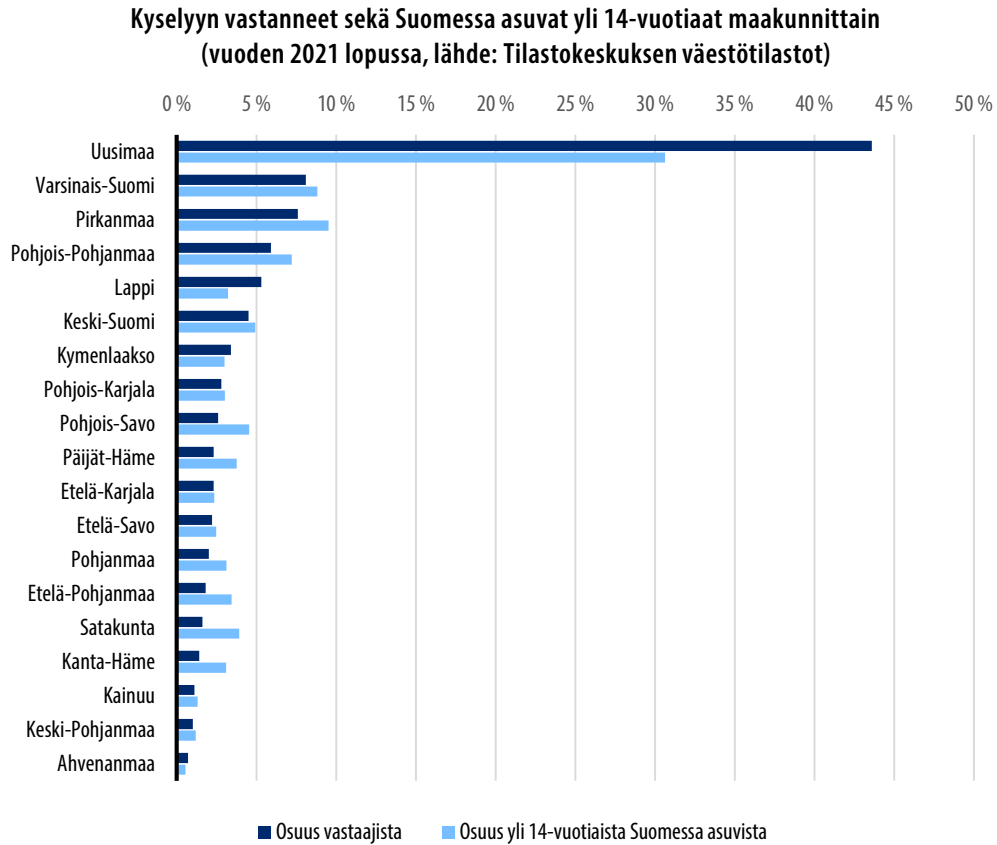

Liitetaulukko 1: Vastaajien äidinkieli ja prosenttiosuus yli 14-vuotiaista Suomessa asuvista (vuoden 2021 lopussa, lähde: Tilastokeskus, väestötilastot)

Vastaajien äidinkieli	Prosenttiosuus vastaajista	Prosenttiosuus yli 14-vuotiaista Suomessa asuvista
Suomi	58 %	87 %
Venäjä	22 %	1,6 %
Ruotsi	5 %	5,1 %
Muu	4,6 %	2,1 %
Englanti	3 %	0,5 %
Saame (pohjoissaame)	1,3 %	0,0 %
Espanja	1,1 %	0,2 %
Arabia	1 %	0,6 %
Somali	0,6 %	0,3 %
Kurdi	0,5 %	0,3 %
Saame (inarinsaame)	0,4 %	0,0 %
Viro	0,4 %	0,9 %
Persia	0,3 %	0,3 %
Vietnam	0,3 %	0,2 %
Saksa	0,3 %	0,1 %
Saame (koltansaame)	0,2 %	0,0 %
Turkki	0,2 %	0,2 %
Kiina	0,1 %	0,3 %
Albania	0,1 %	0,2 %
Thai	0,1 %	0,2 %
Viittomakieli (Suomi)	0,1 %	
Viittomakieli (muu)	0,1 %	

Kyselyyn vastanneiden osuus Uudeltamaalta ja Lapista on suurempi kuin väestön osuus Suomessa asuvista yli 14-vuotiaista.

Liitekuva 6. Kyselyyn vastanneet ja Suomessa asuvat yli 14-vuotiaat maakunnittain

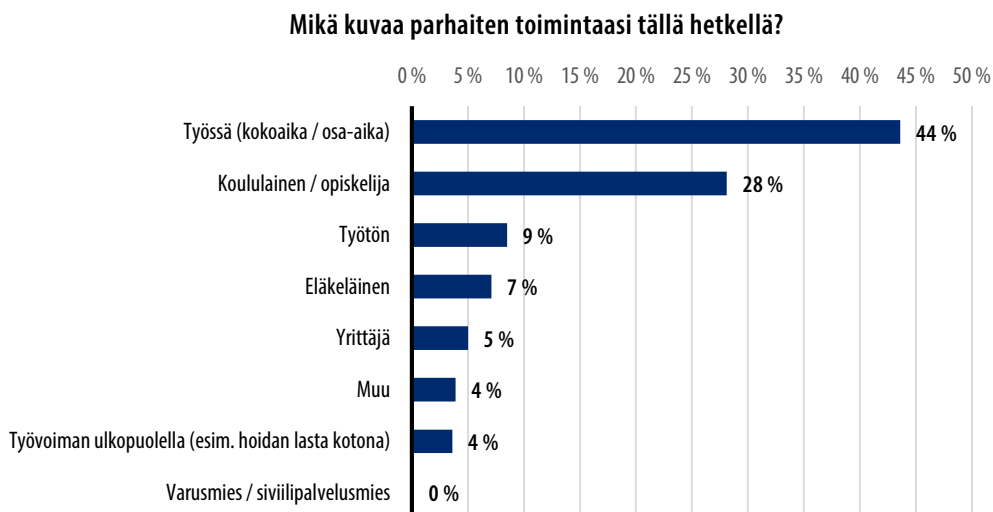
Kyselyyn vastanneet ovat keskimäärin korkeammin koulutettuja kuin väestö keskimäärin.

Liitetaulukko 2. Vastaajien koulutus ja osuus yli 14-vuotiaasta väestöstä vuoden 2020 lopussa (lähde: Tilastokeskuksen väestötilastot)

	Osuus vastaajista	Osuus yli 14-vuotiaasta väestöstä vuoden 2020 lopussa
Peruskoulu	14 %	26 %
Toisen asteen koulutus (lukio / ammatillinen koulutus)	34 %	41 %
Korkeakoulututkinto (ammattikorkeakoulu / korkeakoulu / yliopisto)	48 %	33 %
Tutkijakoulutus	3 %	1 %
Muu	2 %	

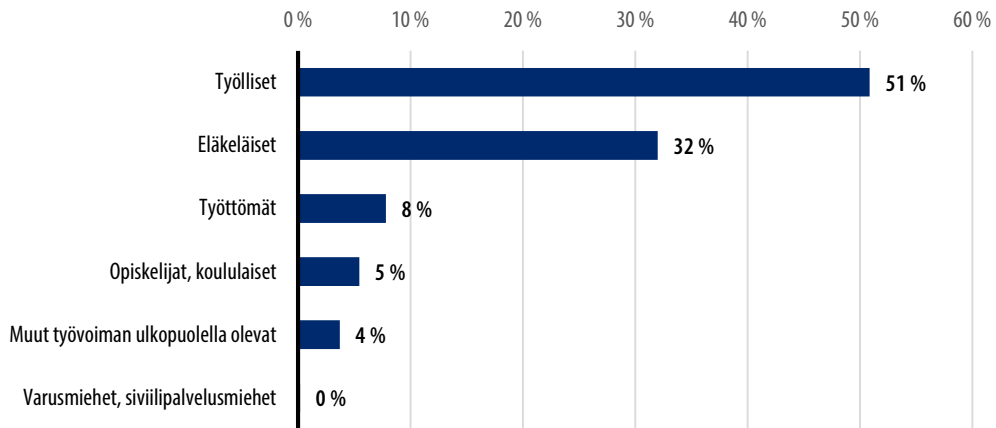
Vastaajissa oli enemmän opiskelijoita ja vähemmän eläkeläisiä suhteessa koko väestöön.

Liitekuva 7. Vastaajien pääasiallinen toiminta

Liitekuva 8. Yli 17-vuotias väestö pääasiallisen toiminnan mukaan vuoden 2020 lopussa

Yli 17-vuotias väestö pääasiallisen toiminnan mukaan vuoden 2020 lopussa
(lähde: Tilastokeskus, väestötilastot)

Liitetaulukko 3. Vastaajien uskonto ja prosenttiosuus yli 14-vuotiaista Suomessa asuvista (vuoden 2021 lopussa, lähde: Tilastokeskus, väestötilastot)

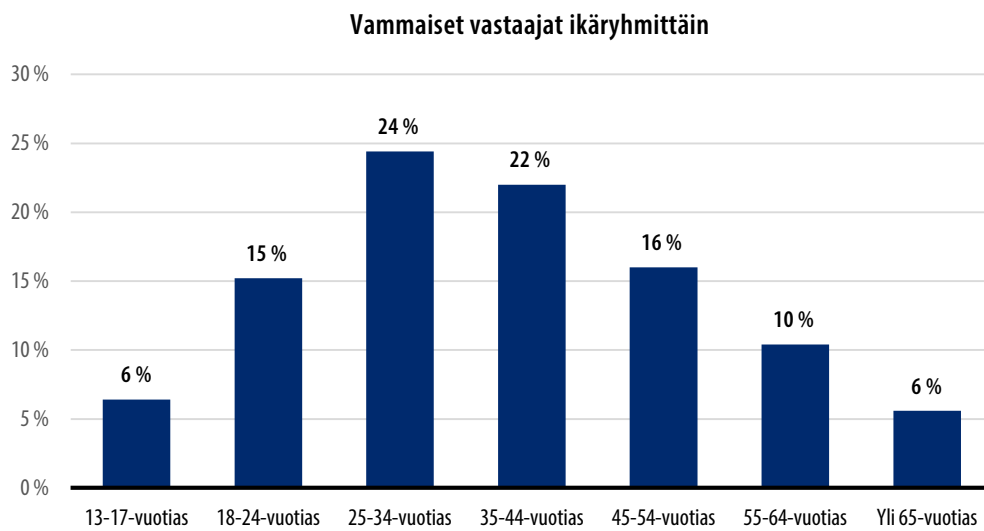
Miten kuvailisit uskonnollista vakaumustasi tai mihin alla olevista ryhmistä koet kuuluvasi?	Prosenttiosuus vastaajista	Prosenttiosuus yli 14-vuotiaista Suomessa asuvista
Uskontokuntaan kuulumaton	50,3 %	31,6 %
Evankelis-luterilaisen kirkon herätysliike (esim. rukoilevaisuus, herännäisyys, evankelisuus, lestadiolaisuus, viidesläisyys, karismaattinen liike, hiljaisuuden liike, Tuomasyhteisö, soluyhteisö)	21,7 %	
Islamilaisseurakunta	10,2 %	0,3 %
Adventtikirkko	3,5 %	0,1 %
Suomen Ortodoksinen Kirkko	3,2 %	1,1 %
Muu	2,4 %	
Muu uskontokunta	1,4 %	0,0 %
Evankelis-luterilainen kirkko	1,1 %	65,6 %
Katolinen kirkko Suomessa	1,1 %	0,2 %
Metodistikirkko	1,0 %	0,0 %
Suomen Vapaakirkko	0,9 %	0,3 %
Juutalaisseurakunta	0,6 %	0,0 %
Muu luterilainen kirkko / liike / yhteisö	0,5 %	0,0 %
Suomen Helluntaikirkko	0,5 %	0,3 %
Buddhalainen yhdyskunta	0,5 %	0,0 %
Muu Ortodoksinen kirkko	0,4 %	
Baptistiyhdyskunta	0,4 %	0,0 %
Jehovan todistaja	0,2 %	0,3 %
Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkko	0,1 %	0,1 %
Suomen Anglikaaninen kirkko	0,1 %	0,0 %

Vastaajien taustatietoja

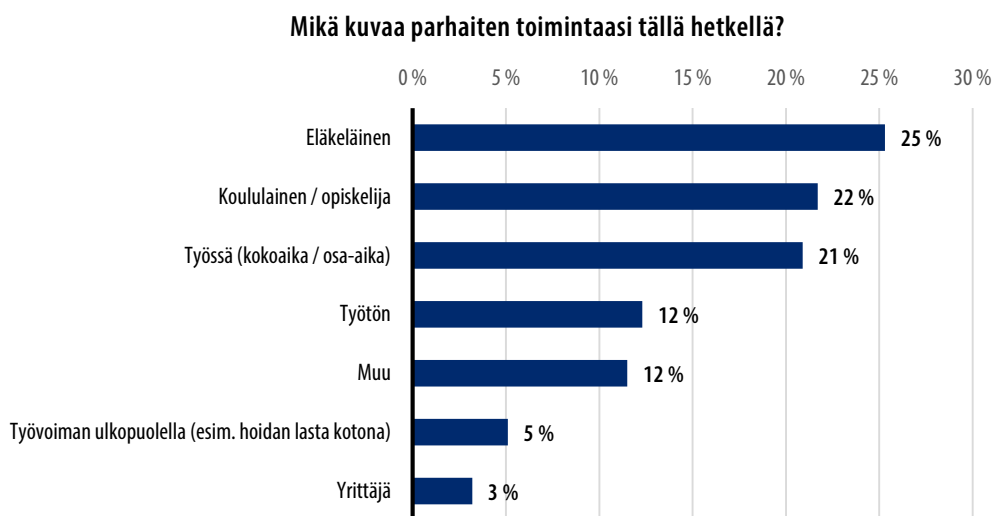
Seuraavissa taustatiedoissa on mukana kaikki vastaajat. Vastaaja on voinut kuulua myös useampaan vähemmistöryhmään.

Vammaisten vastaajien taustatiedot

Liitekuva 9. Vammaisten vastaajien ikäjakauma

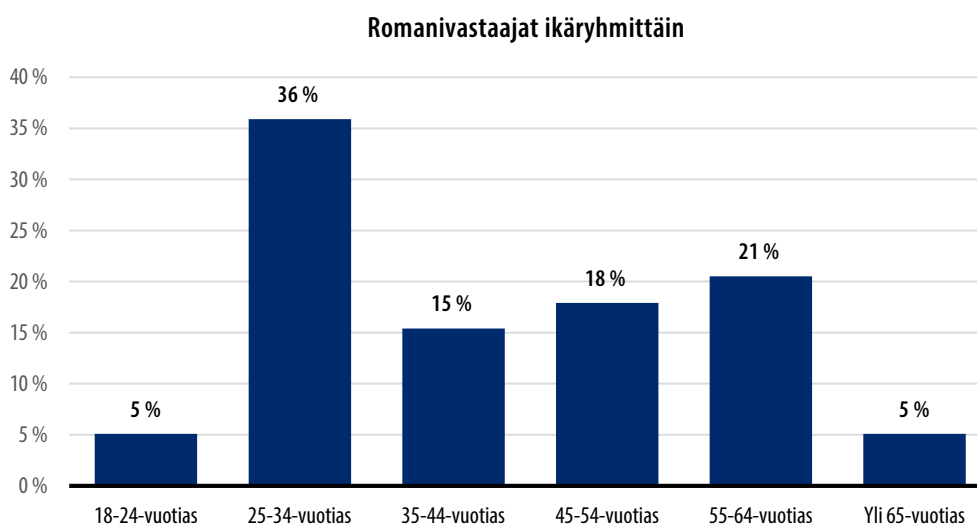
Liitekuva 10. Vammaisten vastaajien työmarkkinastatus

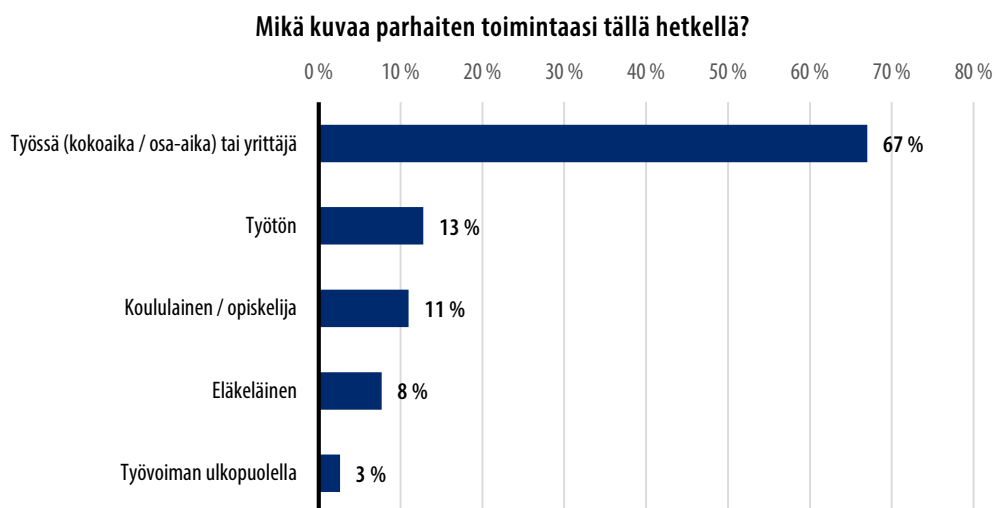

Romanitaustaisten vastaajien taustatiedot

Liitekuva 11. Romanitaustaisten vastaajien ikäjakauma (kaikki vastaajat, n=38).

Liitekuva 12. Romanitaustaisten vastaajien työmarkkinastatus (kaikki vastaajat, n=36)

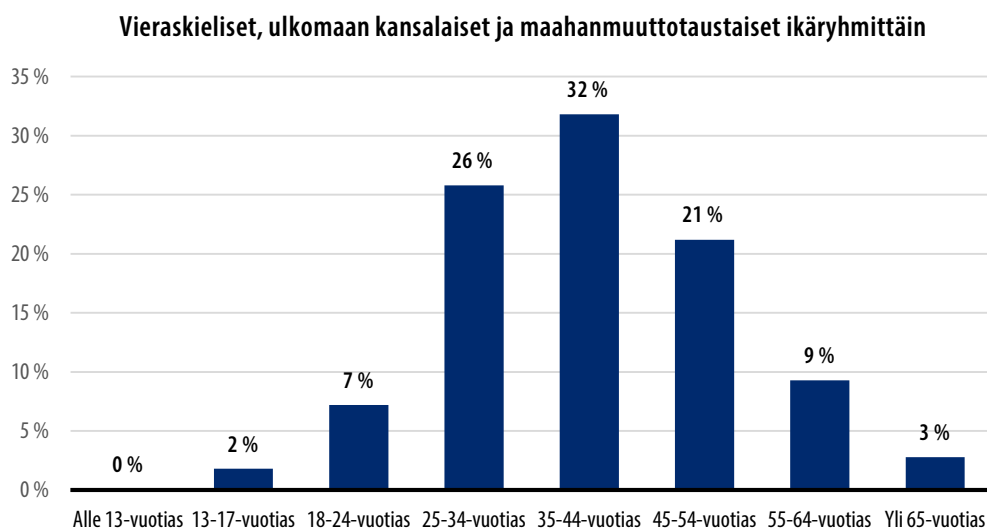
Maahanmuuttotaustaisten taustatiedot

Liitetaulukko 4. Vieraskielisten, ulkomaan kansalaisten tai maahanmuuttajataustaisten vähemmistöryhmään kuuluvien vastaajien äidinkielet.

Mikä on äidinkielesi?

Venäjä	61 %
Muu	12 %
Englanti	8 %
Suomi	5 %
Espanja	3 %
Arabia	3 %
Somali	2 %
Kurdi	1 %
Viro	1 %
Vietnam	1 %
Ruotsi	1 %
Persia	1 %
Saksa	1 %
Turkki	1 %

Liitekuva 13. Vieraskielisten, ulkomaan kansalaisten tai maahanmuuttajataustaisten vähemmistöryhmään kuuluvien vastaajien ikäjakauma.

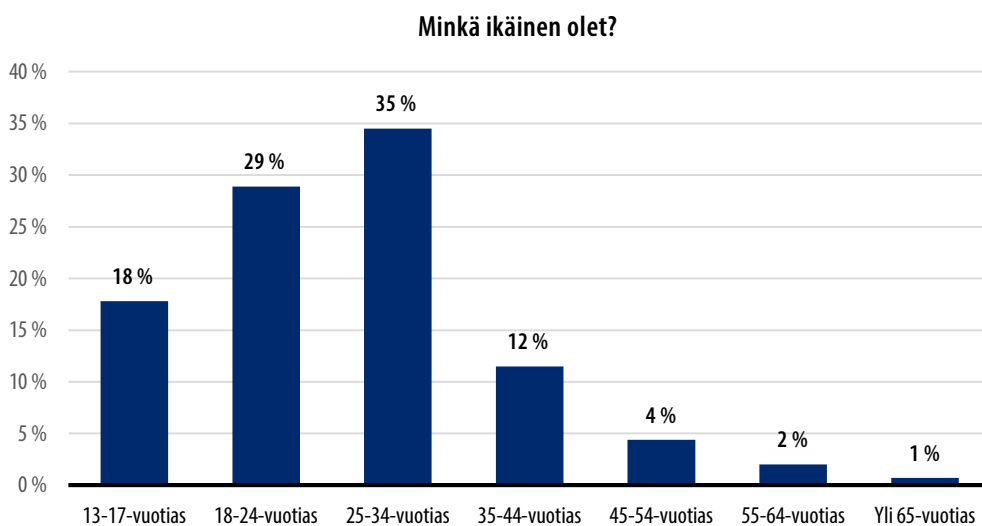

Liitekuva 14. Vieraskielisten, ulkomaan kansalaisten tai maahanmuuttajataustaisten vähemmistöryhmään kuuluvien vastaajien työmarkkinastatus

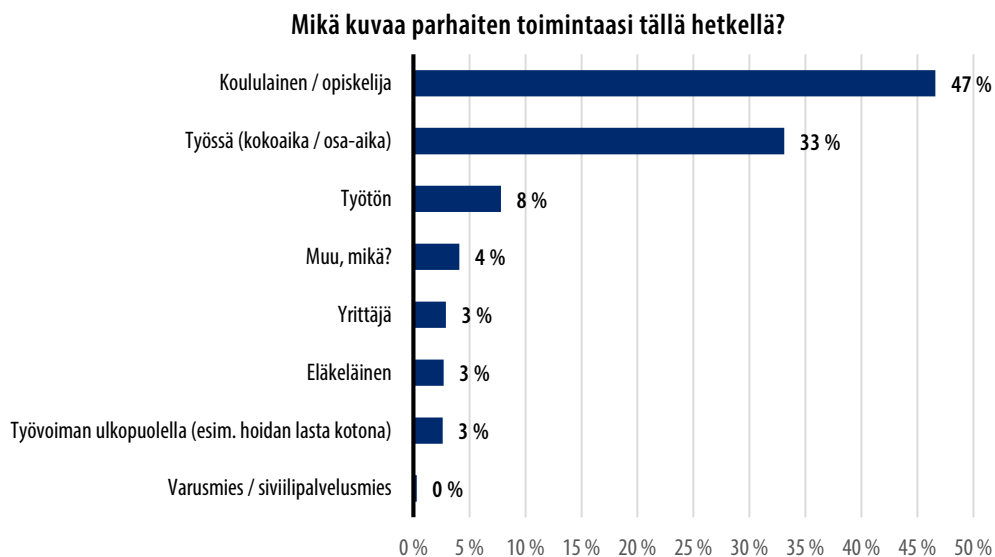

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien taustatiedot

Liitekuva 15. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien vastaajien ikäjakauma

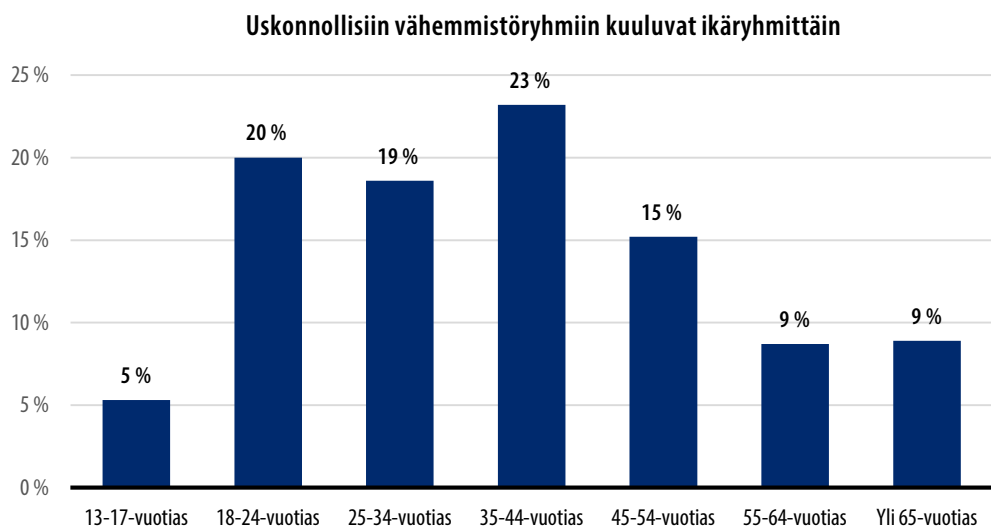

Liitekuva 16. Seksuaali- ja sukupolivähemmistöihin kuuluvien vastaajien työmarkkinastatus

Uskonnollisiin vähemmistöryhmiin kuuluvien taustatiedot

Liitekuva 17. Uskonnollisiin vähemmistöryhmiin kuuluvien vastaajien ikäjakauma

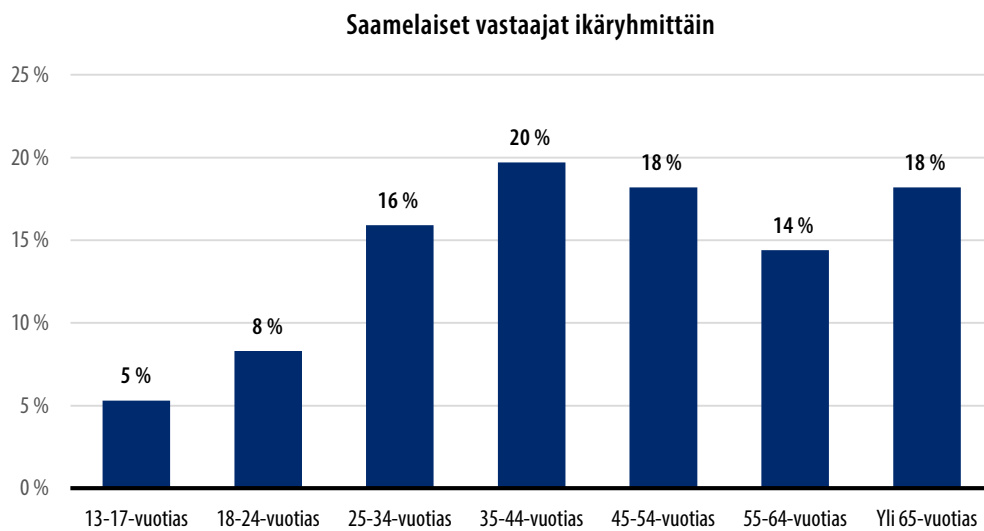

Liitekuva 18. Uskonnollisiin vähemmistöryhmiin kuuluvien vastaajien työmarkkinastatus

Saamelaisten taustatietoja

Liitekuva 19. Saamelaisten vastaajien ikäjakauma

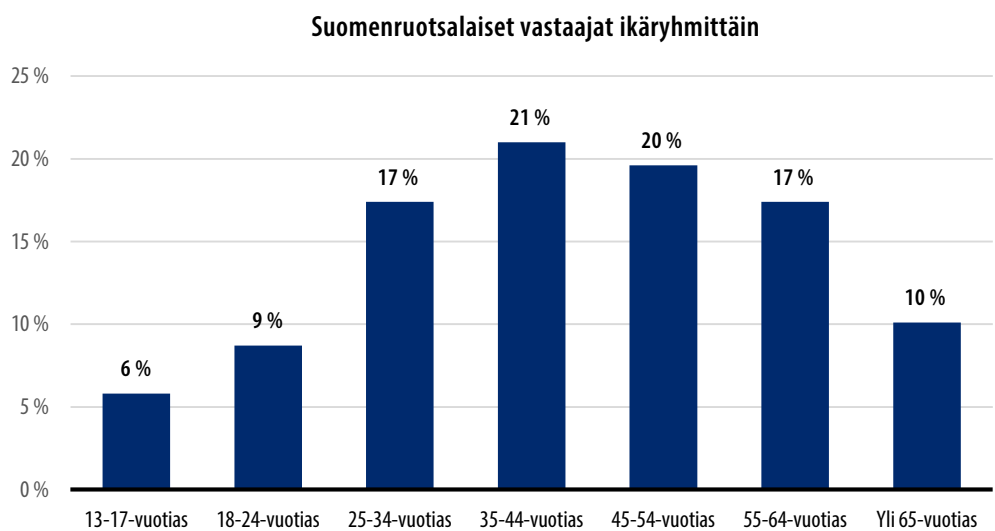

Liitekuva 20. Saamelaisten vastaajien työmarkkinastatus

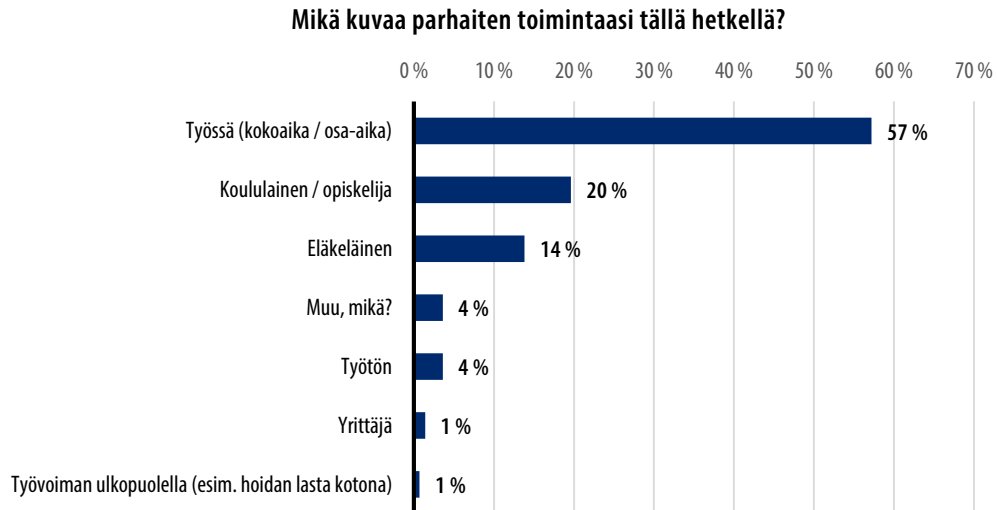

Suomenruotsalaisten vastaajien taustatiedot

Liitekuva 21. Suomenruotsalaisten vastaajien ikäjakauma

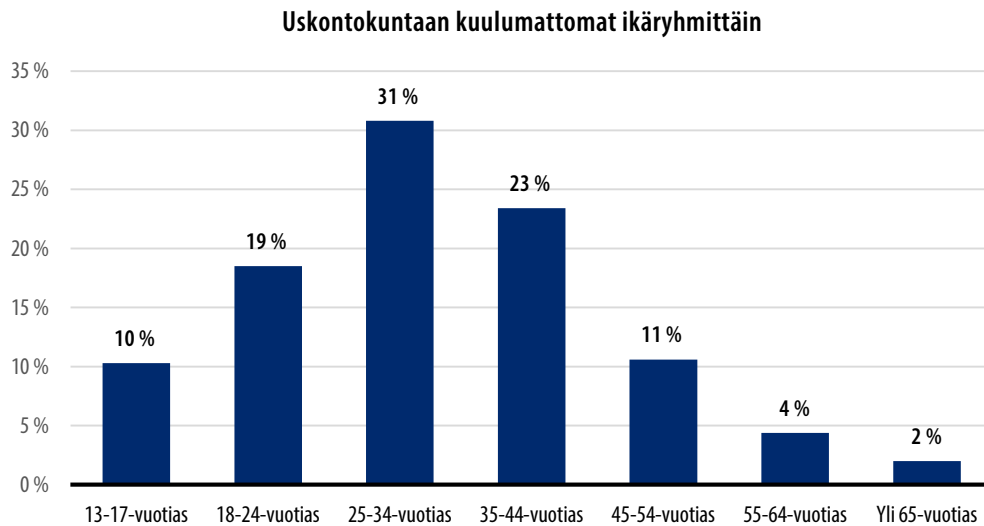

Liitekuva 22. Suomenruotsalaisten vastaajien työmarkkinastatus

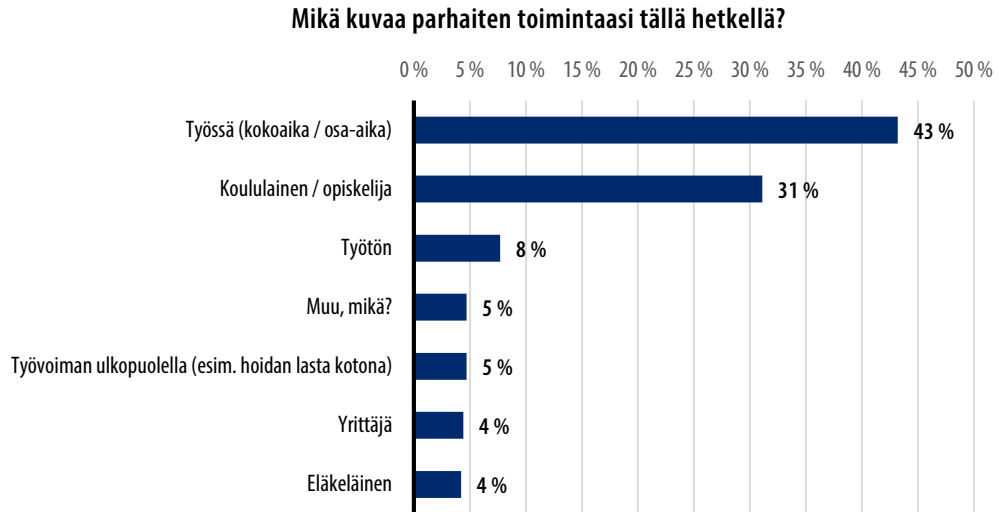

Uskontokuntaan kuulumattomien taustatietoja

Liitekuva 23. Uskontokuntaan kuulumattomien vastaajien ikäjakauma

Liitekuva 24. Uskontokuntaan kuulumattomien vastaajien työmarkkinastatus

Lähteet

- Aaltonen, M., Illman, M. & Mantila, A. (2019). Tietoa ja tapausesimerkkejä vihapuheesta ja viharikoksista – käsikirja lainkäyttäjille. Oikeusministeriö. <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/13949561/K%C3%A4sikirja+syytt%C3%A4jille+ja+tuomareille/e03c873a-e85d-a95e-e4cc-f677a55f4340/K%C3%A4sikirja+syytt%C3%A4jille+ja+tuomareille.pdf>
- Antikainen, J., Enbuske, M., Haanpää, S., Kyläniemi, H., Laasonen, V., Mayer, M., Pentikäinen, J., Pyykkönen S., Siltanen, K. & Valtanen, E. (2019) Metsälappalainen kulttuuri ja sen edistäminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161677>
- Arola, Laura (2021) Saamebarometri 2020 – selvitys saamenkielisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2021:1. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162826>
- Castañeda, H., Holmes, S. M., Madrigal, D. S., Young, M. E. D., Beyeler, N., & Quesada, J. (2015). Immigration as a social determinant of health. *Annual review of public health*, 36, 375-392.
- Council of Europe (2006) Committee of Ministers. Recommendation No. R (97) 20. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680505d5b>
- Euroopan komissio 1.6.2017. Verkossa levitetävän vihapuheen torjunta – komission, sosiaalisen median ja kansalaisyhteiskunnan aloitteesta saavutettu edistystä. Lehdistöiedote. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fi/IP_17_1471
- Euroopan komissio 19.1.2018. Vihapuhetta torjutaan verkossa – komission aloite tuottaa tulosta, uusia verkkoalustoja mukaan. Lehdistöiedote. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fi/IP_18_261
- Euroopan komissio. EU:n digipalvelusäädös varmistaa turvallisen ja vastuullisen verkkoympäristön. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act-ensuring-safe-and-accountable-online-environment_fi
- Euroopan komission käytännesäännöt verkossa esiintyvän laittoman vihapuheen torjumiseksi; The EU Code of conduct on countering illegal hate speech online https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-code-conduct-countering-illegal-hate-speech-online_en?msclkid=1cf3f2abbccf11ecb362f8558738aa57
- European Commission against Racism and Intolerance ECRI (2016). Recommendation no. 15 on Combating Hate Speech. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>
- European Commission, Public Opinion (2019). Special Eurobarometer 493: Discrimination in the EU. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2251>
- European Court of Human Rights (2022). Factsheet – Hate speech. https://www.echr.coe.int/documents/fs_hate_speech_eng.pdf
- Finlex 4.10.2021. <https://www.finlex.fi/fi/uutiset/417/>
- FRA (2018). EU-MIDIS II. Toinen Euroopan unionin vähemmistöjä ja syrjintää koskeva tutkimus: Romanit – Poimintoja tuloksista. Euroopan unionin julkaisuotoimisto, Luxemburg. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-eu-midis-ii-main-results_en.pdf
- FRA (2020) A Long Way to Go for LGBTI Equality; <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/eu-lgbti-survey-results>
- HE 317/2010 <https://www.edilex.fi/he/fi20100317.pdf>
- Helsingin käräjäoikeus 30.3.2022. Tiedote: Helsingin käräjäoikeus hylkäsi syytteet kiihottamisesta kansanryhmää vastaan kansanedustajan ja julkaisijan osalta. <https://oikeus.fi/karajaoikeudet/helsinginkarajaoikeus/fi/index/tiedotteet/2022/tiedotehelsinginkarajaoikeushylkasisyytteetkiihottamisestakansanryhmaavastaan.html>
- <https://oikeusministerio.fi/-/eu-n-perusoikeusvirasto-fra-julkaisi-hlbt-kyselyn-raportin>
- Hyttinen, T. (2019). Vihapuhe ja oikeuksien väärinkäytön kieltö. Teoksessa Frände, Dan ym. (toim.) Juhlajulkaisu Kimmo Nuotio 1959–18/4–2019. Helsinki: Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta.
- Illman, M. (2020). Järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen. Lainsäädännön arviointia. Valtioneuvoston selvitys 2020:3. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020120399312>

- Jokela, S., Luopa, P., Hyvärinen, A., Ruuska, T., Martelin, T. ja Klemetti, R. (2020). Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpäpaperi 38/2020. Helsinki 2020. <https://www.julkari.fi/handle/10024/140742>
- Julkisen sanan neuvosto: Journalistin ohjeet ja liite. https://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/
- Juuso, A-K. (2018) Saamelaisten asioita koskeva sovintoprosessi – kuulemisraportti. Helsinki: Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 14/2018. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161165/14_18_Saamelaisten%20asioita%20koskeva%20sovintoprosessi_WEB.pdf
- Jyrkkiö-Shamsi, T. (2019). Viharikokset tuomioistuimissa – ns. vihamotiivi koventamisperusteena hovioikeuksien käytännössä. Teoksessa Koponen, Lahti & Elo (toim.) Valittuja kysymyksiä rikos- ja prosessioikeudesta II. Helsingin hovioikeuden julkaisu 2019, s. 47—74. https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/2018/u4TzMSL61/Valittuja_kysymyksiä_rikos-ja_rikosprosessioikeudesta_II.pdf
- Kanninen, O., Virkola, T., Lilja, E. ja Rask, S. (2022). Tavoitteena syrjimätön työelämä: Työsyöjinnän nykytila ja keinoja tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:20. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163880>
- Kanste, O., Sainio, P., Halme, N., Nurmi-Koikkalainen, P. (2017). Toimintarajoitteisten nuorten hyvinvointi ja avun saaminen – Toteutuuko yhdenvertaisuus? Kouluterveyskyselyn tuloksia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimuksesta tiiviisti 24/2017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135231/URN_ISBN_978-952-302-838-8.pdf?sequence=1
- Keipi, T., Näsi M., Oksanen, A. ja Räsänen, P. (2017). Online Hate and Harmful Content : Cross-National Perspectives. First edition. New York: Routledge.
- Kela 19.4.2022: Tilasto Kelan vammaisasetuksista. <https://www.kela.fi/tilastot-aiheittain-kelan-vammaisasetukset>
- Kimpimäki, M. (2019). Vihapuhe verkossa ja verkkoalustan ylläpitäjän vastuu. Haaste 3/2019, s. 18—19.
- Kiriakos, S., Kimpimäki, M., Korkman, J., Lehtinen, M., Melander, S., Paakkanen, K., Piha, O., Rask, R., Reenilä, Y. & Tarvainen, L. (2020). Rikoslain seksuaalirikossäännösten kokonaisuudistus. Oikeusministeriön julkaisu, Mietintöjä ja lausuntoja 2020:9. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162356/OM_2020_9_ML.pdf
- Knuutila, A. Kosonen, H., Saresma, T., Haara, P. ja Pöyhtäri, R. (2019) Viha vallassa: Vihapuheen vaikutukset yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-786-4>
- Koivukari, K. (2021). Voisiko maalittaminen olla rangaistavaa? Lakimies 2/2021, s. 936—992.
- Koivukari, K. ja Lehtilä, S. (vielä julkaisematon). Sattumaa vai yhtenäinen ja perusteltu päätökskäytäntö? – Esitutinnan rajoittaminen vähäisyys- ja kustannusperusteilla kunnianloukkausepäilyissä.
- Korhonen, J. (2021). Satuttavat sanat, tuhoavat teot. Opas vihatekojen vastaiseen toimintaan paikallisesti. Tiedolla vihaa vastaan- hanke. Oikeusministeriö.
- Korpisaari, P. (2019). Sananvapaus verkossa – yksilöön kohdistuva vihapuhe ja verkkoalustan ylläpitäjän vastuu. Lakimies 7–8/2019, s. 930—952.
- Kuusio, H., Seppänen, A., Jokela, S., Somersalo, L. & Lilja, E. (toim.) (2020) Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa – FinMonik-tutkimus 2018–2019. THL. Raportti 1/2020, 256 sivua, ISBN 978-952-302-931-6 (painettu); ISBN 978-952-343-034-1 (verkko).
- Könönen, J. & Himanen, M. (2019). Maahanmuuton sääntelyn ja etnisen syrjinnän yhteydet maahanmuuttajien työmarkkina-asemaan. Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019, 54. Lakitutka <https://lakitutka.fi/asiakirjat/lausuntokierros/om008:00-2022>
- Lindell, M. (2021) Kielibarometri 2021. Helsinki: Oikeusministeriön julkaisu, selvityksiä ja ohjeita 2021:2 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162837/OM_2021_2_SO.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Luoma, M-L., Valtokari, M., Väre, A., Holm, M. Sainio, P., Ervasti, E., Vuorenmaa, M., Hiekkala, S., Leppäjoki-Tiistola, S., Heini, A., Purhonen, S. (2022). Vammaisten henkilöiden kokemaa lähisuhdeväkivaltaa ja palvelujen saatavuus. Määrällinen ja laadullinen tarkastelu. Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:24. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163918/VNTEAS_2022_24.pdf?sequence=4
- Luonnos hallituksen esitykseksi yhdenvertaisuuslain, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta annetun lain ja yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain muuttamisesta https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/fcd679bf-f6ef-45ef-a605-f0d9a5408b68/05977764-4349-4120-95d9-cb49ef096753/LAUSUNTOPYYNTO_20220328121538.PDF
- Mannila, I. (2020). Syrjintä Suomessa. 2017–2019: Tietoraportti. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162517>
- Mähönen, T. A. & Yijälä, A. (2016). Inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kotoutuminen Suomeen. Tutkimuskatsauksia, 7, 2016.
- Mäkinen K. ja työryhmä (2019). Sanat ovat tekoja. Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien tehostaminen. Sisäministeriön julkaisu 2019: 23. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-264-7>

- Nenonen, T., Kivelä, J., Ervasti, E., Joronen, M. & Villa, S. (2021) Perusoikeusbarometri. Helsinki: Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2021:17. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163261>
- Neuvonen, R. (toim.) (2015). Vihapuhe Suomessa. Helsinki: Edita.
- Nieminen, K.; Jauhola, L.; Lepola, O.; Rantala, K.; Karinen, R.; Luukkonen, T. (2020). Aidosti yhdenvertaiset, Yhdenvertaisuuslain arviointi. valtioneuvoston kanslia 25.11.2020. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162552>
- Nuotio, K. (2015). Vihapuheen rikosoikeudellinen sääntely. Teoksessa Neuvonen (toim.) Vihapuhe Suomessa. Helsinki: Edita, s. 139–164.
- Oikeusministeriö (2018). Häirintä on syrjintää. Syrjintä Suomessa. Ajankohtaista tietoa syrjinnästä ja yhdenvertaisuudesta. Policy Brief 1/2018. <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/11141214/H%C3%A4irint%C3%A4+Policy+Brief+FI/032fde6-8ccd-acab-0c52-d9d051d50a87/H%C3%A4irint%C3%A4+Policy+Brief+FI.pdf?t=1543492228000>
- Oikeusministeriö (2021) Tutkimustietoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen tilanteesta Suomessa. Policy Brief 5, Syrjintä Suomessa, 2021. https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/OM_policy_brief_5_web.pdf/aced140e-d940-b37b-a4ce-ad59cf92be1b/OM_policy_brief_5_web.pdf?t=1618904629224
- Oikeusministeriö (2022). Maallittamisen rikosoikeudellisen sääntelyn arviointi. OM008:00/2022.
- Oikeusministeriö OM002:00/2020 Säädösvalmistelu: <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM002:00/2020>
- Oikeusministeriö. Rasmin vastainen ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelma: <https://oikeusministerio.fi/rasmin-vastainen-toimintaohjelma>
- Owal Group Oy (2018). Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin. Seurantakysely 2017. https://owalgroup.com/wp-content/uploads/2018/08/VIPURaportti_2018.pdf
- Owal Group Oy (2016). Korhonen, N., Jauhola, L., Oosi, O. ja Huttunen, H-P. Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä” Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin. Oikeusministeriön julkaisu 7/2016. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76633/omso_7_2016_vipu-raportti_158_s.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Rask, S., Elo, I. T., Koskinen, S., Lilja, E., Koponen, P. & Castaneda, A. E. (2018). The association between discrimination and health: findings on Russian, Somali and Kurdish origin populations in Finland. European Journal of Public Health. 28(5): 898–903. <https://doi.org/10.1093/eurpub/cky100>
- Rauta, J. (2017). Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2016. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 12. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere. <https://www.theseus.fi/handle/10024/134374>
- Rauta, J. (2018). Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2017. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 131. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/154780/POLAMK_Rap131_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Rauta, J. (2019). Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2018. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 15. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere. <https://www.theseus.fi/handle/10024/261556>
- Rauta, J. (2020). Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2019. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 16. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/345708/Polamk_katsaus_16_Viharikos_B5_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Rauta, J. (2021). Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2020. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 19. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere. <https://www.theseus.fi/handle/10024/506683>
- Sandell, K. (2022) Parasiter och ”bättre folk”: Affekt I näthet mot det Svenska I Finland. Åbo: Åbo Akademis förlag. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/183059/sandell_karin.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Takkunen, J. (2019). Poikkeuksellisen ankara vihapuhelaki hyväksyttiin Ranskassa – terrorismiin yllyttävät ja syrjivät sisällöt poistettava päivän sisällä. Yle Uutiset 9.7.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10868782>
- Attila, H., Pietiläinen, M., Keski-Petäjä, M., Hokka, P. ja Nieminen, M. (2018). Tasa-arvobarometri 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 8/2018. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160920/STM_08_2018_Tasa-arvobarometri%202017_net.pdf
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 8.4.2021. Romanit. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/kieli-ja-kulttuurivahemmistot/romanit>
- Tiedolla vihaa vastaan -hanke: <https://yhdenvertaisuus.fi/tiedolla-vihaa-vastaan>
- Tihveräinen, T. (2013). Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2012. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 2. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere.
- Tihveräinen, T. (2014). Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2013. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 7/2014. Luettu 5.6.2015 osoitteessa https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86674/Katsauksia7_web.pdf?

- Tihveräinen, T. (2015). Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2014. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 8/2015. Luettu 18.11.2015 osoitteessa https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/98789/Katsauksia_8_valmis.pdf?sequence=1
- Turtiainen, S. (2018). Viha ja valheet halutaan kuriin somessa – nyt kysytään, vaaransiko Saksan uusi laki samalla sananvapauden. Yle Uutiset 12.1.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-10016629>
- Työsuojelu (2022). Yhdenvertaisuuden ja syrjinnän kiellon valvonta työelämässä vuonna 2021. Raportti. Työsuojeluhallinnon julkaisuja 1/2022. <https://www.tyosuojelu.fi/tietoa-meista/julkaisut/raportit>
- Uhrien kokemuksia viharikoksista suomessa vuosina 2014–2018. Rikosuhripäivystys ja Uskot-foorumi. https://www.riku.fi/content/uploads/su_file/2140_Uhrien_kokemuksia_viharikoksista_2014_2018.pdf
- Viharikosten määrän kehittyminen Suomessa. Luettu 1.12.2015 <https://yhdenvertaisuus.fi/viharikostilastoja>
www.syrjinta.fi/web/fi/apua-yhdenvertaisuusvaltuutetulta
- Viljanen, J. (2019). Combating Hate Speech Online. Teoksessa Susi (toim.) Human Rights, Digital Society and the Law: A Research Companion. London & New York: Routledge, s. 225–238.
- Weiste-Paakkanen, A., Lämsä, R., Kuusio, H. (toim.) (2018). Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi. Romanien hyvinvointitutkimus Roosan perustulokset 2017–2018. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 15/2018. <https://www.julkari.fi/handle/10024/137276>
- Yhdessä vihaa vastaan -varjoraportti. Anti Rasist Forum. <https://www.yhdessavihaavastaan.fi/tiedonkeruusta/varjoraportti/>
- Yle (2020). Tuntuuko hankalalta, kun joku on eri mieltä? Yle ryhtyy parantamaan suomalaista keskustelukulttuuria <https://yle.fi/uutiset/3-11647781>
- YLE (2021). Hyvin sanottu: väestöä edustava kvantitatiivinen tutkimus. <https://yle.fi/aihe/s/10000630>
- Ylen uutinen 6.2.2022: Aasialaistaustaiset kokeneet Suomessa syrjintää koronavirusepidemian puhjettua: haukkumista viruksiksi, välttelyä ja epäasiallisia katseita. <https://yle.fi/aihe/s/10000630>
- Ylen uutinen 18.2.2021: <https://yle.fi/uutiset/3-11797574>

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-0990 (PDF)
ISBN 978-952-400-482-4 (PDF)